

ประวัติและปฏิปทา

หลวงพ่อดี ชุมมธโร

วัดโสภณาราม

ต.ท้ายบ้าน อ.เมือง จ.สมุทรปราการ

พระอาจารย์ดี ชุมมธโร เกิดเมื่อวันพฤหัสบดี เวลา ๒๑.๐๐ น. เดือนยี่ แรม ๒ ค่ำ ปีมะเมีย ตรงกับวันที่ ๓๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๔๕ บ้านเกิดคือ บ้านหนองสองห้อง ต.ยางโยภาพ อ.ม่วงสามสิบ จ.อุบลราชธานี หมู่บ้านนี้มีบ้านประมาณ ๘๐ หลังคาเรือน แบ่งออกเป็น ๓ กลุ่ม คือหมู่บ้านน้อยหนึ่ง หมู่บ้านในหนึ่ง และหมู่บ้านนอกหนึ่ง ที่หมู่บ้านนอกนี้มี วัดตั้งอยู่ พระอาจารย์ดี เกิดในหมู่บ้านที่มีวัดตั้งอยู่ บ้านทั้ง ๓ กลุ่มนี้มีหนองน้ำอยู่ตรงกลาง ๓ หนอง บริเวณรอบๆ หมู่บ้านมีต้นยางใหญ่ขึ้นอยู่ล้อมรอบนับเป็นสิบๆ ต้น ทางด้านทิศเหนือของหมู่บ้านมีเนินบ้านเก่าๆ มีพระอุโบสถ ร้างๆ ๒ แห่ง ปรากฏว่าผู้คนมาก บางคราวถึงกับมาพาเอาคนไปอยู่ที่ศาลเจ้า สังเกตดูรู้สึกว่าจะเป็นฝีมือของขอมเป็นผู้สร้างขึ้น

นามเดิมของพระอาจารย์ดีคือ นายชาติ นาริวงศ์ เป็นบุตรของนายขาว และนางพวย นาริวงศ์ ปู่ชื่อจันทร์ ย่าชื่อนางสีดา ตาชื่อ่นทะเสน ยายชื่อนางดี มีพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกันทั้งหมด ๕ คน เป็นชาย ๕ คน หญิง ๔ คน เกิดมาได้ ๕ วัน เกิดมีอาการรบกวนพ่อแม่เป็นการใหญ่ เช่นร้องไห้เสมอๆ ถึงกับโยมบิดามารดาทั้งสองได้แตกจากกันไปหลายวัน เมื่อโยมผู้หญิงออกไปได้ ๓ วัน ตัวเองเกิดโรคป่วยบนศีรษะ ไม่กิน ไม่นอนเป็นเวลาหลายวัน เลี้ยงยากที่สุด โยมบิดามารดาไม่มีใครสามารถจะเลี้ยงให้ลูกใจได้

ต่อมาอายุได้ ๑๑ ปี โยมมารดาถึงแก่กรรม ยังมีน้องเล็กๆ คนหนึ่งเป็นผู้หญิง ได้เลี้ยงดูกันมา ส่วนคนอื่นๆ เขาโตแล้วต่างคน ก็พากันไปทำมาหากิน ยังเหลืออีก ๒-๓ คน พ่อถูกพากันทำนาเป็นอาชีพ พออายุได้ราว ๑๒ ปี ได้เรียนหนังสือไทยพออ่านออกเขียนได้ สอบชั้นประถมก็ตกเสียอีก ช่างมัน แต่จะเรียนไปจนหมดเวลา พอได้อายุ ๑๓ ปีจึงได้ออกจากโรงเรียน

ต่อจากนั้นมาก็คิดหาแต่เงินเท่านั้น ในระหว่างนี้เกิดมีการขัดคอขัดใจกับโยมผู้ชายบ่อยๆ คือโยมต้องการให้เราทำการค้าขายของที่เรารู้ไม่ชอบ เช่น ไปหาซื้อหมูมาขาย ซื้อวัวมาขาย เป็นต้น ถึงเวลาอยากจะไปทำบุญก็คอยขัด การงานก็คอยขัดคอเสมอ บางที่ต้องการไปทำบุญกับเขาก็หาขมให้ไปไม่ กลับบอกให้ไปทำไร่นาเสีย บางวันน้อยใจนั่งร้องไห้อยู่คนเดียวกลางทุ่งนา นึกแต่ในใจว่าเราจักไม่อยู่ในหมู่บ้านนี้ แต่ก็ต้องอดทนอยู่ไปก่อน ต่อมา โยมบิดาได้ภรรยาใหม่คนหนึ่งชื่อ แม่ทิพย์ ตอนนี้อยู่สบายใจขึ้นหน่อย

เมื่ออายุได้ ๑๘ ปี ได้ออกเดินทางจากบ้านลงมาหาพี่ชาย ซึ่งมาทำงานรับจ้างอยู่ที่ตลาดหนองแขง จ.สระบุรี ทราบว่าเขาทำงานได้เงินเดือน เพราะทางการชลประทานกำลังมีการก่อสร้างประตูน้ำ พอเดือน ๑๑ ก็ได้มาพักอยู่กับพี่ชายๆ ก็ไม่พอใจ เหตุที่จะไม่พอใจนั้นก็เพราะได้บอกกับเขาว่า พี่ควรขึ้นไปบ้านข้างซี เขาก็ปฏิเสธ ไม่อยากจะไป เราจึงหนี

ออกเดินทางลงมาเที่ยวแสวงหาเงิน เพราะเห็นว่าเงินเป็นของคู่กับชีวิต ในระหว่างนี้กำลังตกอยู่ในวัยหนุ่มฉกรรจ์ แต่มีความรู้สึกว่าตนเองยังเป็นคนอยู่เสมอ เช่นมีเพื่อนฝูงแนะนำชักจูงไปเที่ยวผู้หญิง ก็ไม่สนใจ เพราะเรื่องต่างๆ เมื่อยๆ คิดว่าเป็นเรื่องของผู้ใหญ่ไม่ใช่เรื่องของเด็ก

ชีวิตที่ผ่านมาแล้วนั้น มีความรู้สึกนึกแต่ในใจอยู่ว่า ถ้าเราอายุยังไม่ถึง ๓๐ ปี จักไม่ยอมแต่งงานข้อหนึ่ง ข้อสองถ้าเงินไม่ติดอยู่ในกำมือถึง ๕๐๐ บาท เราจักไม่ยอมแต่งงานกับใครๆ ตั้งใจว่าเราคนเดียวมีความสามารถและมีเงินที่จะเลี้ยงดูเขาได้อย่างน้อย ๓ คนขึ้นไป เราจึงจะยอมเกี่ยวข้องกับผู้หญิง ยังมีข้อรังเกียจอยู่อีกข้อหนึ่งคือ เวลาเป็นเด็กเริ่มรู้เดียงสา ถ้าได้เห็นหญิงตั้งครกจวนจะคลอดทำให้เกิดความรู้สึกทั้งเกลียดทั้งกลัว เพราะคนทางโน้นเวลาจะคลอดบุตร มักเอาเชือกผูกบนข้อ มือจับปลายเชือกห้อยแขวนทำการคลอด บางคนถึงกับร้องเอะอะ โวยวาย หน้าบิคเหียว บางครั้งเผอิญไปเห็นเข้าต้องเอาปิดหูปิดตา นอนไม่หลับเพราะความทั้งเกลียดทั้งกลัว เรื่องเหล่านี้มีความรู้สึกคิดคาดิจใจมาตั้งแต่เด็ก

ต่อมาอายุผ่านเข้า ๑๕-๒๐ ปี ในระหว่างนี้พอจะมีความคิดนึกในทางบุญและทางบาป แต่ก็ไม่มีนิสัยในการทำบาป ตั้งแต่เกิดมาจนถึงอายุ ๒๐ ปี ได้เคยฆ่าสัตว์ใหญ่ตายครั้งเดียวคือสุนัข เหตุที่ฆ่าสุนัขนั้นจำได้ว่า วันหนึ่งกำลังนั่งกินข้าวอยู่แล้วเอาไข่ไปหมกไว้ในกองไฟ สุนัขก็มาคาบเอาไข่ไปกินเสีย ลูกขึ้นได้คิดว่าไม่ตีสุนัขตายคาที่ พอสุนัขตายก็นึกเสียใจว่าเราจะแก้บาปครั้งนี้โดยวิธีไหน จึงได้ค้นหาหนังสือเก่าๆ ท่องจำคาถาการรดน้ำได้ก็มาไหว้พระสวดมนต์อุทิศส่วนกุศลให้สุนัขตัวนั้น ใจก็ดีขึ้น แต่นิสัยใจคอระหว่างนั้นก็ขึ้นอยู่กับใจว่าเราอยากจะทำอะไร

พอดีอายุครบ ๒๐ ปี ตรงกับปี พ.ศ. ๒๔๖๘ โยมมารดาเลี้ยงถึงแก่ความตาย วันนั้นได้ไปอยู่กับญาติที่อำเภอบางเลน จ. นครปฐม พอปลายเดือนกุมภาพันธ์ก็ได้กลับขึ้นไปบ้าน โยมบิดาก็แนะนำให้บวช ขณะนั้นมีเงินติดตัวอยู่ประมาณ ๑๖๐ บาท เมื่อไปถึงบ้านใหม่ๆ โยมพี่ชาย พี่เขย พี่สาว ฯลฯ ก็พากันมากลุ่มรวมเยี่ยมเยียนถามข่าวคราวต่างๆ แล้วขอกู้เงินยืมเงินไปซื้อควายบ้าง ซื้อนาบ้าง ค่าขายบ้าง ก็ยินยอมให้เงินเขาไปตามที่เขาต้องการ เพราะตัวเองคิดจะบวช ตกเงิน ๑๖๐ บาท ที่มีอยู่คงเหลือเพียง ๔๐ บาท

ถึงเวลาเทศกาลบวชนาค โยมบิดาก็จัดแจงให้บวชจนสำเร็จ ได้ทำการบวชเมื่อวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ มีเพื่อนๆ บวชด้วยกันในวันนั้นรวม ๕ องค์ ทุกวันนี้พวกที่บวชวันเดียวกันมรณภาพไปบ้าง ลาสิกขาบ้าง ยังคงเหลือที่เป็นพระภิกษุอยู่เพียง ๒ องค์ คือ เพื่อนหนึ่ง กับตัวเอง เมื่อบวชแล้วก็ได้เรียนสวดมนต์และพระธรรมวินัย แล้วตรวจดูภาวะของตนและพระภิกษุอื่นๆ ในสมัยนั้น เห็นว่าไม่ไหวแน่ เพราะแทนที่จะปฏิบัติสมณกิจ กลับมั่วสุมแต่การสนุกมากกว่า เป็นคันว่า นั่งเล่นหมากรุกกันบ้าง เล่นมวยปล้ำกันบ้าง เล่นชิงหัวไม้ขีดไฟกับผู้หญิง (เวลามีงานเฮือนดี) บ้าง เล่นนกกันบ้าง เล่นชนไก่กันบ้าง บางทีถึงกับมีการฉันทข้าวเย็น พุดถึงเรื่องฉันทข้าวเย็นแม้แต่ตัวเองซึ่งรวมอยู่ในสังคมเช่นนั้น ในสมัยนั้นนึกได้ว่าเคยประพฤติผิด ๓ ครั้งคือ

ครั้งที่ ๑ วันหนึ่งรู้สึกหิวได้คว้าเอาข้าวที่บูชาไว้บนหิ้งพระมาฉนเวลากลางคืน

ครั้งที่ ๒ ได้รับนิมนต์ไปเทศน์มหาชาติในงานบุญมหาชาติที่วัดบ้านโนนแดง ต.ไผ่ใหญ่ อ.ม่วงสามสิบ จ. อุบลราชธานี พอถึงกัณฑ์เทศน์ของตัวเองไปตรงกับเวลาเพล พอเทศน์จบก็หมดเวลาฉน ขณะเดินทางกลับวัด มีลูกศิษย์สะพายย่ามใส่ข้าวสุก ข้าวคั่วมัด และปลาแห้ง เมื่อเดินเท้ามาระหว่างทางเวลาประมาณ ๑๓.๐๐ น. เศษ รู้สึกเหน็ดเหนื่อยและหิว จึงเรียกให้ลูกศิษย์เอาของในย่ามมาดู อุดใจไม่ไหวเลยนั่งลงฉนปลากับข้าวเหนียวที่เตรียมไว้แห่งหนึ่ง เมื่อฉนเสร็จแล้วจึงได้เดินทางกลับวัด

ครั้งที่ ๓ เข้าป่าไปทำงานลากไม้มาสร้างศาลาการเปรียญ ตกเวลากลางคืนเกิดความหิว จึงได้ฉันทข้าวเย็นอีกครั้งหนึ่ง

เรื่องเหล่านี้มิได้ทำแต่ลำพังคนเดียว เพื่อนฝูงก็ทำกันมาก แต่พากันปิดบัง ในระหว่างที่บวชอยู่ในระยเวลานั้น ที่รู้สึกเบื่อที่สุดคือการรับนิมนต์ไปสวดมนต์คนตาย เพราะรู้สึกรังเกียจมาก ตั้งแต่เกิดมาจนอายุ ๒๐ ปี ถ้าบ้านไหนเกิดมีคนตายจะไม่ยอมไปกินข้าวกินน้ำในบ้านนั้น แม้กระทั่งคนอยู่ที่บ้านเดียวกันออกไปช่วยงานศพ เมื่อเขากลับมาถึงบ้านก็คอยสังเกตดูว่า เขาจะกินน้ำกระบายไหน กินข้าวกลองไหน แล้วจดจำไว้แต่ไม่พูด แล้วตัวเองจะไม่ยอมกินข้าวกินน้ำร่วมภาชนะกับคนนั้น เมื่อบวชแล้วนิสัยนี้ก็ยังติดอยู่ ตั้งแต่เกิดมาจนกระทั่งถึงอายุ ๑๙ ปี ป่าช้าไม่เคยเหยียบ แม้ญาติหรือโยมมารดาจะตายก็ไม่ยอมไปเผา

วันหนึ่งได้อินเสียงร้องไห้โวยวายในหมู่บ้าน ก็ทราบว่ามีคนตาย พอได้เห็นคนเดินถือขันพร้อมดอกไม้ธูปเทียนมานิมนต์พระไปสวด พอคนมานิมนต์เดินเข้าห้องสมาธิ ตัวเองก็รีบหนี พระบวชใหม่ๆ ที่เป็นลูกน้องก็พลอยหนีตามหนีไปแล้วก็แยกย้ายกันไปละแห่ง ปีนขึ้นต้นมะม่วงคนละต้นแล้วต่างคนต่างนั่งเงิบ สักครูหนึ่งพระอุปัชฌาย์ท่านตามหาไม่พบ ได้ยินแต่เสียง ท่านเฝ้าอยู่บนกุฏิ นึกกลัวอยู่อย่างหนึ่งคือลูกกระสุน เพราะพระอุปัชฌาย์ท่านชอบยิงกระสุนไล่ค้างควาตามต้นไม้ ในที่สุดท่านก็ใช้ให้สามเณรค้นหาจนพบ ต่างคนต่างต้องลงจากต้นมะม่วง

เป็นอยู่อย่างนี้จนตลอดเวลา ๒ พรรษา จึงมาตรวจค้นดูพระวินัย ก็รู้สึกยุ่งยากลำบากใจเป็นอย่างยิ่ง นึกแต่ในใจว่า เราต้องสึก ถ้าไม่สึกเราต้องหนี พอถึงถึงพรรษาที่ ๒ จึงตั้งใจอธิษฐานว่า “เวลานี้ข้าพเจ้ายังมุ่งหวังดีต่อพระศาสนาอยู่ในกาลต่อไปนี้ ขอจงให้พบครูบาอาจารย์ที่ประพฤติดี ปฏิบัติชอบภายใน ๓ เดือน”

พระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต

ต่อมาเดือนพฤศจิกายนข้างแรม ได้ไปเทศน์มหาชาติที่วัดบ้านโนนรังใหญ่ ต.ยางโภาพ อ.ม่วงสามสิบ จ.อุบลราชธานี พอได้ไปพบพระกรรมฐานองค์หนึ่งกำลังเทศน์อยู่บนธรรมาสน์ รู้สึกเกิดแปลกประหลาดในจิตขึ้นโดยไฉนของธรรมะน่าเลื่อมใส จึงได้ไต่ถามญาติโยมว่าท่านองค์นั้นเป็นใคร มาจากไหน ได้รับตอบว่า “เป็นศิษย์พระอาจารย์มั่น ชื่อพระอาจารย์บท” ท่านได้พักอยู่ในป่ายางใหญ่ใกล้บ้านราว ๒๐ เส้น พonganเทศน์มหาชาติแล้วเสร็จก็ได้ติดตามไปดู ได้เห็นปฏิปทาความประพฤติของท่านเป็นที่พอใจ จึงถามท่านว่าใครเป็นอาจารย์ของท่าน ท่านตอบว่า “พระอาจารย์มั่น พระอาจารย์เสาร์ เวลานี้พระอาจารย์มั่นได้ออกเดินทางจากจังหวัดสกลนครไปพักอยู่ที่วัดบูรพา จ.อุบลราชธานี”

พอได้ความเช่นนั้นก็รีบเดินทางกลับบ้าน นึกแต่ในใจว่า “เราคงสมหวังแน่ๆ” อยู่มาไม่กี่วันจึงได้ลาโยมผู้ชาย ลา พระอุปัชฌาย์ ท่านทั้งสองนี้ก็พูดจาจัดขวางทุกด้านทุกมุม แต่ได้ตัดสินใจเด็ดขาดว่า “เราต้องไปจากบ้านนี้โดยเด็ดขาด จะให้สึกก็ต้องไป จะให้อยู่เป็นพระก็ต้องไป พระอุปัชฌาย์ และโยมผู้ชายไม่มีสิทธิ์ใดๆ ทั้งหมด ถ้าขึ้นก้าว ก่ายสิทธิ์ในตัวเรานาทีใด ต้องลุกหนีไปนาทีนั้น” ได้พูดกับโยมผู้ชายอย่างนี้ ในที่สุดโยมผู้ชายและพระอุปัชฌาย์ก็ยอม

เดือนอ้ายข้างแรม เวลาเพลแล้ว ประมาณ ๑๓.๐๐ น. ได้ออกเดินทางพร้อมด้วยบริวาร โดยลำพังองค์เดียว โยมผู้ชายได้ติดตามออกไปส่งถึงกลางทุ่งนา เมื่อได้ร่ำลากันแล้วต่างคนก็ต่างไป วันนั้นเดินทางผ่านอำเภอม่วงสามสิบมุ่งไปสู่ จ. อุบลราชธานี ได้ทราบข่าวว่าพระอาจารย์มั่นพักอยู่ที่บ้านกุศลลาด ต.กุศลลาด อ.เมือง อยู่ห่างจากจังหวัดอุบลราชธานี ประมาณ ๑๐ กิโลเมตรเศษ พอถึงพระปริกคฯ ซึ่งเคยดำรงตำแหน่งนายอำเภอม่วงสามสิบถูกปลดออกจากราชการ ชีรณยศผ่านมา พบเรากำลังเดินทางอยู่คนเดียว ท่านผู้นี้ได้นิมนต์ขึ้นรถจักรยานยี่ห้อของของท่าน ไปส่งถึงสนามบิน จังหวัดอุบลฯ ทางไปบ้านกุศลลาด บัดนี้ก็ยังระลึกถึงบุญคุณของท่านผู้นี้อยู่ ทั้งๆ ที่ไม่รู้จักกันเลย ประมาณ ๕ โมงเย็น เดินทางถึงสำนักวัดป่าบ้านกุศลลาดแต่ได้ทราบข่าวว่าพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต กลับมาพักอยู่วัดบูรพา

รุ่งเช้าเมื่อฉันอาหารเช้าได้เดินทางกลับมาจังหวัดอุบลฯ ได้ไปนมัสการกราบเรียนความประสงค์ของตนต่อพระอาจารย์มั่น ท่านก็ได้ช่วยแนะนำสงเคราะห์เป็นที่พอใจ สอนคำภานาให้ว่า “พุทโธฯ” เพียงคำเดียวเท่านั้น พอที่ท่านกำลังอาพาธ ท่านได้แนะนำให้ไปพักอยู่บ้านท่าวังหิน ซึ่งเป็นสถานที่เงียบสงัดวิเวกดี ที่นั้นมีพระอาจารย์สิงห์ ขนุคยาโก พระอาจารย์มหาปิ่น ปัญญาพโล มีพระภิกษุสามเณรรว ๔๐ กว่าองค์พักอยู่ ได้เข้าไปฟังธรรมเทศนาของท่านทุกคืน รู้สึกว่ามีผลเกิดขึ้นในใจ ๒ อย่างคือ เมื่อนึกถึงเรื่องเก่าๆ ของคนที่เข้ามากร้อใจ เมื่อนึกถึงเรื่องใหม่ๆ ที่กำลังประสบอยู่ก็เย็นใจ ทั้ง ๒ อารมณ์นี้ติดตนอยู่เสมอ

พระอาจารย์กงมา จิรปุญญ

พอได้พบเพื่อนที่หวังดี ๒ องค์ได้ร่วมอยู่ ร่วมฉัน ร่วมศึกษาสนทนากันตลอดมา เพื่อน ๒ องค์นั้นคือ พระอาจารย์กงมา จิรปุญญ และพระอาจารย์สาม อภิญาโน ได้พากันเพียรพยายามภาวนาอยู่เสมอทั้งกลางวันกลางคืน เมื่อได้พักอยู่พอสมควรแล้วก็ได้ชวนพระอาจารย์กงมาออกเดินทางไปเรื่อยๆ ไปพักตามศาลเจ้าผีปูดตาของหมู่บ้านตำบลต่างๆ แล้วได้เดินทางกลับไปถึงบ้านเดิม เพื่อบอกข่าวกุศลให้โยมผู้ชายทราบว่าได้พบพระอาจารย์มั่นเป็นพอใจในชีวิตแล้ว อาตมาจักไม่กลับมาตายบ้านนี้ต่อไป

คือได้นึกเป็นคติในใจอยู่ว่า “เราเกิดมาเป็นคน ต้องพยายามไต่ขึ้นอยู่บนหัวคน เราบวชเป็นพระ ต้องพยายามให้อยู่บนหัวพระที่เราเคยพบผ่านมา”

พระอาจารย์สาม อภิญาโน

ตอนนี้รู้สึกว่าจะเกิดสมหวังในความคิด ฉะนั้น จึงกลับบอกเล่าให้โยมฟังว่า “ฉันลาไม่กลับ เงินทองข้าวของใช้ส่วนตัวมอบเสร็จ ทรัพย์สินเงินทองของโยมจักไม่เกี่ยวข้องตลอดชีวิต” แต่ยังไม่เคยตัดสินใจว่าเราบวชแล้วจะไม่ยอมสึก แต่ก็นึกในใจว่า “เราไม่ยอมจนในชีวิต” โยมป่าได้ทราบเรื่องก็มาพูดต่อว่า “ท่านจะเกินไปละกรรมัง” จึงได้ตอบไปว่า “ถ้าฉันสึกมา ถ้าฉันมาขอข้าวป่ากิน ขอให้ป่าเรียกฉันว่าสุนัขก็แล้วกัน”

เมื่อได้ตัดสินใจเด็ดขาดแล้วเช่นนี้ ก็ได้สั่งกับโยมผู้ชายว่า “โยมอย่าเป็นห่วงอาตมา จะบวชอยู่ได้ก็ตาม จะสึกออกมา ก็ช่าง อาตมาพอใจแล้วที่ได้สมบัติจากโยม ได้ทรัพย์สินวิเศษแล้วจากโยม คือ ตา ๒ ข้าง หู ๒ ข้าง จมูก ปาก กรอบอาการ ๓๒ จัดเป็นก้อนทรัพย์อย่างสำคัญ แม้โยมจะให้ทรัพย์สินอย่างอื่น อาตมาก็ไม่อึดใจ” เมื่อได้สั่งโยมผู้ชายเสร็จแล้ว ก็ลาโยมผู้ชายเดินทางกลับจังหวัดอุบลฯ เดินทางไปถึงหมู่บ้านวัดถ้ำ ก็ได้พบพระอาจารย์มั่นพักอยู่ในป่า จึงได้เขาไปพักอาศัยอบรมอยู่กับท่านเป็นเวลาหลายวัน

พระปัญญาพิศาลเถระ (หนู จิตปัญโญ)

ต่อจากนั้นได้ดำริว่า “เราต้องสวดสูตรคติใหม่ ล้างบาปเก่าเสียที” เมื่อได้หารือพระอาจารย์มั่นแล้วท่านเห็นดีเห็นชอบด้วย จึงได้ทำการหัดขานนาค เมื่อเป็นที่เรียบร้อยแล้วก็ได้ติดตามท่านไปเที่ยวในตำบลต่างๆ ได้รู้สึกมีความเลื่อมใสท่านเป็นอย่างยิ่ง เพราะได้รับความอัศจรรย์จากท่านหลายอย่าง อาทิเช่น บางเรื่องก็อยู่ในใจของเราไม่เคยแสดงให้

ท่านทราบเลย ท่านกลับพักท่ายถูกต้อง ยิ่งเพิ่มความเคารพเลื่อมใสยิ่งขึ้นทุกที การทำสมาธิก็หนักแน่นหมดความ
หวั่นโยะไรต่ออะไรหลายๆ อย่าง ได้อบรมอยู่กับท่านเป็นเวลา ๔ เดือน ท่านก็ได้แนะนำให้ไปสวดมนต์ใหม่ที่วัด
บูรพา จ.อุบลฯ มีพระปัญญาพิศาลเถระ (หนู จิตปญฺโญ) วัดสระปทุม จ.พระนครศรีอยุธยา เป็นพระอุปัชฌาย์, พระอาจารย์เพ็ง
วัดใต้ จ.อุบลฯ เป็นกรรมวาจาจารย์, พระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต เป็นผู้บรรพชาให้เป็นสามเณร ได้อุปสมบทใหม่เมื่อ
วันที่ ๒๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๐ อุปสมบทแล้ว ๑ วันก็ได้ถือธุดงค์อย่างเคร่งครัดคือฉันมือเดียว ได้พักอยู่วัดบูรพา
คืนเดียวก็ได้ออกไปอยู่ป่าบ้านท่าวังหินตามเคย

เมื่อพระอาจารย์มั่นและพระปัญญาพิศาลเถระ (หนู จิตปญฺโญ) ได้เดินทางกลับ จ.พระนครศรีอยุธยา เข้าจำพรรษาที่วัดสระปทุม
ท่านได้มอบหมายให้ไปอยู่กับพระอาจารย์สิงห์ ขนดะยากโม และพระอาจารย์มหาปิ่น ปัญญาพโล ในระหว่างนี้ได้
เดินทางเที่ยววิเวกไปในสถานที่ต่างๆ พระอาจารย์สิงห์และพระอาจารย์มหาปิ่น ก็ได้เที่ยวเทศนาอบรมศีลธรรม
ประชาชนโดยการขอร้องของพระยาตรังฯ เจ้าเมืองอุบลฯ เมื่อจวนเข้าพรรษาได้ไปพักจำพรรษาอยู่วัดบ้านหัววัว อ.
ยโสธร พอตีสามตีเจ็ดพระมหาวิรวงศ์ (อ้วน คิสุโส) เจ้าคณะมณฑลและเจ้าคณะธรรมยุตในภาคอีสาน ได้เรียกตัวพระ
อาจารย์มหาปิ่นกลับ จ.อุบลฯ ตกลงจึงได้อุปสมบทในคำปลงนั้น

สมเด็จพระมหาวิรวงศ์ (อ้วน คิสุโส)

มีเพื่อนอยู่ด้วยกัน ๔-๕ องค์ ในพรรษานั้นได้พากันเพียรทำสมาธิอย่างเข้มแข็ง บางคราวก็นึกเสียใจอยู่บ้าง เพราะ
อาจารย์ผู้ใหญ่หนีไปหมด จิตบางขณะก็นึกอยากจะลาเพศ แต่หากยังมีเหตุบังเอิญให้สำนึกรู้สึกตัวอยู่เสมอ วันหนึ่ง
เวลากลางวันประมาณ ๑๗.๐๐ น. ขณะกำลังเดินจงกรม จิตกำลังแกว่งไปในทางโลก พอดีมีผู้หญิงคนหนึ่งเดินผ่านมา
ข้างๆ วัด เธอได้ร้องรำเป็นเพลงขึ้น โดยภาษาว่า “กูได้เล็งเห็นแล้ว หัวใจนกขี้ถี้ (นกพิตรือ) ปากมันหัก ร้องพิศทื่อ
ใจเลี้ยวใส่ปู้ (นกชนิดนี้ชอบกินปู้)” ก็ได้จำเพลงบทนี้มาบริกรรมเป็นนิจว่า เขาว่าใส่เรา คือเราเป็นพระกำลังก่อสร้าง
ความดีอยู่แต่ใจมันใส่ไปในอารมณ์ของโลก ก็นึกละอายใจตนเองเรื่อยๆ มา ว่าเราจะทำใจของเราให้อยู่กับภาวะของ
เรา จึงจะไม่สมกับที่ผู้หญิงคนนั้นมาพูดเช่นนั้น เรื่องเหล่านี้ได้กลายมาเป็นธรรมหมวด

เรื่องอื่นๆ ยังมีอยู่อีกมาก ล้วนเป็นคติเตือนใจ ครั้งหนึ่งในเวลากลางคืนเดือนหงายได้ตกลงนัดหมายกับเพื่อนว่าเรามา
เดินจงกรมกัน อตอนอนทำสมาธิกัน ในพรรษานั้นมีพระเพื่อนอยู่ด้วยกันรวม ๕ องค์ สามเณร ๑ องค์ เราตั้งใจว่าจะ
ปฏิบัติให้อยู่เหนือพวกเหล่านี้ทุกองค์ เช่น เพื่อนฉันข้าวได้ ๑๐ คำ เราจะต้องฉันได้ ๘ คำ เพื่อนนั่งสมาธิได้ ๓ ชั่วโมง

เราจะต้องนั่งได้ถึง ๕ ชั่วโมง เพื่อนเดินจงกรมได้ ๑ ชั่วโมง เราจะต้องเดินได้ ๒ ชั่วโมง ทุกสิ่งทุกอย่างต้องนึกอย่างนี้ แต่รู้สึกว่าการทำได้อย่างนี้นึก สิ่งนี้เป็นความลับในตนคนเดียว

อยู่มาวันหนึ่งได้พูดกับเพื่อนว่า “เรามาทดลองกันดูว่าใครจะนั่งสมาธิและเดินจงกรมเก่งกว่ากัน” จึงได้ตกลงกับเพื่อนว่า “เวลาผมเดินจงกรมให้ท่านนั่งสมาธิ เวลาผมนั่งสมาธิให้ท่านเดินจงกรม ว่าใครจะอดทนได้นานมากกว่ากัน” ถึงวาระที่เราเดินจงกรม พระองค์นั้นได้ไปนั่งสมาธิอยู่ในกุฏิใกล้ทางเดินจงกรม สักครูหนึ่งก็ได้ยินเสียงดังโครม จึงได้เปิดประตูหน้าต่างชะโงกหน้าออกไปดู ได้เห็นเพื่อนองค์นั้นนอนหงายขาไขว่อยู่ สังเกตเหตุการณ์ว่าท่านก็นั่งสมาธิขัดสมาธิเพชรแล้วเกิดง่วงนอน เลยหงายหลังหลับไป ตัวเราเองก็ง่วงเต็มที แต่ต้องอดทนให้ชนะเพื่อนให้ได้ เมื่อได้เห็นอาการของเพื่อนเป็นอย่างนี้แล้ว ก็นึกละเอียดใจว่า ถ้าเราเป็นอย่างนี้บ้างคงแย่ แต่ก็ดีใจว่าเราได้ชนะเขา

เรื่องต่างๆ ที่เล่ามานี้รู้สึกว่าป็นคดีเตือนใจได้เสมอว่าคนที่ทำอะไรไม่จริง ต้องมีสภาพอย่างนี้ พอออกพรรษาแล้วต่างคนต่างแยกย้ายกันไปพักอยู่ตามป่าช้าโดยลำพังองค์เดียว ในพรรษานี้รู้สึกตัวว่า ทำจิตทำสมาธิได้ดีมาก จิตสงบอย่างละเอียดประณีต มีสิ่งแปลกประหลาดเกิดขึ้นในใจอย่างหนึ่ง ซึ่งไม่เคยปรากฏมาแต่กาลก่อน คือเมื่อจิตสงบได้ดีแล้วมีอะไรๆ ผุดขึ้นต่างๆ ภาษาบาลีซึ่งไม่เคยเปลือยก็เปลือยได้ เช่นบทสวดมนต์พุทฺธคุณ หรือ ๑ คำว่าที่สวดมาก็นึกแปลได้เป็นส่วนมาก พระอภิธรรม ๑ คัมภีร์ยี่ห้อที่เคยสวดมาแต่กาลก่อนแปลได้เกือบหมด รู้สึกว่ามีการแตกฉานขึ้นพอสมควรในเรื่องธรรม อยากรู้อะไร ทำใจนิ่งก็รู้ ไม่ต้องใช้ความนึกคิด เมื่อเกิดเหตุการณ์ดังนี้จึงได้นำเรื่องไปเล่าถวายพระอาจารย์กรมฯ ท่านก็ชี้แจงว่า พระพุทธเจ้าของเราที่ไม่ได้เรียนรู้อาก่อนถึงเรื่องการเรียนหรือเทศน์ พระองค์ท่านได้ปฏิบัติรู้ในใจก่อนแล้วจึงได้บัญญัติไว้เป็นพระปริยัติธรรม ฉะนั้น การรู้ของเราเป็นการไม่ผิด เมื่อได้ทราบดังนี้ก็มีจิตอิมเอบปลื้มใจเป็นอย่างยิ่ง

ต่อมาเมื่อออกพรรษาแล้วก็คิดถึงโยมผู้ชาย เพราะเห็นว่ายังติดๆ อะไรอยู่มาก นึกจะไปโปรดโยมจึงได้ออกเดินทางไปอยู่ที่หมู่บ้านแห่งหนึ่งเรียกว่าบ้านโนนแดง ไปพักอยู่ใกล้ศาลเจ้าดอนปู่ตา ได้พักอยู่คนเดียวในป่านั้น ญาติในหมู่บ้านนั้นทราบเรื่องจึงได้ส่งข่าวไปถึงโยมผู้ชาย

รุ่งขึ้นเช้าโยมผู้ชายเดินทางมาหาแต่ดึก เตรียมอาหารมาถวายอย่างดีตามภาษาบ้านนอก แต่ก็มิได้ฉันฉลองศรัทธาให้โยม เป็นที่น่าเสียใจมาก เพราะขณะนั้นกำลังถือเคร่งในพระธรรมวินัยและเป็นสิ่งควรเคร่งด้วย คือ ไม่ยอมฉันอาหารที่เป็นอุทกิสัมผัส คือการฆ่าสัตว์มีชีวิตเพื่ออุทิศจะจงให้เฉพาะบุคคล วันหลังมานึกสงสารโยมผู้ชายแทบน้ำตาไหล เมื่อโยมผู้ชายเห็นบุตรที่บวชไม่ฉันอาหารแล้ว ก็ได้ยกไปกินเองเสร็จ

แล้วได้ติดตามโยมมาพักอยู่ที่ป่าช้าของบ้านเกิดเมืองนอน แล้วได้ไปพักอยู่ในป่าแห่งหนึ่ง เป็นป่าที่ชาวบ้านถือกันว่าผีคู่ ได้ไปพักอยู่เป็นเวลาหลายวัน มีญาติโยมหลายหมู่บ้านพากันเดินทางมาฟังเทศน์ ได้ทำการปราบเรื่องการเชื่อถือผิดๆ ของชาวบ้านเหล่านั้น เช่น ปราบพวกถือผีปอบ ผีกระสือ ผีไล่ ผีแถม มนต์กลที่เป็นเดียรถีจานวิชาวต่างๆ ได้ทำการชำระล้างสิ่งหนักใจของญาติพี่น้องโยมให้หมดไป เช่น ผีปู่ตาในดงเนินบ้านเก่า และที่พักอยู่นั้นด้วย ได้ทำการสวดมนต์แผ่เมตตากำจัดปัดเป่าจนสิ้นเชิง เวลากลางวันได้ทำการเผาศรีเครื่องเช่นสรวง ผีเดิน ผีรา ผีมืด ผีหมอมากมาย บางวันมีแต่ควันเผาศรีเครื่องเช่นทั้งวัน แล้วอบรมญาติโยมให้รับนับถือพระไตรสรณาคมน์ให้สวดมนต์ภาวนาทางพระไม่ให้ยุ่งเรื่องภูติผีปีศาจ

มานึกถึงภาพเก่าๆ ที่เคยผ่านมา รู้สึกว่าไม่มีประโยชน์ จึงได้ช่วยคิดแก้ไข คือเรื่องที่ญาติโยมเชื่อถือกันว่าผีปู่ตาดึงกินหมูเห็ดเป็ดไก่ทุกปี ดังนั้น พอถึงฤดูกาลไหว้ผีปู่ตา ชาวบ้านต้องเอาไก่เป็นหรือหมูมาบ้านละ ๑ ตัว คำนวณแล้ว

สัตว์มีชีวิตต้องถูกฆ่าเพื่อการเช่นสรวงในปีหนึ่งๆ นับเป็นร้อยละ ๑๐ เพราะบางครั้งอาจเกิดการเจ็บป่วยก็ต้องเช่นตามที่บนบานไว้ พิจารณาเห็นว่าไม่เกิดประโยชน์อะไรในการที่ทำดังนั้น เรื่องผีถ้ามีจริงต้องเป็นผู้ไม่กินของเช่นอย่างนี้ ให้รับส่วนแบ่งกุศลดีกว่า มิฉะนั้นจะต้องบังคับให้หนีโดยเด็ดขาด ต้องใช้อำนาจอาชญาทางธรรมเข้าช่วย จึงได้สั่งเผาศาลผีเผาจนหมดสิ้น ชาวบ้านบางคนเสียชีวิต ก็กลัวจะเกิดความไม่ปลอดภัยในอนาคต จึงได้เขียนคำสวดมนต์แผ่เมตตาให้ทุกคน แล้วก็ส่งรับรองว่าไม่เป็นไร ในกาลต่อมาได้ทราบว่ามีสถานที่นี้กลายเป็นเรือกวานไรร่นไปหมด คงที่ผีเคยกลายเป็นหมู่บ้านขึ้นหมู่บ้านหนึ่ง ได้พักอบรมญาติโยมอยู่เป็นเวลาพอสมควร การประพฤติปฏิบัติก็อดฉ้อฉลโกงดังขึ้น เกิดมีคนอธิบายพยายามหาวิธีขับไล่ไสส่งด้วยวิธีการต่างๆ

อยู่มาวันหนึ่ง เขาได้นิมนต์พระผู้ใหญ่มาเทศน์ ๓ พรรษา เราเป็นองค์ที่ ๔ จึงได้ตกลงรับนิมนต์ไปเทศน์ พระผู้ใหญ่ที่ได้รับนิมนต์ไปเทศน์คือ พระครูวิชุนทร เจ้าคณะอำเภอม่วงสามสิบ พระอุปัชฌาย์ลุย เจ้าคณะอำเภออำนาจเจริญ อาจารย์ฮั่ว มีความรู้ทางบาลี และตัวเอง รวม ๔ องค์ นี่ก็เข้าใจว่า พรุ่งนี้ต้องฟังถึงขนาด ใครจะมาทำไหนดังนี้กลัวจะเสียใจใดๆ ทั้งหมด มีคนมาฟังกันมากมาย สรุปว่าการเทศน์ได้ผ่านไปด้วยความเรียบร้อย ไม่มีเรื่องอะไรขัดข้องกัน

ต่อมาอีกครั้งหนึ่ง ยังมีพระบางรูป คนบางคน เห็นว่าเราเป็นคนอวดดี จึงหาเรื่องคอยยุแหย่พระอื่นให้เข้าใจผิด วันหนึ่งนายซัยเป็นผู้แทนชาวบ้านตำบลยางโยภาพ ได้ไปฟ้องถึงนายอำเภอว่าเราเป็นพระจรจัด ใจก็รู้สึกยิ่งเข้มแข็งยิ่งกลัวว่าจะมาไล่กันทำไหนด การที่เราไม่ได้อาศัยความชั่ว เป็นอะไรก็เป็นกัน ต้องสู้กันด้วยวาจาให้ถึงที่สุด ผลที่สุดศึกษาธิการอำเภอก็ไม่มีอำนาจจะมาขับไล่เราจากหมู่บ้านนี้ ได้บอกเขาไปว่าเรื่องอย่างนี้ ถ้าขึ้นมีอีกเราจะอยู่จนหมดเรื่อง ถ้าเรื่องยังไม่หมดยังไม่หนี วันหนึ่งนายอำเภอได้ออกไปตรวจราชการ ได้ไปพักอยู่ในหมู่บ้านนี้ด้วย ผู้ใหญ่บ้านที่เป็นญาติเรา จึงได้เรียนเรื่องราวให้นายอำเภอทราบ นายอำเภอตอบว่า พระที่มาอบรมสั่งสอนญาติโยมอย่างนี้หาได้ทำไหนด ฉะนั้นให้ท่านอยู่ไปตามสบาย ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมาก็ไม่มีเรื่องอะไรเกิดขึ้นอีก เป็นอันว่าสงบเรียบร้อยดี

พระอาจารย์สิงห์ ขนฺตยาโคโม

ต่อมาก็ได้ลาญาติโยมเดินทางต่อไปยัง อ.ยโสธร พอได้พบพระอาจารย์สิงห์ ขนฺตยาโคโม กับพระภิกษุสามเณรรวมกันถึง ๘๐ รูป พักอยู่ที่ป่าช้า อ.ยโสธร ซึ่งบัดนี้ตั้งเป็นเรือนจำ ต่อจากนั้นพระเทพบัณฑิต (มหาอินทร์ ธีรเสวี) เมื่อครั้งดำรงสมณศักดิ์ที่พระพิศาลสารคุณ เจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น (ธรรมยุติ) วัดศรีจันทร์ อ.เมือง จ.ขอนแก่น ได้มีจดหมายมานิมนต์พระอาจารย์สิงห์ ซึ่งชาวอำเภอยโสธร มีอาจารย์ริน อาจารย์แดง อาจารย์อ่อนตา เป็นหัวหน้า พร้อมด้วยชาวบ้านร้านตลาดได้จ้างเหมารถยนต์ให้ ๒ คัน ได้พากันออกเดินทางจาก อ.ยโสธร โดยทางรถยนต์ไปพักแรมอยู่จ.ร้อยเอ็ด ๑ คืน แล้วออกเดินทางไปพักอยู่ที่ จ.มหาสารคาม ที่ดอนปู่ตา ที่ชาวบ้านพากันเช่นสรวงว่าผีผู่ มีชาวบ้านร้านตลาดและข้าราชการพากันมาฟังเทศน์มากมาย พระอาจารย์ที่ได้พบกันครั้งแรกก็ได้ไปด้วยกัน

เมื่อพิจารณาเห็นว่าที่นั่นไม่มีใครจะสงบ จึงได้ลาพระอาจารย์สิงห์ไปเยี่ยมญาติ มีสามเณรติดตามไปด้วย ๑ องค์ เมื่อ

เดินทางไปถึงบ้านญาติที่ อ.น้ำพอง คือขุนมหาวิชัย พี่ชายของแม่ซึ่งเป็นญาติของแม่ฝ่ายพี่ ได้พบเครือญาติที่นั่นหลายครอบครัว พอพวกญาติๆ เห็นหลานไปถึง ต่างคนต่างดีอกดีใจมาเยี่ยมเยียนถามข่าวคราวถึงบ้านเกิดเมืองนอน พวกญาติได้จัดที่พักให้ ณ ริมฝั่งน้ำพอง ในป่าขนาดใหญ่ ได้พักอาศัยอยู่เป็นเวลาหลายวัน สามเณรที่ไปด้วยได้ลากลับไปเยี่ยมบ้านที่ จ.สกลนคร ตนเองก็พักอยู่แต่เพียงคนเดียว ป่านีมีแต่ลิงแต่ค้างมามากมาย

อยู่มาวันหนึ่ง รู้สึกว่าไม่สบาย มีอาการปวดศีรษะ เจ็บแก้มหู ก็ได้บอกเล่าให้โยมป้าฟัง คือโยมป้าแม่เงิน โยมป้าได้แนะนำฝากกับหลานชายซึ่งอยู่ที่ อ.พล รับราชการกรมตำรวจ หลานชายได้นำมาส่งฝากคนรถให้ ได้อาศัยเขามาถึง จ.นครราชสีมา ไปพักอยู่ที่วัดสะแก ในระหว่างนั้นได้เที่ยวเดินตามหาญาติเป็นเวลา ๓ วัน แต่ไม่พบ

การที่ต้องการพบปะญาติในครั้งนี้ เหตุเพราะอยากจะเดินทางไป จ.พระนคร เพื่อรักษาตัวและไปหาพระอาจารย์มั่น อยู่มาวันหนึ่งคนลากรถเจ๊กได้นำไปส่งถึงบ้านพักเจ้าหน้าที่กรมทาง จึงได้พบกับโยมพี่สาวชื่อแม่วันดี ซึ่งเป็นภริยาขุนท้ายๆ ทุกคนได้แสดงความดีอกดีใจในการที่พบหลาน และได้นิมนต์ให้อยู่จำพรรษาที่ จ.นครราชสีมา แต่ตนเองไม่ยอมอยู่ บอกเขาว่าประสงค์จะไปรักษาตัวที่ จ.พระนคร โยมพี่สาวจึงได้จัดแจงซื้อตั๋วรถไฟส่งถึงสถานีหัวลำโพง ขณะรถไฟวิ่งผ่านดงพญาเย็น แล้วโผล่ออกมาเห็นทุ่งเขต จ.สระบุรี ก็ได้ระลึกถึงโยมพี่ชายที่มีครอบครัวอยู่ที่ประตูน้ำหนองตาโล่ ซึ่งตัวเองเคยไปอยู่มาตั้งแต่ครั้งยังเป็นฆราวาส เมื่อรถไฟมาถึงสถานีชุมทางบ้านภาชี จึงได้ลงจากรถไฟแล้วเดินเท้าไปถึงบ้านโยมพี่ชาย ได้ทราบว่า โยมพี่ชายได้อพยพครอบครัวขึ้นไปอยู่ที่ จ.นครสวรรค์ เสียแล้ว จึงได้พบแต่เพื่อนฝูงและคนเฒ่าคนแก่ที่เคยนับถือกันมา ได้พักอาศัยอยู่ในตำบลนั้นพอสมควร

พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจันโท)

ประมาณจวนสิ้นเดือนพฤษภาคม ได้บอกกับเพื่อนว่าจะเดินทางไป จ.พระนคร เพื่อนได้จัดแจงซื้อตั๋วรถไฟถวายแล้ว พาไปส่งที่สถานี ได้เดินทางโดยรถไฟเข้าสู่ จ.พระนคร ลงรถไฟที่สถานีหัวลำโพง ตั้งแต่เกิดมายังไม่เคยมา จ.พระ

นคร เลย จะไปวัดสระปทุมก็ไปไม่ถูก จึงได้เรียกรถลากคันหนึ่งมาถามว่า ไปวัดสระปทุม จะเอาค่ารถเท่าไร ทั่งๆ ที่ขณะนั้นตัวเองก็ไม่มีสตางค์เลย คนลากรถตอบว่าเอา ๕๐ สตางค์ จึงได้พูดต่อรองกับเขาว่า วัดสระปทุมอยู่ไม่ไกล ใกล้ๆ แค่นี้เอง ทำไมเอามากนัก ตกลงเขาลดให้เหลือ ๑๕ สตางค์ แล้วพาไปส่งถึงวัด เมื่อถึงวัดสระปทุมแล้วได้ไปกราบนมัสการพระอุปัชฌาย์ๆ ได้เล่าให้ฟังว่า เจ้าคุณพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจนฺโท) ได้นิมนต์พระอาจารย์ มั่นให้ขึ้นไปจำพรรษาอยู่ที่ จ.เชียงใหม่

ตกลงว่าในปีนั้นได้อาศัยจำพรรษาที่วัดสระปทุม ญาติที่พักอยู่ห่างไกลจากญาติของพระอุปัชฌาย์ ในพรรษานี้ได้ตั้งใจพยายามปฏิบัติตนตามเคย กิจวัตรของวัดก็พยายามไม่ให้ขาด อุปัชฌาย์วัดไม่จำเป็นจริงๆ ก็ไม่ยอมให้ขาด เวลานั้นกำลังถือเครื่องปลีกล้วยโดยลำพังเป็นส่วนมาก รักษาความสงบเป็นใหญ่ ทำวัตรสวดมนต์ทั้งเช้าและค่ำ ช่วยปฏิบัติพระอุปัชฌาย์ทั้งเช้าทั้งเย็น ได้สังเกตเห็นความเป็นอยู่ของพระอุปัชฌาย์ยังมีช่องโหว่ อันเป็นสิ่งที่เราพึงพอใจมากที่จะได้มีโอกาสปฏิบัติท่าน อาทิเช่น ที่นั่ง ที่นอน กระโถน หมากพลู เสื้อผ้า อาสนะ ไม่มีใครสนใจและเอาใจใส่ นั่นคือช่องโหว่ที่เราเห็นว่าเราควรจะได้ปฏิบัติ

นับแต่นั้นเป็นต้นมา ก็ได้เอาใจใส่ปฏิบัติหน้าที่อุปัชฌาย์วัดอย่างเต็มกำลังความสามารถ ได้รู้สึกรู้ว่าเป็นที่รักที่พอใจของท่านเป็นอย่างมาก ออกพรรษาแล้วท่านก็เรียกตัวให้ไปอยู่ประจำที่คลังสงฆ์ ซึ่งเป็นสถานที่ที่ท่านฉันจังหัน คือกุฏิหอยเชียว ซึ่งใช้เป็นที่เก็บพัสดุต่างๆ ของสงฆ์ ได้ตั้งใจปรนนิบัติท่านเสมือนอย่างบิดาบังเกิดเกล้า แต่ไม่เคยนึกคิดเลยว่าความรักความดีจะมีภัย เมื่ออย่างเข้าฤดูแล้งจึงได้กราบลาท่านเพื่อออกเดินทางไปวิเวกเดินธุดงค์ ได้ออกเดินทางจาก จ.พระนครศรีอยุธยา ผ่าน จ.พระนครศรีอยุธยา จ.สระบุรี จ.ลพบุรี อ.ตาลิ อ.ภูเขา อ.ภูคา ล่วงเข้าเขต จ.นครสวรรค์ ผ่าน อ.ท่าตะโก และ อ.บึงบรเพ็ด ได้ไปโปรดโยมพี่ชายและเพื่อนฝูงที่คุ้นเคยกันมาตั้งแต่เวลายังไม่ได้บวช

ในระหว่างที่อยู่ จ.นครสวรรค์นี้ ได้ออกไปพักอยู่ในป่าห่างจากหมู่บ้านประมาณ ๒๐ เส้น วันหนึ่งได้ยินเสียงช้างป่ากับช้างตกมันร้องเสียงดัง เพราะกำลังสู้กันอยู่ สู้กันอยู่ประมาณ ๑ วัน ช้างป่าสู้ไม่ได้และตาย ส่วนช้างตกมันไม่เป็นอะไร เมื่อเป็นดังนี้ช้างตกมันก็ยิ่งดุร้าย พลุกพล่านอาละวาดหนักขึ้น ได้วิ่งขับไล่ช้างป่าที่แทงผู้คนซึ่งอยู่ในบริเวณป่าที่เราพักอยู่ เจ้าของช้างตกมันคือขุนจบๆ กับชาวบ้านซึ่งอยู่ในบริเวณนั้นได้ขออนุญาตให้เข้าไปพักในบ้าน เราไม่ยอมไป รู้สึกหวาดเสียวอยู่บ้าง แต่อาศัยขันติและเชื่ออำนาจแห่งความเมตตา

ต่อมาวันหนึ่งเวลาประมาณ ๑๖.๐๐ น. ช้างตกมันตัวนั้นได้วิ่งมายืนอยู่ข้างที่พักเรา ห่างจากที่พักประมาณ ๒๐ วา ขณะนั้นเรากำลังบำเพ็ญภาวนาอยู่ เมื่อได้ยินเสียงร้องจึงได้โผล่หน้าออกไปจากที่พัก เห็นช้างตกมันงาขาว ยืนชูชันทำท่าทางน่ากลัว นึกขึ้นในใจว่า ถ้ามันวิ่งพุ่งมาหาเรา ชั่วระยะเวลาไม่ถึง ๑ นาทีก็ถึงตัว เมื่อนึกได้เช่นนั้นก็เกิดความหวาดกลัว จึงกระโดดวิ่งออกจากที่พัก ไปถึงคันไม้ใหญ่คันหนึ่ง ห่างจากที่พักประมาณ ๑ วา ขณะที่กำลังเอามือเหนี่ยวคันไม้ ก้าวขาปีนต้นไม้ได้ข้างหนึ่ง ก็ได้ยินเสียงคล้ายคนมากระซิบที่หูว่า “เราไม่จริง กลัวตาย คนกลัวตายจะต้องตายอีก”

เมื่อได้ยินเสียงเตือนเช่นนี้ จึงปล่อยมือ ปล่อยเท้า รีบเดินกลับไปที่พัก นั่งเข้าที่ไม่หลับตา หันหน้าไปทิศที่ช้างยืนอยู่นั่งภาวนาแผ่เมตตาจิต ในระหว่างนี้ได้ยินเสียงชาวบ้านโห่ร้องกันดังสนั่นหวั่นไหว ตกอกตกใจว่าพระองค์นั้น (หมายถึงเรา) คงจะแย่ ไม่มีใครไปช่วยเหลือท่าน ได้ยินแต่เสียงพูดอย่างนี้ แต่ก็ไม่ปรากฏว่ามีคนใครกล้าเข้ามาใกล้ตัวเราเลยแม้แต่คนเดียว ได้นั่งแผ่เมตตาจิตอยู่ประมาณ ๑๐ นาที มองเห็นช้างตัวนั้นดีหุบปากขึ้นลงเสียงฟุบฟับๆ อยู่ประมาณสักครู่หนึ่ง แล้วมันก็หันหลังกลับ เดินเข้าป่าไป เมื่อช้างตกมันตัวนั้นเดินเข้าป่าไปแล้ว ประมาณสักพักหนึ่ง

เราได้ออกจากที่พักเดินออกไปกลางทุ่งนา ขุนจวบฯ เจ้าของช้าง และญาติโยมได้พากันมาหาเราอย่างสิ้นหลาม พากันประหลาดใจว่าเราปลอดภัยมาได้อย่างไร

รุ่งขึ้นวันที่สอง ประชาชนและชาวบ้านซึ่งอยู่บริเวณป่านั้นได้แห่กันมาหาเราอย่างมากมาย พากันมาขอของดีจากเรา เขาพูดกันว่า “ท่านองค์นี้คงจะมีอะไรดี ช้างตกมันจึงไม่กล้าเข้ามาแทะ” เมื่อเป็นดังนี้ความไม่สงบก็เกิดขึ้น ได้พักอยู่เป็นเวลาพอสมควรแล้ว ก็เตรียมตัวร่ำลาญาติโยมเพื่อเดินทางกลับ จ.พระนครศรีอยุธยา ต่อไป ประมาณเดือนพฤษภาคม ได้เดินทางกลับ จ.พระนครศรีอยุธยา พักอยู่วัดสระปทุมตามเดิม

ในพรรษาปีที่ ๒ นี้ พระอุปัชฌาย์มอบให้รับหน้าที่ทำงานแทนพระใบฎีกาบุญรอด เพื่อนฝูงได้แนะนำชักชวนให้เรียนพระปริยัติธรรมที่วัดสุทัศน์สุทนต์ ทำให้มีการระดมกันขึ้น เพราะไหนจะต้องปฏิบัติอุปัชฌาย์ ไหนจะต้องทำหน้าที่บัญชีพัสดุและบัญชีเงินสวดของวัด ข้ายังต้องเรียนพระปริยัติธรรมและเรียนกรรมฐานอีก เมื่อต้องมีภาระยุ่งยากหลายอย่างอาการของจิตใจรู้สึกว่ามีอาการเสื่อมคลายไปบ้างเล็กน้อยในทางปฏิบัติ โดยมีข้อสังเกตได้ดังนี้

พรรษาแรกที่มาพักอยู่ บรรดาพระเณรเด็กเล็กที่เป็นหนุ่มได้มาชวนคุยเรื่องทางโลก เรื่องผู้หญิงมั่ง รู้สึกในใจว่าเกลียดที่สุด พอถึงพรรษาที่สอง ได้ยินเขาสนทนากันเรื่องความเจริญมั่งมี และเรื่องทางโลกชักชอบฟัง ต่อมาพรรษาที่สามได้เริ่มเรียนบาลีไวยากรณ์ ส่วนนักธรรมครั้นสอบได้แล้วเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๒ งานการก็หนักขึ้นทุกที ตอนนั้นชักขยับคุยกับเขาได้ในเรื่องโลก เมื่อความเป็นอยู่ของตนเป็นเช่นนั้น ก็มักจะมีเหตุการณ์เกิดขึ้นเป็นเครื่องเตือนใจทั้งภายนอกวัดและภายในวัด

อยู่มาวันหนึ่งเวลาจวนออกพรรษา ปรากฏว่าเงินสงฆ์ขาดบัญชีไป ๕๐๐ กว่าบาท ได้ตรวจบัญชีทบทุนดูเป็นเวลาหลายวัน ก็ตรวจไม่พบว่าได้ขาดหายไปอย่างไร ตามธรรมดาที่ปฏิบัติอยู่ทุกๆ วันที่ ๑ ของเดือนจะต้องนำเรื่องกราบเรียนพระอุปัชฌาย์ พอถึงวันที่ ๑ เดือนนี้ยังไม่ได้้นำเรื่องไปกราบเรียน สอบถามเพื่อนฝูงที่ทำงานอยู่ใกล้ชิดกัน ต่างคนต่างปฏิเสธไม่รับรู้เรื่องอะไรทั้งหมด ในที่สุดก็พอพิสูจนได้ว่าอยู่ทางหนึ่ง คือมีเด็กคนหนึ่งซึ่งเป็นลูกศิษย์ของพระอุปัชฌาย์ชื่อ นายบุญ บางวันนายบุญได้ขอลูกกุญแจไปเก็บไว้ในเวลาเราออกไปบิณฑบาต เมื่อนึกได้เช่นนี้ก็ได้ออกความช่วยเหลือจากพระใบฎีกาบุญรอดให้ช่วยสอบถามนายบุญดู จึงได้ความว่า นายบุญรับว่าได้ขโมยไปในเวลาที่เรากลับออกไปบิณฑบาต

เหตุนี้เกิดขึ้นจากพระอุปัชฌาย์นั่นเอง เรื่องมีว่าวันหนึ่งพระอุปัชฌาย์ท่านได้รับนิมนต์ไปรับ ๑ หาบของเจ้านายองค์หนึ่ง พัดประจำ ย่ามประจำของท่านเก็บไว้ในห้องนอนของเรา เมื่อเรานำลูกกุญแจติดตัวไปในเวลาออกบิณฑบาต ท่านก็เอาไม่ได้ ท่านจึงได้สั่งให้มอบลูกกุญแจไว้แก่นายบุญเวลาเราออกไปบิณฑบาต ด้วยเหตุนี้เงินจึงได้สูญไปเคราะห์ดีที่นายบุญรับสารภาพว่าได้เอาเงินไปจริง ได้ตรวจบัญชีดูโดยละเอียดปรากฏว่าเงินของสงฆ์หายไป ๕๐๐ บาทเศษ นอกนั้นเป็นเงินของพระอุปัชฌาย์ เมื่อได้ตรวจทบทุนดูและสืบสวนได้ความจริงจากนายบุญเรียบร้อยแล้ว เมื่อวันที่ ๕ ตุลาคม เวลาบ่าย ๕ โมงเย็น ก็ได้บอกกับเพื่อนสององค์ มีพระใบฎีกาบุญรอด และพระเชื้อม ซึ่งเป็นที่รักใคร่ชอบพอกันว่า “ผมจะนำเรื่องที่เกิดขึ้นทั้งหมดนี้ไปกราบเรียนพระอุปัชฌาย์ในวันนี้”

“อย่าไปกราบเรียนท่านดีกว่า เมื่อสูญหายจริงผมจะใช้ให้”

รู้สึกขอบใจเพื่อนรักเป็นอย่างยิ่ง แต่ก็คิดว่าอย่าทำเช่นนั้นเลย ต้องเปิดเผยเรื่องราวกันดีกว่า มิฉะนั้นเด็กจะเสียหายและเคยตัวต่อไป เพื่อนทั้งสององค์นี้ได้เคยถูกพระอุปัชฌาย์ตักเตือนหลายครั้งด้วยเรื่องเหล่านี้ ฉะนั้น พอถึงเวลาเราจะ

กราบเรียนท่าน เพื่อนทั้งสององค์หลบเข้ากุฏิปิดประตูมิดชิด ปลอบให้เราเข้าไปกราบเรียนท่านแต่เพียงคนเดียว ก่อนจะนำเรื่องกราบเรียนท่านได้เข้าไปนั่งกวาดดู ตำหนัก ปูที่นั่งที่กุฏิหอเขียนไว้คอยท่า...

เวลาประมาณ ๑๖.๐๐ น. ท่านได้ลงมาจากกุฏิตึกหลังใหญ่ที่คุ้มหญิงดลัป ภริยาเจ้าพระยายมราช เป็นผู้สร้างถวาย แล้วเดินขึ้นมาที่กุฏิหอเขียน เมื่อเห็นท่านฉันหมาก ฉันน้ำร้อนเรียบร้อยดีแล้ว ก็ได้นำเรื่องเงินของสงฆ์และเงินของท่านหายไปแล้วให้ท่านฟัง พูดยังไม่ขาดคำท่านก็ดูเอาว่า “ทำไมแต่ก่อนนี้ วันที่ ๑ ได้มาบอกเรา เดือนนี้ล่วงไปถึงวันที่ ๕ จึงมาบอก” จึงได้กราบเรียนว่า “การที่ไม่ได้นำมากราบเรียนในวันที่ ๑ นั้น เพราะยังกำลังสงสัยในตัวบุคคลและบัญชีอยู่ บัดนี้ได้ตัดสงสัยแน่นอนว่าหายจริง และได้สืบสวนหาตัวก็ได้ตัว” ท่านถามว่า “ใครละ” ก็ตอบถวายว่า “นายบุญเจ้ารับสารภาพแล้ว” พอพูดคำนี้ท่านก็สั่งว่า “ไปเรียกตัวมันมา” และกำชับว่า เรื่องนี้อ่าพูดไปอื้อฉาวไปอายเขา ท่านได้สั่งให้ปิดเงียบ พอดีพระใบฎีกาบุญรอดได้นำตัวนายบุญมาเล่าเรื่องถวายท่าน นายบุญเองได้รับสารภาพต่อหน้าท่าน ในที่สุดตกเป็นภาระของนายบุญที่จะต้องหาเงินมาใช้ต่อไป

เมื่อเสร็จเรื่องเหล่านี้แล้ว ก็ขอลาออกจากหน้าที่ หนีออกธุดงค์ ขณะเกิดเรื่องนี้นอนไม่หลับอยู่คืนหนึ่ง ตลอดคืนคิดแต่ในใจว่า จะต้องออกไปหาเงินมาใช้แทนสงฆ์ แต่อีกใจหนึ่งก็ไม่อยากจะสึก คิดรบก้นไปรบก้นมาอยู่อย่างนี้จนตลอดรุ่ง จึงได้เล่าเรื่องถวายให้ท่านฟัง ท่านไม่ยอมอนุญาตให้หนีไปตามความต้องการ ท่านพูดแต่ว่า เราไม่มีพระใช้ เราเห็นแต่เธอ จะนั่นต้องอยู่กับเราไปเสียก่อน เพราะเราแก่แล้ว ในที่สุดต้องทนอยู่ต่อมาเป็นพรรษาที่ ๓ ในพรรษานี้ท่านได้เรียกให้ไปอยู่กุฏิใหม่ที่ท่านอยู่ประจำ ได้ช่วยท่านแก้ณาฬิกา แต่งที่นอนที่นี้ ส่วนงานที่เคยทำได้มอบให้แก่พระเชิ่อมรู้สึกเบาใจไปได้บ้าง

ในระยะนี้ได้ตรวจดูจิตใจของตนเองรู้สึกว่เสื่อมในทางปฏิบัติ คือ จิตจะหั่นหน้าไปทางโลกเสียบ้าง ได้คิดต่อสู้อยู่จนตลอดพรรษา อยู่มาวันหนึ่งได้เกิดความคิดในใจว่า “ถ้าเราอยู่ในพระนครนี้เราต้องสึก ถ้าเราไม่สึก เราต้องออกจากพระนครไปอยู่ป่า” เราจึงได้ทำการบริกรรมอารมณ์ทั้งสองอารมณ์นี้ทั้งกลางวันและกลางคืน

อยู่มาวันหนึ่งได้ขึ้นไปบนยอดพระเจดีย์ซึ่งมีโพรง แล้วเข้านั่งสมาธิ ได้บริกรรมในใจว่า “เราจะอยู่ หรือเราจะสึก” มันก็นึกขึ้นในใจว่า เราอยากจะสึกมากกว่า จึงได้ชักซ้อมสอบถามตัวเอง ที่ที่เราอยู่ขณะนี้มิบ้านสวยๆ ถนนงามๆ คนมากมาย เจริญรุ่งเรืองไปเสียทุกสิ่งทุกอย่าง เมืองนี้เขาเรียกว่าเมืองอะไร ตอบได้ว่า พระนคร (กรุงเทพฯ ผู้เขียน) คือเมืองสวรรค์ของมนุษย์ ได้ไต่ถามไปถึงบ้านเกิดเมืองนอนของเราเองว่า เราเกิดที่ไหน ตอบได้ว่า เราเกิดอยู่บ้านหนองสองห้อง อ.ม่วงสามสิบ จ.อุบลราชธานี แล้วเวลานี้เราได้เข้ามาอยู่ในพระนคร แล้วก็นึกอยากจะสึก ถามตัวเองว่า เราอยู่บ้านของเราเอง เรากิน เรานอน เราจะนุ่งห่มอย่างไร บ้านช่องถนนหนทางเป็นอย่างไร อาชีพอะไร ก็นึกได้ทุกอย่างว่า มันไม่เหมือนพระนครสักอย่างเดียว เมื่อเป็นเช่นนี้เราจะนั่งนึกคิดห้วงความเจริญของเขาทำไม ก็นึกตอบในใจขึ้นว่า คนที่อยู่ในพระนคร เขาก็มิใช่เทวดาอะไร เขาก็คน เขาก็คน ทำไมเราจะทำตนให้เหมือนเขาไม่ได้ ก็ได้ไล่เลียงชีพไต่ถามกันเองอยู่อย่างนี้เป็นเวลาหลายวัน

ในที่สุดก็ตกลงใจว่าอย่ากระนั้นเลย ถ้าเราจะสึกลาเพศจริงๆ เราต้องเตรียมเครื่องสึกไว้ก่อน คนอื่นที่เขาจะสึกเขาต้องเตรียมเครื่องนุ่งห่มและทุกสิ่งทุกอย่าง แต่เราจะไม่ทำเช่นนั้น เราควรเตรียมอย่างอื่น คือเตรียมตัวสึกทางใจดูเสียก่อน วันนั้นกลางคืนเดือนหงายเงียบสงัด ได้ขึ้นไปนั่งอยู่ในโพรงพระเจดีย์ แล้วก็นั่งนึกว่า ถ้าเราสึกไปเราจะทำอะไร ได้คุยสนทนาอยู่อย่างเป็นเรื่องเป็นราวดังต่อไปนี้

ถึงตอนนี้น่าท่านพระอาจารย์ลี ธมฺมธโร จินตนาการวางแผนถึงเหตุการณ์ในอนาคตว่า ถ้าสึกลาเพศไปจะต้องทำอะไร

บ้าง และจะต้องเจออะไรบ้าง และควรจะแก้ปัญหาอย่างไรบ้าง ฯลฯ ผู้พิมพ์ข้อคัดตอนไปถึงเหตุการณ์ที่ท่านพระอาจารย์ลีประสพ ในระหว่างที่นึกคิดในอารมณ์ทางโลกที่ต้องการจะลาลีก

ในระหว่างที่นึกคิดอยู่นั้น มีเหตุบังเกิดเกิดขึ้นต่างๆ เช่น บางคืนฝันเห็นพระอาจารย์มาด่าบ้าง คุยบ้าง แต่เหตุการณ์สำคัญๆ ที่นับว่าแปลกเกิดขึ้น ๔ ครั้ง

ครั้งที่ ๑ ในเวลากลางคืนขณะกำลังนึกคิดอยู่ในอารมณ์ของโลกรุ่นกัน วันหนึ่งรู้สึกท้องผูกไม่สบาย จึงได้ฉันทายถ่าย เวลาตอนบ่าย กว่าตอน ๓ โมงก็จะต้องไปถ่ายตามที่ได้เคยฉันทายมา ก็เกิดเหตุบังเอิญเมื่อฉันทายแล้วเป็นปกติไม่ปวดถ่าย รุ่งขึ้นเช้าจึงได้เดินทางไปบิณฑบาตในตรอกวังสระปทุม พอเดินไปถึงหน้าบ้านที่เขาส่งไปบิณฑบาตร ก็เกิดรู้สึกปวดอุจจาระอย่างหนักจนทนแทบไม่ไหว จะเดินออกไปรับบาตรก็เดินไม่ได้ ก้าวขาไม่ออก มัวแต่อดกลั้นขยับขาเดินได้ที่ละกิบไป ถึงป่ากระถินแห่งหนึ่ง รีบวางบาตรลดครีวเข้าป่ากระถิน มันทนอยากเอาหัวดำดินให้ตายเสียดีกว่า เมื่อทำธุระกิจเสร็จแล้วก็ออกจากป่าอุ้มบาตรเดินบิณฑบาตต่อไปตามเคย วันนั้นได้ข้าวไม่พอล้น กลับมาถึงวัดก็ได้เตือนตัวเองว่า มึงสึกไปแล้ว ต้องเป็นอย่างนี้ ใครจะมาใส่บาตรให้กิน เรื่องนี้ได้เป็นคติเตือนใจอย่างดี

ครั้งที่ ๒ ออกเดินทางไปบิณฑบาตแต่เช้า เดินข้ามสะพานหัวช้าง ผ่านสามแยกกวกไปถนนเพชรบุรี ข้าวแม่แต่วัดพิพิเดียวก็ไม่ลงบาตร พอได้เห็นหญิงแก่อายุประมาณ ๕๐ ปี ไว้ผมมวยกับตาแป๊ะแก่วีหางเปีย ยืนส่งเสียงดังเอะอะอยู่ในห้องแถว ขณะนั้นเรามาถึงตรงหน้าบ้านเขาก็หยุดยืนนิ่งดู ประมาณสัก ๒ อึดใจ เห็นชายแก่ๆ ไม่กล้าควักตีหัวตาแป๊ะๆ คว้ามวยผมถึบหลังยายแก่ ตัวเองก็เริ่มนึกว่า ถ้าเป็นเราโดนเข้าอย่างนี้จะทำอย่างไรกัน ก็ตอบขึ้นว่า มึงต้องบ้านแตกสาแหรกขาดแน่ การที่ได้ประสพพบเหตุการณ์อย่างนี้กลับคิดใจยิ่งกว่าบิณฑบาตได้ข้าวเต็มบาตร วันนั้นบิณฑบาตได้ข้าวเกือบไม่พอล้น ตกเวลากลางคืนก็นึกถึงเรื่องนี้อยู่เป็นนิจ กำลังดวงจิตก็รู้สึกมีการเบือนหน้าเรื่องของโลกออกไปโดยลำดับ

ครั้งที่ ๓ วันนั้นเป็นวันเทศกาล ได้ออกบิณฑบาตตั้งแต่เวลาเช้ามืด เดินไปถึงตลาดประตูลำน้ำสระปทุม แล้ววกกลับมาทางหลังวัด บริเวณนั้นมีคอกม้า มีถนนดิน เวลาฝนตกถนนลื่น ได้เดินอย่างสรวรมมาตรงหน้าบ้านของโยมคนหนึ่ง บิณฑบาตได้ข้าวเต็มบาตร ใจก็นึกคิดไปในอารมณ์ของโลกรุ่นกันจนเผลอตัวก้าวลื่นถลาล้มลงไปบนบ่อข้างถนน หัวเข่าทั้งสองจมลงไปอยู่ในโคลนประมาณ ๑ กีบ ข้าวสุกในบาตรหกหมด เนื้อตัวมอมแมมไปด้วยโคลน ต้องรีบเดินทางกลับวัด เมื่อกลับถึงวัดแล้ว เก็บเอามาเป็นคติเตือนใจสอนตนเองว่า การนึกในเรื่องทางโลกของเรา เพียงแต่นึกคิดมันก็ยังมิโทษติดตามมาได้ถึงเพียงนี้ ใจก็ค่อยคลายค่อยเบือนออกไปโดยลำดับ คิดว่า เรื่องครอบครัวนั้นมันเป็นเรื่องของเด็ก ไม่ใช่เรื่องของผู้ใหญ่ กลับกลับความคิดเห็นเป็นอย่างนี้

ครั้งที่ ๔ เวลารุ่งเช้าออกบิณฑบาต เดินไปตามถนนเพชรบุรีตามเคย เดินไปถึงวังพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าธานีนิวัติ พระองค์ท่านเคยใส่บาตรประจำวันแก่พระทั่วๆ ไป วันนั้นบังเอิญมีขันข้าวตั้งอยู่ตรงข้ามวังอีกขันหนึ่ง จึงได้เดินไปรับขันตั้งใหม่เสียก่อน เมื่อรับเสร็จแล้ว หันกลับมาจะไปรับขันตรงข้าม พอดีมีรถมัลลขาวนายเลิศวิ่งมาอย่างรวดเร็ว วิ่งเฉียดศีรษะไปห่างประมาณ ๑ กีบ คนโดยสารร้องตะโกนโวยวายขึ้น ตัวเองก็หงะฮันตกตะลึงอยู่เป็นเวลาหลายอึดใจ วันนั้นเกือบถึงแก่ความตายเพราะถูกรถมัลลชน ขณะกลับไปรับบาตรที่วังพระองค์เจ้าธานีนิวัติ ต้องสะกดตัวไว้อย่างเข้มแข็ง มีอาการสั่นสะท้านไปทั่วทั้งตัว เมื่อรับบาตรเสร็จแล้วก็เดินกลับวัด เรื่องต่างๆ เหล่านี้ล้วนแต่เป็นคติเตือนใจ เพราะในสมัยนั้นความคิดทางโลกกำลังกำเริบอยู่ไม่เว้นวาย

ถึงปี พ.ศ. ๒๔๗๔ ออกพรรษาแล้ว ในปีพรรษาที่ ๓ ก็นึกว่า เราต้องออกจากพระนครแน่ๆ ถ้าพระอุปัชฌาย์ยังหวง

ห้ามกีดกันอีก เห็นจะต้องแตกกันในคราวนี้ มิฉะนั้นก็ขออำนาจคุณพระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์
ทั้งหลายในสากลโลกจงช่วยข้าพเจ้าโดยทางอื่น

วันหนึ่งเวลากลางคืนนอนหงายดูหนังสือพร้อมภาวนา พอเคลิ้มหลับได้เห็นพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต มาคว้า “ท่าน
อยู่ทำไมในกรุงเทพฯ ไม่ออกไปอยู่ป่า” ก็ได้ตอบท่านว่า “พระอุปัชฌาย์ไม่ยอมให้ไป” ท่านตอบคำเดียวว่า “ไป”
จึงได้ตั้งจิตอธิษฐานถึงท่านว่า “เมื่อออกพรรษาแล้ว ขอให้ท่านมาโปรดเราเอาไปให้จงได้”

พระอมรารักขิต (เกิด อมโร)

ต่อมาไม่กี่วัน เจ้าคุณพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจนฺโท) วัดบรมนิวาส เกิดอาพาธขาหัก พระอาจารย์มั่นก็ได้
เดินทางมาเยี่ยมเยียนเจ้าคุณพระอุบาลีฯ วันหนึ่งคุณนายน้อย มารดาเจ้าคุณมุขมนตรีได้ถึงแก่กรรม เจ้าภาพได้
กำหนดการจาปนกิจที่วัดเทพศิรินทราวาส คุณนายคนนี้ได้มีอุปการะแก่พระอาจารย์มั่นสมัยที่อยู่ จ.อุดรธานี ท่านได้
ตั้งใจมาในงานศพนี้ด้วย เรากับพระอุปัชฌาย์ก็ได้รับนิมนต์ไปในงานจาปนกิจครั้งนี้ด้วย ได้ไปพบพระอาจารย์มั่น
บนเมรุเผาศพ มีความดีใจอย่างยิ่ง แต่ไม่มีโอกาสได้สนทนากับท่านแม้แต่คำเดียว จึงได้เข้าไปถามเจ้าคุณพระอมรารัก
ขิต (เกิด อมโร) วัดบรมนิวาส ท่านก็เล่าให้ฟังว่า พระอาจารย์มั่นได้มาพักอยู่ที่วัดบรมนิวาส จึงได้ลาพระอุปัชฌาย์
ไปแะวัดบรมนิวาสเพื่อพบพระอาจารย์มั่น

นับแต่อุปสมบทล่วงแล้วได้ ๔ พรรษา เพิ่งจะได้มาพบท่านอีกในคราวนี้ ก็ได้เข้าไปกราบไหว้ ท่านก็เมตตาแสดง
ธรรมให้ฟังว่า ชีณาชาติ วุสิตัง พรหมจริยันติ แปลได้ใจความสั้นๆ ว่า พระอริยเจ้าชีณาสพทั้งหลาย ท่านทำตนให้เป็น
ผู้พ้นจากอาสวะแล้วมีความสุข นั่นคือ พรหมจริยอันประเสริฐ จำได้เพียงเท่านี้ แต่รู้สึกว่เราไปนั่งฟังคำพูดของท่าน
เพียงเล็กน้อยใจนึ่งเป็นสมาธิคว่เรานั่งทำคนเดียวมากมาย ในที่สุดท่านก็สั่งว่า คุณต้องไปกับเราในคราวนี้ ส่วน
อุปัชฌาย์นั้นเราจะไปเรียนท่านเอง สนทนากับได้เพียงเท่านั้นแล้วได้ลากลับวัดสระปทุม

ได้เล่าเรื่องที่ได้ไปพบพระอาจารย์มั่นให้พระอุปัชฌาย์ฟัง ท่านก็นั่งฟังแล้วนิ่งอยู่ วันรุ่งขึ้นพระอาจารย์มั่นได้ไปที่วัด
สระปทุม แล้วพูดกับพระอุปัชฌาย์ว่า จะให้พระรูปนี้ติดตามไปด้วยในเมืองเหนือ พระอุปัชฌาย์ก็อนุญาต จึงได้
จัดแจงตระเตรียมบริวารของตน ร่ำลาสิ่งเสียบเพื่อนฝูงและศิษย์ ได้ถามลูกศิษย์ถึงมูลค่าปัจจัยในการเดินทาง ได้รับตอบ
ว่าเหลือเพียง ๓๐ สตางค์ เฉพาะค่ารถจากวัดสระปทุมไปถึงสถานีหัวลำโพง จะต้องจ่ายถึง ๕๐ สตางค์ คิดแล้วค่ารถ
จากวัดไปถึงสถานีหัวลำโพงก็ไม่พอเสียแล้ว จึงได้กราบเรียนให้พระอาจารย์มั่นทราบ ท่านก็รับรองว่าจะจัดการให้

ก่อนจะถึงกำหนดเวลาประชุมเพลิงคุณนายน้อย ๑ วัน ท่านได้รับนิมนต์ไปแสดงธรรมที่บ้านเจ้าพระยามุขมนตรี

เจ้าภาพได้ถวายผ้าไตร ๑ ไตร น้ำมันก๊าด ๑ ปิบ และเงิน ๘๐ บาท ท่านเล่าให้ฟังว่า ผ้าไตรได้ถวายพระวัดบรมนิวาส น้ำมันก๊าดถวายพระมหาสมบุรณ์ ปัจฉัย ได้แจกจ่ายแก่ผู้ไม่มี เหลือไว้พอดีการอด ๒ คน คือเรากับท่าน เมื่อได้พักผ่อนพอสมควรแล้ว เจ้าคุณพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ก็ให้ท่านกลับขึ้นไปเมืองเหนือ ได้เดินทางขึ้นไปพักอยู่ที่วัดสัลยพงศ์ จ. อุตรดิตถ์ ก่อนที่จะขึ้นรถคว้นที่สถานีหัวลำโพง ได้พบโยมแม่จ้อ เนตรจันทน์ ซึ่งจะได้ลงมาในงานฉกฉกกิจศพ คุณนายน้อยหรืออย่างไร ไม่ทราบ โยมแม่จ้อเคยเป็นศิษย์พระอาจารย์มั่น จึงได้รับเป็นโยมอุปัฏฐาก ขณะเดินทางในรถไฟไปตลอดทาง เมื่อเดินทางถึง จ.อุตรดิตถ์ แล้ว ได้ไปพักอยู่ที่วัดสัลยพงศ์หลายวัน แล้วได้ออกไปพักอยู่ในป่าละเมาะแห่งหนึ่งห่างจากกุฏิ เป็นที่เงียบสงัดวิวทิวทัศน์เวลากลางวันและกลางคืน

วันหนึ่งได้เกิดขัดใจกับพระอาจารย์ ท่านก็ได้เอะอะขับไล่ให้หนี ตัวเราเองก็รู้สึกชกโมโห รู้สึกฉิวๆ อยู่ในใจ แต่ก็อดกลั้นไว้ไม่ได้แสดงความโกรธออกมา ได้เคยปฏิบัติท่านมาอย่างไร ก็คงทำไปอย่างนั้น ก็ได้อยู่กับท่านตลอดมา รุ่งขึ้นวันใหม่เดือนยี่จวนจะสิ้นเดือน ได้รับข่าวว่าศิษย์คนหนึ่งทาง จ.เชียงใหม่ ป่วยหนัก มีพระ ๒ รูปติดตามพระอาจารย์มั่น เมื่อแจ้งข่าวให้ทราบ เสร็จแล้วพระ ๒ รูปนั้นก็เดินทางไป จ.พระนคร ในสมัยนั้นพระอาจารย์ต้นเป็นเจ้าอธิการวัดสัลยพงศ์ วัดสัลยพงศ์นี้เจ้าคุณพระอุบาลี วัดบรมนิวาส เป็นผู้ริเริ่มก่อสร้างเป็นคนแรก

จากจังหวัดอุตรดิตถ์ เรากับพระอาจารย์มั่นได้ออกเดินทางต่อไปยังจังหวัดเชียงใหม่ เมื่อถึงจังหวัดเชียงใหม่แล้วก็ได้ไปพำนักอยู่ที่วัดเจติยหลวง ลูกศิษย์คนหนึ่งชื่อนายเบี้ยว อยู่ อ.สันกำแพง มีอาการป่วยหนักมาก พี่ชายและพี่สะใภ้ได้นำตัวไปให้พระอาจารย์มั่น โรคที่นายเบี้ยวเป็นนั่นคือโรคจิต ในปีนั้นได้อยู่จำพรรษาที่วัดเจติยหลวง มีพระกรรมฐานที่เป็นเพื่อนฝูงพักอยู่ด้วยกันหลายองค์ แต่ต่างคนต่างไปจำพรรษาอยู่ตามบ้านนอก แม้ตัวเราเองท่านก็ให้ออกไป แต่เราไม่ยอมไป โดยเรียนท่านว่าเราตั้งใจจะอยู่ปฏิบัติพระอาจารย์จนตลอดพรรษา ท่านก็ยินยอม ตกกลางคืนได้อยู่กับท่าน

ปีนั้นตรงกับ พ.ศ. ๒๔๘๕ ท่านเจ้าคุณพระอุบาลี ได้มรณภาพในพรรษานั้น ระหว่างเข้าพรรษาได้ตั้งใจปฏิบัติกับพระอาจารย์อย่างใกล้ชิด ท่านก็ได้ทรมานสั่งสอนทุกสิ่งทุกอย่าง เวลาตอนเย็นก็นั่งสมาธิอยู่บนองค์พระเจดีย์ทางทิศเหนือ มีพระพุทธรูปใหญ่องค์หนึ่ง พระพุทธรูปองค์นี้ยังคงมีอยู่จนกระทั่งทุกวันนี้ ท่านบอกว่าที่ตรงนั้นเป็นมหายมคล เคยมีพระบรมธาตุเสร็จมาบ่อยๆ ให้ไปนั่งสมาธิตรงนั้น ก็ได้ทำตามท่านบอกทุกอย่าง บางวันนั่งจนไม่ได้นอน ระหว่างที่พักอยู่กุฏิหลังเล็กๆ ในป่าดงกล้วย กุฏิหลังนี้คุณนายทิพย์และหลวงขง ผู้กำกับการตำรวจ เป็นผู้สร้างถวาย นายทิพย์ เสมียนคลังจังหวัด กับภริยาได้อ่านดา ได้ปฏิบัติสั่งเสียอาหารพระอาจารย์เป็นอย่างดี ในระหว่างพรรษาที่ได้ออกติดตามบิณฑบาตกับท่านเป็นนิจ ระหว่างเดินบิณฑบาตท่านได้สอนกรรมฐานเตือนสติใจอยู่เสมอ พอเห็นผู้หญิงสวยๆ งามๆ ท่านก็บอกว่า “มองดูที่รีนั่นเป็นอย่างไร สวยไหม ดูให้ดีๆ ดูเข้าไปข้างใน” ไม่ว่าจะเห็นอะไร เช่น บ้านหรือถนน ท่านก็คอยสอนเตือนใจทุกวัน

เวลานั้นอายุเพิ่งได้ ๒๖ ปี พรรษา ๕ กำลังหนุ่ม ท่านก็คอยชักชวนอยู่เสมอ รู้สึกว่าท่านสนใจในตัวเรามาก แต่มีที่แปลกใจอยู่อย่างหนึ่งเกี่ยวกับเครื่องใช้บริวารของเราดีๆ ใหม่ๆ ท่านคอยขมี้มือบอกให้ซ่อม ให้ซัก ให้ทำลายสีเดิมของดีๆ ก็ไม่ค่อยยอมให้ใช้ บางทีก็ขอเอาไปให้คนอื่น ตัวเองก็นึกไม่ถึงว่าท่านมีความหมายอย่างไร พุดหลายครั้งหลายหนเข้าเราไม่ทำตาม เช่น ผ้าเช็ดหน้า ผ้าเช็ดตัว ซึ่งเป็นสีขาว ก็ให้ซ่อมเป็นสีแก่จนขน ถ้าเราทำเฉยไม่ซ่อม ท่านก็ลงมือซ่อมให้เอง ชอบหาจิวรสบงเก่าๆ ขาดๆ มาปะแล้วก็ให้เราใช้สอย

วันหนึ่งเดินออกไปบิณฑบาตพร้อมกับท่าน เดินไปทางสถานีตำรวจ ได้เดินสวนทางกับหญิงสาวของชายในตลาด แต่ก็ใจดีเหลือเกินไม่ได้เดินออกจากทางบิณฑบาต สำรวมใจแน่วแน่ สำรวมตนเต็มที่ ต่อมาอีกวันหนึ่งได้เดินตามท่านไปบิณฑบาต เราเดินห่างจากท่านนิดหน่อย ท่านเดินเร็ว แต่เราเดินช้า เห็นท่านเอาเท้าเตะทางเกวียนของตำรวจที่ทิ้ง

ไว้ข้างถนน ท่านตะไปเตะมา เราก็นึกในใจว่าเราต้องเข้าไปทางเสมอ พอถึงรั้วสถานีตำรวจ ท่านก็ก้มลงเก็บกางเกง ขาดตัวนั้นหนีบไว้ได้จัวร์ เราก็กะปลอกใจว่าของเขาทิ้งแล้วท่านจะเอาไปทำไมกัน เมื่อกลับถึงกุฏิแล้วท่านก็นำเอาไป พาดไว้ที่ราวผ้าแห้งหนึ่ง เราก็กะทำการปิดกวาดปูอาสนะ เมื่อฉันอาหารเสร็จแล้วก็เข้าไปในห้องปูที่นั้งที่นอนของท่าน บางวันท่านก็ดูเอาว่า ทำอะไร ไม่เรียบร้อย แต่ไม่ยอมบอกว่าจะทำอะไรจึงจะเป็นที่พอใจ เราก็กะพยายามทำให้ถูกใจท่านทุกเวลา จึงกระนั้นก็ต้องถูกเคี่ยวเข็ญอยู่จนตลอดพรรษา

ต่อมาวันหลังได้เห็นกางเกงขาดตัวนั้น กลายเป็นถุงขามและสายรัดประคดห้อยแขวนอยู่ด้วยกันที่ข้างฝา วันหนึ่งท่านบอกว่าถุงขามใบนี้และรัดประคดอันนี้เอาไปใช้เสีย เรารับเอามามองดูมีแต่รอยปะหลายแห่ง ของดีๆ ก็มีอยู่แต่ท่านไม่ยอมให้ การได้ปฏิบัติพระอาจารย์นี้เป็นการดีที่สุด ยากที่สุด ต้องยอมฝึกหัดทุกสิ่งทุกอย่าง ต้องเป็นนักสังเกตที่ดี และละเอียดรอบคอบจึงจะอยู่ได้ เวลาเดินพื้นกระดานทำเสียงดังไม่ได้ เดินไปแล้วมีรอยเท้าติดพื้นก็ไม่ได้ เวลาถลีนน้ำเสียงดังก็ไม่ได้ เวลาเปิดประตุมิเสียงดังไม่ได้ เวลาตากผ้า เก็บผ้า พับผ้า ปูที่นั้ง ที่นอน ฯลฯ ทุกสิ่งทุกอย่างต้องทำอย่างเป็นผู้มีวิชา มิฉะนั้นจะต้องถูกไล่หนีทั้งๆ กลางพรรษา แต่ถึงอย่างนั้นต้องอดทน พยายามใช้ความสังเกตของตน บางวันเมื่อฉันแล้ว จัดแจงเก็บบาตร เก็บจัวร์ ผ้าปูนั้ง ปูนอน กระโถน กาน้ำ หมอน ฯลฯ และทุกสิ่งทุกอย่างในห้องของท่าน ต้องเข้าไปจัดไว้ก่อน ท่านเข้าไปข้างใน จัดเสร็จแล้วก็จดจำไว้ในใจแล้วรีบกลับออกไปอยู่ในห้องของตน ซึ่งกันไว้ด้วยใบตองเจาะช่องฝาไว้พอมองเห็นบริวารในห้องของท่าน เมื่อท่านเข้าไปในห้องแล้ว เห็นท่านมองข้างล่าง ข้างบน ตรวจตราดูบริวารของท่าน บางอย่างท่านก็หยิบยืมที่ บางอย่างท่านก็ปล่อยวางที่เดิมไม่จับต้อง เราก็กะต้องคอยมองดูแล้วจดจำเอาไว้ วันหลังก็ทำใหม่ จัดใหม่ให้ถูกต้องอย่างที่ท่านทำ ว่าท่านทำเองท่านทำอย่างไร เราก็กะจัดทำอย่างที่เรามองเห็น

ต่อมาวันหลังเมื่อเข้าไปจัดเสร็จแล้วก็กลับเข้าห้องของตน มองลอดช่องฝาสังเกตดูว่าเวลาท่านเข้าไปในห้อง เห็นท่านเข้าไปแล้วนั่งนิ่ง มองซ้ายมองขวา มองหน้ามองหลัง มองดูข้างบน ข้างล่าง แล้วก็มิจับต้องอะไรอีก ผ้าปูนอนก็ไม่กลับ แล้วท่านก็กราบพระ สักครู่หนึ่งท่านก็จำวัด เมื่อเห็นเช่นนี้ เราก็กะคิดใจว่าได้ปฏิบัติเป็นที่ถูกอกถูกใจพระอาจารย์ นอกจากเรื่องต่างๆ เหล่านี้ ในการนั่งสมาธิที่ดี เดินจงกรมที่ดี ก็ได้ฝึกหัดจากท่าน ไปจนเป็นที่พอใจทุกอย่าง แต่ที่เอาอย่างท่านได้อีกมาก ๖๐ เปอร์เซนต์เท่านั้น

อยู่ต่อมาเมื่อออกพรรษาแล้ว ทางวัดบรมนิวาสได้จัดงานเพื่อมาปณิกศพท่านเจ้าคุณพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจนโท) พระผู้ใหญ่ที่อยู่วัดเจดีย์หลวงได้ทยอยมาเพื่อช่วยงานเกือบหมด เจ้าอาวาสได้มอบให้พระอาจารย์มั่นเฝ้าวัดเจดีย์หลวง เมื่อเสร็จงานมาปณิก ได้เห็นหนังสือฉบับหนึ่งมีถึงพระอาจารย์มั่น ตั้งให้ท่านเป็นพระอุปัชฌาย์ ท่านได้เปิดออกอ่านมีใจความว่า พระอาจารย์มั่น ขอให้ท่านรับเป็นเจ้าอาวาสวัดเจดีย์หลวง พร้อมทั้งตำแหน่งพระอุปัชฌาย์ ตั้งให้เจ้าแก้ววรรัตน ณ เชียงใหม่ เป็นผู้แทนการ ขอให้พระอาจารย์มั่นทำหน้าที่แทนเจ้าอาวาสเดิมต่อไป สรุปได้ใจความสั้นๆ อย่างนี้ พอท่านได้ทราบเรื่องราวแล้ว ท่านก็เรียกไปหาแล้วพูดว่า “เราต้องออกจากวัดเจดีย์หลวงไปอยู่ที่อื่น”

อยู่ต่อมาเมื่อออกพรรษาแล้วได้ ๒ วัน ท่านได้สั่งให้เราไปบริเวณบหลังคดอยจังหวัดลำพูน ซึ่งเคยเป็นที่พักของท่านมาแต่ก่อน ได้พักอยู่ที่ดินเขาประมาณ ๑๐ กว่าวัน ต่อมาเวลาประมาณบ่าย ๓ โมงได้ปรากฏเหตุการณ์คล้ายๆ กับว่ามีคนมาบอก ได้ยินทางหูขณะกำลังนั่งสมาธิว่า ท่านต้องขึ้นไปอยู่บนยอดเขาในวันพรุ่งนี้ พอรุ่งขึ้น ก่อนเดินทางถึงยอดเขาได้ไปพักอยู่ ณ ที่แห่งหนึ่งเป็นวัดร้างเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ วันใดที่ตรงกับวันพระมักจะปรากฏมีแสงสว่างเกิดขึ้นบ่อยๆ แต่ป่านั้นเป็นป่าลึก มีเสือและช้างชุม เดินทางไปคนเดียว กลัวก็กลัว กล้าก็กล้า แต่เชื่อมั่นในอำนาจธรรมและ

พระอาจารย์ ได้ค้างนอนอยู่ ๒ คืน คืนแรกสงบสบายดี คืนที่สองเวลาประมาณ ๑ หรือ ๒ นาฬิกา ได้มีสัตว์ป่าคือเสือ มารบกวน คืนนั้นเป็นอันไม่ได้นอน นั่งสมาธิตัวแข็ง เสือกเดินวนเวียนอยู่รอบๆ กลด รู้สึกว่าตัวแข็งและมินชา สวดมนต์ก็คล่องแคล่วเหมือนน้ำไหล ที่ลืมแล้วก็นึกได้ ด้วยอำนาจแห่งการสำรวมจิตและคิดกลัว นั่งอยู่อย่างนี้ตั้งแต่เวลา ๒ นาฬิกา ถึง ๕ นาฬิกา เสือตัวนั้นจึงได้หนีไป

รุ่งขึ้นได้เดินไปบิณฑบาตในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง มีบ้านเพียง ๒ หลังคา เจ้าของบ้านออกไปทำสวนชั่วคราว เมื่อพบกับเขาๆ เล่าว่าเมื่อคืนนี้มีเสือมากินวัว เราก็นึกกลัวมากขึ้น ในที่สุดเมื่อฉันอาหารแล้วได้เดินทางขึ้นไปบนยอดคอย เมื่อขึ้นไปยอดคอยแล้วมองลงไปเบื้องล่างจะแลเห็นพระธาตุหริภุญชัย จังหวัดลำพูน คอยลูกนี้เขาเรียกกันว่า คอยค่อม (คอยหัวแม่มือ) บนหลังคอยมีบ่อน้ำลึกแห่งหนึ่ง หยั่งไม่ถึง มีน้ำในสระอาด มีเศียรพระพุทธรูปตั้งอยู่รอบบ่อเดินลงจากพื้นราบเหยียบหินลึกลงไปประมาณ ๒ เมตรก็ถึงน้ำ เขาเล่ากันว่าเวลามีคนตกลงไปในบ่อไม่จมน้ำ จะดำน้ำก็ดำไม่ได้ ถ้าเป็นผู้หญิงลงไม่ได้เด็ดขาด ขึ้นลงไปจะต้องมีอาการชัก คอยนี้ชาวบ้านถือกันว่าเป็นคอยศักดิ์สิทธิ์ อาจารย์เล่าให้ฟังว่ามีปีศาจสำคัญ ๑ คนอยู่ประจำที่คอยนี้ แต่ไม่เป็นไร เขาไม่รบกวนอะไร เพราะเขารู้จักพระธรรมและพระสงฆ์

วันแรกที่ขึ้นไปถึงยอดคอย พอวันรุ่งขึ้นไม่ได้ฉันอาหาร ถึงเวลากลางคืนเป็นลมตลอดคืน รู้สึกว่าคอยนั้นไหวเหมือนเรือลอยอยู่กลางทะเลมีคลื่นลมจัด แต่จิตดีไม่หวาดกลัวอะไร วันที่สองได้นั่งสมาธิ เคนจงกรมอยู่ในบริเวณวิหารเก่า สถานที่พักอยู่ห่างหมู่บ้านที่จะไปบิณฑบาตได้ประมาณระยะทาง ๘๐ เส้น จึงได้ตั้งสัตยาธิษฐานว่า เราจะไม่นั่งงั้นหัน ถ้าไม่มีคนมาส่งถึงที่ ในคืนนั้นรู้สึกปวดท้อง มีลมกวน แต่ไม่เหมือนวันก่อน พอเวลาประมาณ ๕.๐๐ นาฬิกาเศษ ใกล้เคียงสว่าง ได้ยินเสียงดังฮึดๆ ฮาดๆ ข้างวิหาร ครั้งแรกนึกว่าเสือ แต่ฟังๆ ไปคล้ายเสียงคน แต่คอยด้านนั้นชันมาก ถ้าจะปีนขึ้นพอปีนได้ แต่ถ้าจะปีนลงรับรองว่าลงไม่ได้ ถ้าเช่นนั้นจะมีใครขึ้นมา นึกสงสัยอยู่ในใจแต่ยังไม่กล้าออกจากกลดและวิหารร้าง

รอนสวางรุ่งอรุณจึงได้ลุกออกจากกลดเดินออกมาข้างนอกวิหาร ได้พบหญิงชราคนหนึ่งอายุประมาณ ๗๐ ปี มานั่งพนมมือถือข้าวห่อใบตองมา ๑ ห่อ ขอใส่บาตร พร้อมทั้งถวายยาให้ ๒ อย่าง อย่างหนึ่งเป็นรากไม้ อีกอย่างหนึ่งเป็นเปลือกไม้ แล้วกล่าวว่า ขอให้ท่านใช้ยานี้ฝนกินพร้อมกับอธิษฐานเอาแล้วจะหายปวดท้อง ขณะนั้นเรากำลังถือเครื่องไม้กล้าพูดกับผู้หญิงหลายคำ พอรับบิณฑบาตแล้วก็ฉันข้าวเหนียวแดงหนึ่งก้อน และยา ๒ ช้อนนั้น เสร็จแล้วได้ยถาสัพพีให้แก่ แก่ก็ลากลับเดินหายไ้ทางทิศตะวันตกของคอย

ต่อมาเวลาบ่ายประมาณ ๕ โมงเย็น มีคนถือจดหมายของพระอาจารย์ม้นขึ้นไปที่บ้านยอดคอย ในจดหมายนั้นมีใจความว่า ให้ท่านรีบเดินทางกลับวัดโดยด่วน เพราะผมจะต้องออกเดินทางจากวัดเจดีย์หลวงในตอนเช้า เพราะรถด่วนจะถึงเชียงใหม่ในตอนเย็น พอทราบเช่นนี้รีบเดินทางลงจากยอดคอยเดินทางมาถึงหมู่บ้านป่าห้าว พอตีพลบค่ำจึงได้ไปพักในป่าช้า ๑ คืน แล้วออกเดินทางต่อเข้าเมือง ได้ทราบพระอาจารย์ม้นเดินทางออกจากวัดเจดีย์หลวงตั้งแต่เช้า สอบถามดูก็ไม่มีใครทราบว่าจะไปทางไหน คงลงเราเองก็ไม่รู้ว่าจะติดตามไปทางไหนจึงจะพบ แต่นึกในใจว่าท่านคงออกจากเชียงใหม่ไปทางเชียงตุง ฉะนั้นต้องรีบติดตามไปทางเชียงตุงโดยด่วน แต่ยังไปไม่ได้เพราะจำได้ว่าท่านเคยสั่งไว้ในระหว่างเข้าพรรษา ๒ อย่างคือ

๑. ท่านสั่งว่า ให้คุณช่วยฉันนะในเรื่องข้อปฏิบัติ เพราะฉันมองไม่เห็นใครเห็นใครที่จะช่วยได้ ตัวเองก็ไม่เคยนึก และไม่สนใจว่า ท่านหมายความว่าอย่างไร

๒. ท่านสั่งว่า จังหวัดเชียงใหม่นี้เป็นสถานที่อาศัยวิเวกของบรรดานักปราชญ์ในกาลก่อน ฉะนั้น ก่อนที่ท่านจะออก

จากจังหวัดนี้ให้ท่านไปวิเวกอยู่บนดอยค่อมแห่งหนึ่ง ให้ไปพักวิเวกในถ้ำบวทองแห่งหนึ่ง และให้ไปพักวิเวกอยู่ในถ้ำเชิงดาวอีกแห่งหนึ่ง

ได้พักอยู่ที่วัดเจดีย์หลวง ๒-๓ วัน แล้วก็ออกเดินทางจากวัดไปถึงอำเภอสะเท็ด ได้เข้าไปพักในถ้ำมืด บ้านเมืองอ่อนถ้านี้เป็นแปลกน่าอัศจรรย์ บ่นยอดเขามีพระพุทธรูปองค์หนึ่ง สันนิษฐานไม่ได้ว่าสร้างไว้แต่ครั้งไหน กลางเขามีช่องโหว่เป็นรูลึกลงไปในพื้นที่ เขาเดินลงไปพบท่อนไม้สักทอดเป็นสะพานข้ามเหว เดินต่อไปตามท่อนไม้สักจนถึงแท่นหินอีกฟากหนึ่งของเหว ปรากฏว่ามีลานหินกว้างขวาง เดินต่อไปอีกสักพักก็มีแต่ความมืดมองไม่เห็นแสงสว่าง จึงได้จุดไฟแล้วเดินต่อไปอีก ไปพบสะพานอีกแห่งหนึ่งใช้ซุงไม้สักทั้งต้นพาดไปยังก้อนหินอีกก้อนหนึ่ง ถึงตอนนี้รู้สึกว่อากาศเริ่มเย็น

เมื่อเดินข้ามสะพานนี้ไป ก็ไปถึงลานหินราบเรียบกว้างขวาง คณะบรรพชิตได้ไม่ต่ำกว่า ๓,๐๐๐ คน ภายในพื้นถ้ำเป็นคลื่น ลูกคลื่นน้ำพัดเป็นระลอก ได้พบหนองหินหน่อหนึ่งเป็นของแปลกประหลาดมาก หนองหินนี้โตประมาณ ๒ อ้อมแขน สูงประมาณ ๓ วา ๓ ศอก ๑ คืบ สีขาวเหมือนปุยเมฆ ตั้งตรงพุ่งขึ้นบนเพดาน รอบๆ หนองหินก้อนนี้มีหินเป็นปุ่มๆ เหมือนปุ่มมืองติดๆ กันไป ลักษณะที่เป็นปุ่มๆ สูงประมาณ ๑ ศอก ระหว่างปุ่มเล็กแลดูราบรื่นขาวโพลนสวยงามเป็นอย่างยิ่ง แต่อากาศหีบ ไม่มีแสงสว่างเข้าถึง

ท่านอาจารย์มั่นเคยเล่าให้ฟังว่า ในพื้นถ้ำนั้นมีพญานาคเข้าไปนมัสการ ท่านบอกว่าหนองหินก้อนนี้เป็นพระเจดีย์ของพญานาค นึกอยากจะนอนอยู่สัก ๑ คืน แต่อากาศหีบรู้สึกอึดอัดมาก หายใจไม่ค่อยสะดวกจึงไม่กล้าอยู่ จึงได้เดินทางกลับออกมา เขาถูกนี้อยู่ห่างไกลจากหมู่บ้านประมาณ ๓ กิโลเมตร ชาวบ้านแถบนั้นเล่าว่า เมื่อถึงเวลาเข้าพรรษา ภูเขา ลูกนี้ร้องเสียงดัง ถ้าปีไหนมีเสียงร้องดังมาก มีฝนดี ทำนาทำไร่ได้ผลมาก

วันนั้นได้เดินทางกลับมาพักอยู่ที่ป่าแห่งหนึ่ง เขตอำเภอคดยสะเท็ด เมื่อได้พักผ่อนพอสมควรแล้วก็ได้ออกเดินทางต่อไปยังบ้านโป่ง ได้พบพระภิกษุรูปหนึ่งชื่อเขียน เคยอยู่กับท่านพระอาจารย์มั่น จึงได้ถามท่านว่า ทราบหรือไม่ว่า พระอาจารย์ไปไหน ได้รับตอบว่า ไม่ทราบ จึงชวนพระเขียนเดินทางตรงเข้าไปอำเภอคดยสะเท็ดอีก ได้ไปพักอยู่ในถ้ำแห่งหนึ่ง อยู่ไกลจากหมู่บ้านมากตั้งอยู่ในกลางดงลึก เขาเรียกว่า ถ้ำบวทอง ที่เรียกอย่างนี้เพราะภายในถ้ำนี้มีจีทองคำไหลออกมาติดอยู่ในแอ่งน้ำ ก่อนจะไปถึงถ้ำแห่งนี้ต้องเดินบุกป่าไปประมาณ ๑๐ กิโลเมตร เราสองคนกับพระเขียนได้พากันไปวิเวกอยู่ภายในถ้ำบวทองนั้น ซึ่งที่ถ้ำแห่งนี้ชาวบ้านญาติโยมถือกันว่ามีความศักดิ์สิทธิ์มาก ถ้าใครเข้าไปค้างคืนในถ้ำ ขณะนอนหลับอยู่จะมีผู้มาเหยียบขาบ้าง เหยียบท้องบ้าง เหยียบหลังบ้าง ทำให้คนกลัวกันมาก เมื่อได้ยินข่าวลืออย่างนี้ เราจึงต้องการพิสูจน์ว่ามีความจริงเป็นประการใด จึงได้ไปพักค้างอยู่ ๑ คืน

พระอาจารย์มั่นเล่าให้ฟังว่า พระภิกษุเขียนเคยเดินทางไปค้างในถ้ำนี้ ๑ คืน ไม่ได้นอนตลอดคืน ได้ยินแต่เสียงคนเดินเหยียบหินเข้าๆ ออกๆ ทั้งคืน ถ้ำแห่งนี้เป็นถ้ำที่ลึกมาก แต่ท่านเคยสั่งให้เราไปที่ถ้ำนี้ ผลการพิสูจน์ปรากฏว่า ไม่ได้พบและไม่ได้ยินเสียงอะไรเลยในคืนนั้น ออกจากถ้ำบวทองได้ลงมาพักอยู่ ณ ที่แห่งหนึ่ง ได้พบพระภิกษุอีกองค์หนึ่งชื่อเชย จึงได้ร่วมสนทนากันเป็นที่ถุกอรรถาธิบาย จึงชวนกันไปเดินตรงขึ้นไปดงอำเภอคดยสะเท็ดอีก ส่วนพระภิกษุเขียนได้ลาแยกทางไปพักที่บ้านโป่งตามเดิม

อยู่มาวันหนึ่ง ระหว่างเดินตรงดงกับพระเชย โยมได้สร้างที่พักให้ในกลางป่าช้าอันกว้างใหญ่ บริเวณป่าช้าแห่งนี้มีหลุมฝังศพอยู่ทั่วไป ซึ่งเต็มไปด้วยกองฟอนศพ มีแต่กระดูกขาวโพลนไปหมด ได้พักอยู่กับพระเชย ณ บริเวณป่าช้านี้เป็นเวลาหลายวัน วันหนึ่งโยมได้นิมนต์พระเชยไปพักอยู่ ณ ที่อีกแห่งหนึ่ง เราต้องพักอยู่คนเดียว ที่พักอยู่ห่างกอง

ฟอนเผาผีประมาณ ๓ วา รุ่งขึ้นเช้าอีกวันหนึ่ง มีโยมถือกรวยดอกไม้รูปเทียนมาตั้งแต่ดึก แล้วบอกกับเราว่าจะเอาลูกศิษย์มาถวาย ก็นึกอุ่นใจว่าต่อไปนี้จะหายกลัว เพราะขณะนั้นตัวเองก็รู้สึกกลัวมาหลายวันแล้ว นั่งสมาธิจนรู้สึกตัวชาไปหมด วันนั้นพอฉันแล้ว เวลาสายได้เห็นชาวบ้านหลายคนได้หามศพคนตายมาด้วย ศพนั้นไม่ได้ใส่โลงแต่ใช้ผ้าพันไว้ พอเห็นศพก็นึกในใจว่าคราวนี้เราแน่ จะหนีไปหรือก็รู้สึกอายชาวบ้านญาติโยม จะอยู่ต่อไปหรือก็กลัว นึกขึ้นมาได้ว่าที่โยมพูดเมื่อวันก่อนว่าจะถวายลูกศิษย์ คงจะเป็นศพๆ นี้เอง

พอตกบ่ายเวลาประมาณ ๔ โมงเย็น โยมได้ทำการเผาศพนั้นใกล้ๆ ที่นอนของตัว ทำให้ได้เห็นศพนั้นชัด ขณะศพนั้นถูกไฟเผาได้ยกแขนยืดขาขึ้น ตัวเหลืองประดุจทองคำมัน เผาอยู่จนคำตัวขาดแต่บั้นเอว ตัวยังค้างอยู่ในกองไฟ พอใกล้เวลาค่ำโยมพากันลากลับไปหมด เหลือเราอยู่คนเดียว จึงรีบเข้าไปในกระต๊อบฝาใบตองทันที นั่งสมาธิห้ามจิตไม่ให้ออกไปนอกกระต๊อบ จนกระทั่งหุดับไม่ได้ยินเสียงอะไรเลย ไม่มีสัญญาณกำหนดรู้ว่าตัวเองอยู่ที่ไหน ความกลัว ความกลัวไม่มี แต่จิตยังมีความรู้สึกประจําใจอยู่จนกระทั่งสว่าง

พอตีพระเชยเดินทางกลับมา เมื่อมีเพื่อนเราก็อ่อนใจ ปกติพระภิกษุชอบเทศน์ ชอบคุ้ยธรรมให้เราฟังเสมอๆ เราเองได้แต่นั่งฟังเฉยๆ แต่พอจะจับสำเนียงเสียงพูดได้ว่า ทำไมไม่ได้จริงเหมือนอย่างที่พูด คือครั้งหนึ่งเคยมีโยมคนหนึ่งมาถามว่า ท่านกลัวผีไหม พระภิกษุเขาก็ไม่ตอบไปว่ากลัวหรือไม่กลัว แต่กลับตอบว่า กลัวทำไม คนตายแล้วไม่มีอะไร วัฏควาย เป็ดไก่ เมื่อตายแล้วโยมยังกินได้ ท่านชอบพูดอย่างนี้เสมอมา เราได้ยินแล้วก็นึกในใจว่า พระอาจารย์ไม่แสดงความกลัวให้โยมทราบ อย่างกระนั้นเลยวันพรุ่งนี้ เราจะต้องทดลองเพื่อนคนนี้ดูว่าจะจริงแค่ไหน พอตีมีโยมในหมู่บ้านแห่งหนึ่งทางอำเภอสะเทิดคอยมานิมนต์ไป ดังนั้นจึงให้พระภิกษุเขยอยู่เฝ้าที่พัก ตัวเราเองเป็นผู้รับนิมนต์เป็นอันว่าตกลงตามนี้ เราจึงได้เดินทางไปกับโยม วันรุ่งขึ้นกลับมาที่พักไม่พบพระภิกษุเขย ได้ความว่าในคืนวันที่เรารับนิมนต์ไปหมู่บ้านนั้น มีคนเอาเด็กผู้หญิงที่ตายแล้วคนหนึ่งมาฝังที่ป่าช้าในเวลาดึก พระภิกษุเขยเห็นเช่นนั้นก็รีบเก็บกลดเก็บบาตรและจีวรแล้วเปิดหนีไปในคืนวันนั้น

ตั้งแต่บัดนั้นก็ได้จากกันกับพระภิกษุเขย ต่างคนต่างไปคนละทาง เราเองก็มุ่งเดินทางกลับไปหาพระเจียนที่บ้านโป่ง แล้วได้พักอยู่พระเจียนเป็นเวลา ๓-๔ วัน ต่อจากนั้นได้ออกเดินทางจากบ้านโป่ง ผ่านตำบลแห่งหนึ่งเรียกว่า ห้วยอ้อมแก้ว มีชาวกวัดเก่าๆ พระพุทธรูปเก่าๆ เมื่อได้ทราบดังนี้ก็อยากไปดูสถานที่นั้น ถึงระยะนี้รู้สึกเบื่อโยมเบื่อเพื่อน ไม่อยากอยู่กับมนุษย์ คิดแต่อยากจะขึ้นไปอยู่บนยอดดอยแต่เพียงคนเดียว เมื่อเดินทางไปถึงห้วยอ้อมแก้วจึงเลิกไม่ยอมฉันอาหาร ฉันแต่ใบมะเดื่อและใบขี้เหล็ก เพื่อจะได้ไม่ต้องยุ่งยากกับมนุษย์อีกต่อไป บริเวณสถานที่นี้มีห้วยอ้อมวกไปเวียนมาเป็นห้วยตื้นๆ แต่สงบเงียบสงัดวิเวกดีมาก

อยู่มาวันหนึ่ง เวลากลางคืน ขณะกำลังนั่งสมาธิหลับตาอยู่ในกระต๊อบมืดๆ ได้รู้สึกว่าปรากฏมีแสงสว่างกลมโตกว้างยาวประมาณ ๑.๕๐ เมตร แสงนั้นพุ่งมาจากยอดเขาสูงแล้วมาจ่ออยู่ข้างกระต๊อบ คิณนั้นจึงได้นั่งสมาธิอยู่ตลอดคืนจนกระทั่งสว่างคาត นั่งอยู่อย่างนั้นจนกระทั่งรู้สึกว่า ลมหายใจหยุด ลมไม่เดิน เงียบสนิท รู้สึกสบาย ปลอดภัยไป ไม่มีอาการง่วงเหงาหาวนอน

ต่อมาวันหลังได้เคลื่อนย้ายลงไปอยู่ในเกาะอ้อมแก้ว เพราะมีโยมคนหนึ่งได้มีศรัทธาสร้างกระต๊อบเล็กๆ ให้หลังหนึ่ง ยกพื้นพอพ้นพื้นดิน ฝาใบตอง เมื่อเข้าอยู่ในสถานที่นี้แล้ว ได้ทำความเพียรอย่างเด็ดเดี่ยว อดนอน ฉันแต่น้อย วันหนึ่งๆ ฉันแต่ใบมะเดื่อและใบขี้เหล็ก ๔ กำมือ ในวันแรกรู้สึกว่าสบายดี และไม่ปรากฏเหตุการณ์อะไร ถึงวันที่สองเวลาประมาณ ๓ โมง หลังจากสวดมนต์และได้เจริญกรรมเสร็จแล้ว ได้ล้มตัวลงนอนหงายปล่อยอารมณ์พักผ่อนตามสบาย เลยกลับไป ในขณะที่นอนหลับอยู่นั้นได้ปรากฏเหตุการณ์ขึ้น คือมีหญิงคนหนึ่งรูปร่างอ้วนท้วน สวมเสื้อนุ่ง

ผ้าถุง ใบหน้าขาว รูปร่างสวย เขาบอกว่า เขาเชื่อนางสีดา ยังเป็นสาวโสด ไม่มีสามี ต้องการมาอยู่กับท่าน ในนิมิตฝัน นั้นรู้สึกว่าเขาต้องการมีสามี

จึงได้ถามเขาว่า “เธออยู่ที่ไหน” เขาตอบว่า อยู่บนยอดเขาสูง บนนั้นมีสถานที่กว้างขวางมีบ้านหลายหลัง อยู่สบายดี ขอให้ไปเป็นสามีของเขา แต่เราไม่ยอม เขาได้อ้อนวอนอยู่หลายอย่างหลายประการ แต่เราก็งงยืนกรานตายตาเดียว เขา จึงพูดว่า เมื่อไม่ยอมเป็นสามีก็ไม่เป็นไร ขอให้ได้สมสู่เป็นชู้กัน เราก็งงยืนกรานไม่ยอมอีก ผลที่สุดเมื่อเห็นว่าไม่มี ทางเป็นไปได้ดังที่ปรารถนา จึงได้ตกลงกันว่าขอให้เราทั้งสองนับถือเป็นเพื่อนที่รักใคร่สนิทสนมกันก็แล้วกัน เมื่อได้ ทำความเข้าใจกันเป็นที่เรียบร้อยแล้ว เขาก็จากไป

ในวันนั้นเวลากลางวัน ประมาณบ่าย ๒ โมงเศษ เราได้ไปอาบน้ำที่ห้วย มีขอนใหญ่ล้มขวางห้วยอยู่ โยมเล่าให้ฟังว่า ห้วยนี้สำคัญนัก ตรงที่น้ำไหลออกมีพระเจดีย์องค์เล็กๆ องค์หนึ่ง แต่เป็นการนำประหลาดว่า พระเจดีย์องค์นี้บางครั้งราวก็นึกเห็น บางคราวก็ไม่เห็น ได้ฟังโยมเล่าเรื่องแล้วตัวเองไม่สนใจ ก่อนอาบน้ำได้เก็บก้อนหินก้อนใดๆ มาอุดน้ำให้ ล้นขอนเพื่ออาบได้ง่าย อาบเสร็จแล้วไม่ได้เก็บหินออก

ตอนเย็นวันเดียวกันนั้น หลังจากได้สวดมนต์และเดินจงกรมเสร็จแล้ว เวลาประมาณ ๓ ทุ่มเศษ ได้ล้มตัวนอนเล่น ภาวนาไปก็ได้ปรากฏเหตุการณ์ขึ้นอีกครั้งหนึ่ง รู้สึกเหมือนกับมีคนเอามือมาลูบขา ทำให้ตัวชาไปถึงบั้นเอวตลอดจนถึง ศีรษะเกือบหมดความรู้สึกนึกว่าเป็นลม ก็รีบลุกขึ้นทำจิตให้เป็นสมาธิ จิตก็สงบแน่นิ่ง ใสสว่าง คิดสินใจว่า ถ้าเราตาย เราต้องยอม ในใจก็นึกแต่ว่าเราเป็นลม เพราะกินแต่ใบมะเดื่อ และใบขี้เหล็กเป็นอาหาร พอจิตเข้าที่เบ่งตัว อาการที่ เสียขาไปหมดก็ค่อยคลายหายออก เปรียบประดุจก้อนเมฆลอยผ่านแสงอาทิตย์ คลายออกไปทั้งข้างบน ข้างล่าง จนกระทั่งอาการเช่นนั้นคลายออกไปหมด ดวงจิตก็กลับเป็นปกติ มีแสงสว่างพุ่งออกจากจิตไปจ่ออยู่ที่ขอนอาบน้ำใน ลำห้วย ว่าให้ไปเก็บก้อนหินออกให้หมด เพราะทางนั้นเป็นทางเดินของปีศาจ เมื่อได้ตื่นเช้าในวันรุ่งขึ้นจึงได้ไปเก็บ ก้อนหินที่นำมาอุดไว้ออกหมด เพื่อให้ น้ำไหลไปได้ตามปกติ

พอตอนค่ำวันนั้นก็ชักจะมีเหตุการณ์อย่างเดิมปรากฏขึ้นอีก แต่ไม่สู้รุนแรง มาปะทะแค่ฝ่ากระต๊อบที่จำวัดอยู่เพียง ใหวๆ แล้วก็หายเงียบไป จึงได้ล้มตัวนอนภาวนา เพราะรู้สึกอ่อนเพลีย แล้วได้เคลิ้มหลับไป ฝันเห็นภาพๆ หนึ่ง มี สัตว์ชนิดหนึ่งตัวโตขนาดหมู เดินมาจากยอดน้ำตกเป็นฝูง หางสัตว์ที่เห็นนี้มีขนปุกปุยเหมือนหางกระรอก หัวเหมือน แพะ พวกมันเดินลงมาตามลำห้วยอย่างมากมายก่ายกอง ได้เดินผ่านที่จำวัดของเราไป ต่อมาสักครู่หนึ่งก็ให้เห็นผู้หญิง คนหนึ่งอายุประมาณ ๓๐ ปี ใสเสื้อสีครามนุ่งผ้าถุงสีครามยาวเลยหัวเข่าเล็กน้อย ในมือถือวัตถุอย่างหนึ่งไม่ทราบว่าจะเรียกว่าอะไร เขาได้พูดขึ้นว่าเขาเป็นคนประจำอยู่บนยอดน้ำตก เขาต้องออกเดินทางอย่างนี้ไปจนถึงทะเลเสมอๆ เขาบอกว่าเขาชื่อ นางจัน ค็นหลังต่อมาก็ได้ทำการบำเพ็ญภาวนาอย่างเข้มแข็งแต่ไม่ปรากฏว่าเกิดเหตุการณ์อันใดขึ้น

ต่อจากนั้นก็ได้ออกเดินทางไปยังบ้านโป่ง ซึ่งเป็นสำนักเก่าของพระอาจารย์มัน ได้พบกับพระภิกษุเขียน จึงได้ ปรีกษาหารือกันว่า เราทั้งสองคนจะต้องออกติดตามพระอาจารย์มัน ให้พบให้ได้ เมื่อได้ตกลงกันแล้วก็พากันร่ำลา ญาติโยมออกเดินทางไปยังถ้ำเชียงดาว ได้ขึ้นไปพักอาศัยอยู่ในถ้ำเล็กๆ แห่งหนึ่งซึ่งพระอาจารย์มันเคยมาพักแล้ว เดินทางต่อไปถึงถ้ำเชียงดาว เมื่อวันขึ้น ๑๒ ค่ำ เดือน ๓ บำเพ็ญความพากเพียรภาวนาทั้งเวลากลางวันและกลางคืน

ในวันเพ็ญขึ้น ๑๕ ค่ำ กลางเดือน ๓ ได้ตั้งใจนั่งสมาธิเพื่อเป็นการบูชาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ครั้นถึงเวลา กลางคืนประมาณ ๓ ทุ่มเศษ จิตสงบแน่วแน่ดี ปรากฏลมและแสงสว่างพุ่งออกจากตัวโดยรอบในบริเวณนั้น ในขณะ นั้นได้กำหนดลมหายใจอันละเอียดเกือบไม่ปรากฏว่ามีลมหายใจ ใจเงียบ จิตสงบ รู้สึกว่าเวลานั้นลมในตัวไม่เดิน

สงบนิ่งไปเฉยๆ จิตไม่มีความคิดปรุงแต่งใดๆ ทั้งหมด ความคิดหายไปอย่างไรไม่ทราบ แต่รู้สึกโล่งโปร่งสว่างสบายใจ เกิดมีอิสรภาพในตัวระงับทุกขเวทนาได้ทุกอย่าง

นั่งต่อไปอีก ๑ ชั่วโมง ก็ปรากฏธรรมบางข้อขึ้นในจิตโดยมีใจความสั้นๆ ว่า ให้เพ่งดู พิจารณา ดู ภาพ ชาติ ตาย เกิด อวิชชาว่าเป็นมาอย่างไร ได้ปรากฏนิมิตขึ้นเหมือนเรามองเห็นด้วยตาเปล่าว่า ความเกิดเหมือนฟ้าแลบ ความตายก็เหมือนฟ้าแลบ จึงได้เพ่งพิจารณาต่อไปถึงเหตุแห่งความเกิดและเหตุแห่งความตาย ได้เพ่งพิจารณาถึงคำว่าที่ว่า อวิชชา ความไม่รู้คือไม่รู้อะไร รู้อย่างไรจึงจะเรียกว่ารู้ อวิชชา รู้อย่างไรจึงจะเรียกว่ารู้วิชา ได้ทบทวนเพ่งพินิจพิจารณาอยู่อย่างนี้ เป็นเวลาเกือบสว่าง เมื่อเป็นที่เข้าใจแจ่มแจ้งแล้ว ก็ได้ออกจากสมาธิ รู้สึกตัวว่า ใจเบา กายเบา ปลอดโปร่ง อิ่มอกอิ่มใจเป็นอย่างมาก

วันแรม ๓ ค่ำ เดือน ๓ ได้ออกเดินทางจากถ้ำเชียงดาว ไปพักอยู่ที่ถ้ำปากเพียงและถ้ำจันทร์ ต่างคนต่างอยู่กับพระภิกษุเขียน ไปพักอยู่ที่ถ้ำนี้ที่สบายดี ไม่มีเหตุการณ์อันใดปรากฏขึ้น

ต่อจากนี้ได้ออกเดินทางมุ่งไปอำเภอฝาง ไปพักอยู่ที่ถ้ำดับเต่า บริเวณถ้ำดับเต่าในสมัยนั้นยังไม่มีหมู่บ้านคน ได้ไปพบหลวงพ่อกะแก้ว องค์หนึ่งชื่อหลวงตาพา ได้เดินเข้าไปถึงดินถ้ำ ปรากฏว่ามีสวนกล้วย สวนมะละกอ มีธารน้ำไหลใสสะอาด มีถ้ำใหญ่อยู่ ๒ ถ้ำ ถ้ำยาว ๑ ถ้ำ ภายในถ้ำมีพระพุทธรูปโบราณเก่าแก่ตั้งเรียงรายอยู่หลายสิบองค์ หลวงตาพาได้ทำการก่อสร้างพระพุทธรูปขึ้นองค์หนึ่งในถ้ำนี้องค์ใหญ่โตมาก ครั้งแรกเดินเข้าไปหาท่านที่กุฏิไม่พบ จึงได้ลงเดินไปตามลำห้วยขึ้นเขาไปทางทิศตะวันออก ได้เห็นคนแก่คนหนึ่งนั่งกางเกงขาสั้น ใส่เสื้อแขนสั้นสีแดงคล้ายเหมือนสีข้อมวนใหม่ๆ ในมือถือมีดกำลังถากปลา ทำท่าแข็งแรงเหมือนคนหนุ่ม จึงเดินไปหาแล้วถามขึ้นว่า “หลวงพ่อกะแก้วอยู่ที่ไหน” พอมองเห็นตัวกันถนัด แก่ก็รีบเดินมาหาเราพร้อมทั้งถือมีดอยู่ในมือ เมื่อนั่งลงมองดูท่าที่กลายเป็นพระ แล้วแกก็พูดขึ้นว่า “ตัวฉันนี่แหละ หลวงพ่อกะแก้ว” เราจึงได้แสดงความเคารพ หลังจากนั้นท่านได้พามาอยู่ที่พัก เมื่อถึงกุฏิแล้วได้เข้าไปถ่ายเสื้อถ่ายกางเกง ห่มจีวรสีด้า มีผ้ารัดคอ ในมือถือลูกประคำ แล้วท่านได้เล่าเรื่องถ้ำต่างๆ ให้ฟัง พร้อมทั้งพูดว่า ถ้าอยากได้อยู่จำพรรษากับผมก็อยู่ได้ ถ้าเป็นศิษย์อาจารย์มัน แต่อย่ามาถือผมไม่ได้นะ เพราะขณะนี้ผมกำลังสร้างพระพุทธรูป ต้องขายกล้วย ขายมะละกอ เพื่อรวบรวมเงินไว้สร้างพระพุทธรูป แต่ท่านฉันข้าวมือเดียว

ตอนเย็นหลวงพ่อกะแก้วท่านได้พาไปชมสวนกล้วย สวนมะละกอ ที่ท่านทำขึ้นแล้วชี้มือให้ดูพร้อมกับพูดว่า “ถ้าท่านอยากหรือหิว เก็บไปฉันได้ ไม่หวง แต่พระองค์อื่นห้าม เอาไม่ได้” เราเองก็ไม่เคยคิดอยากจะฉัน แต่ก็รู้สึกชอบใจที่ท่านมีความเมตตาแก่เรา ทุกเวลาเช้ามีดได้ให้ลูกศิษย์นำกล้วยและมะละกอมารถวายทุกวัน ได้สังเกตเห็นเรื่องน่าแปลกประหลาดอยู่หลายอย่าง เช่น นกยูงที่อาศัยอยู่ในบริเวณนี้ ไม่กลัวหลวงพ่อกะแก้ว พวกนกเขาเวลาท่านฉันข้าว ท่านก็หว่านให้กินไป บางคราวจับตัวได้ พวกลิงพอถึงเวลาเย็นๆ พวกมันลงมากินมะละกอกันดั้นด้นไปหมด ถ้ามีชาวบ้านผ่านมาไหว้พระ สัตว์พวกนี้จะหนีไปหมด

ภายในถ้ำดับเต่านี้นี้ มีพระพุทธรูปเก่าแก่อยู่เป็นจำนวนมาก ส่วนถ้ำยาวเวลาจะเข้าไปต้องจุดตะเกียงเจ้าพายุ เดินเข้าไปสูงบ้าง ต่ำบ้าง ผ่านซอกหินเข้าไปประมาณ ๓๐ นาที จะได้พบพระเจดีย์เล็กๆ องค์หนึ่งอยู่ในถ้ำลึก ใครจะไปสร้างไว้ในสมัยใดไม่มีใครทราบ เมื่อได้เที่ยวดูถ้ำพอสมควรแล้ว ก็ได้เดินทางข้ามดงไปพักที่บ้านแม่น้ำกอก บ้านนี้เป็นหมู่บ้านใหญ่ มีเนินเขาสูงอยู่ทางทิศตะวันออกของหมู่บ้าน ได้พักอยู่ที่หมู่บ้านนี้ ในเวลากลางคืนหนาวมาก ได้ยินแต่เสียงเสื่อร้องสวนไปสวนมาข้างๆ เขา ในหมู่บ้านนี้ไม่มีวัด แต่มีพระพุทธรูปที่ศักดิ์สิทธิ์อยู่องค์หนึ่ง หน้าตักกว้างประมาณ ๑ ศอกครึ่ง รูปร่างสะสวย มีผู้ไปอาราธนาจากกลางดง

ได้พักอยู่ในบ้านแม่น้ำกกเป็นเวลา ๒ คืน แล้วก็ได้ว่าลาศรัทธาญาติโยมออกเดินทางต่อไป ได้เดินข้ามดงใหญ่ เดินทางตลอดเวลา ๒ คืน ไม่ได้พบหมู่บ้านเลย ตอนก่อนจะออกเดินทาง พอญาติโยมรู้เข้าก็พากันห้ามปราม เพราะระหว่างทางไม่มีหมู่บ้านที่จะบิณฑบาตได้ จึงได้พูดว่า “ไม่เป็นไรโยม ระยะเวลาเพียง ๒ วันเท่านั้น ฉันพอทนได้ ขอให้มน้ำกินก็แล้วกัน” อยู่มาวันหนึ่งก่อนออกเดินทาง ขณะเข้าไปบิณฑบาตในหมู่บ้าน จากกลับได้พบโยมผู้ชายคนหนึ่งแจ้งว่าเขาเองก็จะออกเดินทางไปเชียงแสนในวันนี้ จึงได้เพื่อนเดินทางอีกคนหนึ่ง โดยได้มีโยมแก่ๆ คนหนึ่ง มาสั่งไว้ก่อนออกเดินทางว่า การเดินทางคราวนี้จะไปพบสถานที่ที่เขาวงสรวงแห่งหนึ่ง เมื่อไปถึงสถานที่นั้น ถ้ายังไม่พบค่าไม่ควรรอน ให้ไปพักนอนที่อื่น เพราะที่ตรงนั้นผีป่าชุมมาก ไม่ว่าใครไปพักนอนเป็นต้องถูกรบกวนนอนไม่หลับตลอดคืน บางคราวเป็นนก เป็นเสือ หรือเป็นกวาง มาคอยรบกวนไม่ให้นอนในเวลากลางคืน

ในที่สุดก็ตัดสินใจเดินทางข้ามดงใหญ่ ขณะที่เดินทางมีด้วยกัน ๓ คน คือ เรา พระภิกษุเขียน และโยมผู้ชาย เมื่อเดินเข้าดงไปก็ได้ไปพบสถานที่ที่เขาวงสรวงดังกล่าวข้างจริง พระภิกษุเขียนได้ทราบเรื่องที่โยมแก่ได้สั่งไว้ จึงพูดว่า “ท่านอาจารย์อย่าพักที่นี่เลย” จึงได้ตอบว่า “ต้องพักเป็นอะไรก็รู้กันในคืนนี้” ตกงก็ต้องพัก ณ ศาลาแห่งนี้ แล้วได้พูดกับโยมว่า “เครื่องบูชาเช่นสรวงต่างๆ ให้โยมรื้อออกเอาไปเผาไฟให้หมด ผีอะไรจะมาดีกว่าพระ ฉันไม่กลัว” แต่เช้าเลื่องดูหน้าพระภิกษุเขียนเห็นหน้าซีดเขียวไปหมด

พอถึงเวลาค่ำ จึงได้ก่อไฟขึ้น นั่งประชุมทำวัตรสวดมนต์แล้วบอกว่า ขอให้เชื่อมั่นในพระพุทธคุณ ธรรมคุณ และสังฆคุณ ขอให้ทุกคนเชื่อมั่นจริงๆ ในคืนนั้นเราเองก็ได้ตั้งอธิษฐานเข้ารกขุมล ผูกกลดติดกับต้นไม้ และใช้ท่อนไม้หนุนศิโรษะ นอนอย่างทรมาณตัว ไม่กลัวต่อความทุกข์ยากลำบาก ทุกคนให้นอนอยู่ห่างๆ กัน พอร้องเรียกได้ยินถึงกัน ต่างคนต่างอยู่ อย่าเห็นแก่นอนให้มากนัก เมื่อสั่งเสร็จแล้วต่างคนต่างก็เข้ากลดของตัว เนื่องจากได้ทราบตราเดินทางมาอย่างเหน็ดเหนื่อย เรากำลังนั่งสวดมนต์อยู่ โยมลูกศิษย์กำลังนอนหลับ ได้ยินเสียงพระภิกษุเขียนนอนกรน และละเมอ แล้วก็เงียบไป ตัวเองก็ซุกหัวนอนก็เลยได้ล้มตัวนอนหลับลงนอน ประมาณสักครู่หนึ่งได้ยินเสียงเหมือนคนมากระซิบบอกว่า รีบลุกขึ้น จะมีเหตุ จึงสะดุ้งตื่นลุกขึ้นมาก็ได้ยินเสียงซู่ๆ ซ่าๆ ห่างจากที่พระภิกษุเขียนนอนอยู่ประมาณ ๕ วา จึงได้รับจุดเทียน แล้วร้องเรียกปลุกให้ลุกขึ้นทุกคน ได้ก่อไฟขึ้นแล้วนั่งสวดมนต์อยู่กลางดงใหญ่อันเงียบสงัด นั่งสวดมนต์อยู่ครู่หนึ่งก็ได้ยินเสียงนกร้องแปลกหู ตรงกับคำเล่าของโยมว่า ถ้าได้ยินเสียงนกร้องชนิดนี้ ห้ามนอน เพราะจะมีผีตะมอยมาดูดเลือดกิน ทุกคนจึงต้องนั่งนอนกันจนกระทั่งสว่าง ตอนเช้ามีได้ดื่มข้าวฉันเมื่อฉันแล้วได้เดินดูรอบๆ ที่พัก ได้เห็นรอยเสือขุดดินเป็นทางยาวพร้อมทั้งขี้ใหม่ของมัน ในคืนนั้นได้ปรากฏเหตุขึ้นเพียงเท่านี้

รอนสว่างเห็นลายมือก็ออกเดินทางต่อไปวันยังค่ำ ไปถึงภูเขาลึกๆ แห่งหนึ่งมีน้ำตกสะอาด เสียงน้ำตกดังสนั่นหวั่นไหว จึงได้พากันหยุดพักนอน ๑ คืน ในคืนนั้นไม่ปรากฏว่ามีเหตุอะไรเกิดขึ้น ดั้นเข้าดื่มข้าวต้ม ฉันเสร็จแล้วก็ออกเดินทางต่อไป พอถึงเวลาประมาณบ่าย ๑ โมง ได้พากันนั่งพักผ่อนอยู่ภายใต้ร่มไม้แห่งหนึ่ง โยมผู้ชายคนที่ไปด้วยกันก็เข้ามากราบลาจะรีบออกเดินทางล่วงหน้าไปก่อน จากกันตั้งแต่วันนั้นแล้วไม่ได้พบกันอีก สองคนกับพระภิกษุเขียนพากันเดินทางต่อไปจนเกือบมืดจึงถึงหมู่บ้านคน ได้ถามโยมในหมู่บ้านนั้นว่า เห็นโยมคนหนึ่งผ่านมาในหมู่บ้านนี้ไหม ปรากฏว่าไม่มีใครรู้เรื่อง

วันรุ่งขึ้น ได้ออกเดินทางไปจนถึงเชียงแสน เข้าพักอาศัยอยู่ในสวนแห่งหนึ่งประมาณ ๒-๓ วัน แล้วก็ออกเดินทางต่อไปยังจังหวัดเชียงราย เมื่อถึงจังหวัดเชียงรายแล้วได้ไปพักที่ป่าช้าเล็กๆ แห่งหนึ่งนอกเมือง ก็ได้พบกับหลวงพ่อดังหนึ่ง เคยเป็นลูกศิษย์เรามาตั้งแต่ยังไม่ได้อวชชื่อหลวงตาหมื่นหาญ ซึ่งหลวงตาได้พาไปแนะนำให้อุทิศผู้กำกับ

การสำรวจจังหวัดเชียงราย ทั้งนี้เพื่อความสะดวกในการเดินทางไปจังหวัดลำปาง ผู้กำกับการก็ยินดีต้อนรับช่วยเหลือเต็มที่ ได้พาไปฝากกับรถยนต์โดยสาร จึงได้ขึ้นรถยนต์โดยสารเดินทางต่อไปถึง อ.พะเยา ได้ลงรถยนต์ที่ อ.พะเยา แล้วออกเดินทางต่อไปเดินผ่านถ้ำผาไท ทางรกมาก จนทะลุเข้าเขตจังหวัดลำปาง ได้ไปพักอยู่ในวัดเล็กๆ แห่งหนึ่ง ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของสถานีลำปาง ๑ คืน รุ่งขึ้นได้ออกเดินทางต่อไปตามทางรถไฟ ไปถึงถ้ำแห่งหนึ่งที่เขาเรียกว่า ถ้ำแก่งหลวง ได้พักอยู่ที่ถ้ำนี้เป็นเวลา ๓ คืน รู้สึกสบายเพราะเป็นสถานที่สงบสงัด ได้ออกไปบิณฑบาตในหมู่บ้าน ก็ไม่มีใครสนใจใส่บาตร ต้องฉันทข้าวเปล่าอยู่ ๒ วัน เกือบแม่แต่ก่อนเคียวก็ไม่มี

ถึงวันที่สามก่อนออกไปบิณฑบาตได้ตั้งอธิษฐานไว้ว่าวันนี้ถ้าไม่มีกับข้าวตกลงในบาตร เราจะไม่ฉัน ในที่สุดก็ไม่มีอะไรจริงๆ มีแต่ก้อนข้าวเหนียว เมื่อกลับมาถึงที่พัก ก็มานั่งคิดพิจารณาถึงการที่จะเดินทางต่อไปข้างหน้า จึงได้พูดกับพระภิกษุเขียนว่า วันนี้ผมจะเอาข้าว (ให้เป็น) ทานปลา ผมจะไม่ฉันจิ้งหรีด จะมีคนเอามาถวายมากเท่าไรผมก็ไม่ฉัน ท่านเขียนจะว่าอย่างไร จะยอมทำอะไรผมไหม พระภิกษุเขียนตอบว่า ผมทำอะไรท่านไม่ได้ เพราะฉันทข้าวเปล่ามา ๒ วันแล้วจะอ่อนเพลีย จึงพูดว่า ถ้าอย่างนั้นผมจะต้องออกเดินทางก่อน ท่านอยากฉัน ท่านก็ต้องอยู่ก่อน บางทีอาจมีคนเอามาถวาย พูดแล้วก็จัดเตรียมบริหารออกเดินทาง

นึกในใจว่า วันนี้จะไม่ขอข้าวใครกิน โดยการเข้าไปบิณฑบาตและโดยการพูด ถ้ามีใครมาไหว้แล้วนิมนต์ให้ฉัน จึงจะฉัน ออกเดินทางไปได้ประมาณ ๑ ชั่วโมง ก็มีโยมหญิงคนหนึ่งวิ่งออกมาจากหมู่บ้านแห่งหนึ่ง มีประมาณ ๓ หลังคาเรือน ยกมือไหว้ขอนิมนต์ไปฉันอาหารในบ้าน แล้วก็พูดว่า เมื่อวานนี้สามีของฉันไปอิงแก้งได้มาตัวหนึ่ง นึกกลัวบาปจึงอยากทำบุญกับพระ ฉะนั้นขอนิมนต์ท่านไปให้ได้ เราเองก็รู้สึกหิวอยู่บ้าง เพราะฉันทข้าวเปล่าๆ มา ๒ วันแล้วข้าวันนี้ก็ยังไม่ได้ฉันเลย จึงนึกว่า ฉันอึดแอ้งเสียบ้างเถอะ จึงรับนิมนต์ เดินจากทางรถไฟไปนั่งพักอยู่ในป่าเบญจมาศใกล้ๆ บ้าน โยมนิมนต์ขึ้นบ้านก็ไม่ไปพูดว่า นั่งตรงไหนฉันตรงนั้น โยมจึงได้ยกอาหารมาให้ ๒ ตำรับ พร้อมด้วยข้าว ๑ ถ้วย เมื่อรับประทานแล้วก็นั่งฉันเสียเต็มอิม ฉันเสร็จยกสาส์นให้แล้วก็ลาโยมเดินทางมาตามทางรถไฟอีก ๒ คืน จึงถึงจังหวัดอุตรดิตถ์ ในจังหวัดนี้มีลูกศิษย์อยู่หลายคนแต่ไม่ยอมบอกให้ใครทราบ ได้เดินทางผ่านตลาดไปพักอยู่ที่ป่าช้าแห่งหนึ่งใกล้วัดท่าโพธิ์ แล้วได้ไปนอนคอยพระภิกษุเขียนอยู่ที่วัดท่าเสา ๒ คืน ก็ไม่เห็นมา จึงตัดสินใจว่าเราจากกัน ต่างคนต่างไป ไม่ต้องห่วงกัน

พอดีปีนั้นได้เดินทางมาถึงจังหวัดอุตรดิตถ์ พักอยู่ที่วัดเก่าๆ ข้างสถานีชุมทางบ้านดารา ต่อมาไม่กี่วันได้ไปนั่งพักผ่อนอยู่ที่ศาลาเวลาประมาณบ่าย ๒ โมงเศษ ได้มีโยมคนหนึ่งกับพระองค์หนึ่งเดินเข้ามาพักร้อนในศาลานั้นด้วย จึงได้สนทนากัน ต่างได้ทราบเรื่องของกันและกัน คือพระกับโยมสองคนนี้มีหนังสือลายแทง ออกเดินทางเที่ยวหาพุทธทรัพย์ตามสถานที่ปรากฏในลายแทง จะเดินทางไปจุดที่จังหวัดพิษณุโลก โยมผู้ชายคนนั้นชื่อ พ.ท.สุใจ เป็นนายทหารนอกราชการ พอตอนเย็นๆ เขาก็ออกเดินทางไป จะไปพักที่ไหนไม่ทราบ

ตอนเช้ามีดในคืนนั้นเวลาจวนสว่างได้ยินเสียงคนมาเรียกเราแต่ลึก นึกในใจว่า เอ ไครวะมาเรียก จึงลุกออกดู มองเห็น พ.ท.สุใจ คนที่ได้พบกันเมื่อวานนี้เอง จึงถามว่า โยมมีธุระอะไร เขาตอบว่า ผมนอนไม่หลับตลอดคืน ในเวลาอนมนให้คิดถึงหน้าท่านเสมอๆ ว่าท่านจะไปอย่างไรคนเดียว จะไปถึงเมืองโคราชโน้นนิกแล้วก็อดสงสารท่านไม่ได้ ฉะนั้น ผมขอถวายคำรถท่านเพื่อเดินทางไปโคราช ๑๐ บาท เราก็แสดงความยินดีรับไว้ โดยได้เรียกโยมวัดนั้นมารับแทนและเก็บไว้ให้ พอตกเวลากลางคืนได้เกิดมีความคิดขึ้นมาว่า เขาจะมาหลอกเราเสียละกระมัง นึกถึงชนบัตร์ที่เขาถวายคงจะเป็นชนบัตร์ปลอมกระมัง พอคิดได้ดังนี้ จึงเรียกโยมให้เอาชนบัตร์ที่ตนถวายไว้มาดูว่ามันปลอมหรือเปล่า โยมก็รับรองว่าไม่ปลอม

รุ่งขึ้นคืนที่สอง พ.ท.สุุดใจ ได้มาอีก แล้วพูดว่า ผมใจไม่ดี กลัวว่าคำรถที่ถวายนไว้จะไม่พอ แล้วเขาได้ถามว่า “ท่านจะไปเมื่อไร” จึงตอบเขาว่า “ไปพรุ่งนี้” เขาตอบว่า “ผมจะจัดการซื้อตัวให้และไปส่งที่สถานี” แล้วเขาก็ลา กลับ พอวันรุ่งขึ้นเขาก็ได้ไปจัดการซื้อตัวเป็นเงิน ๑๑ บาท เดินทางได้ถึงโคราช และจัดการส่งขึ้นรถไฟโดยเรียบร้อย

ได้เดินทางโดยทางรถไฟมาสถานีนครสวรรค์ เมื่อถึงสถานีนครสวรรค์ก็เป็นเวลากลางคืน หาที่พักก็ลำบาก มองเห็น ศาลาหลังหนึ่งว่างๆ อยู่ก็เข้าไปพักที่นั่น ผูกกลดวางบาตรแล้วก็นั่งพักผ่อน มีโยมผู้ชายคนหนึ่งอายุประมาณ กลางคนได้มาขอพักเป็นเพื่อน เราก็นึกว่า คืนนี้ถ้าเขาเป็นขโมย บาตรและบริขารของเราคงหมด เพราะรู้สึกเหนื่อย มาก คงนอนหลับสนิท แต่อาละ ช่างมันเถอะ ในที่สุดก็มิได้มีเหตุการณ์อะไร กลับไปได้ประโยชน์จากแกเสียอีก คือ พอรุ่งเช้าแกได้จัดซื้ออาหารมาถวายเสียด้วยซ้ำ เวลาประมาณ ๑ โมงเช้าก็ได้รับขึ้นรถไฟพร้อมกับโยมคนนั้นเพื่อ เดินทางต่อไป โยมคนนี้ได้แกอยู่ที่อำเภออินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี แกได้เดินทางขึ้นไปเยี่ยมลูกสาวของแกที่จังหวัด พิจิตร

เมื่อรถไฟถึงสถานีชุมทางบ้านภาชี เราได้จับรถขบวนใหม่ไปจังหวัดนครราชสีมา เดินทางถึงจังหวัดนครราชสีมา เป็น เวลาประมาณ ๖ โมงเย็น ได้ไปพักกับพระอาจารย์สิงห์ ขนดยาคโม ซึ่งได้มาตั้งสำนักอยู่ในจังหวัดนี้เป็นเวลา ๑ ปีแล้ว ครั้นได้สนทนากันก็มิได้ทราบข่าวท่านพระอาจารย์มั่นเลยที่ท่านไปทางไหน ตกลงก็ต้องจำพรรษาอยู่ที่จังหวัดนี้ จวนๆ เข้าพรรษาได้มีโยมทางอำเภอกระโทก (ปัจจุบันเปลี่ยนชื่อเป็นอำเภอโชคชัย) มานิมนต์พระสงฆ์ไปจำพรรษา ในอำเภอนั้น พระอาจารย์สิงห์ได้ขอให้เราไปโปรด โยมคนนี้เป็นขุนอำนาจอำนวยกิจ นายอำเภอกระโทก จึงได้ตอบ ตกลงรับไปโปรดโยมตามคำสั่งของพระอาจารย์สิงห์ ได้ไปทำการอบรมสั่งสอนพระเณร ศรัทธาญาติโยม อยู่ที่อำเภอนี้เป็นเวลาสองปี

ปีแรกเมื่อออกพรรษาแล้วได้ทราบข่าวว่าโยมผู้ชายป่วยมาก ก็ได้ดำริจะเดินทางกลับไปบ้านเกิดเพื่อเยี่ยมเยียนโยม ผู้ชาย ครั้นเมื่อวันแรม ๘ ค่ำ เดือน ๑๑ ขุนอำนาจอำนวยกิจ นายอำเภอได้นิมนต์ไปเทศน์ที่บ้าน ก่อนจะออกจากวัดได้ มีเหตุการณ์ประหลาดเกิดขึ้น คือเวลาประมาณบ่าย ๕ โมงเย็น ได้มีกระรอกฝูงหนึ่งประมาณ ๑๐๐ ตัวเศษ ได้วิ่งขึ้นไป อยู่หน้ากุฏิลูกศิษย์คนหนึ่ง ชื่อพระภิกษุเย็น ตั้งแต่จำพรรษามาจนตลอดพรรษาไม่เคยมีเหตุแปลกประหลาดเหมือนวัน นั้น ฉะนั้น ก่อนออกจากวัดเราจึงเรียกพระเณรทั้งหมดมาประชุมกันที่กุฏิ แล้วสั่งว่า คืนนี้ต้องมีเหตุ ขอให้ทุกคนพากันระมัดระวังตัว และให้ปฏิบัติ ดังนี้

๑. เมื่อทำวัตรสวดมนต์เสร็จแล้ว ให้ทุกคนกลับไปกุฏิของตัวแล้วนั่งสมาธิอย่างสงบ ห้ามคุยกัน ต่างคนต่างอยู่

๒. ใครมีธุระส่วนตัวที่จะต้องปฏิบัติ อาทิเช่น การเจ็บจิวรห้ามทำในคืนนี้

สั่งเสร็จแล้วก็เดินทางไปบ้านนายอำเภอ

เวลาประมาณ ๑ ทุ่มได้นั่งเทศน์อยู่บนธรรมาสน์ แสดงถึงพุทธคุณ ธรรมคุณ สังฆคุณ และอุปการคุณ ให้นายอำเภอ พร้อมทั้งข้าราชการและญาติโยมชาวตลาดพิง เทศน์ไปได้ประมาณ ๓๐ นาที ก็มีโยมผู้ชายทางวัดวังมาหา ๒ คน ขณะนั้นเราก็มัวหลับตานั่งเทศน์อยู่ โยม ๒ คนไม่กล้าบอก รอจนเทศน์จบเขาก็รายงานนายอำเภอว่า พระเณรถูกฟันที่ คอ แต่ไม่เข้า

เมื่อได้ทราบดังนั้น นายอำเภอจึงได้เรียกปลัดอำเภอพร้อมทั้งตำรวจพากันไปสืบสวนเรื่องราวที่วัดป่าช้าบ้องชี เราเดิน

ตามไปเพื่อกลับวัด เจ้าหน้าที่ได้วิ่งติดตามคนร้ายไปถึงหมู่บ้านแห่งหนึ่ง ไปพบนายอินกับเพื่อนของเขาคนหนึ่งนอนยังไม่หลับ นายอำเภอจึงได้จับตัวทั้งสองมาขังไว้ที่สถานีตำรวจ ทางอำเภอได้ทำการสอบสวนอยู่หลายวัน ส่วนทางวัดเราได้สอบถามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น คงได้ความสรุปได้ว่า การที่เรามาจำพรรษาที่วัดนี้ได้รับการยกย่องในการปฏิบัติจากนายอำเภอ ข้าราชการ ชาวตลาด และคนในหมู่บ้านใกล้เคียงเป็นส่วนมาก วัดต่างๆ จึงเกิดการอิจฉาไม่ปรารถนาให้เราอยู่ จึงวางแผนขู่ขวัญโดยการทำร้ายพระ ฝ่ายตำรวจก็ได้สอบถามนายอินว่าเหตุไรจึงไปพินพระ ก็ไม่ได้ความ เพราะนายอินไม่ยอมรับ

ในที่สุด หัวหน้าสถานีตำรวจได้มาบอกว่า มันจะรับหรือไม่รับก็ตาม ผมต้องขังไว้ก่อน เพราะอยู่ในอำนาจของผม พรุ่งนี้ผมจะนำตัวส่งไปจังหวัด เมื่อได้ทราบเช่นนี้ก็รู้สึกสงสารนายอิน จะว่าไปนายอินผู้นี้เป็นนักเลงโตเก่า แต่เราเคยใช้สอยเขา เช่นให้ช่วยหาฟืนให้วัด จึงเท่ากับเป็นศิษย์ของเราคนหนึ่ง ฉะนั้น จึงขอให้หัวหน้าสถานีตำรวจนำตัวนายอินและเพื่อนของเขามาหาในวันนี้ เวลาประมาณบ่าย ๑ โมง หัวหน้าสถานีตำรวจก็นำคนทั้งสองมาที่วัด จึงได้พูดสอนนายอินว่า เรื่องนี้ถ้าเราทำจริงๆ ต่อไปขออย่าได้ทำ ไม่ว่าจะเป็นพระหรือฆราวาส ขอให้ละเว้น ถ้าไม่ได้ทำจริงก็นับว่านายอินเป็นคนดี ฉะนั้น วันนี้อาตมาขอขมาบิดาบาปนายอินจากหัวหน้าสถานีตำรวจ นับแต่วันนี้เป็นต้นไปขออย่าให้นายอินมาสร้างความเดือดร้อนอีก หัวหน้าสถานีตำรวจปล่อยนายอินเสียแต่บัดนี้ ไม่ต้องก่อเวรกันต่อไป เป็นอันว่าเลิกคดีกันไป

นับตั้งแต่วันนั้นเป็นต้นมา นายอินกลายเป็นคนสนิทของวัด ใช้การใช้งานได้ทุกอย่าง ชาวอำเภอโชคชัยที่เคยอิจฉาริษยาต่างพากันหวาดเกรงมาก คือพูดกันว่าลูกศิษย์ท่านพ่อ คือพระเย็นถูกฟันด้วยมีดขอเต็มเหนี่ยวแต่ไม่เข้า มีแผลยาวเป็นรอยลากมีดถึง ๑ คืบเศษ เพียงลูกศิษย์ของท่านยังถึงขนาดนี้ ถ้าเป็นตัวอาจารย์จะถึงขนาดไหน ความจริงในเรื่องนี้หาได้เป็นเช่นนั้นไม่ ไม่ใช่เกี่ยวกับว่าพระเย็นเหนียวอยู่ยงคงกระพัน แต่เป็นเพราะวันที่จะถูกฟันนั้น พระเย็นได้ยกเก้าอี้และจักรฝ่ามาไว้ที่พะไลกุฏิซึ่งสูงจากพื้นดินประมาณ ๑ เมตร แล้วนั่งเหยียดตัวอยู่บนเก้าอี้ คนร้ายยืนอยู่บนพื้นดินใช้มีดขอคว้านฟันไหล่ซ้าย คว้านมีดไปปะทะเข้ากับเก้าอี้เลยมีแผลเป็นรอยลากมีดเท่านั้นเอง ต่อมาเราได้เรียกพระเถรทั้งวัดมาประชุมอบรมสั่งสอนในเรื่องนี้ว่า “ต่อไปนี้มีเหตุอะไรอย่าพากันหวาดเกรง ขอให้ทุกคนอยู่เย็นเป็นสุขตลอดไป ผมจะลาไปเยี่ยมโยมผู้ชายที่จังหวัดอุบลราชธานี”

ต่อจากนั้นก็ได้ออกเดินทางออกไป จ.อุบลฯ เมื่อเดินทางไปถึงบ้าน พอดีโยมป่วยหนัก เป็นโรคชราเพราะอายุได้ ๖๕ ปีเศษแล้ว ได้พยายามรักษาพยาบาลโยมอย่างใกล้ชิด พอสมควรจนเวลาจะเข้าพรรษาก็ได้กลับไปจำพรรษาที่วัดป่าช้าบึงชีตามเดิมนับได้เป็นพรรษาที่ ๒ เมื่อกลับมาแล้วได้ทราบว่ายอมถึงแก่อนิจกรรมเมื่อ เดือน ๑๐ แรม ๔ ค่ำ

เมื่อออกพรรษาแล้ว รู้สึกคิดถึงพระอาจารย์มันมากเข้าทุกที จึงคิดแต่ในใจโดยมิได้ออกกับใคร ๆ ว่าในฤดูแล้งนี้เราจะต้องไปจากที่นี่ จึงได้ออกเดินทางไปที่วัดศาลวัน จ.นครราชสีมา เพื่อลาพระอาจารย์สิงห์ ท่านก็อนุญาตให้ไปได้ รู้สึกดีใจเป็นอย่างยิ่ง จึงได้เดินทางกลับไปลาพระเถรญาติโยมที่อำเภอโชคชัย มีเพื่อนที่รักกันมากเป็นคนดูแลก่อสร้างวัดอย่างเข้มแข็ง เขาได้พูดกับเราว่า ไปแล้ว ถ้าไม่กลับมาจำพรรษาอีก จะแข่งให้ตายนะ จึงได้ตอบว่า เราได้พูดกันมานานแล้วในเรื่องไม่เที่ยง จะมาเอาอะไรกันอีกเล่า เพื่อนคนนี้คือหมอมวด เป็นหมอประจำอำเภอโชคชัยนั่นเอง

ตั้งแต่บัดนั้นก็ออกเดินทางเข้าป่าลึกในดงอีสาน ผ่านไปทางกิ่งอำเภอนางรอง จนกระทั่งถึงภูเขาพนมรุ้ง ใกล้เขต จ.บุรีรัมย์ได้ขึ้นไปพักวิเวกอยู่บนยอดเขาสูง บนยอดเขาลูกนี้มีปราสาทหลายหลัง มีสระว่ายนํ้าใหญ่ๆ อยู่บนยอดเขา เขาผู้นี้อยู่ห่างไกลหมู่บ้านมาก วันหนึ่ง ไม่ได้ฉันทันแต่หนึ่งนอนภวานาได้ดี ต่อมาวันหลังได้ลงจากยอดเขามาพักอยู่ที่

สระใหญ่เชิงเขา ๑ คืบ ได้อาศัยบิณฑบาตมาฉัน ต่อจากนี้ก็ได้เดินทางไปอีกหลายคืบ จนกระทั่งถึงอำเภอตะลุง จ.บุรีรัมย์ ที่อำเภอนี้ขุนอำนาจอำวยกิจได้ถูกย้ายมาจากอำเภอโชคชัยมาเป็นนายอำเภอที่นั่นพอดี เมื่อได้พบกันเข้าก็พากันดีใจ ได้พักอยู่พอสมควรแล้วได้ล่านายอำเภอ เดินทางไปประเทศเขมร นายอำเภอก็เป็นธุระจัดออกหนังสือเดินทางชั่วคราวให้

ต่อจากนั้นก็เดินทางไปทางประเทศเขมรต่ำ ถึงบ้านฉลือกอำปิ่น ผ่านดงใหญ่ ถึงอำเภอสวายเจก จากอำเภอสวายเจกเดินต่อไปถึงศรีโสภณ เมื่อถึงได้มีประชาชนมาสนทนาธรรมด้วย ประชาชนเหล่านั้นได้เกิดความเลื่อมใสศรัทธาเดินตามเราเป็นฝูง ๆ เมื่อได้ลาจากเขา บางคนทั้งหญิงชาย พากันร้องไห้ ที่อำเภอสวายเจกมีโยมคนหนึ่งนับถือเรามาก ได้พาลูกสาวมาคุยด้วยทุก ๆ วัน ลูกสาวเขาบอกกับเราว่าเขาไม่เคยมีสามีเลย ฟังดูสำเนียงเขาอยากให้เราอยู่ในเมืองนี้ เขาจะยินดีช่วยเหลือเราทุกอย่าง อย่าง ขอให้อยู่เถอะ นานวันเข้าก็ชักจะรู้สึกชอบพอกันมากขึ้นทุกที เห็นท่าจะไม่ได้การ เราต้องรีบหนีไปจึงได้ลาเขาออกเดินทางตรงลงมาทิศตะวันตกถึงอำเภอศรีโสภณเดินทางต่อไปถึงจ.พระตะบอง ไปพักอยู่ที่ป่าช้าวัดตะแอก อยู่ห่างจากในเมืองประมาณ ๑ กม. ได้ไปพบโยมคนหนึ่งเป็นเพื่อนของขุนอำนาจอำวยกิจ ได้ทำการต้อนรับอย่างดี แนะนำให้รู้จักใครต่อใครมากมาย เมื่อได้พักอยู่พอสมควรแล้วก็ลาเขาเดินทางต่อไปยัง จ.เสียมราฐ ไปพักอยู่ในดงที่ป่าช้าแห่งหนึ่งได้มีคนมาทำบุญด้วย ต่อจากนั้นได้ออกเดินทางไปพักที่นครวัด ไปเที่ยววัดดูโบราณของเก่า ๆ มากมาย

ได้พักอยู่ที่นครวัด ๒ คืบ วันแรกได้ฉันจังหัน วันที่สองไม่ได้ฉัน รู้สึกว่าเวลาออกบิณฑบาตไม่ค่อยมีคนใส่บาตร จึงตัดสินใจว่าเราไม่ต้องกินวันนี้ ในการเดินทางไปครั้งนี้ได้มีลูกศิษย์ติดตามไป ๒ คนเป็นเด็ก พระอีกสององค์ รวมเป็น ๕ คนด้วยกัน

ออกจากรนครวัดได้เดินทางต่อไปยังเมืองพนมเปญ ได้เดินทางขึ้นไปบนภูเขาสูงหนึ่ง เป็นภูเขาที่ใหญ่โตและสูงมาก มีที่สงฆ์วัดนี้ทำที่บิณฑบาต เขาเรียกว่า พนมกิลเลน บนยอดเขาสูงลูกนี้มีต้นลิ้นจี่ป่ามากมาย มีลูกแดงสุกอร่าม คำว่าพนมกิลเลน แปลเป็นภาษาไทยว่า ภูเขาลิ้นจี่ป่า มีหมู่บ้านเล็กๆ ประมาณ ๒๐ หมู่อยู่รอบๆ เขา ได้พักอาศัยอยู่ที่วัดญวนแห่งหนึ่ง มีพระพุทธรูปสลักติดไว้บนเงื้อมผาใหญ่ ได้พักอยู่ที่นั่นประมาณ ๓-๔ คืบ ระหว่างพักอยู่ได้ถือโอกาสไปเที่ยวดูถ้ำต่างๆ ไกลๆ ที่พักมีบ้านประมาณ ๑๐ กว่าหลังคาเรือน พอได้อาศัยบิณฑบาต ที่วัดญวนนี้มีพระเขมรอายุประมาณ ๕๐ ปี ๑ รูป พระองค์นี้ตาเสีย ๑ ข้าง มีลูกศิษย์อยู่ ๑ คน ว่างๆ ก็นั่งคุยธรรมะกับท่าน ส่วนถ้ำนี้มีอยู่ ๒ ถ้ำ ถ้ำหนึ่งได้พักอาศัยอยู่กับศิษย์ ถ้ำที่ ๒ อยู่ห่างจากถ้ำพระประมาณ ๕ วา มีเสือใหญ่มาอาศัยอยู่แต่ในขณะนั้นเสือมันได้ออกไปอยู่ป่าดำ เพราะเป็นเดือนเมษายน ถึงฤดูเข้าพรรษาจึงกลับมาเข้ามาอยู่ถ้ำตามเคย ตอนบ่ายได้เดินทางออกจากถ้ำไปพักอยู่ที่วัดญวนตามเดิม ได้พักอยู่ประมาณ ๑ อาทิตย์ แล้วได้ออกเดินทางลงจากภูเขาทางด้านทิศตะวันตก ใช้เวลาเดินทางข้ามเขาประมาณ ๑๐ ชั่วโมงเศษจึงถึงที่ราบแล้วได้เดินทางผ่านมาทิศใต้ของภูเขา พักอยู่ในป่าใกล้หมู่บ้านแห่งหนึ่ง มีโยมมาเล่าเรื่องแปลกประหลาดต่างๆ ให้ฟัง ก็นึกสนใจเรื่องที่เขากล่าวนั้นมีความดังนี้

มีเขา ๓ ลูกอยู่ห่างจากหมู่บ้านประมาณ ๘๐ เส้น บนภูเขา ๓ ลูกนี้มีป่าเต็งรัง มีธารน้ำไหลผ่าน เรื่องที่น่าแปลกประหลาด ก็คือถ้าใครไปตัดไม้ในบริเวณภูเขา ๓ ลูกนี้ มักตายโหงหรือมีจะนั้นก็เจ็บป่วยหรือมีอาการเป็นไปต่างๆ อยู่เสมอๆ ถึงเวลากลางคืนที่เป็นวันธรรมสวนะ ปรากฏมีแสงสว่างพุ่งออกมาจากยอดภูเขาสูงลูกที่ ๓ เคยมีพระสงฆ์ไปจำพรรษาอยู่บนยอดเขาลูกที่ ๓ บางทีก็ต้องหนีไปกลางพรรษา เนื่องด้วยปรากฏมีลม มีฝน มีฟ้าผ่า เมื่อเป็นเช่นนี้จึงอยากนิมนต์เราให้ขึ้นไปพิสูจน์ดูว่ามีอะไรอยู่บนยอดเขานั้น

ในวันรุ่งขึ้นจึงได้ออกเดินทางไปบนภูเขาสูงลูกที่ ๓ เมื่อขึ้นไปถึงแล้วได้ตรวจพิจารณาดูสถานที่ รู้สึกเป็นที่พอใจและน่า

อาศัย แต่ศิษย์ที่ติดตามไปต่างคนต่างพากันหวาดกลัวร้องทุกข์ไม่อยากให้เราอยู่ ในที่นั่น ในที่สุดก็ต้องพากันกลับลง มา จากลับได้เดินทางผ่านเข้าไปในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง แล้วผ่านออกไปพักอยู่ในป่าที่สงัด พอวันรุ่งขึ้นได้ออกบิณฑบาต ในหมู่บ้านนั้น ได้มีหญิงแก่คนหนึ่งถือขันข้าววิ่งตามมาข้างหลัง ร้องตะโกนดักหน้าดักหลัง เลยต้องหยุดรอให้แก่ได้ นั่งใส่บาตร เมื่อรับบาตรเสร็จแล้วก็เดินกลับที่พัก แยกได้เดินตามมาด้วย เมื่อถึงที่พักแล้วแก่ได้เล่าให้ฟังว่า เมื่อคืนนี้ จวนสว่างฉันได้ฝันไปว่า มีคนๆ หนึ่งมาบอกว่าให้รับลูกขึ้นจัดข้าวปลาอาหารเตรียมใส่บาตรพระพุทธรูปจะมาโปรด แยกจึงได้รับลูกขึ้นจัดการเตรียมการอย่างแก่ฝัน พอได้พบเราในเวลาบิณฑบาตจริงๆ แยกจึงมีความตื่นเต้นมาก แยกเล่า ได้ให้ฟังอย่างนี้

ถึงเวลาเย็นชาวบ้านได้ข่าวประกาศบอกกล่าวกันให้มาฟังเทศน์ พอตกเวลาค่ำได้มีชาวบ้านพากันมาฟังเทศน์มาก ตัวเองได้เข้าไปวนเวียนอยู่ในประเทศเขมรเป็นเวลาเดือนเศษ จนสามารถแสดงธรรมเป็นภาษาเขมรได้ ฟังรู้เรื่องกันดี อยู่ต่อมาไม่กี่วัน ได้ทราบข่าวจากโยมว่ามีพระเขมรที่เรียนพระไตรปิฎกสามารถแปลภาษาบาลีได้คล่อง อยากจะมาเล่า ธรรมะกับเรา จึงได้ตอบกับโยมว่า ไม่เป็นไร ให้เขามาเถอะ

รุ่งขึ้นเวลาบ่ายพระเขมรรูปนั้นก็ได้มาจริง จึงได้ไปตามถกเถียงธรรมะกัน ได้ทำความเข้าใจในข้อปฏิบัติของกันและ กันเป็นอย่างดี เรื่องเป็นไปด้วยความสงบเรียบร้อย ไม่มีเหตุการณ์อันใดเกิดขึ้น ได้พักอยู่ที่นั่นเป็นเวลาหลายวัน จนเกิดความสนิทสนมกับบรรดาญาติโยมอย่างมากมาย ต่อจากนั้นได้ร่ำลาญาติโยม เพื่อเดินทางกลับไปยังอำเภอศรี โสภณ ญาติโยมหญิงชายก็ได้ทำส่งเสียดูตามกันมาเป็นทอดๆ เมื่อถึงอำเภอศรีโสภณแล้วพักอยู่ ๒ คืน แล้วได้ออก เดินทางไปเยี่ยมถ้ำบนภูเขาแห่งหนึ่ง เป็นที่สงัดวิเวกดี มีพระจีนองค์หนึ่งได้มาอาศัยวิเวกอยู่ในถ้ำนั้น จึงได้สนทนา ธรรมะกัน เกิดความชอบพอผูกอกผูกใจกัน แยกได้ชวนให้อยู่จำพรรษาด้วยกันในถ้ำนั้น แต่ลูกศิษย์ไม่อยากจะทำอยู่

ต่อจากนั้นได้เดินทางต่อไปจนถึงเขตแดนอำเภออุบลราชธานีประเทศเข้าเขตประเทศไทย ได้พักอยู่ที่อำเภออุบลราชธานี พอสมควรแล้วก็ออกเดินทางวิเวกไปตามชายเขาบรรทัด ตัดเข้าลึกจะข้ามเข้าเขต จ.นครราชสีมาทางช่องบุ พราหมณ์ ขณะนั้นเป็นเวลาจวนเข้าพรรษา มีฝนตกมากตลอดทาง ทากชุม การเดินทางไม่ค่อยจะสะดวก จึงพากันเดิน วกออกมาทางชายเขาพะงอบ เดินทางเรื่อยไปทาง ช่องวังหอก จนถึงบ้านตะคร้อ อ.ประจันตคาม จ.ปราจีนบุรี เส้นทางช่องวังหอกนี้ ถ้าเดินตรงเรื่อยไปข้ามคงอีกคงหนึ่งก็เข้าเขตอำเภอกิ่งสะแกบ้าง และถึงนครราชสีมา แต่ตกลง ใจไม่เดินทางต่อไปเพราะฝนกำลังตกชุกมาก และได้อยู่จำพรรษาในหมู่บ้านตะคร้อนี้นับเป็นปี พ.ศ. ๒๔๗๗

หมู่บ้านตะคร้อนี้อยู่บนเชิงเขา มีห้วยใหญ่ไหลลงมาอำเภอประจันตคาม ได้พักจำพรรษาอยู่ที่เชิงเขา มีศิษย์องค์หนึ่ง ชื่อพระภิกษุสนธิ์ไม่ยอมอยู่ด้วย เขาได้เดินทางกลับผ่าน จ.ปราจีนบุรี ไปจำพรรษาที่เขาออก จ.นครนายก ตกกลาง ใจพรรษาอยู่ด้วยกัน ๒ รูปและลูกศิษย์อีก ๒ คน ได้พักจำพรรษาอยู่ที่ศาลาเก่า ๆ หลังหนึ่งริมห้วยใหญ่น้ำลึก ในพรรษา นั้นได้ถูกน้ำป่าท่วมถึง ๗ ครั้ง บางครั้งท่วมมากถึงกับต้องขึ้นไปนอนอยู่บนซ้อศาลา รู้สึกว่าได้รับการทรมานอยู่มาก ในกลางพรรษานี้ หมู่บ้านนี้หนาแน่นด้วยยาเบื่อ ราษฎรนิยมการขโมยวัวขโมยควายมาฆ่า โจรผู้ร้ายก็ชุกชุมได้ พยายามอบรมญาติโยมให้ละความชั่ว ประพฤติแต่ความดีจนกระทั่งบางคนถึงกับละทิ้งเรื่องยาเบื่อ และงดเว้นการฆ่า สัตว์ใหญ่ ๆ อาทิเช่น วัวควาย ฯลฯ เรื่องเหล่านี้ได้โด่งดังไปเข้าหูเจ้าคณะจังหวัดปราจีนบุรี วัดมะกอก

เมื่อออกพรรษาแล้ว เจ้าคณะจังหวัดปราจีนฯ ได้ขึ้นไปติดตามจนพบแล้วได้เรียกให้เราลงมาอยู่ด้วย เพราะท่าน ต้องการพระกรรมฐาน จึงได้พร้อมกับท่านเดินทางไปยัง จ.ปราจีนบุรี ท่านได้นำไปให้รู้จักกับผู้ที่กำกับการตำรวจ ปราจีนบุรี ได้นำไปหาผู้ว่าราชการจังหวัด คือ หลวงสินธุสงครามฯ ได้พูดกับเจ้าคณะจังหวัดปราจีนบุรีคำหนึ่งว่า ให้ ขอร้องให้เราอยู่ส่งสอนปราบคนร้ายตามชายเขาในเขตจังหวัดนี้ เมื่อได้ยินดังนั้นตัวเองนึกในใจว่า เราต้องรีบหนีออก

จากจังหวัดนี้ มีเจ้านั้นจะมีข้อผูกมัด เมื่อคิดเช่นนั้นแล้วก็ได้นมัสการลาเจ้าคณะจังหวัดปราจีนบุรีเดินทางไปอยู่ถ้ำหลวงคาเคน เขาอิโด้ แล้วเดินทางไปยังกิ่งอำเภอสระแก้ว อำเภอekinบุรีได้เดินทางเข้าดงลึก ไปสำรวจที่พักในเขาแห่งหนึ่งชื่อ เขาสิงห์โต เมื่อไปเห็นถ้ำแล้ว ไม่ชอบเพราะเป็นถ้ำทึบ จึงออกเดินทางหันหลังกลับลงมาจากเขา วันนั้นได้เดินลัดดัดคงจะข้ามไปยังหมู่บ้านแห่งหนึ่งได้เดินหลงทางเพราะเป็นเวลากลางคืน ได้เดินอยู่จนกระทั่งเวลาประมาณ ๔ นกตกนกกป่าเพื่อมุ่งตรงไปหาหมู่บ้าน แต่กลับวกก้นกลับมาทางเดิม จนเกือบถึงกิ่งอำเภอสระแก้ว

วันรุ่งขึ้นเมื่อฉันจึงหันเสร็จแล้ว ได้ออกเดินดัดคงมุ่งไปยังเขาถกรรจ ซึ่งอยู่ห่างไกลจากกิ่งอำเภอสระแก้วประมาณ ๑๕ กม. พอไปถึงหมู่บ้านนี้ ก็ได้เข้าไปอาศัยอยู่ในถ้ำเขาถกรรจ ภายในถ้ำนี้เป็นสถานที่เงียบสงบ วิวทิวทัศน์ไม่มีคนรบกวน เพราะเขาถกรรจอยู่คนไปด้วยสัตว์ร้ายนานาชนิด เช่น เสือ หมี ซึ่งอาศัยอยู่รอบๆ เจริญ เพลิดเพลินดีจังเลย ขณะนั้นสมารถได้ยินเสียงช้างร้องเดินเองวงหวกกิ้งไม้รอบ ๆ เจริญ มีหมู่บ้านตั้งห่างประมาณ ๑ กม. ได้พักอยู่เป็นเวลาหลายวัน ต่อจากนั้นได้ออกเดินทางตัดข้ามดงใหญ่ซึ่งไม่มีบ้านคนเลยเป็นระยะทางประมาณ ๑๐ กม. ใช้เวลาเดินทาง ๒ คืน ระหว่างทางต้องพักนอนกลางดงทั้ง ๒ คืนเพราะไม่มีหมู่บ้านเลย

เดินทางเรื่อยมาจนกระทั่งเข้าเขต จ.จันทบุรี เดินทางผ่านบ้านตาเรือ บ้านตามูล แล้วผ่านเข้าเขตอำเภอมะขาม จ.จันทบุรีเดินวกไปตามชายดงหลังเขาสระบาป จนทะลุถึงอำเภอขลุง จ.จันทบุรี เมื่อมาถึงอำเภอขลุงได้ทราบข่าวว่าขุนอำนาจอำเภอนายกได้ลาออกจากราชการ และมาพักอยู่ที่จังหวัดจันทบุรีแล้ว ก็รู้สึกดีใจมาก จึงได้ออกเดินทางผ่านเข้าไปในเมืองจันทบุรี ได้ออกไปพักอยู่กลางทุ่งตอกบ้านประดู่ ด้านทิศใต้ของตลาดจันทบุรี แล้วได้เข้าไปเยี่ยมขุนอำนาจที่บ้าน ท่านได้จัดหาที่พักอันสงบให้แห่งหนึ่ง เป็นป่าช้าฝัฒิบ อยู่ห่างจากตลาดประมาณ ๒๐ เส้น สถานที่นี้เป็นป่าไผ่ ป่าไผ่แล้ว มีภูเขาขึ้นรอกหนาแน่น มีที่ว่างพอจะพักอยู่ ๑ แห่งคือ ที่สำหรับเผาศพ ที่นี้เขาเรียกว่า ป่าช้าคลองกึ่ง จึงได้ออกไปจำวัดพักอาศัยอยู่ในป่าช้านี้ ตอนนี้มีพระแถมติดตามมาจากจ.ปราจีนบุรีองค์หนึ่งและเด็กลูกศิษย์อีกคนหนึ่ง นอกจากนั้นขอลากลับบ้านหมด

พอถึงเวลาจนเข้าพรรษา ญาติโยมชาวจันทบุรีได้นิมนต์ให้อยู่จำพรรษาในป่าช้านี้ จึงได้นำเรื่องไปเรียนเจ้าคณะผู้ปกครองท่านก็ไม่รับรอง จึงได้สั่งให้ขุนอำนาจไปกราบเรียนเจ้าคณะมณฑลที่กรุงเทพฯ คือเจ้าคุณราชกิจ วัดเทพศิรินทราวาส ท่านได้มีหนังสือถึงเจ้าคณะผู้ปกครองว่าให้อนุญาตให้เรายู่จำพรรษาในที่นั้นได้

ในพรรษาที่เดินทางถึง จ.จันทบุรีและได้อยู่ที่ป่าช้าคลองกึ่งนี้ตรงกับ วันขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๔ พ.ศ. ๒๔๗๗ ในพรรษาแรกชาวจันทบุรีต่างคนต่างพากันตื่นตื่นสนใจปฏิบัติธรรม ในปีแรกนี้มีพระ ๑ องค์ เณร ๑ องค์ได้มาจำพรรษาอยู่ด้วย เมื่อออกพรรษาแล้วได้ออกเดินทางท่องเที่ยวไปในสถานที่ต่างๆ ได้มีคนสนใจในเรื่องธรรมปฏิบัติกันมากขึ้น ขณะเดียวกับฝ่ายตรงกันข้าม พวกที่อิจฉาริษยา ที่เป็นพระก็มี ที่เป็นโยมก็มี ได้เริ่มโจมตีเป็นการใหญ่ บางวันก็ปรากฏมีบัตรสนเท่ห์เขียนปิดไว้ตามป้ายกลางตลาดก่อเรื่องเสียหายหนักขึ้นๆ ทุกที่

วันหนึ่งมีผู้หญิงแก่ๆ คนหนึ่ง ได้แสดงตนเป็นลูกศิษย์เราออกไปเที่ยวเรียบบอกบุญตามตลาด ว่าได้ติดตามเรามาด้วย ขอสงวนข้าบ้าง ขอข้าวสุกบ้าง ขอข้าวสารบ้าง ได้ตระเวนเดินเที่ยวขอจากชาวตลาดทั่วเมือง จนกระทั่งไปถึงบ้านหม่อมอนุวัตรวรพงศ์ฯ หม่อมฯจึงได้พูดเรียกตัวเข้าไปในบ้าน แล้วเปรียบเปรยมาถึงตัวเรา ทั้งๆ ที่เรายังไม่รู้เรื่องอะไรเลย หม่อมได้พูดตามข้างถนนบ้าง ตามบ้านร้านตลาดบ้าง ว่าเราเป็นพระเหลวไหล จรจัด ปลอ่ยให้ศิษย์เที่ยวมาบอกบุญชาวบ้าน.....

เรื่องนี้ได้โด่งดังแพร่สะพัดไปทั่วทั้งตลาดจันทบุรี ตัวเองก็ไม่ได้ทราบมูลความจริงเลย เผอิญคุณนายกิมลิ่งภริยาขุนอำนาจ

นายฯ และนางเฟื่อง ซึ่งเป็นผู้รู้จักเราอย่างดีว่าเป็นอย่างไร ได้ทราบเรื่องกล่าวหานี้ จึงได้ตรงไปถึงบ้านหม่อมอนุวัตรวรพงศ์ฯ ได้ไปพบผู้ว่าราชการจังหวัดจันทบุรีอยู่ที่บ้านนั้นด้วย จึงได้เอ่ยต่อหม่อมอนุวัตรวรพงศ์ฯว่า ท่านได้เที่ยวพูดเหยียดหยามหาเรื่องใส่พระอาจารย์โดยไม่มีมูลความจริง ต่อไปนี้ขออย่าได้พูดอีก จึงได้เกิดการโต้เถียงกันต่อหน้าผู้ว่าราชการจังหวัด

ในที่สุดเมื่อได้สืบสวนแล้วได้ความจริงว่า ชายแก่คนนั้นเป็นคนที่มาอาศัยอยู่กับพระที่วัดใหม่ แก่ไม่ใช่ศิษย์ของเรา และตัวเราเองจะไปไหนก็ไม่เคยปรากฏว่ามีศิษย์หญิงติดตาม เรื่องจึงได้สงบเงียบไป

ต่อมาถึงพรรษาที่สอง ได้เกิดมีเรื่องอีก ได้มีฆราวาสบางคนนำเรื่องราวของเรามากราบเรียนถวายสมเด็จพระสังฆราช วัดบวรนิเวศ โดยกล่าวหาว่าเราเป็นพระหลอกลวง สมเด็จพระสังฆราชจึงได้มีหนังสือสั่งให้พระครูคุณาวัดจันทนาราม เจ้าคณะไปสืบถามเรา จึงได้คัดลอกหลักฐานใบสุทธิส่งไปถวายโดยด่วน ท่านได้รับสั่งว่ารอให้ออกพรรษาเสียก่อนจะไปดูด้วยตนเอง เมื่อออกพรรษาแล้วท่านก็ได้เดินทางไป จ.จันทบุรี พอเราได้ทราบข่าวว่าเรือเมล์ที่ท่านโดยสารมาถึงท่าแหลม จึงได้ชักชวนญาติโยมไปทำการต้อนรับท่านได้ไปพักอยู่ที่วัดจันทนาราม ๑ คืน

รุ่งเช้าเมื่อฉันจึงหันเสร็จแล้ว ท่านได้มาเยี่ยมเราที่วัดปากคลองกุ้ง จึงได้นิมนต์ท่านให้แสดงธรรมะแก่บรรดาญาติโยม ท่านรับสั่งตอบว่า เราไม่ได้ปฏิบัติกรรมฐาน จะให้มาแสดงธรรมะกรรมฐานได้อย่างไร ประการต่อไปท่านได้รับสั่งว่า เราได้ทราบว่ามีคนนิยมเลื่อมใสเรามาก เรานึกว่าพระอย่างเรานี้หายาก เมื่อได้รับสั่งเสร็จแล้วก็กลับไปวัดจันทนาราม แล้วเดินทางกลับพระนคร

ต่อมาถึงพรรษาที่สาม ประชาชนชาวจันทบุรียิ่งเกิดความนิยมเลื่อมใสมากขึ้น มีคนในตลาดและตามบ้านมาฟังเทศน์ที่วัดกันมากขึ้น จนกระทั่งนายชองกู่เจ้าของรถยนต์โดยสารเกิดความศรัทธาออกประกาศว่า ถ้าใครนั่งรถยนต์ของเขา มาฟังเทศน์พระอาจารย์องค์นี้ (หมายถึงตัวเรา) เขายินดีลดราคาค่าโดยสารให้เป็นพิเศษ สำหรับตัวเราเองตลอด จนกระทั่งพระเณรในวัดจะเดินทางไปไหนมาไหนไม่ต้องเสียค่ารถ นับวันก็มีความรู้จักมากขึ้นๆ ทุกวัน ตลอดจนกระทั่งผู้ว่าราชการจังหวัดและนายอำเภอทุกอำเภอ

เมื่อออกพรรษาแล้ว ก็ได้ออกเดินทางเที่ยวตรวจลงไปเทศน์สั่งสอนอบรมประชาชนตามตำบลต่างๆ ทุกอำเภอในจังหวัดจันทบุรีเมื่อเดินทางกลับมาถึงจังหวัดแล้วได้เขาไปแสดงธรรมะในเรือนจำเกือบทุกวันอาทิตย์ ในเวลานั้นพระนิกรบดีเป็นผู้ว่าราชการจังหวัด ขุนภูมิประศาสน์เป็นนายอำเภอท่าใหม่ ทั้งสองท่านนี้รู้สึกรู้ว่าเป็นผู้ห่วงใยให้ความสะดวกในการไปมาอยู่เสมอ บางคราวก็ได้นิมนต์ไปเทศน์อบรมนักโทษและผู้ต้องหาที่วัดบ้าง ที่อำเภอบ้าง บางครั้งก็นำไปเทศน์อบรมราษฎรตามตำบลต่างๆ ในเขตอำเภอท่าใหม่ โดยเฉพาะตำบลนายายอามซึ่งเป็นตำบลที่มีโจรผู้ร้ายชุกชุมมาก เพราะพื้นที่เป็นป่าทึบ ได้พยายามติดต่อสั่งสอนอบรมประชาชนอยู่อย่างนี้เสมอมา

เหตุการณ์ต่างๆ และเรื่องราวของบุคคลที่อิจฉาฯ คอยก่อนกวนปั่นข่าวใส่ร้ายต่างๆ นานา ก็ยังคงมีอยู่อย่างหนาแน่นในจังหวัด แต่ไม่เคยรู้สึกรู้หาความหัวเกรงกลัวสิ่งใด ๆ ทั้งหมด บางวันคุณนายกิมลิ่ง ซึ่งเป็นโยมอุปัฏฐากนับถือประดุจมารดาได้มาเตือนว่า เขาจะต้องเล่นงานท่านหลายวิธี ทางผู้หญิงบ้าง ทางนักแสดงโศกบ้าง ให้คอยจับผิดเพื่อหาโอกาสใส่ร้ายบ้าง ท่านจะสู้เขาไหวไหม ถ้าสู้ไม่ไหว ขอนิมนต์ไปอยู่เสียที่อื่นเถอะ จึงได้ตอบไปว่า ขอให้อยากันมาอีก ๒ จันทบูรณั ฉันก็ไม่หนี แต่ถ้าเรื่องราวต่าง ๆ สงบลงเมื่อไร ฉันอยากหนีเหมือนกัน หลังจากนั้นก็ได้พยายามสร้างความดีติดต่อกันเรื่อยมา ได้มีบางหมู่บ้านต้องการพระปฏิบัติไปอยู่ประจำ ก็ไม่มีพระจะให้เขา เฉพาะอย่างอุปัฏฐากภูมิประศาสน์ นายอำเภอท่าใหม่ต้องการนิมนต์ให้ไปอยู่บ้านนายายอาม เพื่อเป็นการช่วยทางบ้านเมืองปราบปรามโจร

ผู้ร้าย จึงได้รับปากว่าจะหาพระให้ แล้วได้มีจดหมายไปขอพระจากวัดพระอาจารย์สิงห์ ท่านก็ได้จัดส่งพระมาให้รวม ๕ รูป ได้ไปตั้งสำนักขึ้นที่ตำบลนายามอาม บ้านนี้เป็นบ้านที่อึดคักขาดแคลนมาก จะหาแม่เพียงเสียมชุดหลุมปักเสา กุฎีก็หาไม่ได้

เมื่อได้ส่งพระไปจัดตั้งสำนักเรียบร้อยแล้ว ก็ได้พาญาติโยมไปเยี่ยม อาทิ คุณนายหงส์ ภริยาหลวงอนุทัตฯ คุณนาย กิมลั้ง ภริยาขุนอำนาจ เป็นหัวหน้าคณะญาติโยม พอไปถึงสำนักที่พัสด้านนายามอาม ได้เห็นภาวะความเป็นอยู่ของ ชาวบ้านและพระเณรที่ได้ส่งไป อยู่ในฐานะอึดคักขาดแคลน คุณนายกิมลั้งทำท่าทางโง่งงแล้วพูดเอ็ดขึ้นว่า พาเอา พระมาดๆ อายากๆ ตระกำลำบาก ขอพวกท่านอย่าอยู่กันเลข กลับไปอยู่ จ.จันทบุรีเสียเถิด พระอาจารย์ยังมาซึ่งเป็น หัวหน้าอยู่ที่สำนักพอได้ยินเช่นนี้ก็ใจเสีย คิดกลับจันทบุรีจริงๆ ในที่สุดสำนักนี้ก็เลยร้างไม่มีพระอยู่จำพรรษาต่อไป

ต่อมาได้ออกไปจำพรรษาอยู่บ้านหนองบัว อำเภอเมืองจันทบุรีได้อบรมญาติโยมให้ออกไปช่วยกันเผยแผ่ใน จ. จันทบุรี

ในระหว่างที่จำพรรษาอยู่ที่ จ.จันทบุรีนี้ ได้ออกไปเที่ยวตามจังหวัดต่างๆ หลายจังหวัด ครั้งหนึ่งได้เดินทางไปจังหวัด ตราดได้ไปพักอยู่ป่าช้าวัดลำควน มีญาติโยมพากันมาฟังเทศน์ประมาณ ๒๐๐ คน มีญาติโยมจากจันทบุรี ติดตามไปด้วยอีกประมาณ ๑๐ กว่าคนในคืนวันนั้นเวลาหัวค่ำ กำลังจะแสดงธรรมเทศนา ได้มีเหตุเกิดขึ้นโดยมีคนร้ายขว้างปา อิฐเข้ามาในกลุ่มคน ๓ ก้อนโตๆ ตนเองก็ไม่รู้ความหมายว่าเหตุไรจึงมีคนแกล้งเช่นนั้น พวกญาติโยมก็พากันแตกฮือขึ้น ปีนั้นกำลังเกิดสงครามอินโดจีน เราเองเคยได้ยินเสียงปืนใหญ่ยิงอยู่ในทะเลเสมอๆ พอเกิดเหตุขึ้นก็นึกถึงลูกปืน บางคนลุกขึ้นจะวิ่งหาหาตัวคนร้าย เมื่อเห็นเช่นนั้นจึงได้กล่าวเตือนญาติโยมว่า โยมอย่างงู อย่าตาม ถ้าเขาเป็นคนดี ควรตาม ถ้าเป็นคนร้าย อย่าตามตามฉันดีกว่า ฉันไม่กลัวอะไรเลย อย่าว่าแต่ก้อนอิฐ ต่อให้เอาปืนมายิงออกฉัน ฉันก็ไม่กลัว ยิ่งปากก็ออกกัน ไม่ต้องกลัวคน พอได้ฟังเช่นนี้บรรดาญาติโยมก็นิ่งเงียบหมด จึงได้แสดงธรรมให้ฟัง มีใจความโดยย่อว่า การไม่เบียดเบียนกันเป็นสุขในโลก

เมื่อได้พักผ่อนพอสมควรแล้ว ได้ออกเดินทางไปอำเภอแหลมงอบเพื่อไปเยี่ยมญาติโยม ก็ภริยาของนายอำเภอแหลมงอบได้ไปพักอยู่ ๒ วัน แล้วพาญาติโยมลงเรือข้ามทะเลไปพักอยู่ในป่าลึกเงียบสงัดที่เกาะช้างได้เทศน์อบรมญาติโยมพอสมควรแล้วก็เดินทางกลับอำเภอแหลมงอบ ได้พักอยู่ที่ตำบลหนึ่งอยู่ทางทิศเหนือของที่ว่าการอำเภอ มีต้นไม้ใหญ่อยู่ต้นหนึ่ง มีญาติโยมมาพักด้วยเกือบ ๒๐ คน ต่างคนต่างจัดเตรียมที่พักของตน เมื่อเสร็จเรียบร้อยแล้วเวลาประมาณ ๑ โมงรู้สึกเหนื่อยจึงเข้ากลด พักอยู่สักครู่หนึ่งก็ไม่หายเหนื่อย เพราะหนาวทวนพวกโยม ก่อไฟบัง คุ้ยกันบ้าง หักฟืนเสียงดังบ้าง จึงลุกขึ้นจากการนั่งสมาธิเปิดกลดออกไปร้องถามว่าเรื่องอะไรกัน พูดได้ไม่กี่คำก็เห็นฝูงทะเลบินเป็นกลุ่มมีดมาทางร่มไม้ใหญ่ นึกในจิตใจของตนว่า เรามีเมตตาไม่เคยคิดฆ่าสัตว์เลยตั้งแต่บวชมา คิดเช่นนั้นแล้วก็เปิดมุ้งหลบขึ้น ร้องสั่งญาติโยมและพระเณรทุกคนว่า ให้ทุกคนดับไฟเดี๋ยวนี้ จูกรูปแล้วหลบมุ้งขึ้น นั่งสมาธิรวมกันทุกคน ฉันจะภาวนาแผ่เมตตาต่อผู้ยิงโดยไม่ต้องแสดงมารยาท บรรดาสาธุศิษย์เมื่อได้ยินดังนั้นก็พากันทำตามทุกคน จึงได้แสดงธรรมะเมตตาอยู่ประมาณ ๕ นาที ยุ้งก่อนนั้นก็งงหายไปกับเกือบหมด ไม่ปรากฏว่ากัดหรือตอมผู้ใดแม้แต่ตัวเดียว

คืนนั้นได้พักอยู่ที่นั่น ตอนเย็นได้มีญาติโยม นายอำเภอพร้อมทั้งข้าราชการ ชาวบ้านร้านตลาดได้พากันมาฟังเทศน์มาก จึงได้แสดงธรรมะให้เขาฟัง เมื่อได้พักอยู่พอสมควรแล้วก็ออกเดินทางผ่านตำบลคลองใหญ่ ข้ามเขาอีโต้ เผอิญมาพบศิษย์คนหนึ่งชื่อแหลมยางเขาเอาเรือมาขนไม้หัวหมู (คันไถ) เขาได้นิมิตขึ้นเรื่องของเขาคือ กุมารทอง บ้านเขาอยู่ตลาดแหลมสิงห์ใกล้ จ.จันทบุรี ได้เดินทางกลับมาถึงวัดปากคลองกุ่มตามเคยแล้วได้อยู่จำพรรษาที่นี่

ในพรรษานี้เกิดอาพรมือการปวดท้องเป็นกำลัง ถันยาอะไรก็ไม่หายเลย นั่งสมาธิจนเกือบสว่าง นั่งไปถึงเวลาประมาณตีสี่ ได้เคลิ้มฝันว่า โรคนี้เป็นโรครกรรม ไม่ต้องกินยา คือมีความรู้สึกเวลานั่งสมาธิแล้วก็เจ็บสนทคล้ายหลับแล้วเห็นนิมิตปรากฏขึ้นในใจ มองเห็นกรรณกเขารองหนึ่ง นกเขาที่อยู่ในกรมตัวหอมโชได้ความว่า ครั้งหนึ่งเคยเลี้ยงนกเขาไว้แล้วลืมให้ข้าวให้น้ำแก่นกเป็นเวลาหลายวัน กรรมอันนั้นจึงติดตามมาสนอง ให้ตัวเองเกิดเป็นโรคกระเพาะขึ้นในครั้ง นี้ ฉะนั้นมีทางเดียวโรคนี้จะหายขาดคือการทำความดีในทางจิต ด้วยเหตุนี้จึงได้คิดออกเดินทางไปวิเวก

เมื่อออกพรรษาแล้วจึงได้ออกเดินทางไปยังอำเภอท่าใหม่ ได้เทศน์อบรมญาติโยมเรื่อยๆ ไป ได้เดินทางไปจนถึงปากน้ำประแสร์ อำเภอแกลง ได้ไปพักอยู่ข้างตลาดแห่งหนึ่ง มีชาวตลาดเจ๊กจีนมา ทำบุญใส่บาตรกันมากมาย มีหญิงจีนคนหนึ่งอายุประมาณ ๔๐ ปี มาขอโกนผมแล้วพูดว่าจะขอติดตามหลวงพ่อกับเขา มีบุตรเพ็งตลอดได้ ๒ เดือน เตรียมตัวขวน่งฟ้าขาวมาเสร็จ แต่ได้เกิดมีเรื่องขึ้นคือ มีลูกชายได้ติดตามมาขอร้องให้กลับบ้าน แกก็ไม่ยอมกลับ จึงได้เกิดวุ่นวายกันขึ้น เวลานั้นได้ถูกญาติโยมรบกวนมาก กลางวันไม่มีเวลาพัก กลางคืนเทศน์

อยู่มาวันหนึ่งได้เดินข้ามไปทางทิศตะวันตกของตลาด คือคิดจะหนีผู้หญิงจีนคนนั้น พอตีกลางคืนกลับบ้านไปเก็บของลูกชายแกลเดินสวนทางมา วันนั้นพอถึงบ้านเสร็จก็หาทางปลิดตัวไปอยู่แต่ลำพังในป่าช้าอันลึก รกด้วยหนาม ได้เข้าพักอยู่ในร่มไม้เล็กๆ แห่งหนึ่ง ปุเลื่อกระจุยนั่งนอนพัก ยังไม่ทันได้หลับตา ขณะนั้นได้อธิษฐานใจว่า ถ้าไม่ถึงบ่าย ๒ โมงจะไม่ออกไป สักครูเดียวได้ยินเสียงซ่าๆ บนยอดไม้เล็กๆ มองขึ้นไปเห็นรังมดแดงแตก ที่เป็นเช่นนี้เพราะมีเถาว์วัลย์พันอยู่ที่รังมดแดง เรานั่งทับโคนเถาว์วัลย์เข้า มันก็แตกกระจายร่วงหล่นลงมาบนที่นอน รุมกัดเป็นการใหญ่ เราลุกขึ้นนั่ง มดแดงเกาะแข้งขาเต็มไปหมด ได้ตั้งใจแผ่เมตตาจิตอุทิศกุศลให้สัตว์ทั้งปวง ตั้งสัตยาธิษฐานว่า ข้าพเจ้าตั้งแต่บวชมาไม่เคยนึกเลยว่าจะฆ่าสัตว์เบียดเบียนสัตว์นี้ข้อหนึ่ง

ข้อสองถ้าชาติก่อนภพก่อนข้าพเจ้าเคยเบียดเบียนกันท่านทั้งหลายเหล่านี้ ก็ขอให้ก่อกินเสียให้พอ แต่ถ้าข้าพเจ้าไม่เคยเบียดเบียนท่านมาแต่กาลก่อน ขอจงเลิกแล้วต่อกัน อย่ากัดข้าพเจ้าเลย อธิษฐานเสร็จก็นั่งสมาธิ จิตสงบ เงียบสงัด เสียงซ่าๆ ซ่าๆ ของมดแดงก็เงียบหายไป มดแดงแม้แต่ตัวเดียวก็ไม่เกาะติดหนึ่ รู้สึกเป็นอัศจรรย์ยิ่งในธรรมะ พอลืมตาดูเห็นมดแดงเกาะอยู่ตามริมขอบเสื้ออย่างมากมาย เกาะกันเป็นแถว

พอได้เวลาจวนเพล ได้ยินเสียงมีโยม ๒ คนเดินมาหา เมื่อเข้ามาใกล้ๆ ได้ยินเสียงอะอะโวยวายเป็นเสียงเจ๊ก ได้ยินเสียงตีพุ่มไม้แล้วร้องดังๆ ไอ้ยาๆ เราได้ยินก็นึกขุ่นอยู่ในใจ จึงร้องถามว่า เรื่องอะไรกัน เขาตอบว่า มดแดงกัด ผลที่สุดโยมเจ๊กสองคนนั้นไม่สามารถเข้าไปหาเรา ได้ได้เวลาบ่ายสองโมงก็ออกจากที่นั่งพักกลับมาสู่ที่พักข้างนอก จึงได้ความว่าเงินสองคนนั้นเป็นลูกชายของโยมจีนที่จะขอติดตามเราไป จึงได้นั่งสนทนากับเขา ลูกชายพากันร้องไห้ไห้วอนขอให้หลวงพ่อกับช่วย ขออย่าให้แม่ติดตามไป เพราะน้องยังเล็กอยู่ พ่อหรือก็แก่แล้ว

ถึงเวลาค่ำหญิงจีนคนนั้นก็มาถึงในมือถือธูป สะพายย่าม นุ่งขาวห่มขาว แคมมาบอกว่า จะติดตามหลวงพ่อกับได้พูดขู่เข็ญแก่ต่างๆ แกก็พูดอย่างห้าวหาญว่า ไม่กลัวอะไรทั้งนั้น ขอให้ไปด้วยก็แล้วกัน จึงบอกแก่ว่า ถ้าฉันไม่กินข้าวโยมจะทำอย่างไร แกก็ตอบว่า ไม่กิน ถามว่า ถ้าฉันไม่กินน้ำละ แกตอบว่า ไม่กินเหมือนกัน ขอมตายทุกอย่าง แกพูดต่อไปว่า ฉันทุกข์เรื่องครอบครัวมาหลายปีแล้ว พอได้พบหลวงพ่อกับรู้สึกใจเย็นเบิกบานกล้าหาญ เวลานั้นฉันสามารถพบธรรมะให้ญาติโยมฟังแทนหลวงพ่อกับได้ ทั้งๆ ความจริงแกพูดไทยก็ยังไม่ชัด จึงลองขยับถามเรื่องธรรมะกับแก แกก็ชี้แจงเหตุผลล้วนแต่เป็นธรรมะทั้งสิ้น เป็นการนำอัสภรย์ญาติโยมที่แก่ธรรมะต่างยกมือขึ้นสาธุเมื่อได้ฟังแกพูดจบลง แต่ตนเองหนักใจมาก ในที่สุดต้องปลอบใจสั่งสอนอบรมว่า เพศหญิงจะไปกับพระไม่ได้ แสดงธรรมะให้แกฟังอยู่

เป็นเวลา ๒-๓ วัน ในระยะนั้นในระหว่างเวลาเดินทางเป็นโรคปวดท้องทุกวัน พอได้พบเหตุการณ์นี้เข้าอาการปวดท้องหายไปหมดสิ้น นับตั้งแต่วันออกเดินทางเป็นโรคปวดท้องอยู่รวมทั้งสิ้น ๓๑ วัน

ได้เทศน์อบรมอยู่จนเกษมปฏิบัติตามคำสอนทุกอย่าง ในที่สุดได้ยอมกลับไปอยู่บ้าน จึงได้พูดบอกกับแก้วว่า จะหาเวลามาโปรดเสมอๆ ไม่ต้องกลัว ฉันพักอยู่ที่วัดป่าคลองกึ่งนี้เอง ที่พบกันนั้นเขายังไม่รู้ว่เราอยู่ที่ไหน แต่พอเห็นเข้าก็แสดงความยินดีและพอใจ เมื่อได้ทำความเข้าใจกันเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ก็ได้ออกเดินทางกลับจันทบุรี โรคปวดในท้องก็หายไป

เมื่อถึงเวลาเข้าพรรษาก็ได้พักอบรมชาวจันทบุรีอีกตามเคย ในระหว่างที่อยู่จันทบุรีนี้ เมื่อถึงเวลาออกพรรษาแล้วได้ออกเดินธุดงค์ทุกปี ได้เที่ยวไปตามจังหวัดต่างๆ เช่นระยอง ชลบุรี ปราจีนบุรี ฉะเชิงเทรา แล้วได้กลับไปจำพรรษาอยู่ที่ จ.จันทบุรี จนถึงปี พ.ศ. ๒๔๘๒ ในปีนี้ก็อยากออกไปเที่ยวประเทศพม่าและประเทศอินเดีย ได้จัดการขอหนังสือเดินทางได้สำเร็จ

เดือน พ.ย. ๒๔๘๒ ได้ออกเดินทางจาก จ.จันทบุรี มา จ.พระนครศรีอยุธยา พักที่วัดสระปทุม ได้ไปติดต่อกับทางราชการและสถานทูตก็ได้รับความสะดวกทุกอย่าง มีหลวงประจักษ์ศิลปาคมเป็นผู้รับรองและช่วยติดต่อทางทูต รับรองทางการเงิน รับรองความบริสุทธิ์ทั้งฝ่ายสงฆ์และฝ่ายฆราวาส เป็นอันเรียบร้อยตามกฎหมายทุกประการ เมื่อได้รับหนังสือเดินทางเรียบร้อยแล้วก็ได้ออกเดินทางไป จ.พิษณุโลก แล้วไปสุโขทัย ตาก และได้ไปพักอยู่ที่วัดหนึ่งๆ โยมได้ติดต่อตัวเครื่องบิน เพื่อข้ามเขาไปยัง อ.แม่สลด แต่ไม่สำเร็จเพราะมีคนโดยสารเต็มทุกเที่ยว ในการไปครั้งนี้ได้มีศิษย์คนหนึ่งชื่อนายชินติดตามไปด้วย เป็นคนไม่ค่อยเต็มบาท แต่ใช้งานใช้การได้ดี

รุ่งเช้าจันทน์จันทน์แล้ว ได้ออกเดินทางจาก จ.ตากข้ามเขาผาแว กว่าจะถึงอำเภอแม่สลดต้องสิ้นเวลานอนกลางทาง ๒ คืน ได้ไปพักอาศัยอยู่ในวัดพม่าชื่อวัดจองคำยะ (วัดป่า) วัดนี้ไม่มีพระสงฆ์เลย มีแต่คนๆ หนึ่งเป็นชาวกุลาอาศัยอยู่ เป็นคนรู้ภาษาพม่าได้พักอยู่กับเขาหลายวัน จนได้รู้จักภาษาพม่าบ้าง รวมเวลาที่พักอยู่ประมาณ ๑ อาทิตย์เศษจึงได้ออกเดินทางต่อไป ได้เดินข้ามแม่น้ำเมยพอเดินข้ามไปถึงถ้ำลาดเล็กๆ แห่งหนึ่ง มีโยมผู้ชายคนหนึ่งอายุประมาณ ๓๐ ปีวิ่งเข้ามาต้อนรับ ขอนิมิตให้ขึ้นรถเขาจะไปส่ง เขาบอกว่าเขาเป็นคนไทย ชาวเมืองกำแพงเพชร ได้จากบ้านเดิมมาอาศัยอยู่ในประเทศพม่าเป็นเวลา เกือบ ๒๐ ปีแล้ว สองคนกับนายชินได้รับนิมนต์ขึ้นรถของเขา รถวิ่งเข้าป่า ขึ้นเขาสูงวกไปเวียนมา เวลาประมาณบ่ายสองโมง รถจึงวิ่งพ้นเขาเทือกนี้ ถึงที่ราบ แล้ววิ่งต่อไปถึงหมู่บ้านกรีกเกร็ก (กูดจิก) ถึงเวลามืดพอดีจึงถึงบ้านของแก จึงได้พักอยู่ที่บ้านของโยมผู้นี้ เวลาประมาณตีสี่ มีหญิงพม่านำข้าวต้มมาถวาย มาบอกให้หลับ เราไม่ยอมหลับเพราะยังไม่สว่าง เขาจึงออกไปรออยู่ข้างนอกจนสว่าง

พอสว่าง จันทน์จันทน์แล้ว ภริยานายคนนั้นได้ส่งขึ้นรถยนต์ไปท่าจ้งโด (ท่าเรือไฟ) แล้วได้ขึ้นเรือเดินทางไปเมืองมะละแหม่ง เดินทางทางเรือประมาณ ๔ ชั่วโมง ระหว่างอยู่ในเรือแม่ลิ้มแจกและพมามาชวนสนทนาด้วย แต่เราไม่ค่อยรู้ภาษาเท่าไรนัก เวลาประมาณ ๔ โมงเย็นเรือแม่ลิ้มแจก จ.มะละแหม่ง จากจังหวัดนี้จะต้องข้ามเรือถึงฝั่งมะละแหม่ง ข้ามแม่น้ำไปอีกหลายนาที่จึงถึงมะละแหม่ง เมื่อมาถึงฝั่งนี้แล้วมองเห็นสถานีรถไฟอยู่ลิบๆ เวลาประมาณ ๑ ทุ่ม รถไฟจึงจะออกจากสถานีมะละแหม่ง ระหว่างที่รถไฟยังไม่ออก ได้ไปนั่งพักอยู่ใต้ร่มไม้คอยเวลารถออก ได้มีชายหนุ่มคนหนึ่งอายุประมาณ ๓๐ ปี สังเกตดูเป็นคนมีอัธยาศัยดีงาม ได้เข้ามาหาแล้วพูดบอกว่า อนุญาตให้ท่านขึ้นไปนั่งพักบนรถไฟได้เป็นพิเศษก่อนรถจะออก เพราะท่านเป็นพระไทยมาจากแดนไกล เขาเรียกเราว่า โธยาคงยี เราก็ได้พูดแสดงความชอบใจกับเขาว่า Thank you very much เขาก็ยกมือไหว้อย่างขี้อ่อนแอแล้วถามว่า Where do you come from ? เราตอบเขาว่า I come from Siam พูดกันเสร็จแล้ว เราก็ขึ้นไปนั่งพักบนรถไฟ เจ้าหน้าที่

รถไฟที่มติดต่อสนทนากันพอรู้เรื่อง พูดภาษาพม่าบ้าง ภาษาอังกฤษบ้างปนกันไป

เมื่อได้เวลารถไฟออก เป็นเวลากลางคืน อากาศหนาว เรานอนคลุมโปง นายชินนั่งเฝ้าบริวาร ขณะรถไฟถึงสถานีหงสาวดี มีหญิงคนหนึ่งอายุประมาณ ๓๐ ปี ขึ้นมานั่งใกล้ๆ ที่นอนของเรา เขามาถามเป็นภาษาพม่าฟังออกบ้างไม่ออกบ้าง แต่ก็ได้ลุกขึ้นสนทนากับเขาโดยมรรยาท เราพูดว่า ตะว้างกึ่ง เขาถามว่าจะไปพักที่ไหน โดยภาษาพม่า เราตอบว่า ชเวดากอง ได้สนทนากันโดยใช้ภาษาใบ้ๆ แก่ก็เกิดความเลื่อมใส รดวิ่งไปถึงเวลาประมาณตี ๕ แก่ได้ลงจากรถไฟจากกันไป เราได้โดยสารรถไฟไปจนถึงเมืองย่างกุ้ง พอตีสว่างพระบิดชบาต มีโยมคนหนึ่งวิ่งมาบนรถไฟ มาช่วยรับข้าวของทำตัวประจุกคนรู้จักคุ้นเคยกัน เขาได้นิมนต์ขึ้นรถของเขา เราก็อากันขึ้นไปนั่งโดยไม่พูดอะไร เขาได้พาไปส่งจนถึงที่พักบนพระเจดีย์ชเวดากอง โยมคนนั้นเลยกลายเป็นโยมอุปัฏฐากส่งเสียให้ความสะดวกทุกสิ่งทุกอย่าง เขาชื่อ นายหม่องแคว้น ได้พักแรมอยู่บนองค์พระเจดีย์เป็นเวลา ๑๒ วัน ได้รู้จักคุ้นเคยญาติโยมชาวพม่าหลายคน สนทนาเรื่องราวพอสมควร แล้วก็ได้ออกเดินทางจากเมืองย่างกุ้ง ลงเรือเมล์ที่ทำเรือใหญ่เดินทางต่อไปยังประเทศอินเดีย

เรือวิ่งข้ามมหาสมุทรอยู่ สองคืน สามวัน มีศพอติถึงท่าเรือกัลกัตตาได้พบพระแจกองค์หนึ่งมาจากเมืองกุสินารายณ์ ได้สนทนาภาษาธรรมะ โดยภาษาบาลีบ้าง ภาษาเขมบ้าง ภาษาอังกฤษบ้าง พูดคุยกันครั้งหนึ่ง ต้องใช้ถึง ๓ ภาษา ประกอบกันจึงรู้เรื่อง บางคราวขึ้นคันภาษาเขม ตอนกลางภาษาบาลี ตอนปลายภาษาอังกฤษ แต่ไม่เคยรู้สึกนึกอายเขา เราพูดไม่เป็น เพราะเราก็อพูดไม่เป็นจริงๆ แม้จะพูดได้ก็ไม่ถูกสำเนียง รู้สึกได้สนิทสนมกันมาก ในระหว่างเดินทางในเรือ

เมื่อขึ้นจากเรือที่ทำเรือแล้ว ได้ขึ้นรถลากไปที่วัดพุทธสมาคมที่เรียกเป็นภาษาอังกฤษว่า Maha Bodhi Society แล้วได้พักแรมคืนอยู่ที่นั่นที่ระ Buddhist Temple ที่นั่นได้พบเพื่อนคนไทยซึ่งเป็นลูกศิษย์พระโลกนาถและพักอยู่ที่นั่นชื่อพระใบฎีกาสด สิงหนเสนีย์ จึงได้สนทนาพอรู้เรื่องราวต่างๆ ในประเทศอินเดีย ในสมาคมนี้ได้ให้สิทธิเราเป็นพิเศษ อยู่สบาย ถิ่นก็สบาย มีพระพักอยู่รวมแปดรูปด้วยกัน ได้พักอยู่ในวัดนี้ต้องฉันอาหารเจ ถึงเวลานั้นจึงหัน นั่งวงรอบรวมกัน มีภษณะคนละชิ้น ต่างองค์ต่างดักกับดักข้าวใส่ภาชนะของตน

พักอยู่พอสมควรแล้วได้ออกเดินทางไปเที่ยววัดดูโบราณเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา รู้สึกมีความสังเวชสลดใจเป็นอย่างยิ่ง คุณภาพของพระพุทธศาสนาเสื่อมโทรม เกือบไม่มีเหลือในด้านปฏิบัติ เช่นพระสงฆ์นอนห้องเดียวกับผู้หญิงบ้าง ถิ่นจึงหันยามวิกาลบ้าง ขึ้นรถลากกับผู้หญิงบ้าง ดูเขาไม่พิถีพิถันในพระวินัยเสียเลย พอนึกถึงตอนนี้ก็ไม่อยากจะอยู่ในอินเดียต่อไปอีก เวลานั้นอินเดียยังไม่ค่อยสนใจในทางพระพุทธศาสนาเท่าไรนัก ตามสถิติของพุทธสมาคมมีคนนับถือพุทธทั้งประเทศประมาณสามแสนเศษประกอบด้วยพระภิกษุหลายชาติ หลายภาษา อาทิ พระฝรั่ง พระจีน พระทิเบต พระมองโกเลีย พระเยอรมัน ฯลฯ รวมทั้งหมดในประเทศอินเดียอยู่ประมาณ แปดสิบล้านเศษ มีความเป็นอยู่อย่างกันดารเพราะไม่มีผู้นิยมใส่บาตรกันเท่าไรนัก

ได้ออกเดินทางจะไปพุทธคยา ได้ขึ้นรถไฟที่สถานีกัลกัตตาเวลา ๑ ทุ่มตรง ถึงเมืองพาราณสีพอตีเพล แล้วได้ขึ้นรถม้าออกไปตำบลสารนาถ ที่เรียกว่า ปามฤคทายวันเก่า เป็นสถานที่พระพุทธเจ้าแสดงธรรมจักรโปรดพระเบญจวัคคีย์ทั้งห้าเป็นปฐมเทศนา อยู่ห่างจากเมืองพาราณสีไปประมาณแปดไมล์ เมื่อได้ไปถึงสถานที่นี้แล้วรู้สึกร่มรื่น เบิกบานใจ เป็นสถานที่กว้างใหญ่ไพศาล มีพระเจดีย์เก่าๆ มีพระพุทธรูปตั้งไว้ในพิพิธภัณฑสถานมากมาย ได้ไปอาศัยพักอยู่ที่นั่นหลายวัน แล้วได้ออกเดินทางไปในมัสการสถานที่ดับขันธปรินิพพานของพระพุทธเจ้าที่เมืองกุสินารา บัดนี้เรียกว่า กาเซีย

บ้านเมืองแต่ก่อนกลายเป็นทุ่งนาไปหมด ขณะนั่งรถยนต์ผ่านทุ่งใหญ่ แลเห็นแต่ต้นข้าวสาละเขียวข่มรู้สึกเย็นตาเย็นใจ ไปเห็นรกรากเก่าของวัด และสถานที่ดับขันธปรินิพพานซึ่งได้ขุดพื้นฟูขึ้นมา มีพระเจดีย์องค์หนึ่งตั้งตระหง่านเป็นที่บรรจุพระบรมธาตุของพระพุทธเจ้า แต่องค์ไม่ใหญ่โตเท่าที่สารนาถ

วันรุ่งขึ้นได้เดินทางต่อไปนมัสการสถานที่ถวายพระเพลิงของพระพุทธเจ้า สถานที่นี้อยู่ห่างจากสถานที่ดับขันธปรินิพพานประมาณหนึ่งไมล์ แต่บัดนี้ได้กลายเป็นทุ่งนาไปหมด มีพระเจดีย์หักพัง เหลือแต่อิฐ มีต้นไทรใหญ่เกิดขึ้นเกาะอยู่ที่พระเจดีย์พัง มีพระจิณรูปหนึ่งทำที่พักไว้บนต้นไทรและนั่งภาวนาอยู่ที่นี่ ถึงเวลาตอนเย็นก็เดินทางกลับที่พัก

รุ่งเช้าเมื่อฉันจ้งหันแล้วขึ้นรถยนต์เดินทางกลับมาขึ้นรถไฟกลับไปเมืองพาราณสี ในระหว่างที่พักอยู่ได้ไปดูการล้างบาปตามลัทธิพราหมณ์ริมฝั่งแม่น้ำคงคา ซึ่งไหลผ่านมาในบริเวณตลาดพาราณสี ดูเทือกเขาบ้านเมืองเก่าแก่พิลึกพิลั่น ได้ถามอาจารย์ผู้ศึกษาประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์ เขาบอกว่า เป็นเวลาห้าพันปีมาแล้วเมืองนี้ไม่เคยร้าง ย้ายสถานที่ตั้งเมืองไปตามลำน้ำคงคาเสมอ แม่น้ำคงคานี้เขาถือว่าศักดิ์สิทธิ์ เพราะไหลมาจากยอดเขาหิมาลัย ใครได้อาบตามเทศกาล เขาถือว่าเป็นการล้างบาป สมัยครั้งก่อนคนที่ป่วยหนักใกล้จะตายเขาก็ห้ามไปวางไว้ริมฝั่งแม่น้ำ พอขาดใจศพกลิ้งลงไปแม่น้ำ ใครทำได้เช่นนี้ถือว่าได้บุญมาก ตายไปไม่ตกนรก ถ้าใครไม่สามารถทำเช่นนั้นได้ ก็นำกระดูกมาทิ้ง ปัจจุบันนี้ลัทธิเช่นนี้ได้หายไป ยังมีเหลืออยู่แต่ลัทธิขมอบน้ำล้างบาป เมื่อถึงฤดูเทศกาลของเขา คือเดือนยี่กลางเดือนถือเป็นวันสำคัญวันหนึ่ง ถ้าเราไปจะเห็นคนแต่งตัวสวยๆ มีผ้าโพกศีรษะ เดินไปมาเป็นกลุ่มก้อนแถวแนวมากมายแทบไม่มีทางหลีกเลี่ยง พวกมันลงไปไหว้พระตามริมตลิ่ง บางแห่งก็มีโบสถ์ของพราหมณ์

ก่อนที่ลงอาบน้ำต้องทำพิธีไหว้พระศิวะเสียก่อน คือทำนิมิตเครื่องหมายไว้สองชนิด มีของลับผู้หญิงและผู้ชายตั้งไว้กลางโบสถ์ใหญ่ประมาณกระดิ่งฝัดข้าว ผู้คนพากันเอาน้ำไปสรง ไปพรม ไปрызข้าวดอกดอกไม้และเงินทอง เสริมแล้วก็ลงไปริมตลิ่งแลเห็นยืนกันเป็นแนว ไปเห็นโยคีนั่งบริกรรมหมวดเขยาวรุงรังขนมาก บางคนก็ไม่มีถุงผ้า นั่งบริกรรมภาวนาอยู่ตามริมน้ำ หญิงชายที่จะไปอาบน้ำล้างบาปก็พากันลงเรือจนเต็มลำ แล้วแจวเรือออกไปกลางแม่น้ำ ลมเรือลง แล้วต่างคนต่างก็ค้ำน้ำหุดขึ้นฝั่ง ก็ถือว่าเป็นการล้างบาปได้ครั้งหนึ่ง บางพวกก็เห็นจมีขึ้นบนฟ้า บางพวกก็ยื่นขาเดียวบางพวกก็แขวนหน้าผาคะวัน ถ้าจะพรรณาลัทธิต่างๆ เหล่านี้ยังมีอีกมากมาย

วันนั้นไปเที่ยวดูเสียค่า พอเวลาตอนเย็นก็กลับเข้าที่พัก บริเวณสารนาถนี้เป็นสถานที่ใหญ่โตกว้างขวางมาก มีเนื้อที่ประมาณ ๕๐๐ ไร่เศษเป็นอย่างต่ำ มีต้นไม้ขึ้นห่อหมก มีกุฏิวิหารรกร้างมากมาย มีคนไปนมัสการพระพุทธรูปในวิหาร วิหารเหล่านี้ก่อสร้างด้วยหินทั้งสิ้น มีหญิงคนหนึ่งเกิดมีศรัทธาแรงกล้า ได้มอบเงินให้ท่านธัมปาละ มาฟื้นฟูสร้างพุทธสมาคม หญิงคนนี้เป็นชาวฮาวายลูกครึ่งฝรั่ง

ในบริเวณนี้มีวัดอยู่สี่วัดคือ

๑. วัดลังกา วัดนี้เป็นสาขาของสมาคมมหาโพธิ์ เลขานุการของสมาคมเป็นพระทำหน้าที่เผยแผ่พุทธศาสนาทั่วโลก
๒. วัดพม่า
๓. วัดจีน วัดนี้นายโหวนฮันโฮ้ว เจ้าของห้างขายยาตราเสือเองอันต้องเป็นผู้อุปการะ พระที่วัดนี้มาจากปักกิ่ง
๔. วัดพราหมณ์ วัดนี้ตั้งอยู่ใกล้ๆ พระเจดีย์ที่พระเจ้าอโศกมหาราชทรงสร้างไว้เวลานี้ยอดหักพังลงมาเหลือสูงประมาณ แปด วา สถานที่นี้ปรากฏว่าเคยมีพระบรมธาตุ แต่บัดนี้ได้เอาไปไว้ที่พิพิธภัณฑสถานเมืองกัลกัตตา

ได้พักอาศัยเที่ยวสำรวจดูบริเวณนี้อย่างถี่ถ้วน ก็เชื่อมั่น ๑๐๐ เปอร์เซนต์ว่าพระพุทธเจ้าได้เคยทรงแสดงธรรมจักรจริง

สถานที่พระองค์นั่งแสดงก็ปรากฏอยู่ มีวิหารแห่งหนึ่งหักร้าง จารึกชื่อผู้สร้างไว้ว่า มหาราชา มีแท่นหินแห่งหนึ่ง ขนาดโตประมาณครกตำข้าว สูงประมาณเจ็ดศอก หักออกไปท่อนหนึ่งแล้ว ขณะนี้มีปรากฏอยู่ที่พิพิธภัณฑ มี พระพุทธรูปสำคัญของคัมภีร์มีศิวจักรว่า อโศกมหาราชาเป็นผู้สร้าง หน้าตักกว้างประมาณ ๑ ศอกคืบยาวๆ มีความสูง ตามส่วนของรูป สวยงามมาก สร้างด้วยหิน

เมื่อได้สำรวจดูพอรู้เรื่องราวพอสมควร ก็ได้เดินทางออกจากเมืองพาราณสีกลับลงมาพุทธคยา ที่เมืองพุทธคยานี้มีพัก ในเมืองแห่งหนึ่งเป็นสาขาของพุทธสมาคม พอลงจากรถไฟแล้วก็ขึ้นรถม้าวิ่งไปตามถนน เมืองนี้เป็นเมืองที่ราบรื่น กว้างขวาง มีภูเขาหินเป็นเนินสูง มีแม่น้ำใหญ่สายหนึ่งชื่อ เนรัญชรา แต่ดินเงิน มีน้ำตลอดปี แม่น้ำใหญ่นี้มีน้ำไหล ผ่านเสมอ ตรงกลางเมืองเป็นสันเนิน ที่กลางสันเนินนี้เป็นสถานที่ที่พระพุทธเจ้าได้เคยไปประทับเรียกว่า นิโครธาราม และมีเทือกบ้านของนางสุชาดาอยู่ในแนวนี้ ต่อจากนั้นไปเป็นแม่น้ำ อโนมา แม่น้ำนี้กว้างใหญ่เต็มไปด้วยทราย ในฤดู แล้งเวลาน้ำแห้งแล้งดูเหมือนทะเลทราย มีน้ำไหลนิดๆ เดินทางวกกลับคืนข้ามแม่น้ำเนรัญชราได้สักหน่อยถึงพระ เจดีย์แห่งหนึ่งมีต้นทองกวาวขึ้นอยู่เป็นกลุ่มที่ตรงนี้เรียกว่า มุจลินทร์ คือสถานที่ประทับของพระพุทธเจ้าในสมัยกลาง นาคปรก ในระหว่างบริเวณต้นโพธิ์ที่พระองค์ตรัสรู้มีพระพุทธรูปแกะด้วยหิน มีพระเจดีย์เก่าเล็กๆ แกะด้วยหิน มากมาย มีเจ้าลัทธิต่างๆ ไปนมัสการมิได้ขาด

พักแรมอยู่ที่เมืองพุทธคยาพอสมควร ก็ได้กลับมาเมืองกัลกัตตา พักอยู่ที่ร้านทะเลสแควร์ บุคคิสต์ เทมเปิล (Buddhist Temple) ได้พักอยู่พอสมควรแล้ว ก็ได้รู้ลาเพื่อนฝูงที่สนิทสนมคุ้นเคยกันกลับลงเรือที่ท่าเมือง กัลกัตตา ในเดือน มี.ค. ๒๔๘๒ ปลายปีในตอนนี้โอมหาสงครามโลกครั้งที่สอง กำลังคุกรุ่นใกล้ถึงจุดระเบิดขึ้นทาง ประเทศเยอรมัน ได้แลเห็นเรือรบวิ่งอยู่ในมหาสมุทรอินเดียหลายลำ ได้มองเห็นเวลาเรือแล่นผ่านมา นอนอออยู่ใน เรือกลางมหาสมุทรอินเดีย สองคืน สามวัน ก็ถึงท่าเรือเมืองย่างกุ้ง ได้ขึ้นไปพักอยู่บนพระเจดีย์ชเวดากอง ได้ไปเยี่ยม โยมที่เคยมีอุปการะได้พักอยู่พอสมควรแล้ว ก็ออกเดินทางกลับประเทศไทยโดยทางรถไฟ สมัยนั้นเครื่องบินโดยสาร ยังไม่มี จึงต้องเดินทางกลับตามเส้นทางสายเดิม เมื่อมาถึงอำเภอแม่สอดรู้สึกเหนื่อยเหนื่อยในการเดินทางข้ามเขา จึง ได้ติดต่อขอซื้อตั๋วโดยสารเครื่องบินไทยที่อำเภอแม่สอด ขึ้นเครื่องบินจากอำเภอแม่สอดมาลงที่ จ.พิษณุโลก จักรรถไฟ จาก จ.พิษณุโลก ไป จ.อุตรดิตถ์ พักอยู่ที่วัดศัลยพงษ์ ได้ไปเยี่ยมญาติโยมและศิษย์เก่าพอสมควรแล้ว ได้ออกเดินทาง ไปพักอยู่ที่พระแท่นศิลาอาสน์ เป็นเวลาพอสมควรแล้วก็ขึ้นรถไฟกลับ กท.ฯ พักที่วัดสระปทุม ต่อจากนั้นได้เดินทาง กลับไปจำพรรษาที่ จ.จันทบุรีอีกตามเคย ได้จำพรรษาอยู่ใน จ.จันทบุรี เป็นเวลานานถึง ๑๔ พรรษา จนเกือบถือได้ว่า เป็นบ้านของตัวเอง ปัจจุบันนี้มีสำนักที่ได้จัดตั้งขึ้นใน จ.จันทบุรี รวมทั้งสิ้น ๑๑ สำนักคือ

๑. วัดป่าคลองกุ้ง อ.เมือง
๒. วัดทรายงาม บ้านหนองบัว อ.เมือง
๓. วัดเขาแก้ว อ.เมือง
๔. วัดเขาน้อย ท่าเสา
๕. วัดยางระหง อ.ท่าใหม่
๖. วัดเขาน้อย อ.แหลมสิงห์
๗. วัดเขาจำอัน อ.ท่าใหม่
๘. วัดแหลมขาง อ.แหลมสิงห์
๙. วัดใหม่ดำรงธรรม อ.ขลุง
๑๐. วัดบ้านอีมั่ง อ.ขลุง

๑๑. สำนักสงฆ์สามแยก สถานีทดลองกสิกรรมน้ำตก เขาสระบาป

สำนักเหล่านี้ได้มีพระประจำอยู่ทุกแห่ง ได้ตั้งเป็นวัดถาวรแล้วก็มี ยังมีสำนักสงฆ์อยู่ก็มี

ต่อมาปี พ.ศ. ๒๔๘๔ ได้เกิดสงครามอินโดจีน และมหาสงครามโลกครั้งที่สอง ในระหว่างสงครามได้ท่องเที่ยวไปในจังหวัดต่างๆ วกไปเวียนมาอยู่ตลอดเวลาจนถึง พ.ศ. ๒๔๘๙ เมื่อสงครามโลกสงบลงแล้ว ก็มักจะออกไปประเทศอินเดียอีก พอถึงเดือนพฤศจิกายนก็ได้เตรียมการขอหนังสือเดินทาง

การไปประเทศอินเดียครั้งนี้ออกจะยุ่งยาก เพราะสงครามเพิ่งสงบใหม่ๆ พอเตรียมการทำหนังสือขออนุญาตก็ได้ถามโยมอุปฐากและไวยาวัจกรคือขุนอำนาจว่า มีมูลค่าปัจจัยอยู่เท่าไร ได้รับคำตอบว่ามี ๑๐ บาท แต่จะต้องเสียค่าธรรมเนียมหนังสือเดินทางประมาณ ๑๒๐ บาท เมื่อเป็นดังนี้ญาติโยมที่ทราบเรื่องต่างพากันมาร้องทุกข์ห้ามไม่ให้ไป แต่ได้ตอบว่า ฉันต้องไป โยมตอบว่ามีเงินเท่านี้ ๑๐ บาท ไปไม่ได้ จึงได้ตอบว่า ฉันไม่ได้ให้เงินไป ฉันเอาตัวฉันไปต่างหาก เมื่อพูดเช่นนี้สานุศิษย์ก็เข้าใจว่าเราต้องไปจริงๆ ต่างคนต่างช่วยกันบริจาคทรัพย์เป็นค่าพาหนะเดินทาง

อยู่มาวันหนึ่ง พระยาลัดพลีธรรมประคัลภ์ กับนายชำนาญ ถือประเสริฐ ได้เดินทางไปพักอยู่ที่วัด เมื่อได้ทราบว่าเราจะเดินทางไปประเทศอินเดีย จึงได้สนทนากัน พระยาลัดพลีฯ ได้ตั้งปัญหาขึ้นสองข้อว่า

๑. ท่านจะไปทำไม ธรรมะมีกับตัวเราทุกคน

๒. ท่านรู้จักภาษาของเขารึ

จึงได้ตอบว่าพม่า เขมร ก็เป็นคนเหมือนกันอาตมา คนกับคนไม่รู้จักภาษากันมีหรือในโลกนี้

พระยาลัดพลีฯ ท่านจะไปยังไร เงินของท่านมีพอไหม

ตอบ พอเสมอ

พระยาลัดพลีฯ ถ้าเงินท่านขาด ท่านจะไปได้อย่างไร

ตอบ เงินที่จะขาดไปนั้น มันก็คงขาดเหมือนผ้าถุงขาด คือค่อยๆ ขาดทีละช่อง ทีละตอน ฉันทิด อาตมาก็ฉันทันนั้น ก่อนเงินหมด จะไม่รู้อะไรบ้างหรือ

พระยาลัดพลีฯ ท่านรู้จักภาษาฝรั่งไหม ?

ตอบ อาตมาอายุ ๔๐ ปี ถ้าไปเรียนภาษาฝรั่งหรือภาษาเขมร อาตมาเห็นว่า จะสามารถเรียนได้ดีกว่าลูกเขมรหรือลูกฝรั่ง

ในที่สุดก็หมดโอกาสคุยกัน แล้วพระยาลัดพลีฯ ได้พูดขึ้นอีกว่า แกล้งพูดกับท่านเฉยๆ เราจึงพูดว่า สำหรับอาตมา ไม่ได้ถือสาเจ้าคุณ แต่ต้องพูดไปอย่างนี้แหละ

ต่อจากนั้น ญาติโยม พระเณร ต่างพากันบริจาคช่วยเป็นค่าเดินทางได้มูลค่าทั้งสิ้นประมาณ ๑ หมื่นเศษ จึงได้เดินทางจาก จ.จันทบุรีมาพักอยู่ที่วัดบรมนิวาส ได้ติดต่อสถานทูตขอวีซ่าหนังสือเดินทาง ก็ได้รับความสะดวก โดยการ

อนุเคราะห์ของศิษย์ฝ่ายตำรวจ มี พ.ต.อ. สุดสงวน ตันสถิตย์ เป็นผู้จัดการช่วยเหลือ ส่วนการขอแลกเงินตราต่างประเทศได้วิ่งเต้นช่วยเหลือกันเกือบไม่สำเร็จ เพราะขณะนั้นราคาเงินปอนด์ในตลาดมีค่านับสูงถึงปอนด์ละ ๕๐ บาท แต่อัตราของทางราชการ ๑ ปอนด์ต่อ ๓๕ บาท การวิ่งเต้นขอแลกเงินตราต่างประเทศนี้รู้สึกว่ายากมาก เกือบ ๆ จะหมดหวัง จึงได้ตั้งอธิษฐานจิตว่า เราจะไปเยี่ยมเพื่อน และสถานที่ที่พระพุทธเจ้าประทับ เพราะไปมาราวก่อนยังไม่ชัด จึงอยากไปอีกครั้งหนึ่ง ได้ตั้งอธิษฐานว่า ถ้าจะไปได้จริงในครั้งนี้อธิษฐานขอให้มีคนใดคนหนึ่งมาช่วยให้แลกเงินตราต่างประเทศได้สำเร็จ

หลังจากนั้น ๔ วัน นายบุญช่วย สุกสิทธิ์ (ขณะที่ยังไม่มียศเป็น ร.ต.ท. ดำรงม้า) ได้ถามว่า

ท่านพ่อ แลกเงินได้รึยังครับ

ตอบ ยังไม่ได้

ผมจัดการเอง

จากนั้นเขาได้วิ่งเต้นติดต่ออยู่ประมาณ ๑ อาทิตย์ได้ไปติดต่อกับกระทรวงการคลัง กระทรวงศึกษาธิการ และกระทรวงมหาดไทย เขาได้หนังสือแนะนำจากเพื่อนฝูง และหนังสือรับรองหนึ่งฉบับจากอดีต ร.ม.ต. เลียง ไชยกาล ส.ส. อุบลราชธานี ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย ไปติดต่อกับธนาคารชาติ ครั้งแรกไปติดต่อได้รับคำชี้แจงว่า ไม่อยู่ในหลักเกณฑ์ที่จะอนุญาตให้แลกได้ นายบุญช่วยฯ จึงได้ปรึกษากับนายจรัส แสงน้อย และนายสมปอง จันทรากุล ซึ่งทำงานที่ธนาคารชาติ ตกผลผลสุดท้ายได้มีสิทธิ์แลกเปลี่ยนเงินปอนด์ตามอัตราราชการได้โดยนายจรัสได้เสนอให้ความเห็นสนับสนุนว่าควรให้แลก เพราะเป็นการเดินทางไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ ซึ่งเป็นประโยชน์ส่วนรวมแก่ประเทศชาติและศาสนา จึงแลกเงินปอนด์ได้ทั้งสิ้น ๕๘๐ ปอนด์

เมื่อแลกเงินได้แล้ว ก็ได้ไปติดต่อขอวีซ่าหนังสือเดินทาง ทางด้านกระทรวงต่างประเทศ ก็มีนายประชา โอสานนท์ เป็นหัวหน้าแผนกออกหนังสือเดินทาง ได้ช่วยจัดการให้เป็นที่ยอมรับทุกอย่าง ตลอดจนกระทำการติดต่อกับเพื่อนที่อยู่ประจำในสถานทูตไทยในต่างประเทศ แล้วได้ไปขอวีซ่าที่สถานเอกอัครราชทูตอังกฤษเป็นอันเรียบร้อยทุกอย่างในการออกเดินทาง

เมื่อเดือน ม.ค. พ.ศ. ๒๔๘๑ ได้ออกเดินทางจากประเทศไทยโดยเครื่องบิน นางประภาซึ่งเป็นศิษย์ทำงานอยู่บริษัทเดินอากาศไทยได้ช่วยซื้อตั๋วให้ในราคาพิเศษ ได้ส่วนลดเกือบ ๕๐ เปอร์เซนต์ เครื่องบินออกจากท่าอากาศยานดอนเมืองเวลาประมาณ ๐๘.๐๐ น. การเดินทางครั้งนี้มีพระภิกษุติดตามไป ๑ รูป ชื่อพระสมุทร มีศิษย์หนึ่งคน ชื่อนายธรรมบุญ เวลาประมาณถึงพล เครื่องบินก็ถึงสถานีการบินเมืองย่างกุ้ง มีเจ้าหน้าที่สถานเอกอัครราชทูตไทยประจำประเทศพม่ามาต้อนรับที่สนามบิน คือ ม.ล. ปีกทิพย์ มาณกุล นายสุบิน เสวตมัลย์ และนายสนั่น เขาได้พาไปอยู่ในวิหารบนพระเจดีย์ชเวดากอง ได้พักอยู่ในประเทศพม่า ๑๕ วัน ได้ไปเที่ยวดูสถานที่ต่างๆ ในเมืองย่างกุ้ง ตอนนี้ได้แลเห็นแต่ซากกระเบิดตามสถานที่ต่างๆ สงครามกะเหรี่ยงก็กำลังกำเริบอยู่ทางเมืองมณฑล

วันหนึ่งได้ออกเดินทางไปเมืองหงสาวดี เพื่อนมัสการพระพุทธรูปนอนใหญ่ในตำบลหนึ่ง พบทหารพม่าซึ่งมารักษากรณอยู่ในบริเวณนั้น คณะทหารได้ให้ความสะดวก เวลาจะไปไหนมาไหนมีทหารติดตามไปด้วย ๑๒ คน

เวลาที่นอนพักในเวลากลางคืนก็เฝ้ารักษาการณ์ให้ความปลอดภัย ไปนอนอยู่บนพระเจดีย์มูเตดซึ่งมียอดหัก เวลา
กลางคืนได้ยินแต่เสียงปี่ดังสนั่นหวั่นไหว จึงถามทหารที่ไปด้วยว่า ยิงอะไรกัน เขาตอบว่า ยิงขุ่คอมมิวนิสต์ เวลาเช้า
มีควมมีหญิงพม่าสองคนมาสนทนาด้วยเกิดศรัทธาได้นิมนต์ไปฉันที่บ้าน เมื่อได้เที่ยวดูสถานที่ต่างๆ ในเมืองย่างกุ้งเสร็จ
แล้ว ก็เตรียมการเพื่อเดินทางต่อไปยังประเทศอินเดีย

ระหว่างพักอยู่ในเมืองย่างกุ้ง ได้มีพระภิกษุไทยองค์หนึ่งบวชในพม่า ชื่อสายหยุด ได้นำไปติดต่อแนะนำให้รู้จักกับ
เจ้านายพม่า จึงพากันเข้าไปในวัง เจ้าพม่าองค์นี้เป็นลูกสาวของพระเจ้าทิบอ กรุงมณฑล ได้สนทนาเรื่อง
ขนบธรรมเนียมประเพณีของไทยให้เจ้าแม่ฟัง เจ้าแม่เล่าขนบธรรมเนียมประเพณีของพม่าให้เราฟัง ระหว่างกำลัง
สนทนากัน เจ้าแม่รับสั่งว่า ฉันเป็นคนไทย เจ้าแม่องค์นี้อายุประมาณ ๘๘ ชันษา เป็นพระราชธิดาของพระเจ้าทิบอ
กรุงมณฑลได้สั่งเป็นภรรยาไทยว่า ท่านชอบฉันขนมต้มไหม แต่ไม่อยากพูดกันยาว ฟังเรื่องราวได้แล้ว พม่าเห็นจะได้
ตัวไปในสมัยกรุงศรีอยุธยาแตก เจ้าแม่องค์นี้มีพระนามว่า สุทันตะจันทเทวี ได้รับสั่งขอความช่วยเหลืออย่างหนึ่งว่า
เวลานี้รายได้ขาดไปหมด ขอให้ท่านช่วยบ้าง เราจึงตอบว่า ไม่เป็นไรตะกามะ อาตมาจะช่วย ที่เป็นดังนี้เพราะประเทศ
พม่าได้เปลี่ยนแปลงคณะรัฐบาลใหม่ พระบรมวงศานุวงศ์พม่าที่เคยได้รับเงินเดือนถูกตัดหมด จึงไม่มีรายได้ใดๆ
ขอให้ท่านสงสารเถอะ เพราะเป็นไทยด้วยกัน ถ้าแนะนำให้สถานเอกอัครราชทูตไทยช่วยได้บ้างก็จะดี เจ้าแม่ได้เล่า
เรื่องให้ฟังและขอร้องดังกล่าวนี

ต่อมาได้นำเรื่องเจ้าแม่องค์นี้ไปเล่าให้ ม.ล.ปึกทิพย์ มาลากุลฟัง ท่านผู้นี้มีใจบุญใจกุศลมากทั้งสามิ ภรรยา ขณะนั้น
พระมหิตราชาดำรงตำแหน่งเอกอัครราชทูต ม.ล.ปึกทิพย์ฯ ได้พาเราไปพบปะสนทนากับพระมหิตราชา เมื่อได้พบปะ
กันรู้สึกว่ามีความคิดจิตใจเหมือนญาติได้พบกัน บรรดาคณะทูตทั้งหมดก็ได้ช่วยเหลือทุกอย่างก่อนที่จะออกเดินทาง
ไปประเทศอินเดีย ได้แนะนำให้ความสะดวกทั้งทางราชการและส่วนตัว

ปลายเดือน เม.ย. ๒๔๘๔ ได้ออกเดินทางจากเมืองย่างกุ้งโดยทางเครื่องบินได้ถึงสนามบินกัลกัตตาประมาณ ๔ โมง
เย็น ก็ขึ้นเครื่องบินลำนี้เคยเป็นเพื่อนรักกัน บัดนี้ได้ถึงแก่กรรมเพราะเครื่องบินตกที่ฮ่องกง เวลาออกเดินทางเขาได้
คุยว่าจะให้ขับแบบไหนดสูงต่ำใดใดก็ได้ เขาได้บอกว่าจะพาขึ้นสูงถึง ๑ หมื่นฟุต ระหว่างเดินทางรู้สึกว่ามีคลื่นมาก
บริเวณภูเขาหิมลัยอากาศหนาวจัด จนกระทั่งนั่งอยู่ที่ห้องกับคันไม่ได้ ต้องกลับมานั่งที่เก้าอี้แล้วห่มผ้า

เมื่อถึงสนามบินแล้ว ต่างคนก็ต่างไป เพราะคนขับมีสิทธิพิเศษไม่เหมือนผู้โดยสาร ส่วนเราต้องถูกตรวจเข้าของ ตรวจ
โรคสำหรับการเข้าห้องมีดเขากให้เราเป็นพิเศษ ในห้องมีดนี้ภายในห้องสว่างจ้า คนที่เข้าไปให้ตรวจนั้นต้องแก้ผ้า
หมด แต่เคราะห์ดียังดี มีแขกคนหนึ่งพอเห็นเราเข้าไปในห้อง ก็ยิ้มแสดงว่าเขาจะช่วยเรา แขกคนนี้เป็นแขกชึก ในที่สุด
เขาก็ให้ความสะดวกเรา ข้าวของไม่ต้องตรวจ ได้พักอยู่จนย่ำค่ำ จึงได้มีฝรั่งคนหนึ่งมาขอโทษแล้วบอกว่าเดี๋ยวรถของ
บริษัทจะมารับ ต่อมาอีกสักครู่หนึ่งก็ได้ขึ้นข้าวของขึ้นรถยนต์วิ่งเข้าไปในเมืองกัลกัตตาหลายไมล์ ได้ไปพักอยู่ที่
สมาคมมหาโพธิ์

ขณะที่ไปถึงเลขานุการใหญ่ของสมาคมซึ่งเคยเป็นเพื่อนเก่าไม่อยู่ ได้ความว่าเขาพาพระบรมธาตุไปทำการฉลองที่
เมืองหลวงแล้วเลยเดินทางไปกัยมีระ พวกพระที่อยู่ที่สมาคมได้จัดแจงให้ความสะดวกทุกประการ เพราะเราเป็น
สมาชิกของสมาคมมาหลายปี เขาได้จัดให้ไปพักตึกชั้นที่สาม

ระหว่างที่พักอยู่ได้ไปติดต่อกับเจ้าหน้าที่ตำรวจเกี่ยวกับเรื่องหนังสือเดินทางอยู่หลายวันจึงเป็นที่เรียบร้อย ได้พักอยู่ที่
สมาคมมหาโพธิ์จนถึงเวลาจวนเข้าพรรษา คิดว่าจะเดินทางไปประเทศลังกาได้นำครีฟท์ไปขึ้นเงินที่ธนาคาร ปรากฏ

ว่าครีฟท์ใบนี้ธนาคารที่ออกให้ไม่มีสาขาธนาคารในอินเดีย ธนาคารจึงไม่ยอมให้ขึ้นเงิน เขาชี้แจงว่าต้องไปขึ้นเงินที่สาขาธนาคารกรุงลอนดอน ตอนนี้ชักเกิดความยุ่งยาก ตรวจสอบเงินที่ถูกขโมยเหลืออยู่ประมาณ ๑๐๐ รูปี จะเดินทางไปไหนมาไหนก็ลำบาก ขณะเดียวกันมีเงินปอนด์ติดตัวอยู่ถึง ๘๐๐ ปอนด์ แต่ธนาคารอินเดียไม่ยอมรับ เพราะกำลังเกลี้ยขังอังกฤษไม่ต้องการใช้เงินปอนด์ ไม่ต้องการพูดภาษาอังกฤษ เว้นแต่จะจำเป็นจริงๆ เราเลยต้องพลอยฟ้าพลอยฝนลำบากกับเขาไปด้วย

ในที่สุดได้ตั้งใจสวดมนต์ภาวนาแล้วตั้งอธิษฐานว่า ขอจงให้ข้าพเจ้าได้รับความสะดวกในเรื่องที่เกี่ยวกับเงินคราวนี้อยู่มาวันหนึ่งเวลาประมาณบ่ายห้าโมงเย็นมีคนๆ หนึ่งชื่อนายอนันต์ นาวานุเคราะห์เป็นทูตพาณิชย์ไทยได้มาเยี่ยมแล้วถามว่า ท่านอาจารย์มีเงินใช้ไหม จึงตอบเขาไปว่า มีไม่พอ เขาจึงได้ส่งกระเป๋าทูนาให้เป็นจำนวน ๒,๐๐๐ รูปี เมื่อได้รับเงินรูปมาเรียบร้อยแล้ว ในตอนเย็นวันนั้นเพื่อนคนที่เป็เลขานุการใหญ่ของสมาคมมหาโพธิ์ก็ได้เดินทางกลับมา เขาได้นิมนต์ไปคุยที่ห้องพัก แสดงความดีอกดีใจ แล้วสนทนากันเป็นภาษาบาลี

เขาถามว่า มีเงินใช้พอไหม ต้องการเท่าไร ไม่ต้องเกรงใจเรียกได้ทุกเวลา

ได้ตอบเขาเป็นภาษาอังกฤษว่า Thank you very much เขาก็ยิ้มตอบ ตั้งแต่วันนั้นก็ได้รับความสบายใจทุกประการ

พอจวนได้เวลาเข้าพรรษา มีพระองค์หนึ่งซึ่งรักใคร่กันมาก เป็นเจ้าหน้าที่อยู่ที่สารนาถชื่อ สังฆรัตนะ ได้ชวนไปอยู่จำพรรษาที่โน่น จึงได้ตอบตกลงไปกับท่าน วันรุ่งขึ้นท่านได้ออกเดินทางไปก่อน ถึงวัน ๑๔ ค่ำ เดือน ๘ เราจึงได้ออกเดินทางตามไป พอถึงเพลาวัน ๑๕ ค่ำ ก็ถึงวัด เพื่อนฝูงได้จัดหาที่พักให้ตึกหลังใหญ่มี ๔๐ ห้องอยู่กันคนละห้อง แล้วได้จำพรรษาที่สารนาถนี้ ในระหว่างจำพรรษาก็ได้รับความสะดวกสบาย เพื่อนที่รู้จักกันเมื่อมาครั้งก่อนก็ยังอยู่ การขบฉันก็สะดวก คือในเวลาเช้า เราได้นาม โอวัลดิน โรตี ๓-๔ แผ่น มาส่งให้ถึงที่ทุกวัน ฉันเท่านั้นที่รู้สึกอึด แต่พอสายหน่อยเขาก็ให้ฉันข้าวสวย แกงถั่วแกงงา ไม่มีเนื้อสัตว์ ฉันเจ บางวันก็มีอาหารคาว

ระหว่างอยู่จำพรรษามีการสวดมนต์เย็น เสร็จแล้วไปนมัสการพระเจดีย์องค์ใหญ่ยอดหักอยู่เหนือวิหาร บางวันก็ไปเที่ยวเมืองพาราณสี ไปเที่ยวดูสถานที่ของพวกพราหมณ์ วัดชิเบต วัดพม่า วัดฮินดู วัดลังกา ฯลฯ

จวนๆ เวลาออกพรรษา เดือนหงาย สวดมนต์แล้วขึ้นไปนั่งพักอยู่หน้าวิหารคนเดียว การสวดมนต์ก็สวดเหมือนพระไทย แต่เร็วที่สุด วันที่นั่งพักอยู่หน้าวิหารเป็นเวลากลางคืนเดือนหงาย ได้นั่งสมาธิเพ่งมองดูยอดพระเจดีย์ ระลึกรถึงพระเจ้าอโศกมหาราช ว่ามีบุญคุณมากต่อพระศาสนา มองเพ่งไปนานๆ เกิดแสงสว่างวูบวาบกระจายตามต้นไม้และพระเจดีย์ นึกในใจว่า พระบรมธาตุของพระพุทธเจ้าคงมีจริง

อยู่มาวันหนึ่งเวลาจวนออกพรรษา เจ้าหน้าที่พุทธสมาคมได้มานิมนต์ไปรับพระธาตุ และพระอัฐิธาตุของพระโมคคัลลาน์และพระสารีบุตร ซึ่งทางราชการได้นำไปสมโภชที่กรุงนิวเดลี และได้นำส่งกลับมาโดยเครื่องบิน จึงได้พากันไปต้อนรับที่สนามบิน เครื่องบินถึงเวลาประมาณ ๑๑.๐๐ น. เศษ เมื่อเครื่องบินจอดเรียบร้อยแล้ว เราได้ให้เราเข้าไปรับพระเจดีย์ทองเหลืององค์เล็กๆ ซึ่งเป็นที่บรรจุพระธาตุพระโมคคัลลาน์และพระสารีบุตร จึงได้นำมาถึงพุทธสมาคม แต่ไม่ได้ขอเขาดู เพราะใจรู้สึกเฉยๆ ต่อจากนั้นเขาได้จัดส่งพระธาตุนั้นไปรักษาไว้ที่สำนักงานเมืองกัลกัตตา เป็นอันว่าเราไม่มีโอกาสได้เห็น

พอออกพรรษาแล้ว ก็ได้รับจดหมายด่วนบ้าง ธรรมดาบ้าง ซึ่งส่งไปจากประเทศไทยและประเทศพม่า มีใจความในจดหมายว่า ขอให้เรากลับไปเมืองย่างกุ้งด่วน เพราะเจ้าแม่สุทันตะจันทเทวีได้รับเงินเดือนแล้ว คือคดีใจ ลูกชายลูกสาวของท่านได้ชักชวนเพื่อนฝูงจะสร้างวัดถวายที่เมืองย่างกุ้ง ขอให้มารับจัดการ เมื่อได้ทราบ ดังนั้นจึงได้รับเดินทางกลับเมืองกัลกัตตา เมื่อมาถึงแล้วได้เตรียมวิชาพาสปอร์ตกลับมาเมืองย่างกุ้ง วันที่ไปถึง คณะกรรมการสร้างวัดได้พากันไปรับที่สนามบิน แล้วก็พาไปวังเจ้าแม่ในวันนั้น ณ ที่นั้นมีกรรมการนั่งประชุมกันอยู่ประมาณ ๓๐ กว่าคน คณะกรรมการประกอบด้วย เจ้านาย ข้าราชการ พ่อค้าคหบดี ได้มาประชุมหารือกัน จะซื้อที่ดินถวายให้สร้างวัด ที่ดินที่จะซื้อมีลักษณะเป็นเนินเขาดินสูงๆ มีเนื้อที่ประมาณ เก้า เอเคอร์ เจ้าของจะขายในราคาราว ๓ หมื่นรูปี เมื่อได้ทราบโครงการย่อๆ แล้ว ก็ได้กลับไปพักอยู่ที่พระเจดีย์ตามเคย

ต่อมาได้นำเรื่องความนี้ไปหารือเอกอัครราชทูตไทย ตอนนั้น พระมหิทธาฯ ได้ย้ายไปประจำประเทศอื่นแล้ว คงเหลืออยู่แต่ ม.ล.ปึกทพิทย มาลากุล ดำรงตำแหน่งแทน จึงได้นำเรื่องนี้มาหารือ ท่านกล่าวว่า เรื่องเช่นนี้ถ้าทำเป็นทางราชการได้จะดีมาก ทางทูตจะได้ช่วยเหลือได้เต็มที่ ความเห็นทางฝ่ายคณะกรรมการก็อยากให้ทางไทยได้ช่วยเหลือ เพราะมีความประสงค์จะสร้างวัดให้เป็นแบบไทยทุกอย่าง ประธานกรรมการเป็นคนแก่อายุมาก เป็นที่เกรงขามของคนในสมัยก่อน เพราะในอดีตเคยเป็นนักการเมืองสำคัญคนหนึ่งของประเทศพม่า อายุประมาณ ๘๐ ปี เป็นอาจารย์ของตะจันนุ นายกรัฐมนตรีของประเทศพม่า (ในสมัยนั้น- ผู้พิมพ์) ในเรื่องนี้เราเองก็ถือว่าสำเร็จ ได้ไปติดต่อกับคนไทยซึ่งอยู่ในเมืองย่างกุ้งหลายสิบคน ต่างคนต่างพากันดีใจ

อยู่ต่อมาไม่นานก็ได้รับจดหมายจากกรุงเทพฯ บ่อยๆ ได้ทราบข่าวเรื่องไม่สบายเรื่องเกี่ยวกับนายบุญช่วย สุกสีห์ จึงได้คิดกลับประเทศไทยเพื่อที่จะได้มาติดต่อกับคณะรัฐบาลไทยและคณะสงฆ์ไทยให้ทราบเรื่องด้วย

เดือนธ.ค.พ.ศ.2494 ได้โดยสารเครื่องบินจากสนามบินย่างกุ้งถึงกรุงเทพฯ ตอนนี้พระที่ได้ติดตามไปได้กลับมา ก่อนหลายวันได้มาพักอยู่กับสมเด็จพระมหาวิรวัศ (อ้วน) ที่วัดบรมนิวาส และได้้นำเรื่องการสร้างวัดที่เมืองย่างกุ้งกราบเรียนสมเด็จพระเจ้าฯ ได้ตรัสตรองอยู่เป็นเวลาหลายวัน เกือบๆ จะได้รับอนุญาตให้ไปประเทศพม่าอีก ก็เผอิญมีเรื่องบางอย่างแทรกซึมเข้ามา คือมีพระสงฆ์บางรูปเมื่อได้ทราบข่าวว่าจะตั้งวัดขึ้นในเมืองย่างกุ้ง ก็ได้แสดงตัวคัดค้านเป็นเจ้ากี้เจ้าการ เขาแสดงความหมายว่า พระอาจารย์สีห์ทำไมสำเร็จนอกจากเขา เรื่องนี้ทางเมืองย่างกุ้งได้มีจดหมายมาบอกข่าวอย่างนี้ เขาจะรู้ได้อย่างไรไม่ทราบ พระองค์ที่แสดงตัวเป็นเจ้ากี้เจ้าการนี้เป็นพระเถระชั้นผู้ใหญ่ทรงสมณศักดิ์ ซึ่งอยู่ในพระนครนี้เอง เมื่อได้รับทราบเรื่องราวเช่นนี้เราก็ปล่อยมือ ไม่เกี่ยวข้อง โดยได้มีจดหมายไปถึงเอกอัครราชทูตไทยประจำประเทศพม่าขอลอนเรื่องนี้ ในที่สุดเรื่องนี้เป็นอันยุติไป จนกระทั่งทุกวันนี้ก็ไม่เห็นมีใครไปก่อสร้างขึ้น

เมื่อเหตุการณ์ได้เป็นไปดังที่กล่าวมาแล้ว จึงได้ออกเดินทางจากวัดบรมนิวาส กลับไปเยี่ยมญาติโยมที่ จ.จันทบุรี ระหว่างนี้ได้มีคนบางจำพวกซึ่งอิทธิพลริษยาพยาบาทเรา ได้หาเรื่องทำลายชื่อเสียงเกียรติคุณทุกวิถีทาง มีอยู่มากมายหลายคน แต่จำกไม่ขอกล่าวชื่อตัว เพราะถือเสียว่าคนเหล่านี้เป็นผู้ช่วยสร้างความดีให้แก่เรา ๆ ยังมีมานะสูงขึ้นไปทุกทีๆ

อยู่มาจนจะเข้าพรรษาก็ได้เดินทางจาก จ.จันทบุรี กลับมาพักอยู่ที่วัดบรมนิวาสตามเคย แล้วได้เดินทางไปอบรมญาติโยมที่วัดแสนหา จ.นครปฐม ต่อจากนั้นได้ไปพักอยู่ที่วัดประทุมณาริ จ.ราชบุรี ที่วัดนี้มีเจ้าจอมทรัพย์วัฒนาเป็นประธาน ได้ไปนิมนต์มา ได้ไปพักอยู่ที่วัดนี้หลายวัน ได้มีเหตุการณ์แปลกๆ เกิดขึ้นหลายอย่าง

เช้าวันหนึ่งมีหญิงคนหนึ่งอายุประมาณ ๒๐ ปี เข้ามานั่งอยู่หน้าธรรมาสถึกครู่หนึ่งก็เกิดอาการชัก จึงได้นำน้ำมันดัดรดให้ ไล่เลียงถามดูได้ความว่ามีปีศาจตนหนึ่งเป็นผู้ชายได้ถูกฆ่าตายโหง ได้อาศัยอยู่ในบริเวณนี้แล้วได้เข้าสิงคน จน

เกิดมีโรคขึ้นในตัว เป็นปุ่มแผลโตเท่านิ้วหัวแม่มือ พอทราบเรื่องราวอย่างนี้ เราก็ไม่มีอะไร เวลานั้นกำลังนั่งฉันหมากอยู่ จึงเอาขนมมาขว้างไปให้เขากิน อาการที่เป็นปุ่มแผลในตัวหายไป ได้ปรากฏเหตุการณ์อย่างนี้ถึง ๓ ครั้ง และมีคนเห็นอยู่หลายคนด้วยกัน

อยู่มาวันหนึ่งจวนๆ จะออกเดินทาง มีหญิงคนหนึ่งชื่อนางสมร หลานสาวนางเง็กที่อยู่กรุงเทพฯ เคยบวชเป็นชี ลีกล่อออกไปมีสามีอยู่ที่ราชบุรี อายุประมาณ ๔๐ ปี สามีนับถือศรัทธา มีบุตรชาย ๑ คน อายุ ๑๕ ปี คนๆ นี้ นับถือเรามาก ไปคราวไหนก็ไปหาทุกที วันนั้นเวลาประมาณห้าโมงเย็น นางสมรได้นำดอกไม้ธูปเทียนไปถวาย จึงได้พูดถามขึ้นคำหนึ่งว่า แม่สมรต้องการอะไร เขาตอบว่า จะมาขอลูกจากหลวงพ่อ เจ้าของเองได้ยินแล้วรู้สึกใจไม่ค่อยดี เพราะมีคนน้อยและแก่ก็พูดเบาๆ เสียด้วย เลยพูดออกมาว่า อย่าเพิ่งพูดกัน เพราะนึกคิดไปถึงเหตุการณ์ข้างหน้าว่า ถ้าเกิดมีความจริงขึ้นเราก็แย่ ฉะนั้นเรื่องนี้จึงขอเปิดเผยความจริงให้ทราบทั่วกันว่า เป็นอย่างไร

ถึงเวลาประมาณ ๑ พุ่มเศษ ได้มีญาติโยมมาประชุมกันบนศาลาประมาณร้อยคนเศษ แม่สมรมานั่งอยู่ใกล้ๆ ข้างธรรมาสน์ พอให้ศีลแสดงธรรมะอบรมจิตใจเพื่อสร้างบุญสร้างกุศลสร้างบารมีแล้ว แม่สมรก็พูดขึ้นดังๆ ว่า อะไรๆ ฉันไม่อยากได้ทั้งนั้น ฉันอยากได้แต่ลูก จะขอลูกจากหลวงพ่อ เราจึงพูดกับแก้วว่า ไม่เป็นไร หลวงพ่อก็จะให้ ที่ตอบดังนี้เพราะเคยทราบเรื่องในพระสูตรอยู่บ้าง จึงได้พูดเป็นที่เล่นๆ ว่า ขอให้ตั้งใจ ทำจิตให้ดีในวันนี้ ฉันจะอธิษฐานอาราธนาให้เทวดาเอาลูกมาให้ เมื่อแก่นั่งสมาธิเสร็จแล้ว แก่ก็บอกว่า รู้สึกสบายใจ ดีใจ เก่งทั้งหลายหน ไม่เหมือนวันนี้ จึงบอกว่า นั้นจะสำเร็จละ

พอวันรุ่งขึ้น ได้ออกเดินทาง จ.ราชบุรี โดยทางรถไฟไป จ.ประจวบคีรีขันธ์ ขุนทศนวิภาคเป็นศิษย์ติดตามไป ได้ไปพักอยู่ที่ป่าช้าข้างสถานีปรามบุรีฯ 1 คืน ตื่นเช้าให้ขุนทศนฯ ไปติดต่อซื้อตั๋วรถไฟ ขุนทศนฯ มีเงินอยู่ ๑๒๐ บาท สมัยหลังสงครามใช้ธนบัตรที่พิมพ์จากอเมริกาใบละ ๑๐๐ บาท และใบละ ๒๐ บาทเหมือนกัน ได้คำนวณแล้วใบละ ๑๐๐ บาทหายไป เพราะเข้าใจว่าใบละ ๑๐๐ บาทเป็นใบละ ๒๐ บาท จึงได้ส่งให้คนขายตั๋วไป ขุนทศนฯ จะกลับไปที่พักอีกเพื่อทวงคืน แต่ได้พูดห้ามว่า เราไปอย่าไป อย่าเขา ขุนทศนฯ มีความเสียใจคิดอยากกลับบ้าน จึงได้พูดพลอบใจไว้ ป่าช้าที่พักนี้อยู่บนเนินสูง เป็นป่าเขาหิน เขาว่าที่นั่นคนอยู่ไม่ได้ ผิดๆ ได้พักอยู่หนึ่งคืน ก็ไม่ปรากฏว่ามีเหตุการณ์อันใด

ต่อจากนั้นได้เดินทางโดยรถไฟจนถึง จ.สุราษฎร์ธานี ไปพักอยู่ที่เนินดินเขาสูง ข้างสถานีสุราษฎร์ธานี ตกเวลาค่ำได้มีคนมาสนทนาคู่ได้ พบคนสำคัญสองคน คือ นายพ่วงและนายผาด ได้เข้ามาหาแล้วเปิดเผยความลับให้ฟังว่า บ้านผมอยู่ จ.นครปฐม แต่ก่อนเคยเป็นคนร้ายขึ้นเสีย เคยฆ่าคนตายหลายศพ ครั้งสุดท้ายได้ฆ่ายายแก่คนหนึ่งตายคาที่ เพราะมีคนบอกว่ามีเงิน ๔,๐๐๐ อยู่ได้หมอน จึงได้ลอบขึ้นไปฟันคอยายแก่ คั่นได้หมอนได้เพียง ๔๐ บาท ตั้งแต่วันนั้นมาก็เสียใจ คิดเลิกทำการโจรกรรม ถึงกระนั้นก็ยังรู้สึกเสียลูกปิ่น ขอให้หลวงพ่ช่วยหาเครื่องป้องกันภัยให้ด้วย จึงพูดว่า ถ้าโยมเว้นได้จริงจะให้ของดี จะไม่ให้ตายด้วยปืน แก่ก็ปฏิญาณสาบานว่า ผมเลิกแน่ จึงได้ให้คาถาให้แกภาวนาประจำตัว

พอวันรุ่งขึ้นแกมาหาอีก แล้วเล่าว่าเวลานี้น้องชายกำลังต่อสู้กับตำรวจอยู่ที่อำเภอ นอกเขตจังหวัด มีพรรคพวกเก้าคนที่ตำรวจจับตัวไว้ได้ก็มี แต่ขณะนี้ยังจับตัวน้องชายไม่ได้ เรื่องนี้เกรงจะเกี่ยวพันมาถึงตัวด้วย จะให้ทำอย่างไรดี จึงได้แนะนำว่าให้โยมรีบไปแจ้งความที่สถานีตำรวจด่วน แล้วให้หน้าเจ้าที่ตำรวจออกติดตาม แก่ได้ปฏิบัติตามคำแนะนำทุกอย่าง ต่อมาวันหลังปรากฏว่าพวกปล้นได้ยอมจำนนแก่ตำรวจทั้งหมด นายพ่วงเป็นผู้ประกันตัวน้องชายออกมาได้ในที่สุดเมื่อคดีถึงศาลพวกปล้นรับสารภาพหมดทุกคน ศาลตัดสินให้จำคุก แต่เพราะรับสารภาพจึงลดโทษให้กึ่งหนึ่ง

การที่มาพักที่นี่ไม่สู้สบายใจนัก เพราะมักจะมีคนไม่คิดมาติดต่ออยู่เสมอ ที่ทำไปล้วนแต่เป็นเรื่องดี ถึงกระนั้นก็ยังหวาดว่าคนอื่นจะเข้าใจผิดว่าเราช่วยโจร จึงได้รับเดินทางต่อไปยังอำเภอทุ่งสงแล้วไปนมัสการพระบรมธาตุที่ จ. นครศรีธรรมราช ตอนนั้นขุนทศน์ฯ ได้ขอลากลับกรม. เขาได้ซื้อตัวรถไฟให้แล้วส่งขึ้นรถไฟให้เดินทางไปคนเดียว ตอนเย็นได้เดินทางไปถึงองค์พระเจดีย์ จ.นครศรีธรรมราช ได้พักอยู่ในวัดพระมหาธาตุ มีคนเลื่อมใสในการปฏิบัติพระองค์หนึ่งซึ่งเป็นเพื่อนกันและอยู่ที่วัดนี้ก็สนใจ จึงได้ยืมอบรมญาติโยมพระเนรพอสสมควร แล้วได้ออกเดินทางไปยัง จ.สงขลา เมื่อถึง อ.หาดใหญ่ได้พักอยู่ที่ป่าช้าปึกกรม ซึ่งเป็นที่กรุงรังและ เงียบสงัด พักอยู่ไม่กี่วัน พระมหาแก้วเพื่อนของเราได้มาติดตาม พบกันตรงนั้น ได้พักอยู่พอสมควรแล้วก็ได้ออกเดินทางวิเวกไปตามตำบลต่างๆ

ในปีนี้ได้อยู่จำพรรษาที่วัดควนมิด ได้ทำการอบรมพระเนรญาติโยมทางจิตใจแทบทุกคืน มีการแสดงธรรมะเกือบทุกคืน เมื่อทอดกฐินเสร็จออกพรรษาแล้ว ได้เดินทางกลับมาพักที่เขาควนจง ซึ่งเป็นหมู่บ้านเล็กๆ แห่งหนึ่งอยู่ใกล้คลองเรียน อยู่มาวันหนึ่งได้เห็นญาติโยมไหลหลั่งกันมามากมายเป็นเวลาหลายวันจึงได้สอบถามดูได้ความว่า เขาจะมาดูงูใหญ่รัดผู้หญิงที่เขาควนจง เขาเล่ากันว่ามิงูใหญ่หอนแดง รัดผู้หญิงไว้บนยอดเขาไม่ถึงเวลาไม่ยอมปล่อย เมื่อชาวบ้านได้ทราบข่าวนี้ จึงพากันแตกตื่นมาดูพลุกพล่านอยู่บริเวณใกล้ที่เราพักอยู่ แต่ในหมู่บ้านที่เราไปพักอยู่ไม่ปรากฏว่ามีใครได้ยินข่าวนี้ เป็นเรื่องที่น่าขนลุกอย่างยิ่ง พักอยู่ที่นี่พอสมควรแล้วได้ออกเดินทางไปพักบ้านทุ่งโพธิ์ตลาดคลองแะและอำเภอสะเตา เวลานั้นผู้บังคับกองสถานีตำรวจอำเภอสะเตาถูกโจรจีนยิงตาย เนื่องในการต่อสู้กับพวกคอมมิวนิสต์ ขณะที่ไปพักอยู่นั้น ตอนกลางคืนมีคนมาหาถาม แต่พอคำลงก็รีบพากันกลับ เขาบอกว่ากลัวพวกคอมมิวนิสต์มาปล้น จึงได้พูดว่า ขอให้โยมพากันมาฟังเทศน์เถอะ รับรองว่าคืนนี้ไม่มี พอดตกค่ำเวลาประมาณสองทุ่มมีคนมาเต็มโบสถ์ จึงได้เทศน์อบรมญาติโยม

วันหลังก็กลับไปป่าช้าปึกกรม อ.หาดใหญ่ ซึ่งเป็นสถานที่เคยพักมาก่อน เมื่อกลับมาพักครั้งนี้ชาวอำเภอหาดใหญ่พากันมาอบรมศีลธรรมจิตใจ และฟังเทศน์ทุกคืน

ต่อจากนี้ได้เดินทางกลับมา จ.นครศรีธรรมราชได้แวะเยี่ยมสำนักปฏิบัติที่อำเภออ่อนพิบูล แล้วเดินทางต่อไปพักที่อำเภอทุ่งสง นายสังเวชเสมียนแผนกศึกษาธิการได้เป็นศิษย์ติดตามมาด้วยได้ไปพักอยู่ที่ถ้ำทะลุมหาพอสมควรแล้วออกเดินทางต่อไป จ.ชุมพร จักรรถไฟจาก จ.ชุมพร ถึง จ.เพชรบุรี ถึงตอนนี้ได้ทราบว่าสมเด็จพระมหาธีรวงศ์ ได้มีจดหมายติดตามให้กลับจึงได้เดินทางต่อไปยังราชบุรี พักที่วัดประจันตาราม หลวงอรรถฯ ผู้ว่าราชการ จ.ราชบุรี และนายอำเภอเมืองได้ไปตามตัวให้กลับกรุงเทพฯ เพราะสมเด็จพระสังฆราช ต้องการพบ ระหว่างที่พักอยู่ที่วัดประจันตาราม ได้มีพระองค์หนึ่งถูกจับ มาพักอยู่ที่เขาแก่นจันทร์ มีหญิงหนุ่มชาวห่มขาว ๔-๕ คน ทราบว่ามาจากบ้านโป่ง เขาอยากมาพบเราแต่ไม่กล้าขึ้นมาหา เพราะพระกำลังมีคติ ไม่ใช่เรื่องของตัวแต่กล้าเล่า คือเขาเล่าว่าพระองค์นั้นนั่งเทศน์มากภาวนามาก เมื่อเขา ขอให้ฉันพูดให้ ชี้อันพูดให้จริงๆ เลยเกิดเหตุ สืบสวนดูแล้วเป็นพระไม่มีใบสุทธิ ทราบว่าทางการได้จับสึกไป

ระหว่างที่พักอยู่ที่ราชบุรี แม่สมรได้ออกมาหาแล้วบอกว่า ฉันตั้งครรถ์ได้สองเดือนกว่าแล้วหลวงพ่อ เขาพูดต่อไปว่า ขอถวายลูกแก่หลวงพ่อเดี๋ยวนี้เพราะเป็นลูกหลวงพ่อ ไม่ใช่ลูกคุณหลวง สงเกตว่าเขาพูดจริงๆ จังๆ แต่เราเฉย แต่แปลกใจว่าไม่เคยมีบุตรถึงสิบห้าปีแล้ว (แม่สมร) แล้วทำไมเป็นได้อย่างนั้น ต่อจากนั้นได้เดินทางกลับพระนครพักที่วัดบรมนิวาส พอดีสมเด็จพระสังฆราช อาพาธ จึงได้พยาบาลท่านพอสมควร

ระหว่างที่พักอยู่ที่วัดบรมนิวาสนี้ ได้มีผู้มาฝึกสมาธิกันมาก มีพวกชนบุรี พระนคร และลพบุรี วันหนึ่งปรากฏ

เหตุการณ์แปลก มีหญิงคนหนึ่ง ชื่อแม่ขอม คนลพบุรี ได้นำเอาพระธิดามาถวายสามองค์ จึงได้ถามกันว่า เธอมาจากไหน ได้รับตอบว่า ได้อารธนาขอจากพระพุทธรูปที่ตั้งอยู่บนหัวนอนของท่านพ่อฉันเอง

พระพุทธรูปองค์นี้เป็นพระได้มาจากเชียงตุง ในสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง เป็นพระของนายอุดมฯ มีเหตุการณ์แปลกประหลาดหลายอย่างเกี่ยวกับพระพุทธรูปองค์นี้ ตามที่นายอุดมฯ ได้เล่าให้ฟัง

ตอนนี้จะขอย้อนกล่าวถึงประวัติพระพุทธรูปองค์นี้ แต่เดิมมานายอุดมฯเป็นคนไม่เชื่อพระ เป็นข้าราชการทำงานแผนกสื่อสารเกี่ยวกับวิทยุ ครึ่งสมัยสงครามโลกครั้งที่สองได้ติดตามกองทัพไทยไปเมืองเชียงตุง มีพลโทประพันธ์เป็นแม่ทัพ วันหนึ่งนายอุดมฯ ได้ไปพักอยู่ที่วัดเก่าแก่หนึ่งกับพวกพลทหาร เวลาค่ำได้เอนหลังลงนอนยังไม่ทันหลับ ก็ได้เห็นแสงสว่างพุ่งจากหัวนอน นายอุดมฯจึงได้รับลุกขึ้นตรวจว่ามีอะไร ธรรมดาวิสัยของนายอุดมฯขณะนั้นถึงจะได้อยู่ใกล้พระก็ไม่เคยกราบไหว้ วันนั้นเกิดแปลกประหลาดขึ้นในใจ ก็ยี้คคอดูบนแท่นพระได้เห็นพระพุทธรูปสำริดสีดาคอห้อยสูงหนึ่งคืบเศษ หน้าตักกว้างประมาณสามนิ้วเศษดำใสเป็นเงาเหมือนมีคนขัดทุกวัน เมื่อเห็นเช่นนั้นก็รีบฉวยพระพุทธรูปองค์นั้นใส่กระเป๋าค้าง ตั้งแต่นายอุดมฯ ได้พระองค์นี้ไว้ ฐานะความเป็นอยู่ดีขึ้นมาก มีคนนิยมช่วยเหลือ ชักจะเป็นผู้มีเงินใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือย คือได้เงินจากชาวบ้านในถิ่นนั้นๆ เอง

ต่อมาเมื่อสงครามโลกครั้งที่สองได้สงบลง นายอุดมฯ ได้เดินทางกลับ ได้มาพักอยู่ริมฝั่งแม่จัน ในคืนวันนั้น พระพุทธรูปองค์นี้ได้เข้าฝัน บอกกับนายอุดมฯ ว่า อ้ายขอมมึงจะเอากูข้ามไป กูไม่ไปกับมึง นายอุดมฯ ก็ไม่สนใจ คิดว่าพระโลหะจะมีอำนาจอะไร ในที่สุดได้นำพระพุทธรูปองค์นั้นกลับไป จ.จันทบุรี ตัวเองได้ลาออกจากราชการ ไปทำการค้าขาย ในระหว่างนี้หน้านายอุดมฯ ค่ำลง ผอมลง ฐานะก็ฝืดเคืองลงทุกที

อยู่มาวันหนึ่งลูกเมียเกิดเจ็บป่วยไปตามๆ กัน รักษาอย่างไรก็ไม่หาย หลวงพ่อได้มาเข้าฝันอีก กูไม่ยินดีอยู่กับมึง มึงต้องเอากูไปส่งที่เก่าของกู พอตีปี่นั้นเราได้ออกธุดงค์ไป จ.ปราจีนบุรี พักอยู่ที่เขาฉกรรจ์ ประมาณเดือนเมษายนได้ออกเดินทางข้ามดงทะเลถึง จ.จันทบุรี นายอุดมฯ ทราบข่าววิ่งไปหาและพูดว่า ผมแย้หลวงพ่อ ลูกเมียเจ็บ ยากจน พระพุทธรูปเข้าฝันว่าให้นำกลับไปส่งที่เดิม จะให้ผมทำอะไรดี จึงตอบว่า หลวงพ่อท่านอยู่ป่า ขอบวิเวก เอามาไว้กับเราก็ได้ นายอุดมฯ จึงนำพระพุทธรูปองค์นั้นมาให้ไว้ แต่จะฝากหรือถวายไม่ทราบชัด ก็ได้เก็บไว้บูชาตามธรรมดา นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา อาการป่วยของลูกเมียนายอุดมฯ ก็หายหมด และนายอุดมฯ ได้เดินทางมาอยู่ จ.พระนครศรีอยุธยา พ.ศ. ๒๔๘๕ เรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธรูปองค์นี้ยังมีแปลกประหลาดอีกหลายอย่างแต่ขอเล่าอย่าง ไว้เพียงเท่านี้ก่อน

ต่อมาก็นึกสงสัยในเรื่องพระบรมธาตุว่าเป็นมาได้อย่างไร เพราะเรื่องเหล่านี้ไม่เคยสนใจมาเลยตั้งแต่บวช แต่ก็ได้รับไว้จากแม่ขอมและเก็บไว้บูชา

กาลต่อมาได้ทราบว่าแม่ขอมได้พระบรมธาตุอีก แต่พระพุทธรูปองค์นี้เวลานั้นได้นำมาฝากไว้ที่วัดบรมนิวาส กรุงเทพมหานคร ส่วนเราได้กราบลาสมเด็จฯ เดินทางไป จ.ลพบุรี ปีนั้นได้ทำงานวิชาขงูชาที่วัดมณีชลขันธ์ ในวันพฤหัสบดีกลางเดือนหก ในวันนั้นได้คิดขึ้นในใจว่า พระบรมธาตุนี้ถ้าไม่ได้เห็นกับตาไม่ยอมเชื่อ เพราะจะจริงหรือไม่จริงก็ยังไม่ทราบ

ต่อจากนั้นรู้สึกว่าคุณสนใจนั่งสมาธิได้นานๆ บางวันนั่งได้ตั้งสองชั่วโมง ขณะที่ท่านนั่งท่านก็ให้เราพูดธรรมะให้ฟังประกอบไปด้วย เมื่อจิตของท่านได้ตั้งสงบดีแล้ว เราพูดธรรมะถวายพระเดชพระคุณท่าน รู้สึกจิตของท่านเป็นไปตามคำพูดของเรา วันหนึ่งท่านได้พูดขึ้นว่า เราได้บวชมาเป็นเวลานาน ไม่เคยเกิดความรู้สึกแบบนี้เป็นเลย

หลังจากนี้ เราไม่เคยพูดธรรมะให้ท่านฟังอีกเลย พอเย็นขึ้นเพียงสองสามคำ ท่านก็รู้ในความหมาย ส่วนตัวเราก็อึดใจ วันหนึ่งท่านได้กล่าวอีกอย่างหนึ่งว่า นักศึกษาธรรมะและปฏิบัติธรรมะ ต่างมาคิดขงกันอยู่แก่ ความคิดเห็นนี้เอง จึงไม่สามารถทำอะไรให้สำเร็จลุล่วงไปได้ ถ้าทุกคนมีความคิดเห็นถูกต้อง การปฏิบัตินั้นเป็นเหตุ ไม่เหลือวิสัย

ในระหว่างที่จำพรรษากับท่าน ก็รู้สึกเบาใจในภาระที่จะต้องชี้แจงเหตุผล ท่านได้บอกเราว่า แต่ก่อนเราไม่เคยนึกว่าการทำสมาธิเป็นของจำเป็น

เมื่อเป็นเช่นนี้ท่านได้รับสั่งอีกว่า พระณเรกัฏฐิ ญาณโฆมกัฏฐิ ประโยชน์ยังไม่พอ ขอให้คุณช่วยหาโอกาสอบรมให้ด้วย

ต่อจากนั้นท่านได้สั่งพระเถระผู้ใหญ่ในวัดให้ทราบความประสงค์จึงได้เกิดมีการอบรมกันขึ้นที่ศาลาอรุพงษ์ ในปี พ.ศ. ๒๔๘๕ ได้มีญาณโฆม พระ เณร หลายวัดมาร่วมรับการอบรมด้วย คุณท้าวสัตยานุรักษ์ก็ได้ออกมาพักอยู่กุฏิ เนกขัม ปฏิบัติจิตใจได้ผลดี มีความรู้เกิดในจิตแปลกประหลาด จนกระทั่งยอมเสียชีวิตอยู่ที่วัดบรมนิवास

พอออกพรรษาแล้วได้ลาท่านไปเที่ยวต่างจังหวัด เพราะอาการของสมเด็จพระสังฆราชฯ ค่อยทุเลาลง กลับมาอยู่วัดบรมฯ ในปีที่สอง ได้เข้ามาทำวิสาขบูชา ในวันนั้น ได้เข้านั่งในโบสถ์ทำสมาธิ ได้ปรากฏเหตุการณ์อีกคือเห็นพระบรมธาตุเสด็จ เพราะ คตินั้นได้นึกว่าเราตาถูกเล็ก อยากได้ตาใดๆ มองทางไกลๆ ได้ร้อยเส้นพันวา หูเราเล็ก อยากได้หูใดๆ ฟังได้รอบโลก ปากเราเล็ก อยากได้กว้าง เทศน์กัณท์เดียวให้ก้องอยู่ห้าวัน ห้าคืน นึกอย่างนี้จึงตั้งใจปฏิบัติตนเองในอาการสามอย่าง คือ

๑. ปากใหญ่ คืออย่ากินมาก พูดมาก ในวันสำคัญ

๒. หูอยากโต คือ อย่าไปสนใจฟังเรื่องราวที่ไม่เป็นสาระ ตัดปาก อดข้าว อดหู อย่าไปรับรู้อะไรทั้งหมด

๓. ตาโต คืออย่าเห็นแก่นอน

เมื่อนึกอย่างนี้ จึงไม่ยอมนอนในวันวิสาขะ ประมาณตีห้าเศษ ได้พระบรมธาตุหลายองค์ที่โบสถ์วัดบรมนิवास

ต่อมาได้อยู่จำพรรษาที่สมเด็จฯ อีก ปีนี้ญาณโฆมแตกตื่นสนใจมากกว่าปีก่อน แต่ปรากฏมีเหตุไม่ได้เข้าแทรก เพราะมี พระบางองค์เกิดอิจฉา คอยหาเรื่องราวดัดรอนทำร้ายให้เสื่อมเสีย แต่ไม่ยอมออกนามในที่นี้ ใครอยากทราบ รายละเอียดขอให้ติดตามไปตามท้าวสัตยานุรักษ์หรือสมเด็จฯ

วันหนึ่งตอนค่ำหนึ่งทุ่ม มีพระองค์หนึ่งชื่อพระครูปลัดเทียนเข้าไปหาในกุฏิ พูดค่อยๆ ว่า อาจารย์อย่าน้อยใจ ผม สนับสนุนอาจารย์ทุกอย่าง ตอบว่า สาธุ มีเรื่องอะไรขอให้ทราบ ไม่เคยคิดน้อยใจเสียใจ ท่านจึงบอกความจริงให้ ทราบทุกอย่างว่า เรื่องนี้รู้ถึงสมเด็จฯ แล้ว ถ้าสมเด็จฯ สงสัยคงเรียกตัวมาถาม ถ้าเรียกเมื่อไรให้ไปบอกผม ผมรู้เรื่องของอาจารย์หมดแล้ว ในที่สุดสมเด็จฯ ก็ไม่เคยพูดสักคำ ไม่เคยถามสักอย่าง มีแต่สนทนาธรรมะเป็นนิจ ได้มีบัตร สนทนาที่เกิดขึ้นมีใจความว่า พระครูธรรมสารชอบแต่งคัมภีร์ พระอาจารย์สีชอบคุยกับแม่ออก มหาเปรมหัวหงอกอยาก เป็นสมภาร หลวงดาปานขี้คุยธรรมะ หนังสือสนทนาฉบับนี้ พระครูธรรมสารได้ถูกชักใช้เกือบแยะ คือหาว่า พระครู

เป็นคนค่าเรา ในที่สุดเราไม่เคยรู้เรื่องอะไรเลย ดูเหตุการณ์ต่างๆ รู้สึกว่าไม่เหมาะสมหลายเรื่อง แต่เราไม่สนใจ

พอออกพรรษาแล้ววันหนึ่ง มหาณรงค์ได้มาเยี่ยมสมเด็จพระเจ้าแล้วลงมาขอหลักฐานจากใบสุทธิ เสร็จแล้วไปเรียนสมเด็จพระเจ้าว่าจะขอสมณศักดิ์ให้เป็นพระครู ซึ่งสำนักงานมหามกุฏได้ทราบตามมา สมเด็จพระเจ้าได้เรียกตัวไปถามว่า เขาว่าอย่างนี้เราจะอย่างไร จึงตอบว่าเกล้าฯ เป็นพระ ไม่จำเป็น ไม่อยากเกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ แต่ไหนแต่ไรมา นึกถึงแต่การสร้างความคิดให้แก่มุ่กณะเท่านั้น ท่านจึงพูดว่า เราจะตอบเขาเอง ต่อมาท่านได้เล่าคำตอบให้ฟังว่า พระอาจารย์ลีนี่เธอมาอยู่กับเรา เพราะเราเป็นคนเรียกตัวมา เธออยู่ด้วยความเคารพนับถือเรา พวกท่านจะมาตั้งสมณศักดิ์ให้เธอ เราถือว่าเธอมาได้พระอาจารย์ลีนี่หนีไปจากเรา ท่านว่าท่านจะตอบอย่างนี้ เราก็ สาธุ พอใจ ในที่สุดก็ยกเลิกกันไปในปีนั้น

ต่อมาออกพรรษา สมเด็จพระเจ้าบรรเทาป่วย ก็ได้กราบลาเดินทางออกไปบริเวณอีกตามเคย ปีนี้เป็นปีครบรอบ ๑๐๐ ปี ในการที่ได้สร้างวัดสุปัฏนาราม จ.อุบลราชธานี สมเด็จพระเจ้าได้รับสั่งว่า งานนี้ให้คุณขึ้นไปช่วยเขา ฉันจะให้พระบรมธาตุที่เธอถวาย ไปเป็นเครื่องระลึกของวัดด้วย พูดแล้วท่านให้ตรวจดูพระบรมธาตุบนที่บูชาซึ่งอยู่เบื้องบนศีรษะท่านปรากฏว่ามีพระบรมธาตุเสด็จมาอยู่ในครอบแก้วเป็นจำนวน ๔๐ กว่าองค์ จึงได้ยกมาถวายท่านๆ รับสั่งว่า แปลกๆ ตั้งแต่เราบวชมาไม่เคยปรากฏอย่างนี้ จึงได้คัดเลือกเอาของเราและของคุณไปด้วย เมื่อได้พูดสั่งอย่างนี้ ก็ได้ตั้งใจไปงานฉลองพระคุณท่าน

งานสมโภชวัดสุปัฏฯ ครั้งนี้กลายเป็นงานใหญ่โตขึ้น ทางราชการได้มอบเงินให้ก้อนหนึ่ง เพื่อเป็นการฉลองวัดสุปัฏฯ ครั้งนี้ได้กำหนดการออกเดินทางจาก จ.พระนครศรีอยุธยา ในวันที่ ๑๘ มี.ค. ในกำหนดการมี จอมพลผิน ชุณหะวัณ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตร และพลโทหลวงสวัสดิ์ฯ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรมเป็นประธาน ก็ได้ร่วมไปในงานนี้

วันหนึ่งได้เดินทางไป จ.ลพบุรี แล้วได้ทราบข่าวมีการเปลี่ยนแปลงวันกำหนดการ จึงได้รับกลับมา จ.พระนครศรีอยุธยา มาถึงสมเด็จพระเจ้าได้เรียกตัวไปหาว่า เขาเปลี่ยนแปลงกำหนดวันเดินทางแล้ว ให้คุณออกเดินทางไปตามขบวนเขา ฉันจะมอบพระบรมธาตุให้เป็นภาระของตัว ส่วนตัวเองไม่ได้พูดว่าอย่างไร ในที่สุดกลับมาตรวจดูเหตุการณ์ที่ภูมิลำเนาแล้ว เราจะทำตามไม่ได้ จึงได้กราบเรียนท่านว่า เกล้าฯ ไปไม่ได้ เพราะใบกำหนดการซึ่งกระทรวงได้กำหนดขึ้นเป็นตราครุฑว่า วันที่สิบเจ็ด จะตั้งให้ประชาชนเข้าชม มาบัดนี้ล้มโครงการหมด เกล้าฯ แจกใบกำหนดการไปแล้ว วันที่ ๑๗ คงมีคนมากมาย เมื่อเกล้าฯ ไปเสียก่อนก็ต้องถูกตำหนิ เหตุนี้เกล้าฯ จึงไม่ไป พระผู้ใหญ่ต่างก็จะไม่ไป คือนายเขาวุ่นๆ เป็นคนก่อเหตุ ไม่ได้แจ้งให้คณะสงฆ์ทราบ ก็เรื่องมีว่า จอมพลผินฯ ได้ปรารภว่า เราค่อยๆ เดินทางไปพักที่นครราชสีมา เพื่อเปิดโอกาสให้คณะทหาร ตำรวจ ข้าราชการ และพ่อค้า ประชาชนได้มีโอกาสสนมัสการพระบรมธาตุเสียหนึ่งคืนก่อน เหตุนี้กำหนดการจึงผิดไป

ในที่สุด ในกระบวนแรกก็ไม่ได้ไปด้วย เพราะท่านสั่งว่า ให้คุณอยู่ ถ้ามีคนมากก็ให้เอาพระบรมธาตุให้ชมที่ศาลาก็ได้กัน เป็นอันตกลงกันตามท่านสั่ง วันรุ่งขึ้นได้จัดพระบรมธาตุสี่มุมอาหารสามองค์โตกว่าเมล็ดผักกาดไปใส่ภาชนะแก้วให้ญาติโยมชมที่ศาลาอูรุพงษ์ คนนั้น คนนี้ก็อยากดูเพราะไม่เคยเห็น พอเปิดศาลาออกเห็นสามองค์ คนนั้นก็แห่ คนนี้ก็หิว เลยหายไปสององค์ เหลือเพียงหนึ่งองค์ พอถึงวันที่สิบแปด ได้ขึ้นรถด่วนไปอุบลราชธานี มีคนติดตามไปรวม ๑๔ คน

พอไปถึงอุบลฯ แล้ว ก็ได้ไปทำพิธีฉลองสมโภชพร้อมทั้งฟังศิลาฤกษ์ ตึกมหาเถระที่จะสร้างขึ้นในวัดสุปัฏฯ อยู่มาคืนหนึ่ง ได้มีปรากฏการณ์ขึ้นในประมาณเวลาสี่ทุ่มเศษ กำลังนั่งสมาธิอยู่ในโบสถ์ เวลานั้นหลังคาได้บังเกิดแสงวาบๆ

ขึ้นเหมือนแสงนีออน เปิดๆ ดับๆ ทุกคนต่างพากันลืมหืมตาขึ้น ก็ปรากฏว่ามีคนเก็บพระบรมธาตุได้ ๒-๓ คน พอฝึกเข้าก็มีปริมาณมากเข้าทุกที มีคนนั่งอยู่ประมาณห้าสิบคน ชักให้เกิดความสงสัยและจนสนทนากลั่นภายในและภายนอกโบสถ์โดยลำดับ เมื่อฝึกพอสมควรได้หยุดพัก

รุ่งขึ้นเวลากลางวันก็มีเรื่องอีกราวขึ้นในตลาด ได้มีชายคนหนึ่งซึ่งไม่เคยเข้าวัดเลยมาแล้วว่า เมื่อคืนฝันเห็นดาวตกที่วัดสุปัฏฯ เยอะแยะ นึกว่าคราวนี้ ถ้ามีสิ่งใดศักดิ์สิทธิ์เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ก็ขอจงได้แสดงออกมา

ต่อมาตอนเย็นมีนายพิศ ประมงจังหวัด ได้นำเพื่อนครูหญิงคนหนึ่งมาหา ครูคนนั้นได้มาสนทนาสอบถามอย่างโลดโผน และจะขอลาสามีขอติดตามหลวงพ่ เพราะหลวงพ่อพุทธธรรมะเป็นอย่างอัศจรรย์ จึงตัดสินใจว่าจะหนีจากบ้านให้ได้ในคราวนี้ ส่วนสามีของเขาชื่อนายประสงค์ ทำงานอยู่ธนาคารออมสิน จ.อุบลฯ เป็นคนนับถือศาสนาคริสต์ ก็เข้าใจว่าภริยาเป็นคนที่จิตใจผิดปกติจึงคอยติดตามอยู่เสมอ มีคนมาบอกว่า เขาถือคริสต์แต่ทำไมมานั่งอยู่ในโบสถ์ทั้งหัวทั้งเมีย ครูคนนั้นเกิดจิตใจห้าวหาญขึ้นมา ได้เข้ามานั่งใกล้เขาประมาณสองศอก ตัวเรานั่งบนเก้าอี้ สามนั่งห่างไปประมาณห้า หกศอก มีคนนั่งอยู่ด้วยประมาณห้าสิบคน จึงได้ตั้งจิตอธิษฐานว่า วันนี้ขออำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์จงช่วยข้าพเจ้า เพราะมีข่าวลือเกี่ยวกับพระบรมธาตุเกิดขึ้นว่า พระอาจารย์ลีมีอุบายหลอกลวงให้หลงเชื่อ พอทราบข่าวอย่างนี้ไม่มีที่พึ่งอันใด นอกจากเทพเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายจะช่วยได้ หากมีฉะนั้นแล้ว พระพุทธศาสนาจะได้รับการดูหมิ่นเหยียดหยาม ขณะนั้นมีพระอริยະคุณาธาร นั่งอยู่หน้าพระประธาน พระนอกนั้นหนีหมด เพราะเป็นเวลาฝึกแล้ว

ต่อจากนั้นได้สั่งให้ทุกคนนั่งเข้าสมาธิ แล้วพูดว่า "ถ้าใครไม่เชื่อให้นั่งดูอยู่นิ่งๆ พอสักครูหนึ่งก็รู้สึกว่ามีสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาวนเวียนอยู่รอบๆ ก็ได้บอกโยมทุกคนให้ลืมหืมตา แล้วบอกนายประสงค์สามีครูคนนั้นว่า ลืมหืมตาออกมาๆ จะลุกเดี๋ยวนี้ พูดเสร็จก็ลุกขึ้นจากเก้าอี้ ยืนสวดจัมมและอาสะให้เขาดู ขณะเดียวกันก็นึกถึงเทพดาให้ช่วย อย่าให้เขาดูหมิ่นศาสนาของเขาได้ แล้วพูดดังๆ ว่า โยมพระบรมธาตุเสด็จ คนที่นั่งตรงหน้าฉันนี้จะได้พระธาตุ แต่เมื่อลืมหืมตาแล้วอย่าไหวตัว ฉันเองก็ไม่ไหวตัว พูดเสร็จได้ยืนเสียดวงขึ้นหนึ่งตกลงบนพื้นโบสถ์ มีโยมหญิงคนหนึ่งลุกขึ้นจะตะครุบ เมื่อตะครุบก็วิ่งหลุดจากง่ามมือมาใกล้ที่นั่งเรา มีคนอีกคนหนึ่งวิ่งตามมา เราจึงร้องห้ามไว้ ต่อมาวัดนั้นได้เล่นไหวตัวไปตรงหน้าหญิงที่เป็นครูจึงพูดว่า ของคุณ นายประสงค์คู่ให้ดี ครูคนนั้นหยิบวัตถุนั้นขึ้นมา เป็นหัวแหวนสวยงาม สิ่งนั้นคือเครื่องสักการะพระบรมธาตุ ครูคนนั้นบางครั้งก็ลืมหืมตา บางคราวก็ลืมหืมตา แต่เขาพูดว่า หลวงพ่อพาฉันไปนั่งบนยอดเขา ฉันเห็นแต่โครงกระดูกของตัวเอง แต่ฉันอยู่ได้อย่างไร ได้เงินเดือนๆ ละ ห้าร้อยบาท ไม่มีสุขเหมือนนั่งอยู่เดี๋ยวนี้ แก่ได้พูดแปลกๆ ขึ้นทุกที ในที่สุดคืนวันนั้น มีคนได้พระบรมธาตุไม่ต่ำกว่าสิบคน ทุกคนลืมหืมตาในที่สว่างทั้งหมด เมื่อสว่างเข้ามีคมีนายแพได้กำเอาพระบรมธาตุมาถวายอีกหนึ่งชุด เขาบอกว่าได้มาเมื่อคืนนี้ สิ่งเหล่านี้ได้มอบไว้เป็นสมบัติของวัดสุปัฏฯ งานคราวนี้มีหัววัน หัวคืน

วันหนึ่งเป็นวันถวายผ้าไตรแก่พระที่ไปงาน คนในเมืองอุบลฯ ที่ยังสงสัยเราอยู่มากหลายคน แต่เขาไม่พูด คนที่เปิดเผยคือ แม่ทองม้วน เชื้อสกุล แกอริยฐานว่า ถ้าอาจารย์องค์นี้ปฏิบัติดีจริง ขอให้ผ้าไตรของแกตกเป็นพระอาจารย์องค์นี้ เมื่อทำการจบจลาจลแล้ว ผลปรากฏว่าผ้าไตรของนางทองม้วนฯ ได้ตกแก่เราจริงๆ

พองานนี้เสร็จเรียบร้อยก็เดินทางกลับกรุงเทพฯ ได้เที่ยวจาริกไปในสถานที่ต่างๆ ถึงเวลาเข้าพรรษาก็ได้มาเฝ้าสมเด็จพระสังฆราชตามเคย พรรษานี้อาการอาพาธของสมเด็จพระสังฆราชหนักมากขึ้น การนั่งสมาธิมีน้อยมีแต่นอนทำ ต่อมาออกพรรษาแล้วสมเด็จพระสังฆราชก็มรณภาพ

ในระหว่างพรรษา สมเด็จพระสังฆราชอาพาธมาก หืดกำเริบนอนไม่หลับ วันหนึ่งเวลาประมาณตีสองได้ให้พระมาตามเรา พระ

เณรวิ่งว้ายไปตามๆ กัน ท่านสั่งให้ไปปรับหมอมาค่วน เจ้าคุณสุเมธฯ ให้พระไปตามโดยทันที ให้เรามาพูดกับสมเด็จพระ
เพราะพระองค์อื่นพูดไม่เชื่อ เพราะเป็นเวลาดีจะไปตามหมออย่างไร จึงได้ขึ้นไปถามดูว่า วันนี้พระเดชพระคุณฉัน
ยาที่เม็ด ก็เวลา ยาระไร ท่านรับสั่งว่า มีอาการหายใจไม่ออก ได้คลำดูตามตัวปรากฏว่าร้อนผ่าว จึงจับได้ข้อหนึ่งว่า
ท่านฉันยาเกินไปหนึ่ง เม็ด หมอสั่งให้ฉันเวลาละหนึ่งเม็ด ท่านชี้เกยจันสองหน เลขฉันรวมทีเดียวสองเม็ด อาการก็
จุกแน่น หายใจไม่ออก เราจับเหตุนี้ได้ เรียนถวายว่า อาการอย่างนี้เคยพบผ่านมา ไม่เป็นไร อีกประมาณสิบห้านาทีจะ
สงบ สักครู่ท่านก็หลับตาทำสมาธิ พระเณรเฝ้าอยู่หลายองค์ ท่านรับสั่งว่าสบายดีแล้ว ไม่ต้องตามหมอ

ต่อมาอีกหลายวันโรคเกิดกำเริบอีก ตอนนี้ออกพรรษาแล้วอาการป่วยหนักขึ้นมีอากาศเย็น เป็นเวลาฤดูหนาว วันหนึ่ง
ตอนเช้าท่านให้เณรไปตาม เรากำลังมีแขก เณรมาบอก ท่านถามเณรว่า อาจารย์ลือช้อยไหม เณรตอบว่า อยู่ ถ้าอยู่ไม่ต้อง
มา เราสบาย ถ้าไปนอกวัด ให้ไปตามมา

ต่อมาป่วยประมาณห้าโมงเย็น ให้เณรไปดูอีก แต่เณรไม่ได้บอกเราเพราะกำลังนั่งสมาธิ เณรมานมัสการว่า ท่าน
อาจารย์ลือช้อย ต่อมาครู่เดียวเวลาประมาณหกโมงเย็น เณรมาตามอีก ตอนนี้อาจารย์รับขึ้นไป เมื่อขึ้นไปพบแล้ว ท่านก็ได้
รับสั่งอะไรหลายอย่างเกี่ยวกับวัด พอเสร็จการพูดสนทนาท่านก็เจิบ เราลงไปพักสักครู่เดียวก็เกิดอะอะกันขึ้นอีกจึง
รับขึ้นไป มีพระปฏิบัติหนึ่ง เจ้าคุณธรรมปิฎกหนึ่ง มองดูอาการเห็นจะไม่ไหว พระเณรต่างพากันแตกตื่น หมอก็
วุ่นวาย ในที่สุดดูอาการป่วยของท่านเห็นว่าหมดหวัง จึงพูดห้ามหมอ อย่างงี้ คือหมอเอามือล้วงคอเอาเสลดออก แต่
ไม่เกิดผล จึงห้ามให้หมอหยุด สักครู่ก็สิ้นลมหายใจ เมื่อได้ชำระศพเรียบร้อยแล้ว ต่างคนต่างหารือกัน วันรุ่งขึ้น
เตรียมการสรงน้ำ

ต่อมาคณะกรรมการสงฆ์ได้ทำบุญถวาย คณะกรรมการสงฆ์ได้มอบให้เราเป็นเจ้าหน้าที่โรงครัว รับผิดชอบกับคณะสงฆ์
มีคุณนายคุณ โกศลวิทย์ เป็นผู้ช่วย ในระหว่างเจ็ดวันแรก ไม่มีการเบิกจ่ายเงินจากกองกลางเลย มีแต่คนช่วย ทำบุญ
อยู่ถึง ๕๐ วัน ในระหว่าง ๕๐ วันนี้ได้เบิกเงินกองกลางมาจ่ายบ้าง เมื่อทำบุญครบแล้วนึกว่าเราจะต้องไปเวกพักผ่อน
บ้าง จึงได้ออกเดินทางไปลาปางในวันที่ ๑๐ เม.ย. เนื่องในงานผูกพัทธสีมาวัดสำราญนิवास แล้วได้ไปทำบุญอยู่เป็น
เวลาหลายวัน

เสร็จจากงานนี้แล้วได้เข้าไปพักในถ้ำพระสบาย โรคกระเพาะเกิดกำเริบ มีอาการถ่ายท้อง ปวดท้องเป็นกำลัง มีขาวลือ
ว่าหลวงพ่อบุญ วันหนึ่งได้เข้านอนในข้างในเห็นก้อนหินก้อนหนึ่งจุกอยู่ปากถ้ำสูงประมาณสิบวา จึงเกิดความคิดว่า
อยากสร้างเจดีย์ในถ้ำนี้ ได้ร้องสัญญาธิโถมปลักก้อนหินก้อนนี้ให้หลุดออกจากปากถ้ำ หินก็หลุดจริงๆ ช่วยกันขุดหลุม
ดีต่อยหิน จนถึงเวลาประมาณบ่ายโมง มีรถยนต์จากลาปางไปรับมารับไปโรงพยาบาล แต่เราหายแล้วไม่รู้ตัว ได้
บอกเขาว่าจะสร้างพระเจดีย์ก่อนจะกลับจากถ้ำนี้ ได้ยื่นหน้าถ้ามองไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ มีทิวป่าเขียวชอุ่ม เมื่อ
เห็นคันไม้เขียวสดดีก็นึกถึงคันโพธิ์ว่า ถ้าได้มาปลูกสักสามต้นจะดีมาก ได้พูดกับพระเณรอย่างนี้แล้วออกเดินทาง
กลับลาปาง แล้วเดินทางมาอุตรดิตถ์ เพราะมีโยมขึ้นไปตามให้กลับอุตรดิตถ์ด่วน เพราะมีศิษย์แก่คนหนึ่งอายุมากเป็น
หญิงได้เกิดเป็นโรคจิตฟุ้งซ่านมาหลายวัน ได้มาพักช่วยเหลือให้พอสมควร ก็เดินทางมาพักอยู่พิณโลก พักอยู่ที่วัด
ราษฎร์บูรณะใกล้บ้านบุตรบุญธรรมคนหนึ่ง เรื่องบุตรบุญธรรมนี้น่าเล่าสู่กันฟัง แต่เป็นเรื่องที่ได้ผ่านมานานแล้ว
ตั้งแต่ครั้งไปจำพรรษาบ้านผาแคนแสนกัณคารในคราวก่อน

แม่คนนี่ชื่อพื่อน สามชื่อมหาน้อม วันหนึ่งได้ไปอบรมสมาธิอยู่ป่าวัดอรุณญิกไกลจากพิณโลก ประมาณหกกิโลเมตร
มีข้าราชการ พ่อค้า ประชาชนไปนั่งสมาธิกันหลายคน อาทิ ผู้กำกับการตำรวจ หลวงพ่อสัมฤทธิ์ หลวงจีนๆ ขุนเกษม
ฯ ร.อ.แผลวฯลฯ ล้วนเป็นผู้ฝึกฝนในธรรมะปฏิบัติ ขณะกำลังนั่งสนทนาธรรมะกันอยู่ก็มีคนไปตาม บอกว่า ขอนิมนต์

ไปเยี่ยมคนป่วยที่บ้าน ก็ได้รับปากกับเขา ผู้กำกับการฯ ได้นำไปส่งให้ถึงที่บ้านคนป่วย เมื่อไปถึงบ้านเขา เขาได้เล่าว่ามีพระธุดงค์องค์หนึ่งได้เดินทางมาจากภาคเหนือ มาทำนํ้ามนต์ให้ ท่านบอกว่า ถันรักษาไม่หายดอกโยม จะมีพระองค์หนึ่งมาโปรดยอมเร็วๆ นี้ แล้วท่านก็เดินธุดงค์ต่อไป พอหาน้อมทราบที่เรามาก็ตามไปจนพบ ได้สนทนากับมหา น้อม เขาเล่าว่า แม่พินภริยาเขาคณนี้เป็นโรคเกิดในสมัยอยู่ไฟ ได้ป่วยเป็นเวลาสามปีแล้ว จิตหายหมดเงินไปแปดพันกว่าบาทแล้วยังไม่หาย นอนอยู่อย่างนี้มาสามปีแล้ว ลูกไปไหนไม่ได้ พุดไม่ได้มาหนึ่งปีแล้ว แม้จะไหวตัวก็ไม่รอด เมื่อได้ฟังมหา น้อมเล่าแล้ว ก็ตอบเขาว่าฉันจะไปดู

พอเราเดินผ่านเข้าไปในธรณีประตู เห็นคนป่วยขมื่อไหว้หงับๆ เราไม่นึกว่าภาวะเขาเป็นอย่างไร ได้นั่งสมาธิ แม่พินพุด ได้สองสามคำ แล้วไหว้ด้วยกมื่อไหว้จนกระทั่งลุกขึ้นนั่งหมอบอยู่กับหมอนได้ ก็บอกว่า ให้หาย หมดเวรหมดกรรม วันนั้นสั่งให้แกหีบไม้ขีดจุดบุนหรือววย แกก็ทำได้ วันรุ่งขึ้นสั่งไม่ให้ใครป้อนข้าว ให้หาข้าว หาแกงวางไว้ เขากินได้เอง สามิเขาเองเป็นผู้ไปถวายอาหารเรา พอกลับมาถึงบ้านเห็นแม่พินกินข้าวหมด ล้างถ้วยชามได้เรียบร้อย ลูกขึ้นคลานได้ พอตอนบ่ายไปเยี่ยมอีก เห็นญาติโยมของเขาหิ้วหม้อไหไปบ้านมหา น้อม ว่าจะไปเอนํ้ามนต์พิเศษ เมื่อเห็นดังนั้นเรลํ้าบาก็ จึงรีบออกหนีเดินทางกลับ แต่ได้มีจดหมายถามข่าวคราวอยู่เสมอประมาณเดือนเศษ

แม่พินลูกเดินได้ ปีที่สองไปวัดไต่บาตรได้ ปีที่สามได้ติดตามมาอยู่ที่วัดบรมนิวาส เดินจากหัวลำโพงถึงวัดบรมฯ เดินจากที่พักรื่นศาลาพังเทศน์ได้เป็นปกติดี นี่ก็เป็นเรื่องที่น่าประหลาดอย่างหนึ่ง

ในสมัยที่เดินทางจากอุดรติดถันนั้น ได้เดินทางไปเพชรบูรณ์เพื่อไปเยี่ยมศิษย์ซึ่งไปตั้งสำนักอยู่ที่อำเภอหล่มเก่า มีนายอำเภอเป็น เป็นผู้อุปการะ ได้พัก่อนวิเวกอยู่พอสมควร ก็เดินทางเข้าดง ขึ้นเขาลงห้วยไปหลายคิน ตกถึงเขาลูกหนึ่ง ต่อจากนั้นได้ออกเดินทางไปตามเนินเขา เดินทางไปถึงเขาสูงลูกหนึ่ง มีป่าเต็งรังโปร่ง มองเห็นยอดเขาอดหนึ่งสูงลิ่ว เขาเรียกว่า เขาหอ ส่วนเพื่อนได้เดินทางปล่องหน้า เราเดินตามหลัง พอไปถึงเขานั้นรู้สึกว้ใจสบาย นึกไปถึงสมบัติอันหนึ่ง ซึ่งเป็นเหตุเหลือวิสัยว่า เราอยากจะบินไปยอดเขาหอ ขึ้นตัวตรงสะพายบาตรอยู่ครู่หนึ่ง ได้เคลิ้มฝันเห็นก้อนเมฆลอยดําลงมาจากอากาศ ได้ยินเสียงดังแว่วๆ ว่า ท่านอย่านึก ถึงคราวเป็นเอง แล้วนิมิตก็หายไป เวลาเดินทาง คราวนี้หิวน้ำจืดที่สุด ธิบๆ ทางเดินมีแต่ฝุ่งหมาจึงจอก เพราะห่างบ้านคนมาก ก็ได้เดินทางเรื่อยมา มาพักอยู่บ้านวังนํ้าใส เดินฟุ่งไปข้ามห้วยข้ามดง เมื่อพ้นจากดงก็ถึงภูผาบึง ซึ่งเป็นสถานที่ที่พระอาจารย์มันเคยมาพักอยู่ ที่นี้มีถ้ำ และเขาเล็กๆ ได้พักอยู่หลายวัน

ระหว่างพักอยู่นี้ วันหนึ่งเวลากลางคินเจียบสัจด์ นั่งสมาธิแล้วเคลิ้มไป ปรากฏเหตุการณ์ขึ้นว่า มองเห็นยอดเขาสูงยอดหนึ่งมีต้นไม้อยู่หลายคิน อยู่ทางตะวันตกของภูกระดิง มีบุรุษคนหนึ่งรูปร่างใหญ่โตสูงนุ่งผ้าเหลืองแก เอามือคว้านอากาศ เราไปยืนอยู่ได้รักรเร็ว แกบอกว่า ต่อไปนี้มนุษย์จะลํ้าบาก็เกิดโรคตายด้วยนํ้าเป็นพิษๆ นี้มีสองชนิดคือ

จะเกิดโรคตายด้วยนํ้าเป็นพิษ และพิษนี้มีอยู่ ๒ ชนิดคือ

๑. นํ้าหมอนํ้าค้าง เมื่อตกรดลงมาในนา คุณภาพของข้าวจะเสื่อม คนกินอาจเกิดโรค
๒. เกิดจากนํ้าฝน ถ้าพบนํ้าฝนแปลก อย่าลัน ให้สังเกตคิงนี้

(ก) นํ้าฝนสีแดง

(ข) นํ้าฝนสีเหลืองมีรสฝิดธรรมดา

น้ำฝนที่มีลักษณะดังนี้ ถ้ากินเข้าไปแล้วจะเกิดถ่ายท้อง เกิดเป็นเม็ดผื่นคัน ถ้ากินมากเข้าก็อาจถึงแก่ความตาย นี่ข้อหนึ่ง

ข้อสอง แกเอามือชี้ไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ เห็นน้ำทะเลขึ้นจากแผ่นดิน น้ำนี้ไหลไปถึงที่ไหน มนุษย์จะเกิดโรคภัยไข้เจ็บ ถ้าใช้น้ำนี้รดผลไม้ จะเกิดโรค อายุมนุษย์จะสั้นเข้าทุกที

ข้อสาม ได้ปรากฏเหตุการณ์บนยอดเขา พอแกยื่นมือออกไปทางไหนต้นไม้ก็หักเป็นระนาว จึงถามว่า เรื่องอะไร แกตอบว่า ผู้ใหญ่ที่ไม่มีศีลธรรมจะลำบากในกาลหน้า จึงได้ถามว่า เรื่องราวเป็นอย่างนี้แก้ไขได้ไหม แกตอบว่า โรคที่เกิดจากน้ำแก้มันไม่เป็นไร ถ้าแก้มันต้องตายภายใน ๓ วัน ๕ วัน ๙ วัน ถามว่า ตัวอาตมาจะเป็นอย่างไร แกตอบว่า ตัวท่านไม่เป็นอะไร เพราะท่านรู้จักบุญคุณของผู้ใหญ่ จะบอกยาให้หนึ่งขนาน ถ้าท่านทราบข่าวว่าโรคเกิดขึ้นที่ใด ให้รีบไปช่วยโดยเร็ว จึงถามว่า ท่านบอกยาให้เขาเองไม่ได้หรือ แกตอบ ได้ แต่ไม่เกิดประโยชน์ แต่ท่านต้องประกอบยาเอง ให้เอามะขามมาปอกเปลือกออก แฉ่น้ำเกลือ แล้วรินน้ำให้กิน หรือจะใช้น้ำกระเทียมดองกิน อาการโรคก็จะหาย แต่ท่านต้องทำเอง เขาบอกต่อไปว่าเขาชื่อ สันจิตใจเทวบุตร เหตุการณ์ดังกล่าวนี้เกิดขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๖

พอออกเดินทางจากภูผาบังมาพักอยู่ที่ตำบลหนึ่ง ชาวบ้านบอกเล่าเหตุการณ์ที่แปลกประหลาด คือเมื่อคืนนี้มีหมอกไหลผ่านไปในสวนใบยา ใบยาร่วงโรยไปหมด อีกครั้งหนึ่งที่อำเภอเงิน ลำปาง ชาวบ้านได้ร่อนน้ำฝนมีสีชา กินตายไปสิบกว่าคน ทั้งสองเรื่องที่ได้ฟัง รู้สึกว่าแปลก เพราะตรงกับเรื่องที่ได้เคลิ้มฝัน

ต่อจากนั้นได้เดินทางไปอำเภอวังสะพุง แล้วเดินทางขึ้นภูกระดึงไปพักอยู่ที่ตีนเขาหนึ่งคืน มีลูกศิษย์ติดตามไปด้วย คือเด็กสองคน พระสามองค์ได้เดินทางขึ้นภูกระดึง ถึงต้นแปะเวลาประมาณหนึ่งทุ่ม เดินจากต้นแปะไปที่พักราวสามกิโลเมตรเศษ เมื่อขึ้นถึงยอดเขาอากาศเย็นเฉียบหนาว มีป่าสน วันนั้นพอขึ้นถึงยอดเขาฝนก็ตก จึงพากันเดินหาที่พัก เห็นขอนต้นสนต้นหนึ่งล้มอยู่ในป่าหญ้าก็ได้ขึ้นนอนบนขอน มีทั้งฝนทั้งลม คินนั่นเป็นอันไม่ได้หลับนอน พระเณรหนีไปหลบอยู่ที่อื่น พอสว่างขึ้นก็เดินทางกัน เมื่อได้พบกัน แล้วได้ไปหาที่พัก พบถ้ำเล็กๆ แห่งหนึ่งมีลานหินสวยงาม มีบ่อน้ำเล็กๆ บ่อหนึ่ง ฝนตกลงมาคิन्नน้ำเต็มบ่อพอดี ได้อยู่เฝ้าดูสถานที่ใหญ่กว้าง มีต้นสนมาก มีหญ้าหนา มีความยาวประมาณเจ็ดกิโลเมตร กว้างประมาณเจ็ดกิโลเมตร เมื่อขึ้นไปบนนั้นรู้สึกราวกับว่าเรายู่นบนพื้นดิน แต่ต้นไม้อื่นไม่เกิด มันเกิดอยู่ตามเชิงเขา สันนิษฐานว่าเป็นเพราะบนยอดเขานี้เป็นพลาญหินเสียโดยมาก เพราะสังเกตุดูต้นสนที่ล้มลง รากต้นสนแผ่ลงตามซอกหิน

สถานที่นี้อยู่วิเวกสงัดสบายดี ถึงเวลาประมาณบ่ายห้าโมง วันไหนฝนไม่ตก พากันออกมานั่งสมาธิบนลานหิน นึกว่าเราไม่อยากจะกลับเมืองมนุษย์อยากอยู่ตามป่าตามดงอย่างนี้ ถ้าสามารถเป็นไปได้ ขอให้ข้าพเจ้าสำเร็จในทางอิทธิฤทธิ์ ถ้าไม่สำเร็จขอให้สิ้นภายในกำหนดเจ็ดวัน ขอให้นิพพานในวันที่เจ็ด มิฉะนั้นขอให้เทพเจ้าชักจูงให้ไปอยู่วิเวกห่างชุมชนชนตักสามปี เมื่อคิดเช่นนี้ คิดยังไม่เสร็จฝนตกลงมาทุกที จึงต้องกลับเข้าถ้ำ

มีเพื่อนพระองค์หนึ่ง ชื่อพระปลัดศรี ไม่เคยเดินดงไปไหน ระหว่างทางชอบขายข้าวขายของ เราถึรำคาญ คือท่านชอบคุยในเรื่องทางโลกมาก เมื่อเดินทางไปพบบ้านใดกันดาร ก็เอาเรื่องลพบุรีมีปลาชุมมาเล่าให้ชาวบ้านฟัง เล่าว่าปลารำลพบุรีส่งไปขายถึงจังหวัดชัยภูมิ ได้ฟังแล้วรู้สึกรำคาญใจ เพราะเราไม่ได้มาค้าขาย มาปลื้กวิเวก ต้องคอยเตือนเสมอ แต่ท่านมีพรรษามากกว่าเรา เมื่อขึ้นไปอยู่บนเขาก็อชอบก่อไฟ ผิงไฟ เวลาเรานอน ถ้าเราหลับไม่นอนก็ไม่กล้าผิงไฟ แล้วก็คุยกัน มีนายมันกับนายมนูร่วมวงด้วย

อยู่ได้หลายวันซักจะไม่สงบ วันแรกสบายดี ไม่มีใครพูดคุยกัน เพราะกลัวเสีย ช้าง เพราะเขานี้มีเสือและช้างมาก ได้พักอยู่ห้าคืน พอเช้าวันเสาร์หมด จึงเตรียมการเดินทางกลับ

เมื่อลงจากเขาแล้ว ได้นั่งพักอยู่ที่พื้นราบ มีลูกน้องของฝรั่งเอาเสื่อมาปูนิมนต์ให้นั่ง เราไม่นั่งจึงนิมนต์ปลัดศรีไปนั่ง ท่านไปนั่งได้สักครู่ได้ยินเสียงฟ้าร้องท้งๆ ที่มีแดด พร้อมๆ กับเสียงฟ้าร้อง กิ่งไม้ร่วงก็หักลงจากต้น ใกล้ศีรษะพระปลัดศรีประมาณหนึ่งกีบ ปลัดศรีหันซ้ายรีบลุกขึ้น เราจึงพูดว่า นั่นแหละการไม่สำรวม มักมีเหตุ ตั้งแต่นั้นมาพระปลัดศรีเลยเป็นผู้สงบ

ต่อจากนี้ได้เดินทางมาพักอยู่ที่โรงเรียนแห่งหนึ่งใกล้ผานกเค้า ตกเวลาค่ำดึกสงัด ลูกศิษย์เหนื่อยอ่อน พอตกดึกได้ยินเสียงเดินบุกป่าบุกกง รุ่งขึ้นได้ถามพระที่ไปด้วยว่า เมื่อคืนทำอะไรกัน ได้รับตอบว่า ขโมยกินน้ำตาลของหลวงพ่อบาหมานหลายวันไม่เห็นมัน เลยด้อมกินกันหมด เมื่อนั้นจึงหันแล้วพากันออกเดินทางข้ามดงใหญ่ เดินมาได้หนึ่งกิโลเมตร ก่อนจะออกเดินทางได้ตั้งใจไว้ว่า เราจะขีรตของเราเองให้ถึงอำเภอรูมแพ ซึ่งอยู่ห่างจากที่พักประมาณแปดสิบกิโลเมตร ว่าเราจะไม่ยอมขีรต จะเที่ยววิเวกไปตามป่า คิดอยู่ไม่กี่จิตใจก็มีรถยนต์คันหนึ่งวิ่งสวน เลยไปจอดอยู่ข้างหน้าประมาณ ๔-๕ เส้น เห็นผู้หญิงวิ่งมาจากรถ บอกว่า ขอนิมนต์ขึ้นรถฯ เพิ่งซื้อใหม่ มองดูหน้าพระเณรล้วนอยากขึ้น แต่เราไม่พาขึ้น เขาอ่อนวอนอยู่นานก็ไม่ยอมขึ้น พวกเราพากันแบกกลด สะพายบาตรเดินไปทั้งร้อนทั้งแดด เดินไปประมาณ 4 กิโลเมตร เห็นเขามีสาลเจ้าอยู่ข้างหน้า จึงหยุดพักตรวจดูถ้า มีหญิงอุ้มลูกมาคนหนึ่ง สะพายตะกวดมา ๓ ตัววางไว้ใกล้ที่เราพัก นึกอยากบิณฑบาตตะกวดกับแก แต่ไม่กล้าออกไปพักอยู่ครู่หนึ่งมีรถ ร.ต.พ. วิ่งมาจกลอย ได้รับเอานายมัน กับปลัดศรีติดรถมาด้วย คนขับรถกระโดดลงจากรถวิ่งมาหา เขาพูดว่า เห็นท่านเดินถนนหลายวันแล้ว ขอนิมนต์ขึ้นรถ เขาได้อ่อนวอนอยู่หลายนาทีและบอกว่า ไม่คิดค่ารถทั้งหมดรวมทั้งลูกศิษย์ด้วย ลูกศิษย์ต่างเดินอยู่ข้างหน้าก็มี ข้างหลังก็มี จึงตอบว่าขอบใจ มันไม่ขึ้น ลูกศิษย์เลยต้องพากันลงจากรถ เดินทางผ่านเข้าดงลาน ดงนี้เป็นป่าดงดิบ

พอถึงเวลาประมาณบ่ายห้าโมง พระปลัดศรีก็เกิดเป็นโรคบิด จึงได้อนุญาตให้ขึ้นรถไปพักคอยที่อำเภอรูมแพ นายมันก็เดินไม่ไหว ก็ได้อนุญาตให้ขึ้นรถไปด้วย ตกลงวันนั้นเดินด้วยกันสามคนคือ เรา พระจุม และนายมนู เด็กชาวจังหวัดมอญ มาถึงที่พักเป็นเวลาเย็นประมาณสองทุ่ม เรียกว่าบ้านกระท่อม หาที่พักลำบาก ได้ไปพักในป่าใกล้น้ำแห่งหนึ่ง ตื่นเช้าบิณฑบาตในบ้าน มันแล้วเดินทางต่อ เดินมาได้หนึ่งกิโลเมตร กำลังแดดจัดนั่งพักอยู่ร่มไม้แห่งหนึ่งพอสมควร เวลาประมาณห้าโมงเย็น ฟ้ามืดครึ้มคล้ายฝนจะตก ศิษย์ที่เป็นเด็กเหนื่อยเต็มที่ ไม่ยอมไปพักในป่า ขอตัวจะขึ้นรถไปขออนแก่นก่อน แต่เมื่อเรียกรถทุกคันก็ไม่มีคนใดหยุดรับ สักครู่หนึ่งเกิดมีพายุลมฝนตกใหญ่ เด็กได้เข้าอาศัยพักในบ้านโยม แต่บ้านหลังนั้นได้ถูกลมพัดหลังคาเปิด ตัวเองกับพระจุมเดินทางพักข้างทางรถยนต์ เห็นกระต๊อบหลังหนึ่งกว้างประมาณหนึ่งเมตร ยาวสองจุดห้าเมตร มุงด้วยหญ้าคา ฝนตกหนักพายุแรงพัดกิ่งต้นรังขาด ได้ชวนพระจุมพักที่กระต๊อบ

ท่านจุมก็ทนกลดพักอยู่ได้หลังคากระต๊อบซีกหนึ่ง อีกซีกหนึ่งเราขึ้นพักอยู่ ลมพัดมาอย่างแรงหลังคาซีกที่ท่านจุมก็ทนกลด ลมพัดตีปลิวไปกลางทุ่ง ครูเดียวคันเต้งรังหักฟาดลงมา ท่านจุมได้วิ่งมาหาเรา กระต๊อบนั้นอาศัยไม่ได้ ได้วิ่งไปพักใต้กอเบญจมาศ หมอบอยู่อย่างสบาย ทั้งหนาวทั้งสิ้นประมาณหนึ่งชั่วโมง ลมเงียบ ฝนหยุดตก ผ้าผ่อนเปียกปอนได้หากระต๊อบพบอีกหลังหนึ่ง จึงก่อไฟขึ้นแล้วนอนอยู่ในกระต๊อบ

ตอนกลางคืนฝนตกลงมาอีก รุ่งขึ้นก็เดินทางมาอำเภอรูมแพ ส่วนเด็กที่ติดตามเดินไม่ไหว ได้ส่งขึ้นรถไปคอยอยู่ขุมแพ จึงต้องเดินทางกับพระจุมเพียงสององค์ เวลาตอนเย็นประมาณห้าโมง ถึงอำเภอรูมแพ พระปลัดศรีเป็นบิดยังไม่

หายดี หน้าซีดเขียว แล้วได้พักอยู่ที่นั่นจนสบายพอสมควร ได้ทราบข่าวการจัดงานพระราชทานเพลิงศพสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ จึงออกเดินทางจากขอนแก่นโดยขบวนรถเร็วถึงกรุงเทพฯ ราวเดือนเมษายน พ.ศ. ๒๕๔๗

มาถึงวัดบวรนิเวศ คณะสงฆ์ได้หารืองานพระราชทานเพลิงศพสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ พอเสร็จเรียบร้อยแล้วไปประชุมที่หอเจิว มีสมาชิกสมาคมอีสานไปร่วมประชุมกันประมาณ ๑๐๐ คน นายเลื่อน บัวสุวรรณเป็นประธาน พอผ่านขึ้นหอเจิว ได้เห็นพระธรรมปิฎกและพระธรรมดิลก นั่งอยู่ที่ประชุมด้วย ไม่ได้พูดอะไรเลย ได้ยินแต่หมอฝน แสงสิงห์แก้วพูด เราขึ้นฟังอยู่ข้างนอก แต่การที่พูดกันในที่ประชมนั้น เราไม่พอใจ คือเขาวางนโยบายเก็บเงินไปสร้างโรงพยาบาลโรคจิตให้หมอฝน ที่อุบลราชธานี ในนามสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ขอโทษที่ประชุมแล้วกล่าวว่า เรื่องที่สนทนานี้ ผมเสียใจ ผมปฏิบัติสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ มาสามปี ดาญไปแล้ว ๑๐๐ กว่าวัน ครูบาอาจารย์และพวกสมาคมมานั่งฟังอยู่ ผมไม่ได้ยินว่าได้ปรารภเพื่อทำงานพระราชทานเพลิงศพสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ทางโรงพยาบาลนั้น ผมฟังดูว่าได้ตั้งงบประมาณ ๗ แสนบาท แต่งบประมาณของสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ไม่เห็นมีใครตั้ง ผมเสียใจมาก ขอโอกาสพูดด้วย

พอพูดเสร็จแล้วหมอฝนพูดว่า เรื่องนี้ได้เรียนจอมพลผดุงพดแล้วว่าเงินไม่พอ อยากเก็บเงินในงานนี้ไปสบทบ ท่านจึงได้อนุมัติมาหนึ่งหมื่นบาท จึงได้พูดเรื่องนี้ขึ้น เลยตอบไปว่า ผิด ผันไม่รู้ ไม่ใช่เรื่องโรงพยาบาล แต่เป็นเรื่องศพ ได้ยินดังนี้หมอฝนก็ลุกหนีไป นายเลื่อนนั่งนิ่งพูดว่า เมื่อเป็นดังนี้ อาจารย์ว่าอย่างไร เจ้าคุณธรรมดิลก เจ้าคุณญาณฯ นั่งนิ่งกันหมด เขาถามอีกว่า อาจารย์จะให้ทำอย่างไร จึงได้ตอบเขาว่า เรื่องโรงพยาบาลไม่รังเกียจ ขอเอาไว้พูดทีหลัง เพราะศพสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ยังเหม็นอยู่ ควรทำเสียก่อน เมื่อพูดจบแล้ว คุณนายคุณฯ ยกมือเห็นด้วยอยู่ข้างหลัง ได้ไปที่ที่ประชุมบันทึกการประชุมไว้รวม ๓ ข้อดังนี้

๑. เงินจะได้มาโดยวิธีใด ขอให้รวบรวมทำศพสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ เสียก่อน จนเป็นที่พอใจคณะกรรมการ

๒. เมื่อมีเงินเหลือจากการทำศพ ให้ตั้งคณะกรรมการพิจารณาอพยพเงินก้อนนี้ไปให้โรงพยาบาลต่อไป

๓. ไม่ต้องให้เลิกก็ได้

เมื่อได้บันทึกเสร็จแล้ว ได้มีคนฯ หนึ่งถามขึ้นว่า ศพนี้ใครจะเป็นคนจัดการ ถ้าไม่มีพระองค์ใดตอบ จึงได้ตอบแทนว่า คณะสงฆ์วัดบวรฯ เป็นผู้ดำริทำ มหาวิเชียรฯ ทำงานอยู่กระทรวงวัฒนธรรมได้พูดขึ้นว่า ท่านเป็นพระ ท่านจะทำศพ ท่านจะใช้จ่ายเงินได้อย่างไร จึงได้ตอบเขาว่า มือของฉันมีมาก กลัวแต่จะไม่มีเงินเก็บ ฉันเก็บไม่ได้ใช้ไม่เป็น คิษย์ของฉันก็มี ได้ฟังดังนี้ มหาวิเชียรฯ เลยเจิบ

ในที่สุดวันนั้นจึงได้เสนอว่าคณะกรรมการเก่าขอยกเลิก ขอตั้งใหม่มอบให้เจ้าคุณธรรมปิฎกเป็นประธาน แล้วก็เลิกประชุม

รุ่งเช้าวันหนึ่ง ได้เดินผ่านท่านเจ้าคุณธรรมปิฎก ท่านได้เรียกเข้าไปในห้องและบอกว่า ผมจะบอกอาจารย์เกี่ยวกับเรื่องสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ เพราะผมปิดเป็นความลับ ท่านพูดต่อไปว่า

๑. สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ สั่งให้ผมเป็นผู้จัดการฅาปนกิจศพท่านเมื่อท่านมรณภาพไปแล้ว

๒. ท่านมอบหมายเครื่องบริวารให้เป็นสิทธิของผม

๓. ให้ช่วยปกครองดูแลพระณรณะวัดบรมฯ

ก็ตอบท่านว่า “ดีมาก” ต่อมาได้เปิดเผยเรื่องคำสั่งของท่านสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ในที่ประชุมคณะสงฆ์จึงได้มอบกิจการถวายท่านเจ้าคุณธรรมปิฎก ก่อนออกจากที่ประชุมได้พูดขึ้นอีกคำหนึ่งว่า ขอโทษพระเดชพระคุณ เมื่อวานผมหมั่นไส้ ท่านไม่ไหว เวลาสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ยังมีชีวิตอยู่ ไม่เคยมีใครพูดเรื่องโรงพยาบาลของท่าน เวลาท่านตายก็ไม่พูดเรื่องทำศพ กลับมาพูดเรื่องโรงพยาบาล ถ้าผมได้พูดไปไม่ดี ไม่ถูก เป็นการเสียหาย ผมจะขอลาออกหนีจากวัด ไม่ขอเกี่ยวข้องกับงานศพครั้งนี้ เจ้าคุณธรรมปิฎกจึงได้อ้อนวอนไม่ให้ไป แล้วพูดว่า ที่ท่านอาจารย์พูดนั้นไม่ผิด จึงเป็นอันได้ร่วมมือร่วมใจกันทำงานครั้งนี้ไปจนสำเร็จ

อีกไม่ช้าก็ได้จัดเตรียมงานพระราชทานเพลิงศพสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ที่วัดพระศรีมหาธาตุ อำเภอบางเขน ซึ่งท่านได้เคยเป็นสมภารคนแรกในการสร้างวัดนี้ วัดนี้เป็นวัดที่คณะรัฐบาลได้จัดสร้างขึ้น เมื่อท่านได้ผ่านไปเรียบร้อยแล้ว ได้ออกไปจำพรรษาอยู่ที่นาแม่ขาวที่เรียกว่า วัดโคกการาม ทุกวันนี้

ที่ตั้งวัดโคกการามนี้ เดิมเรียกว่า นาแม่ขาว เจ้าของที่ดินคือ นางกิมหงษ์ และนายสุเมธ ไกรกาญจน์ ได้ถวายที่ดินให้สร้างวัดมีเนื้อที่ประมาณ ๕๓ ไร่ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๖ จนกระทั่งปี ๒๔๘๘ จึงได้ตั้งสำนักเป็นครั้งแรก โดยให้พระลูกศิษย์คือ พระครูใบฎีกาทศน์ มาเฝ้าสำนักแทน พร้อมทั้งพระลูกศิษย์อีก ๕ รูป รวมทั้งพระที่สำนักนี้ในครั้งนั้นเริ่มตั้งจำนวน ๖ รูป

เมื่อออกพรรษาและได้จัดงานพระราชทานเพลิงศพสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เรียบร้อยแล้ว ปี พ.ศ. ๒๔๘๘ จึงได้ออกไปจำพรรษาที่วัดโคกการาม ในระหว่างนี้ได้เริ่มคิดการจัดงานฉลองสมโภช ๒๕ พุทธศตวรรษในปี พ.ศ. ๒๕๐๐ การดำริในเรื่องนี้ได้ดำรงมานานปีแล้ว คือตั้งแต่ปีที่ได้เดินทางออกมาจากดงบ้านผาแคนแสนก้นคาร

ในระหว่างที่คิดดำริจะจัดงานฉลองสมโภช ๒๕ พุทธศตวรรษอยู่นี้ ได้เที่ยวเวกไปตามสถานที่ต่างๆ วันหนึ่งได้ไปตั้งสังฆจรัญฐานอยู่ที่ถ้ำพระสบาย อ.แม่ทะ จ.ลำปาง ได้ตั้งปัญหาขึ้นว่า “งานที่จะทำครั้งนี้เป็นงานใหญ่ แต่เราไม่มีสมบัติอะไร จะทำดีหรือไม่ดีหนอ ขอพระธรรมเจ้าจงบันดาลให้ปรากฏทราบในใจ มิฉะนั้นก็ขอให้เทพเจ้าผู้ปกปักรักษาประเทศชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และเทวดาผู้คุ้มครองรักษาพระแก้วมรกต อันเป็นมิ่งขวัญของคนไทยทั้งหมด จงช่วยกันบันดาลบอกช่องทางให้แก่ข้าพเจ้าด้วย”

อยู่มาวันหนึ่ง ได้เข้าไปในถ้ำลี้กอยู่หลังถ้ำพระสบายเข้าไป จุดไฟตะเกียงรั้วไว้หน้าพระพุทธรูป ตรงหน้าพระพุทธรูปปูด้วยกระดาน ส่วนตัวเจ้าของก็นั่งบนก้อนหินใหญ่ หันหน้าเข้าฝาในถ้ำ จุดไฟสว่างไว้ตลอดคืน แล้วก็ตั้งอธิษฐานความดำรินใจ

คืนนั้นเวลาประมาณตีสอง จิตใจก็สบายดี ได้มีเหตุการณ์อย่างหนึ่งเกิดขึ้น มีเสียงดังเกรียวกราวลงหน้าพระพุทธรูป ฟังดูไม่ใช่เสียงหิน แต่เป็นเสียงกระຈกแตก รอสักครู่หนึ่งจึงได้ลุกขึ้นมาดู เดินรอบๆ สังเกตดูห่างจากตัวประมาณเจ็ดศอก แสงไฟก็สว่างทั้งถ้ำ เพราะถ้ำเล็กมีความกว้างเพียง ๔ วาเศษเป็นวงกลม สูงประมาณ ๑๐-๑๕ เมตร มีช่องทะลุขึ้นไปบนอากาศ เดินดูรอบๆ แล้วก็ไม่เห็นอะไรเลย จึงกลับเข้าที่เดิมนั่งสมาธิต่อไป ได้นั่งเคลิ้มฝันไป ปรากฏเป็นเทพเจ้ามาพูดบอกว่า “เรื่องการทำงานฉลองสมโภช ๒๕ พุทธศตวรรษนี้ ท่านไม่ต้องคิด แต่ท่านต้องทำ จะทำเมื่อไรต้อง

สำเร็จ” หลังจากนั้นมาก็มิได้วิตกเรื่องนี้เท่าไรนัก ได้พักวิเวกอยู่เป็นเวลาพอสมควร

ในการมาถ้ำพระสบายคราวนี้ ก่อนจะกลับจากถ้ำ ได้ปรารภถึงเรื่องต้นโพธิ์ว่าอยากได้ต้นโพธิ์สักสามต้น มาปลูกไว้ที่ถ้ำนี้

ต่อมาได้เดินทางกลับลพบุรี ไปพักอยู่ที่วัดเขาพระงาม พอถึงเป็นเวลากลางกับวันมาฆบูชา จึงได้ชักชวนญาติโยมชาวพระนครและลพบุรี ทำพิธีมาฆบูชาเป็นเวลาสามวัน ได้แสดงธรรมะให้แก่พวกคณะทหารประมาณสามร้อยคน ที่มาทำการเวียนเทียนในคืนนั้นเสร็จแล้ว ได้เข้าสมาธิอธิษฐานจิตว่า เรื่องงานฉลองสมโภช ๒๕ พุทธศตวรรษนั้น ไม่ทราบว่ามันเป็นอย่างไรรู้สึกข้องใจอยู่ แล้วจึงได้ตั้งอธิษฐานขอถวายชีวิตในวันที่ ๑๕ ค่ำ คือไม่ฉันจังหัน ถวายดา คือไม่ยอมหลับ หากเพียรพยายามอยู่อย่างนั้น ก็ไม่ปรากฏว่ามีเหตุการณ์อันใด

ถึงเวลาจวนสว่างประมาณตีห้า ได้เคลิ้มฝันไปครู่หนึ่งได้เห็นแผ่นดินแยกออก มองลึกลงไป เห็นก้อนอิฐสีแดงๆ หักพังเกลื่อนกลาดทับถมอยู่ใต้ดิน ก็สำนึกขึ้นว่า นี่คือสถานที่บรรจุพระบรมธาตุในสมัยก่อน ได้ผุพังจมดินลงไปมากแล้ว ฉะนั้นท่านต้องเป็นผู้อุปการะช่วยเหลือสร้างพระเจดีย์เพื่อเป็นที่บรรจุพระบรมธาตุต่อไป ภายหลังงานฉลองสมโภช ๒๕ พุทธศตวรรษ มิฉะนั้นจะไม่หมดกรรมหมดเวร แล้วได้เคลิ้มฝันต่อไปอีกครั้งหนึ่งว่า

ในสมัยครั้งก่อนโน้น พระสงฆ์หมู่ประชุมใหญ่กันในประเทศอินเดีย เมื่อได้นัดหมายกันเรียบร้อยแล้ว ตัวเราไม่ได้ไปประชุมกับหมู่คณะ การประชุมนี้เนื่องด้วยการฉลองสมโภชพระบรมธาตุของพระบรมศาสดา ซึ่งเป็นงานสำคัญยิ่ง แต่เราไม่ได้ไปประชุม เพื่อนๆ จึงลงโทษว่า ต่อไปท่านต้องเป็นผู้อุปการะรวบรวมพระบรมธาตุบรรจุไว้ในองค์พระเจดีย์แห่งใดแห่งหนึ่ง เพื่อเป็นประโยชน์แก่พุทธบริษัทต่อไป

เมื่อเคลิ้มฝันได้ดังนั้นแล้ว การดำริที่จะทำงานสมโภช ฯ ก็หนักเข้ามาทุกที

อยู่มาวันหนึ่งเวลาจวนสว่างๆ จึงได้ตั้งอธิษฐานในใจว่า ถ้าข้าพเจ้าจะทำการฉลองสมโภชฯ ให้สำเร็จด้วยดี ขอจงให้พระบรมธาตุที่มีอยู่ในตัวข้าพเจ้านี้ขอให้บังเกิดมิให้ครบจำนวน ๘๐ องค์ มีอยู่ขณะนั้นประมาณ ๖๐ องค์เศษเท่านั้น เมื่ออธิษฐานเสร็จ สว่างแล้ว ฉันทันทีก็เปิดผอบออกนับดู ปรากฏว่ามีพระบรมธาตุครบ ๘๐ องค์บริบูรณ์

ต่อมาในคืนที่สอง ก็ได้ขึ้นไปนั่งสมาธิอยู่บนพระพุทธรูปใหญ่เชิงเขา คิณันมิได้นอน นั่งสมาธิเจริญกรรมอยู่รอบๆ พระพุทธรูปแล้วก็ได้จัดตั้งพานไว้พานหนึ่งพร้อมด้วยดอกไม้ธูปเทียน ทำการอธิษฐานว่า “ถ้ามีการฉลองสมโภชฯ จะสำเร็จ ขออัญเชิญพระบรมธาตุให้เสด็จมาเพิ่มเติมอีก จะเสด็จมาจากไหนก็ตาม พอรุ่งสว่างก็ได้พระบรมธาตุประมาณ ๑๐ องค์ เล็กๆ มีพลอยสีแดงปนอยู่ด้วย ก็รีบจัดเก็บเข้าภาชนะ ไม่บอกให้ใครทราบ แต่นึกว่าเราคงทำงานครั้งนี้สำเร็จ

ในปีนั้นได้เดินทางกลับมาจำพรรษาที่วัดโคกสการามเป็นปี พ.ศ. ๒๔๕๕

เมื่อออกพรรษาแล้ว ได้ทราบข่าวว่าได้ปรากฏมีต้นโพธิ์เกิดขึ้นหน้าถ้ำพระสบาย อำเภอแม่ทะ ลำปาง รวมสามต้น สวยงามเพราะขึ้นอยู่บนแท่นหิน ปัจจุบันนี้สูงประมาณแปดศอก

ในระหว่างจำพรรษาปี พ.ศ. ๒๔๕๕ ที่วัดโคกสการาม ความดำริเรื่องจัดงานฉลองสมโภชฯ ก็หนักแน่นเข้าทุกทีๆ แต่

ขณะนั้นยังไม่ตกลงใจว่าจะทำงานนี้ที่ไหนแน่ เพราะเป็นงานใหญ่ไปๆ มาๆ ก็เลยตัดสินใจว่า ต้องทำที่วัดอโศการาม การทำงานนั้นมีอยู่สองอย่างคือ

๑. พร้อมเพรียงกันกับพุทธบริษัททั้งหลายจัดทำขึ้น

๒. ทำด้วยลำพังตนเองคนเดียว

๑. ทำพร้อมกับพุทธบริษัทนั้นมีสามชั้นคือ

ชั้นต่ำ

ชั้นกลาง

ชั้นสูงสุด

ความดำรินี้ไม่ได้บอกใคร เป็นแต่ตั้งข้อสังเกตในการทำไว้คนเดียวเฉยๆ

เมื่อได้ทำงานสมโภชฯ สำเร็จเรียบร้อยแล้ว ปรากฏว่า การทำงานครั้งนี้ตกอยู่ในชั้นกลางเท่านั้น ถ้าหากทำได้ถึงชั้นสูงสุดจะไปสร้างจักรวาลพระพุทธรูปใหญ่ที่เขาพระงาม ในที่สุดก็ไม่สามารถถึงชั้นสูงสุด

๒. ทำด้วยลำพังตัวเองคนเดียวๆ นั้นดีมากที่สุด แต่ไม่เกิดประโยชน์แก่ปวงชน การกระทำอย่างนี้มีสามวิธีคือ

วิธีที่หนึ่ง อย่างชั้นต่ำต้องปลีกล้วนหน้าจากมนุษย์ หลบอยู่ในป่าจนถึง สามพรรษา จึงจะออกมาเกี่ยวข้องกับมนุษย์ได้

วิธีที่สอง อย่างชั้นกลาง ต้องเข้าไปอยู่ในป่าลึกโดยลำพัง ทำความพากเพียรจนครบไตรมาส สามเดือน ไม่กังวล

วิธีที่สาม อย่างสูงสุด ต้องเอาผ้าแดงผูกคนตัวเองไว้ ๗ วัน คือ หมายความว่าภายในเจ็ดวันนี้ จะพยายามสร้างความดี ๒ ชนิดคือ

ชนิดที่หนึ่ง ขอให้สำเร็จวิชา ๘ ประการ ภายใน ๗ วัน เพื่อจะได้ใช้เป็นเครื่องมือไว้ประกอบศาสนากิจ

ชนิดที่สอง ถ้าไม่สามารถเป็นไปได้ในชนิดที่หนึ่ง ขอให้ถึงที่สุดในวันที่เจ็ด พร้อมด้วยชีวิต เป็นอันไม่หวังกลับ

เมื่อทำได้ตามที่กล่าวมาข้างต้นนี้ จึงจะเป็นผู้หมดโทษและเวรกรรมซึ่งได้ทำกับเพื่อนไว้แต่ปางก่อนในความผิดครั้งนั้น

ต่อมาปลายปี พ.ศ. ๒๔๕๕ ก็จวนเวลา แต่ก็ได้เริ่มลงมือทำกิจการไว้บ้างแล้ว คือได้สร้างพระพุทธรูปแบบใบโพธิ์ ซึ่งได้ไปจำลองมาจากเมืองพาราณสี ในสมัยที่ได้เดินทางไปอินเดีย และได้รวบรวมผงต่างๆ ไว้หลายสิบแห่ง อาทิเช่น ดินจากสังเวชนียสถานในอินเดีย พระเครื่องที่แตกหักตามกรุต่างๆ และเพื่อนฝูงกับลูกศิษย์ได้ส่งจากจังหวัดต่างๆ มาถวายบ้าง มีน้ำมันด่างๆ ซึ่งบรรดานักปราชญ์ได้ทำไว้ในสมัยโบราณ ผสมผงเกสรและอักขระ รวบรวมพิมพ์ขึ้นได้สองชนิดคือ

๑. พระผงไม้ได้เผา

๒. พระผสมแล้วเผาไฟ

คิดอยู่ในใจว่า เราจะต้องสร้างพระพิมพ์ถึง 1 ล้านองค์ เมื่อลงมือทำแล้ว ได้มานับสำรวจตรวจตราดูในปี พ.ศ. ๒๔๕๕ เมื่อออกพรรษาแล้ว ได้จำนวนพระรวมทั้งสิ้นประมาณ ๑ ล้าน ๑ แสนองค์เศษ

วันหนึ่งเกิดนิมิตแปลกประหลาด คืนวันหนึ่งเจิบสด กำลังนั่งพิมพ์พระพุทธรูปอยู่มีพระบรมธาตุองค์หนึ่งได้เสด็จปาฏิหาริย์มาอยู่บนเตียงนอน มีลักษณะคล้ายรูปพระใบโพธิ์ที่กำลังพิมพ์อยู่ แต่พระใบโพธิ์ที่พิมพ์อยู่เป็นแบบพระแสดงธรรมจักร คือยกพระหัตถ์ สองข้างแบบแสดงพระธรรมเทศนา จึงได้ตั้งชื่อพระพิมพ์นี้ว่า “พระโพธิจักร” พระบรมธาตุองค์นั้นเดี๋ยวนี้ก็ยังอยู่ ยังมิได้บรรจุและยังมีพระบรมธาตุอีกองค์หนึ่ง เป็นแบบพระพุทธรูปนั่งสมาธิเดี๋ยวนี้ก็ยังอยู่

อีกวันหนึ่งไปนั่งสมาธิที่ลพบุรี เจิบสด จวนจะสว่างได้เห็นพระบรมธาตุอีกครั้งหนึ่ง เวลาประมาณตีห้า จวนสว่างได้มีรูปๆ หนึ่งแปลกประหลาดตกลงมา เป็นรูปคนทำด้วยแก้วเจียรในสีดามพู่ จึงได้เขียนจำลองรูปไว้จนบัดนี้

เหตุการณ์แปลกประหลาดต่างๆ เหล่านี้ได้เกิดมีขึ้นมาก จึงได้สั่งเตรียมการเรียกบรรดาพระลูกศิษย์ที่ใกล้ชิดแล้วแจ้งให้ทราบ ว่า เราต้องทำการฉลองสมโภช ๒๕ พุทธศตวรรษในปี พ.ศ. ๒๕๐๐ ที่วัดอโศการามนี้แน่นอน ได้ตัดสินใจเด็ดขาดในกลางพรรษาปี พ.ศ. ๒๔๕๕ นั้นเอง

เมื่อได้ตัดสินใจเรียบร้อยแล้ว ก็ได้ตรวจมูลค่าปัจจัยของตัวเองมีอยู่ประมาณ ๒๐๐ บาทเศษ แต่ก็ได้ส่งลงมือเตรียมการก่อสร้าง ปลูกปะรำ ทำฉัตร พอเริ่มลงมือก็ปรากฏว่า มีผู้นำเงินมาถวายให้เรื่อยๆ สร้างที่พักได้สองหลังก่อหมดเงิน ระยะนั้นได้ขึ้นไปเยี่ยมจันทบุรี เมื่อกลับมาถึงวัดอโศการาม พ.ศ. ๒๔๖๖ หลวงวิจิตรวาทการ ได้รายงาน ว่า เงินจวนหมดแล้วครับ ท่านพ่อจะไปหาที่ไหนในการทำงานครั้งนี้ได้วางแผนไว้ดังต่อไปนี้

๑. วัตถุประสงค์ของงาน มีดังนี้

๑.๑ สร้างพระพุทธรูป ๕๓๒,๕๐๐ องค์ และต้องเพิ่มให้เป็นจำนวน ๑,๐๐๐,๐๐๐ เป็นพระผงและพระดินเผาขนาดหนึ่งนิ้ว เพื่อแจกจ่ายแก่พุทธบริษัททั้งหลาย โดยไม่คิดมูลค่า เหลือจากนั้นแล้วบรรจุในรากฐานพระเจดีย์ต่อไป และจะสร้างพระทองเหลืองอีกสี่ปราง มีจำนวนห้าองค์ คือ ตรัสรู้หนึ่ง แสดงธรรมจักรหนึ่ง แสดงโอวาทแก่พระภิกษุสงฆ์ ตอนใกล้จะเสด็จดับขันธปรินิพพานหนึ่ง นิพพานไสยาสน์หนึ่ง พระประธานนั่งสมาธิเพื่อไว้ในโบสถ์หนึ่ง พระเงินขนาดเล็กหนึ่งนิ้ว พระนาค พระทองคำโตขนาดเดียวกัน (หนักหนึ่งบาท สร้างได้ราวสี่องค์) จะสร้างชนิดละห้าร้อยองค์ จะได้บรรจุในองค์พระเจดีย์เพื่อประโยชน์สูงสุดของกุลบุตร กุลธิดาแห่งเราท่านหลายในภายภาคหน้า

๑.๒ สร้างพระไตรปิฎก สามปิฎก คือ ๑. พระสูตร ๒. พระวินัย ๓. พระปรมาัตถ์ รวมเป็น ๘๔,๐๐๐ พระธรรมชั้นที่แปลเป็นภาษาไทย

๑.๓ อุปสมบทพระภิกษุ ๘๐ รูป บรรพชาสามเณร ๘๐ รูป บวชนุ่งขาวถือศีล ๘ อุบาสกชาย ๘๐ คน อุบาสิกาหญิง ๘๐ คน ถ้ามีจำนวนเกินไปจากที่กำหนดไว้ก็ยั้งดีการบวชมีกำหนดเจ็ดวัน เป็นอย่างต่ำ เริ่มทำพิธีอุปสมบทตั้งแต่วันขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๖ ถึง วันแรม ๓ ค่ำ ตรงกับวันอาทิตย์ที่ ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๐๐ จนถึงวันจันทร์ที่ ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๐๐

๑.๔ เมื่องานนี้สำเร็จจะไปแล้วด้วยดี มีวัตถุประสงค์อีกอย่างหนึ่งคือจะสร้างพระเจดีย์ไว้เป็นที่ระลึก ซึ่งได้เกี่ยวเนื่อง

ในวันสำคัญนี้ เพื่อไว้บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ๑ เพื่อบรรจุพระพุทธรูป ๑ เพื่อบรรจุพระธรรม ๑ อันเป็นส่วนของข้อธรรม และบริวารอื่นๆ ซึ่งเนื่องด้วยพระพุทธศาสนา พระเจดีย์นั้น จะสร้างกลุ่มเดียวกัน ๓ ชั้น ๆ ละ ๔ องค์ องค์กลางอีกองค์หนึ่ง องค์กลางเป็นองค์ใหญ่ ๔ เหลี่ยม กว้างยาว ๓ วา สูง ๑๓ วา นอกนั้นองค์เล็กโดยรอบ

การวางรากฐานพระเจดีย์นี้จะเริ่มกระทำไว้ก่อนงาน สถานที่คือวัดอโศการาม ต.ท้ายบ้าน อ.เมือง จ.สมุทรปราการ ซึ่งต้องการจะให้เป็นที่ตั้งของพระภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา ในทางวิปัสสนาธุระ (บำเพ็ญสมาธิภาวนา) ต่อไป

๒. พิธีฉลองสมโภชบำเพ็ญกุศลในงาน มีดังนี้

๒.๑ นิมนต์พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์วันละ ๒๐ รูป ๗ วัน

๒.๒ สวดพุทธาภิเษกวันละ ๘ รูป นั่งปรกวันละ ๘ รูป ๗ วัน

๒.๓ เทศน์สังคายนา ๕ กัณฑ์ วันละ ๑ กัณฑ์ สวดเจดีย์กัณฑ์ละ ๔๐ รูป เพื่อเป็นการบำเพ็ญกุศลอุทิศส่วนบุญให้ญาติของพุทธบริษัทที่ล่วงลับไปแล้ว (ญาติพลี)

๒.๔ ถวายอาหารบิณฑบาตแก่พระภิกษุสงฆ์ สามเณร ที่นิมนต์มาวันละ ๕๐๐ รูป ๗ วัน ต่อจากนั้นยังมีการบำเพ็ญกุศลเป็นนิจอีกจนครบ ๒ สัปดาห์ สัปดาห์ท้ายเฉียงพระวันละ ๓๐๐ รูป ๗ วัน

๒.๕ ในระหว่าง ๗ วันนี้ มีการเวียนเทียนสมโภชทุกวัน

๒.๖ ในวันวิสาขบูชา ตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ วันที่ ๑๓ พ.ค. พ.ศ. ๒๕๐๐ ทำพิธีบรรจุวัตถุต่างๆ ในรากฐานพระเจดีย์

๒.๗ มีการบำเพ็ญกุศลในลัทธิทางจีน คือสวดคงเต็ก ๓ วันและมีเทศน์ตามลัทธิขียนั้นอีก (วิธีการบำเพ็ญกุศลนอกจากนี้ยังมีอีก)

นอกจากนี้ก็จะสร้างที่พักให้ความสะดวกแก่พระเณรทุกเหล่า สร้างที่พักให้อุบาสก อุบาสิกาได้รับความสะดวก และต้องตั้งโรงครัวประจำในงาน

เมื่อได้เขียนโครงการขึ้นเช่นนี้แล้ว ก็ได้ดำเนินงานไปตามโครงการโดยลำดับ ได้เอาโครงการที่เขียนไว้มาให้ศิษย์ดูหลายท่านหลายคน ต่างคนต่างส่ายหัวไปมาแล้วพากันพูดว่า ท่านพ่อจะอย่างไร กิจกรรมงานใหญ่โตอย่างนี้ จะไปหาเงินทองที่ไหน แต่ตัวเจ้าของเองนี่ก็ราฟั้งแต่ในใจว่า เราทำบุญ คนใจบุญต้องมาช่วยไม่ต้องออกฎีกา

ต่อมา เมื่อได้กลับจากจังหวัดจันทบุรีแล้ว จวนเวลาจะเริ่มงานก็มีคนได้นำเงินมาถวายอยู่เรื่อย ๆ ปรากฏว่าได้เงินเป็นจำนวนเกือบหนึ่งแสนบาท มีคนๆ หนึ่งคือ ดร.หยุด แสงอุทัย กล่าวว่าทำงานครั้งนี้ไม่สำเร็จ จึงได้ไปทาบตามขอความช่วยเหลือจากรัฐบาล ได้ไปเจรจากับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม คือพลโท หลวงสวัสดิ์ฯ ซึ่งยังไม่เคยคุ้นเคยกันกับเรา แต่นำขอบใจท่านๆ ได้พูดกับดร.หยุดว่า ถ้าต้องการเงิน จะช่วยจัดการให้ เรื่องนี้คุณหญิงวาด เลขาวชิธรรมพิทักษ์ ได้นำมาเล่าให้ฟัง จึงได้ตอบไปว่า ไม่ต้องการ

การปลูกสร้างก็ได้เริ่มขึ้นเรื่อยๆ เงินก็มีคนมาทำบุญเรื่อย ๆ โดยไม่ได้แจ้งเรื่องการร้องขอจากผู้ใด เป็นแต่บอกเล่าแจกใบปลิวกำหนดการให้ทราบในคณะศิษย์เท่านั้น

ได้เตรียมการภายในวัดก็ได้สำเร็จไปเป็นส่วนใหญ่ สำหรับศาลาโรงพิธีได้มอบหมายให้อาจารย์สุณี (แม่น) ชังมานนท์ ครูช่วน อัฐกุล คุณทองสุข แม่กิมหงษ์ ไกรกาญจน์ เป็นเจ้าหน้าที่ปลูกสร้างจนสำเร็จ แต่ยังไม่เพียงพอ ได้สั่งให้ขยายหลังคาจากเพิ่มเติมอีกทั้ง ๔ ด้าน พ.ต.ท.หลวงวิโรจฯ พร้อมด้วยพระเณรได้ช่วยกันสร้างนอกจากนี้ยังได้ช่วยกันสร้างโรงครัวชั่วคราว และที่พักชั่วคราวขึ้นอีกหลายหลัง

ที่พักชั่วคราวสร้างเป็นหลังคาจากฝาจากยาวสี่สิบวา

โรงครัวยาวสามสิบวาเศษ กว้างประมาณสามวาหลังคาจาก

ที่พักพระเณรมีห้าหลังๆ หนึ่งยาวสี่สิบวา กว้างห้าวา หลังคาจาก ฝาจาก

ที่พักอุบาสก อุบาสิกাজัดแยกให้อยู่คนละที่ห้าหลัง ยาวหลังละ สี่สิบวา กว้างห้าวา

การปลูกสร้างที่พักชั่วคราวเหล่านี้สิ้นเงินไปประมาณหนึ่งแสนเศษ ศาลาโรงพิธีสิ้นเงินหนึ่งแสน หกหมื่น ห้าพัน ช่อมถน รบวัดโดยมีคุณหญิงวาศฯ เป็นผู้ทำ สิ้นเงินหกหมื่น รวมทั้งหมดสิ้นเงินสองแสนเศษ และอุปกรณ์อื่นๆ ที่จะต้องใช้จ่ายในงานนี้มีอีกมากมาย เงินที่มีอยู่ก็ค่อยๆ หมดไปทุกที แต่ก็ได้มาทุกวัน

พอข้างขึ้น เดือนเม.ย. ก็ได้จัดเตรียมการเป็นการใหญ่ญาติโยม พระเณร ที่อยู่ต่างจังหวัดได้เดินทางเข้ามาประชุมกันเป็นจำนวนมาก นาคที่มาสมัครบวชทั้งหญิงและชายมากมายทวีขึ้นทุกทีจนเลยจำนวนที่ได้กำหนดไว้แต่เดิม

ถึงวันที่ ๑๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๐ ก็ได้เริ่มบวชนาค ในการบวชนาคนี้ได้มีมนต์พระอุปัชฌาย์มาหลายองค์ คือ

๑. สมเด็จพระมหาวิรวงศ์ วัดมกุฏกษัตริยาราม

๒. พระพรหมมุนี วัดบวรนิเวศนาร

๓. พระศาสนโศภณ วัดราชาธิวาส

๔. พระธรรมดิลก วัดบรมนิวาส

๕. พระธรรมปิฎก วัดพระศรีมหาธาตุ

๖. พระญาณรักจิต วัดบรมนิวาส

นอกจากนี้พระอุปัชฌาย์ที่เป็นเพื่อนบ้าง ศิษย์บ้างช่วยกัน เพราะพิธีบวชนาคได้กลายเป็นเรื่องใหญ่โต จึงได้มอบเรื่องนี้ให้พระอาจารย์แดง เป็นผู้ฝึกหัดอบรมสั่งสอนนาคตลอดงาน และให้เป็นพระอุปัชฌาย์ด้วย นอกจากนี้ก็มี พระครูวิริยงค์ จ.จันทบุรี พระอาจารย์สีลา จ.สกลนคร ได้เป็นพระอุปัชฌาย์ด้วย ช่วยกันฝึกซ้อมจัดบริหารในการบวชพระบวชเณรจนสำเร็จ

สรุปแล้วการพิธีบวชนาคนี้มีคนช่วยทั้งหมดโดยไม่ต้องจ่ายเงินกองกลาง บวชจนกระทั่งไม่มีนาคจะให้เขาบวช ต้องประกาศงดรับเจ้าภาพบวชนาคทางเครื่องกระจายเสียง ในพิธีบวชนาคนี้มีคณะศิษย์เป็นเจ้าภาพในการบวช คิดเป็นเงินทั้งสิ้นประมาณ ๑๓๘,๐๐๐ บาท (หนึ่งแสนสามหมื่นแปดพันบาทเศษ)

พิธีบวชเริ่มตั้งแต่วันที่ ๑๑ ถึง ๒๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๐ ผู้บวชในงานครั้งนี้จำนวนระลอกดังต่อไปนี้ คือ

อุปสมบทพระภิกษุ มีจำนวน ๖๓๗ รูป
บรรพชาสามเณร มีจำนวน ๑๔๔ รูป
บวชอุบาสิกา (ชี) มีจำนวน ๑,๒๔๐ รูป
บวชพราหมณ์ มีจำนวน ๓๔๐ คน
บวชตาปะขาว มีจำนวน ๓๔ คน
บวชพราหมณ์ มีจำนวน ๑๒ คน
รวมจำนวนนักบวชทั้งสิ้น ๒,๔๐๗ ท่าน

ในงานฉลองสมโภช ๒๕ พุทธศตวรรษ ได้กำหนดกิจวัตรประจำบรรดาพุทธบริษัท ไว้ดังต่อไปนี้

เวลาเช้า

๑. หลังจากพระฉันจังหันเสร็จแล้ว มีการสวดมนต์ถวายนมัสการพระบรมธาตุ
๒. สวดมนต์ถวายพรพระ
๓. นั่งสมาธิ

เวลาบ่าย

๑. สวดมนต์ถวายนมัสการพระบรมธาตุ
๒. สวดมนต์สมโภช
๓. นั่งสมาธิหรือแสดงธรรมะ

เวลา ๑๖.๐๐ น. หยุดพัก

เวลา ๑๗.๐๐ น. เริ่มเข้าสู่ที่ประชุม แล้วสวดมนต์ถวายนมัสการพระบรมธาตุเวียนเทียน สวดพุทธาภิเษก สวดมนต์สมโภช นั่งสมาธิจนถึงเวลา ๒๔.๐๐ น. ให้ปฏิบัติเช่นนี้ตลอดไปจนเสร็จงาน

ในระหว่างกำลังทำงานนี้อยู่ ก็ได้ดำริขึ้นอีกอย่างหนึ่งว่า อยากจะทอดผ้าป่าที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม เพื่อเป็นการทดแทนความคิดที่เสียไป คือเรื่องมีว่า

ครั้งแรกได้ดำริตั้งมูลนิธิเป็นส่วนกลางของคณะสงฆ์ไทย จึงได้ทำรายงานกราบเรียนสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า วัดมกุฏกษัตริยาราม ราชวรมหาวิหาร ว่า “นิยัตติของพระสงฆ์ผู้ดำรงตำแหน่งสมณศักดิ์ทุกรูปในประเทศไทย ขอให้ท่านเสียสละเสีย ๑ เดือนในเดือน ๖ นี้เพื่อเป็นเครื่องระลึกในโอกาสที่ได้จัดการฉลองสมโภช ๒๕ พุทธศตวรรษ ส่วนตัวเองจะได้หาเงินทุนมาสมทบด้วย ขอให้สมเด็จพระเจ้าได้นำเรื่องเข้าสู่ที่ประชุมคณะสังฆมณฑลด้วยว่า จะเห็นด้วยกับความคิดเห็นอันนี้หรือไม่ประการใด”

สมเด็จพระเจ้าได้เอ่ยขึ้นคำหนึ่งจับใจเรามากว่า “ผมให้ทั้งหมด ๑ เดือน ท่านต้องการบริหารอย่างอื่นอีกในงานนี้ ก็ยินดีจะช่วย เมื่อได้ฟังแล้วนึกในใจว่า สาธุสาธุ สาธุ”

ในที่สุดสมเด็จพระเจ้าได้เห็นชอบด้วยในความคิดอันนี้ จึงได้นำเรื่องเข้าสู่ที่ประชุมสังฆมณฑลได้ทราบภายหลังว่า ในที่

ประชุมสังฆมณเฑียรวันนั้นต่างองค์ต่างเถียงกัน เป็นอันไม่สำเร็จ

เมื่อเป็นดังนี้จึงคิดทอดผ้าป่าถวายหลวงพ่อกั้วมรดกดีกว่า จึงได้นำความคิดนี้ถวายพระพร พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าประดิษฐาสารี ขอให้พระองค์ท่านทรงเป็นเจ้าภาพในกองผ้าป่าทั้งหมดเป็นจำนวน ๑๖ กอง (กองหนึ่งให้ ถวายหลวงพ่อกั้วมรดก) พระองค์ยินดีทรงเป็นเจ้าภาพ ให้ความสะดวก พระองค์ท่านได้รับสั่งให้บริษัท บริวาร ตลอดจนกระทั้งเจ้านาย และพระบรมวงศานุวงศ์มีคณะองคมนตรี เป็นต้น ให้จัดเตรียมการต้อนรับกองผ้าป่าอย่างเต็ม ขนาด จึงได้จัดกองผ้าป่าขึ้น ได้มูลค่าปัจจัยประมาณ ๓ หมื่นบาทเศษ แบ่งให้กองผ้าป่า ๑๕ กองๆ ละ ๓๐๐ บาทเศษ เงินที่เหลือจากนี้ถวายหลวงพ่อกั้วมรดก เป็นจำนวนเงินทั้งสิ้น ๒๔,๑๒๒.๓๐ บาท (สองหมื่นสี่พันหนึ่งร้อย ยี่สิบสองบาทสามสิบสองสตางค์) โดยตั้งเป็นบุญนิธิชื่อว่า “บุญนิธิ ๒๕๐๐ ปี คณะศิษย์พระอาจารย์ดี วัดอโศการาม” เพื่อเก็บดอกผลจากบุญนิธินี้ส่งเข้าบำรุงวัดพระศรีรัตนศาสดารามต่อไป ต่อมาได้นำส่งสมทบภายหลังอีกรวมเป็นเงิน บุญนิธิทั้งหมด ๕ หมื่นบาทเศษ

วันที่ ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๐๐ ตรงกับวันแรม ๗ ค่ำ เดือน ๖ ได้นำขบวนแห่พระพุทธรูป พระบรมธาตุ และกองผ้าป่า ๑๓ กอง จากวัดอโศการามไปทอดที่พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้า ประดิษฐาสารี ได้มีรับสั่งให้ทางสำนักพระราชวังจัดการต้อนรับ ได้มีการแห่รอบพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดา ราม ๓ รอบ องค์ท่านพร้อมทั้งคณะองคมนตรี ได้เสด็จมารับกองผ้าป่าในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ท่าน ได้มีรับสั่งให้ทางสำนักพระราชวังจัดภัตตาหารถวายพระเถระชั้นผู้ใหญ่ที่ได้รับนิมนต์มารับกองผ้าป่ารวม ๑๕ รูป พระเถระที่พระองค์ท่านนิมนต์มานั้น โดยมากนิมนต์จากวัดต่างๆ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงมี อุปการะมาแต่กาลก่อน เมื่อได้ถวายภัตตาหารเพลแก่พระสงฆ์เรียบร้อยแล้ว พระองค์ท่านก็ได้นำถวายกองผ้าป่าแก่ พระเถระที่ได้นิมนต์มาในวันนั้น

เมื่อเสร็จพิธีถวายกองผ้าป่าแล้วได้นำขบวนแห่ออกจากวัดพระศรีรัตนศาสดารามไปประดิษฐานที่วัดพระศรีมหาธาตุ อำเภอบางเขน ซึ่งได้ขอจากทางราชการและได้รับอนุญาตแล้ว

ถึงวัดพระศรีมหาธาตุแล้วทำพิธีรับต้นโพธิ์ ๒ ต้น แห่เวียนพระอุโบสถ ๓ รอบ ประกอบพิธีตามทางการ เสร็จแล้ว นำ ขบวนแห่เคลื่อนออกจากวัดพระศรีมหาธาตุ ไปยังจังหวัดนนทบุรี ต่อจากนั้นคณะศิษย์ได้นำพระบรมธาตุ ต้นโพธิ์ ไป ทำการฉลองที่สวนพุทธรักษา อำเภอบางบัวทอง ๑ คืน

รุ่งขึ้น วันที่ ๒๑ พฤษภาคม ๒๕๐๐ พระฉันทจันทน์แล้ว นำพระพุทธรูป พระบรมธาตุ ต้นโพธิ์ศรีมหาโพธิ์ ลงสู่ขบวน แห่ทางเรือจากอำเภอบางบัวทอง ล่องลงมาตามลำแม่น้ำเจ้าพระยา จนกระทั่งถึงท่าศาลากลางจังหวัดสมุทรปราการ คณะกรรมการทางวัดอโศการาม พร้อมทั้งผู้ว่าราชการจังหวัดสมุทรปราการ ข้าราชการและพุทธบริษัทได้มาต้อนรับ อย่างคับคั่ง นำขบวนขึ้นจากเรือ แล้วแห่จากศาลากลางเข้าตลาดเมืองสมุทรปราการ นำขบวนแห่ไปจนถึงวัดอโศกา รามในตอนบ่าย ฝ่ายพุทธบริษัททั้งหลาย มีเจ้าคุณอมรโมณี วัดจันทนาราม เจ้าคณะจังหวัดจันทบุรี เป็นหัวหน้าต้อนรับ ขบวนแห่ เมื่อถึงวัดอโศการาม แล้วได้นำขบวนแห่เวียนศาลา ๓ รอบ แล้วนำขึ้นประดิษฐานไว้บนศาลาโรงพิธีพุทธาภิเษก ได้ทำการถวายนมัสการพระบรมธาตุ พระพุทธรูป ต้นโพธิ์และพระสฤปเจดีย์ เสร็จแล้วพักผ่อน เวลา ๑๘.๐๐ น. ตีระฆังประชุมสวดมนต์สมโภช สวดพุทธาภิเษก เวียนเทียน มีพุทธบริษัทมาร่วมสมโภชกันมากมาย

รุ่งขึ้นเช้า วันขึ้น ๕ ค่ำ เดือน ๖ ตรงกับวันที่ ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๐๐ ได้ทำพิธีปลุกต้นโพธิ์ศรีมหาโพธิ์ที่วัดอโศการาม รวม ๔ ต้น ได้มาจากวัดพระศรีมหาธาตุ ๒ ต้น อีก ๒ ต้น ได้มาจากประเทศอินเดีย ต่อมาได้มีศิษย์นำต้นโพธิ์จาก

ประเทศอินเดียมาถวายอีก ๒ ต้นปัจจุบันนี้ที่วัดโสการามจึงมีต้นโพธิ์ศรีมหาโพธิ์รวม ๖ ต้น

ต่อจากนั้นก็ได้ทำการสมโภชกันตลอดมา อยู่มาวันหนึ่งการเงินชักเบาบาง ฝ่ายคณะกรรมการได้ประชุมหารือกัน จัดทำหนังสือร้องเรียนเพื่อขอความช่วยเหลือจากคณะรัฐบาล มีนางกิมเหรียญ กิ่งเทียน และนางตุ่น โกศลวิตร เป็นหัวหน้า ได้จัดทำหนังสือขึ้น ๑ ฉบับ แล้วนำมาอ่านให้ฟัง ใจความในหนังสือนั้นมีว่า ขอเรียนนายกรัฐมนตรื คือจอมพล ป.พิบูลสงคราม ให้ช่วยเหลือเป็นเป็นจำนวน ๕ หมื่นบาท เมื่อได้ทราบเช่นนั้น เขาอ่านให้ฟังยังไม่ทันจบ ก็สั่งให้เผาไฟทิ้งทันที แล้วพูดกับเขาว่า “ไม่มีกินในงานครั้งนี้ยอมตาย” ในที่สุดเงินก็ได้ทยอยเข้ามาเรื่อยๆ ไม่ขาดบางท่านก็ได้มาช่วยเหลือพระ ๓ วันบ้าง ๗ วันบ้าง เป็นเงินบ้าง ไทยบ้าง ในงานนี้ได้มีการสวดพุทธานิเษกอยู่ถึง ๑๕ วัน โดยมี พลตรีพงษ์ ปลูกณกันต์ เจ้ากรมการขนส่งทหารบก เป็นเจ้าภาพพุทธานิเษกตลอดงาน

คุณหญิงวาด เลขฉนิษฐรมวิทย์ รับพระมาสวดมนต์ ๓ วัน ๆ ละ ๑๐ รูปพร้อมด้วยเครื่องไทยทาน และเป็นเจ้าภาพเลี้ยงพระอีก ๗ วัน ๆ ละ ๓๕๕ รูป มีเทศน์ ๒ ถิ่น มีสวดคงเต็ก ๑ ถิ่น มีการลอยกระทง และจับสลากให้รางวัลแทนการทิ้งกระดาษ คุณนายทองสุข ชุ่มไฟโรจน์ เป็นเจ้าภาพเลี้ยงพระ ๓๐๐ รูป ๗ วัน นอกจากนี้ยังมีชาวจีนมาเลี้ยงอาหารเจช่วยอีกหลายวัน และมีญาติโยมคณะศิษย์จัดให้มีการเทศน์สังคายนาอีก ๑๑ เจ้าภาพ ชุดหนึ่งใช้จ่ายเป็นประมาณ ๕,๐๐๐ บาท

นอกจากนี้ทางด้านโรงครัวก็มีผู้ศรัทธามาบริจาคอาหาร ถ้วยชาม ข้าวสาร ฟืน ถ่านทุกอย่าง โดยมากไม่ค่อยได้ซื้อ มีแต่ผู้มีศรัทธานำมาบริจาคเป็นส่วนมาก ฉะนั้น ทางโรงครัวจ่ายเป็นค่ากับข้าววันหนึ่งๆ ไม่เกิน ๕,๐๐๐ บาท ฝ่ายคณะศิษย์ต่างคนต่างได้ช่วยเหลืออย่างเต็มความสามารถ

ฝ่ายพยาบาล ได้รับความช่วยเหลือจาก พลตรี ถนอม อุปถัมภ์านนท์ นายแพทย์ใหญ่ทหารบก และคุณหญิงสุดใจฯ ได้ส่งหน่วยพยาบาล พร้อมด้วยนายแพทย์และนายสิบพยาบาลมาประจำตลอดงาน เพื่อช่วยรักษาพยาบาลคนป่วยระหว่างงาน

ฝ่ายรักษาความสงบและจราจร มี พ.ต.อ. สดสรวง ตันสถิตย์ หัวหน้ากองสวัสดิภาพประชาชน กรมตำรวจ ได้สั่งให้ตำรวจจราจรไปรักษาการณ์จนตลอดงาน พร้อมทั้งส่งรถดับเพลิงมาประจำตลอดงาน ๑ คัน

ระหว่างนี้การงานก็ดำเนินไปด้วยดี การเงินก็สะดวกขึ้น กิจกรรมประจำวันก็ทำไปตามเคย การบวชก็มีทุกวัน ตลอดงานคืนฟ้าอากาศอำนวยให้เป็นอย่างดี ในงานนี้ไม่มีเหตุร้ายเกิดขึ้น ปลอดภัยดีทุกด้าน มีบ้างเล็กน้อยก็ไม่สำคัญอะไรเลย

วันที่ ๑๓ พฤษภาคม ๒๕๐๐ ตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ เจ้าภาพได้ทำการหล่อพระพุทธรูปรวม ๔ องค์ หน้าตักกว้าง ๘๐ เซ็นติเมตร คุณหญิงวาด เลขฉนิษฐรมวิทย์เป็นเจ้าภาพ ๒ องค์ (องค์หนึ่งหล่อถวายท่านพ่อ อีกองค์หนึ่งเพื่อตัวคุณหญิงวาดฯ เอง) พระยาเลขฉนิษฐรมวิทย์ เป็นเจ้าภาพ ๑ องค์ พ.ต.ท. หลวงวีระเดชกำแหง และคุณนายน้อย วีระเดชกำแหง เป็นเจ้าภาพ ๑ องค์ ราคาองค์ละ ๖,๗๕๐ บาท นายกวางหัง แซ่เหี้ย พร้อมทั้งบุตรภริยาหล่อถวายอีก ๑ องค์ได้ทำการหล่อตั้งแต่งานมาขบฐา นำมาสมทบในงานนี้ด้วย ราคา ๓๔,๐๐๐ บาท รวมทั้งค่าฉลองเสร็จพระพุทธรูปเหล่านี้ทางวัดไม่ต้องจ่ายเงิน เจ้าภาพจ่ายเอง คิดเป็นเงินทั้งสิ้น ๖๑,๑๖๐ บาท ได้ทำการสมโภชจนสำเร็จ

ฝ่ายมหรสพไม่ค่อยมีคนสนใจดู เพราะตั้งใจมาทำศาสนพิธีมากกว่า คณะศิษย์ชาวจีนนำเงิน ๑ โรงมาช่วย ๑ ถิ่น คุณวาริ

ฉัษฎกุล อำเภอบางใหญ่ นำละครมโนห์ราและหนังตลุงอย่างละ ๑ ชุด มาช่วย อยู่จนตลอดงาน มีหมอลำอีสาน ๑ ชุด แอ่วอยู่ ๑ คืน ก็ต้องเลิกมีภาพยนตร์มาช่วยอีก ๒ จอ กิจการเหล่านี้ไม่ต้องจ่ายเป็นเพราะคณะศิษย์นำมาช่วย

ได้ทำการฉลองอยู่อย่างนี้ โดยวิธีการสวดมนต์สมโภช เวียนเทียน สวดพุทธาภิเษก นั่งสมาธิ มีการแสดงธรรมะ ได้ นิมนต์พระเถระชั้นผู้ใหญ่มาช่วยแสดงธรรมะ อาทิ สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า วัดมกุฏฯ ได้มาเทศน์โปรด ๑ ถิ่น พุทธศาสนิกชน มาเทศน์ ๑ ถิ่น นอกนั้นก็แสดงธรรมเป็นครั้งเป็นคราว เจ้าของแสดงเองบ้าง พระอาจารย์ต้องแสดงบ้าง ได้บำเพ็ญกิจวัตรอย่างนี้ จนถึงวันที่ ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๐๐ สรุปแล้วงานครั้งนี้มีสถิติรายรับรายจ่ายทั้งหมด ดังต่อไปนี้

ยอดรายรับ ถึงวันที่ ๒๕ พฤษภาคม จำนวน ๘๔๐,๓๔๐.๔๕ บาท

ยอดรายจ่าย ถึงวันที่ ๒๕ พฤษภาคม จำนวน ๔๓๓,๓๒๖.๗๕ บาท

หักแล้วคงเหลือเงิน ๓๐๗,๐๑๓.๗๐ บาท

(สามแสนเจ็ดพันสิบสามบาทเจ็ดสิบลีฬด)

เงินทั้งหมดนี้เป็นเงินที่พุทธบริษัทได้บริจาคด้วยจิตใจศรัทธา นอกนั้นเป็นเงินแห่ง เช่นบวชนาค เจ้าภาพจัดกันเอง กองกลางไม่รับเงินจำนวนนี้ เทศน์สังคายนา เลี้ยงพระสวดมนต์ สร้างพระพุทธรูป สร้างศาลาโรงพิธี ซ่อมถนนเข้าวัด สวดคงเต็ก เหล่านี้เป็นประเภทเงินแห่ง รวมแล้วหลาย ๆ เป็นเงินประมาณ ๑ แสนเศษ เมื่อเสร็จงานแล้วเหลือเงินสด อยู่ในบัญชีเป็นจำนวนเงิน ๓๐๗,๐๑๓.๗๐ บาท (ซึ่ง พ.ต.ท. หลวงวีระเดชกำแหง ได้ฝากไว้ในธนาคาร ตามคำสั่งของท่านพ่อ เงินจำนวนนี้ได้ใช้จ่ายสมทบทุนบำรุงวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ๑ หมื่นบาท และก่อสร้างเพิ่มเติมภายในวัด อาทิเช่น ซ่อมเครื่องกำเนิดไฟฟ้าพร้อมทั้งเสาและสายไฟ สร้างโรงครัวถาวร สร้างพระอุโบสถสำรองชั่วคราว ๆ ละ รายละเยียรจ่ายเหล่านี้อยู่กับ พ.ต.ท. หลวงวีระเดชฯ ท่านพ่อได้ตรวจดูแล้ว ส่งหลักฐานการจ่ายให้ พ.ต.ท. หลวงวีระเดชฯ เก็บรักษาไว้ เงินเหลือนอกจากนี้ ได้มอบให้คณะกรรมการก่อสร้างพระอุโบสถและพระเจดีย์ เพื่อดำเนินการก่อสร้างต่อไป พระอุโบสถนั้นได้เริ่มลงมือก่อสร้างตั้งแต่วันที่ ๑๘ มกราคม ๒๕๐๒ ตามแบบแปลนของกรมศิลปากร)

ในพิธีฉลองครั้งนี้ มีคณะสงฆ์ พุทธบริษัทมาร่วมอนุโมทนา ตลอดจนกระทั่งพระเถระ อุบาสก อุบาสิกา ถึง ๔๕ จังหวัด ต่อจากนั้นก็เป็นอันสำเร็จการ การจัดงานฉลองสมโภช ๒๕ พุทธศตวรรษ ในปี พ.ศ. ๒๕๐๐

ต่อมาเวลาจวนเข้าพรรษา ได้มีเจ้าภาพคนหนึ่ง ชื่อนายธนบุญ ภิรมานนท์ พร้อมด้วยภริยาและบุตร สร้างพระพุทธรูป ถวายในปี ๒๕๐๐ นี้อีก ๑ องค์ กิรราค่าก่อสร้างเป็นเงิน ๗๕,๐๐๐ บาท หน้าตัก ๔ ศอก ๔ นิ้ว ทำการฉลองและ สร้างแท่นอีก รวมทั้งสิ้นเงินทั้งหมด ๑ แสน ๕ พันบาทเศษ

ระหว่างอยู่จำพรรษา ยังคงมีพระ เณร อุบาสิกา ซึ่งได้บวชเมื่องานฉลองสมโภช ๒๕ พุทธศตวรรษ และยังคงบวชอยู่ ร่วมกัน บำเพ็ญกุศลต่อมาในพรรษาอีกเป็นจำนวนมาก

เมื่อออกพรรษาแล้ว ต่างคนต่างกลับไปเยี่ยมบ้านของตน ยังคงเหลืออยู่จนกระทั่งปัจจุบันนี้ก็ยังมีส่วนตัวเราได้ออกไปเยี่ยมความทุกข์สุขของคณะศิษย์ที่ได้มาร่วมงานสมโภชครั้งนี้หลายแห่ง

ในปี พ.ศ. ๒๔๕๕ นี้ได้รับแต่งตั้งสมณศักดิ์ เป็นพระครูสัญญาบัตรชั้นเอกในนามว่า “พระครูสุทธธัมมจารย” เมื่อวันที่ ๕ เดือนธันวาคม ๒๔๕๕ ซึ่งตนของตนไม่เคยคิดนึกและไม่รู้ตัว ต่อจากนั้น เมื่อออกพรรษาแล้วก็ได้ขึ้นไปเยี่ยมจังหวัดลำปาง อยากรไปสร้างพระเจดีย์สัก ๑ องค์ที่ถ้ำพระสบาย เมื่อได้ไปถึงจังหวัดลำปางก็ได้ทราบว่า ได้มีต้นโพธิ์เกิดขึ้นแล้ว ๑ ต้น ที่หน้าถ้ำพระสบาย ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๕๕ บัดนี้ต้นโตสูงแล้วก็รู้สึกดีใจมาก ในที่สุดก็ได้สร้างพระเจดีย์ไว้องค์หนึ่งแล้วบรรจุพระบรมธาตุไว้ที่ถ้ำนั้น มีเจ้าแม่สุข ฌ ลำปาง คุณนายกิมเหรียญ กิ่งเทียน แม่เลี้ยงเต่า จันทรวโรจน์ และคณะอุบาสก อุบาสิกา ได้ช่วยร่วมมือกันเป็นผู้อุปการะ พร้อมคณะศิษย์ทั้งพระและฆราวาสช่วยกันจนสำเร็จสมความปรารถนา ได้นำต้นโพธิ์อินเดีย ๑ ต้นไปปลูกไว้ที่ถ้ำด้วย

ต่อจากนั้น ได้เดินทางไปเชียงใหม่ อุดรดิตถ์ พิษณุโลก นครสวรรค์ ลพบุรี เทียวจาริกสัญจรไปในระหว่างเวลาออกพรรษาทุกปี การทำเช่นนี้ ก็เพราะได้คิดเห็นว่า การที่จะอยู่ประจำวัดเฉยๆ ก็เปรียบเหมือนรถไฟที่จอดนิ่งอยู่ที่สถานีหัวลำโพง ประโยชน์ของรถไฟที่จอดนิ่งอยู่กับที่มีอะไรบ้าง ทุกคนคงตอบได้ ฉะนั้น ตัวเราเองจะมานั่งอยู่ที่เดียวนั้น เป็นไปไม่ได้จำเป็นจะต้องออกสัญจรอยู่อย่างนี้ตลอดชาติ ในภาวะที่ยังบวชอยู่

การประพุดิเช่นนี้ บางครั้งหมู่คณะก็ดำเนินโทษ บางคราวก็ได้รับคำชมเชย แต่ตนเองเห็นว่าได้ผลทั้งนั้น เพราะได้รู้จักภูมิประเทศ เหตุการณ์ ขนบธรรมเนียมประเพณีของพระศาสนาในที่ต่างๆ บางอย่างบางชนิดเราอาจเียงกว่าเขา บางอย่าง บางหมู่คณะ บางสถานที่เขาอาจดีกว่าเรา ฉะนั้น การสัญจรไปจึงไม่ขาดทุน นั่งอยู่นิ่งๆ ในป่าก็ได้ประโยชน์ ถ้าวินโยนเขาเียงกว่าเรา เราก็เป็นอาจารย์ให้เขา หมู่ไหนฉลาดกว่าเรา เราก็ยอมคนเป็นศิษย์เขา ฉะนั้น การสัญจรไปมาจึงไม่เสียประโยชน์ อีกประการหนึ่ง ที่เราชอบไปอยู่ตามป่าตามดงนั้น ได้เกิดความคิดหลายอย่างคือ

๑. เป็นประเพณีของพระพุทธเจ้า เพราะพระองค์ประสูติในป่า ตรัสรู้ในป่า ดับขันธปรินิพพานในป่า แต่ทำไมพระองค์จึงสามารถทำความดีไปฝังไว้กลางพระมหานครได้ เช่น ได้ไปทรงขยายกิจการ พระศาสนาให้แก่พระเจ้าพิมพิสาร ราชานแห่งกรุงราชคฤห์ เป็นต้น

๒. พิจารณาเห็นว่าการหลบ ดีกว่าการสู้ เพราะเรายังไม่ได้เป็นผู้วิเศษ ตราบใดถ้าเราได้เป็นผู้มีหนึ่งเหนียว สามารถทนทานต่อลูกปืน หอก ดาบได้แล้ว เราจึงควรอยู่ในที่ชุมนุมชน ฉะนั้น จึงคิดว่าหลบดีกว่าสู้ คนที่รู้จักหลบ เขาบอกว่า “รู้จักหลบเป็นปึก รู้จักหลีกเป็นหาง” แปลความหมายว่า ลูกไก่ออกมาจากไข่ตัวเล็กๆ ถ้ามันเข้าใจหลบ มันก็ไม่ตาย มีโอกาสได้เติบโตออกปีกออกขน สามารถช่วยตนเองในกาลข้างหน้าได้ รู้จักหลีกเป็นหาง เช่นหางเสือที่วิ่งในน้ำ ถ้าคนถือท้ายรู้จักจัดหรือกด ก็สามารถนำเรือขึ้นวิ่งหลบการเกยตอและหาดได้อย่างดี เรือจะหลบได้ต้องอาศัยหางเสือของคนเองเมื่อคิดได้เช่นนี้ จึงมีนิสัยชอบอยู่ป่า

๓. มานึกถึงหลักธรรมชาติ ก็เป็นสถานที่ที่สงัดสงบ ได้สังเกตเหตุการณ์ในภาวะของภูมิประเทศ เช่น สัตว์ป่าบางเหล่าเวลานอนนอนผิกับสัตว์ในบ้าน มันก็เป็นข้อเตือนใจได้ ตัวอย่างเช่น ไก่ป่า หูตาว่องไว หางกระดก ปีกแข็ง ขันสั้น วิ่งเร็ว บินไกล ลักษณะเหล่านี้เกิดจากไหน ได้นำมาเตือนใจแล้วเกิดความคิดว่า ไก่บ้าน ไก่ป่า เป็นสัตว์ตระกูลเดียวกันแต่ไก่บ้าน ปีกอ่อน ขันยาว หางดก รุ่มง่าม มีกิริยามารยาทต่างกัน ก็นึกได้ว่า เกิดจากความไม่ประมาท เพราะสถานที่นั้นมีภัยอันตรายรอบกวน จะไปทำตนเหมือนไก่บ้านก็ต้องเสร็จงูเห่าและพังพอน

ฉะนั้น เวลาจะกิน จะนอน ลืมตา หลับตา มารยาทของไก่ป่าต้องเข้มแข็ง จึงจะปลอดภัยอยู่ได้ ตัวเราคนใดที่ถนัดนั้น ถ้าขึ้นเขาลูกในหมู่คณะก็เหมือนมิดเหมือนจอบปักจมอยู่ในพื้นดิน ทำให้สึกหรอได้ง่าย ถ้าถูกหินถูกตะไคร้ขัดถูอยู่เป็นนิจสนิมก็ไม่มีโอกาสเกิดขึ้นได้ ใจของเราตั้งอยู่ในความไม่ประมาท ฉะนั้น จึงชอบอยู่ในป่าเสมอมา เป็นการได้

ประโยชน์ ได้คิดเตือนใจหลายอย่าง

๔. มาระลึกถึงคำสอนที่พระพุทธเจ้าทรงสอนในครั้งแรก ซึ่งเป็นประเพณีของสมณะเป็นคำสอนที่ชวนให้คิดอยู่มาก คือครั้งแรกพระองค์ทรงสอนธรรมะก่อนพระวินัย เช่นเวลาอุปสมบทได้สอนพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ แล้วก็สอนกรรมฐาน ทั้ง ๕ มีเกสา โลมา นขา ทันตา ตโจ เป็นต้น ต่อจากนั้นก็ให้โอวาทแก่ผู้บรรพชาอุปสมบท มีใจความอยู่ ๔ อย่าง คือ

(๑) ให้ถือการเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร แสดงตนเป็นผู้ขอ แต่พระองค์ไม่ให้แสดงตนเป็นคนยากจน เช่น เขาให้เท่าไรก็ยินดีเท่านั้น

(๒) พระองค์สอนให้ไปอยู่ในที่สัณฺฑ ที่เรียกว่า “รุกขมุลเสนาสนะ” มีบ้านร้าง สุญญาคาร หิมมิยัง เจริมผา กูหา ถ้า สถานที่ต่าง ๆ เหล่านี้ มีปัญหาว่าพระองค์ทรงเห็นประโยชน์อะไรหรือ จึงได้สอนเช่นนั้น แต่ตัวเองก็นึกเชื่ออยู่ในใจว่า ถ้าเรื่องเหล่านี้ไม่มีประโยชน์ พระองค์คงไม่สอน ถึงกระนั้นก็ยังมีความรู้สึกเล็งเลใจอยู่ จนเป็นเหตุให้สนใจในเรื่องนี้

(๓) พระองค์สอนให้ถือผ้าบังสุกุลเป็นเครื่องใช้สอย ตลอดจนให้ถือเอาผ้าพันศิลาขมาใช้นุ่งห่ม ก็เป็นเหตุให้ตัวเองนึกถึงเรื่องตายว่า การนุ่งห่มผ้าพันศิลาขามีประโยชน์อะไรบ้าง ข้อนี้พอได้ความง่าย ๆ คิดดูโดยหลักธรรมดาที่จะเห็นได้ว่า ของตายนั้นไม่มีใครต้องการอย่างหนึ่ง อีกอย่างหนึ่งก็คือของตายเป็นของไม่มีพิษไม่มีโทษ

ในข้อนี้พอจะน้อมนึกตรึกตรองได้อยู่บ้าง ว่าพระองค์ได้สอนไม่ให้เป็นผู้ทะนงตัวในปัจจุโลก

(๔) พระองค์สอนให้บริโภครักษาโรคที่หาได้อย่างง่าย ๆ เช่น ให้ฉันยาด้วยน้ำมูตรเน่า

คำสอนต่างๆ ของพระองค์ดังกล่าวมาข้างต้นนี้ เมื่อเราได้รับฟังเข้าแล้วเป็นเหตุให้เกิดความสนใจ แต่เมื่อสรุปแล้ว จะได้รับผลหรือไม่ได้รับผลก็ตาม แต่เรามีความเชื่อมั่นอยู่อย่างหนึ่งว่าพระองค์ไม่ใช่นักคิดทึ่งมหาย เรื่องใดที่ไม่มีเหตุผล พระองค์คงไม่ทรงสั่งสอนเป็นอันขาด

ฉะนั้น จึงได้มาระลึกนึกคิดว่า ถ้าเราไม่เชื่อในคำสอนของพระองค์ เราก็ควรยอมรับนับถือตามโอวาท หรือถ้าเราไม่เชื่อความสามารถของผู้สอนเรา เราก็ควรทำตามไปก่อนโดยฐานะที่ทดลองดูเพื่อเป็นการรักษาสังฆประเพณี ระเบียบแบบแผนของผู้ที่เราเคารพนับถือกราบไหว้เอาไว้ก่อน

อีกประการหนึ่งได้ระลึกถึงคำพูดของพระมหากัสสปะ ซึ่งเป็นผู้ถือเคร่งครัดในธุตงค์ เช่น ถือการอยู่ป่า ฉันอาหารแต่เมื่อเดียว ถือผ้าบังสุกุลเป็นวัตร ท่านได้ขอปฏิบัติตัวของท่านอย่างนี้ตลอดชีพ ในเรื่องนี้พระองค์ได้ทรงซักถามพระมหากัสสปะว่า “ท่านเป็นผู้สิ้นอาสวะแล้ว ท่านชวนชวาทเพื่อเหตุอะไร” พระมหากัสสปะตอบว่า “ข้าพระองค์มุ่งประโยชน์ของกุลบุตรที่จะเกิดตามมาสุดท้ายภายหลังไม่ได้มุ่งประโยชน์ส่วนตัว เมื่อข้าพระองค์ไม่ทำ จะเอาใครเป็นตัวอย่าง เพราะการสอนคนนั้นถ้ามีตัวอย่างสอนได้ง่าย เปรียบเสมือนการสอนภาษาหนังสือ เขาทำแบบหรือรูปภาพประกอบการสอน เป็นเหตุให้ผู้เรียน เรียนได้สะดวกขึ้นอีกมาก ถ้าพระองค์ประพฤตินี้ฉันใด ก็ฉันนั้น”

เมื่อได้ระลึกถึงคำพูดของพระมหากัสสปะ ซึ่งได้ทูลตอบพระบรมศาสดาเช่นนี้ ก็สงสารพระมหากัสสปะท่านอดสูหา

ตราครุฑราชมาน ถ้าเปรียบในทางโลกท่านก็เป็นถึงมหาเศรษฐี ควรได้นอนที่นอนที่ดีๆ กินอาหารที่ประณีต ตรงกันข้าม ท่านกลับสู้อุตสาหะมาทนลำบากนอนกลางดิน กินกลางหญ้า ฉะนั้นอาหารก็ไม่ประณีต เปรียบเทียบกับตัวเราเสมอเพียงแค่นี้ จะมาหาแต่ความสุขใส่ตัวแค่อามิส ก็บังเกิดความละอายใจ สำหรับพระมหากษัตริย์เวลานั้นท่านจะบริโภคอาหาร นั่ง นอน ในที่สวयงามเท่าไรก็ตาม ย่อมไม่มีปัญหาใดๆ ที่จะเป็นไปได้เพื่ออาสวะกิเลสเสียแล้ว แต่ว่าเป็นของไม่แปลก ท่านกลับเห็นประโยชน์ที่จะเกิดแก่บรรดาสาธุชน

ฉะนั้น เรื่องราวต่างๆ เหล่านี้ ล้วนแต่เป็นข้อสะกิดใจเรามาตั้งแต่เริ่มบวชในครั้งแรก

เมื่อพูดถึงเรื่องการอยู่ป่า ก็เป็นของแปลกประหลาดเตือนใจเรามาก เช่น บางคราวได้มองเห็นความตายอย่างใกล้ชิด และได้รับคำเตือนใจหลายอย่าง บางคราวก็เกิดจากคนในป่า บางคราวก็เห็นพฤติกรรมของสัตว์ในป่า สมัยหนึ่ง มีตาแก่ชายแก่สองคนผิวเมื่อย พากันไปตักน้ำมันยางในกลางดงใหญ่ เผอิญไปพบหมีใหญ่ตัวหนึ่ง ได้เกิดการต่อสู้กันขึ้น เมื่อยหนีขึ้นต้นไม้ทัน แล้วร้องตะโกนบอกตัวว่า “ถ้าสู้มันไม่ไหว ให้ลงนอนหงายนิ่งๆ ทำเหมือนคนตาย อย่ากระตุกกระดิก” ฝ่ายตัวพอได้ยินเมื่อยร้องบอกดังนั้นก็ได้สติ แก่จึงแกล้งล้มลงนอนแผ่ลงกลางพื้นดิน และนอนนิ่งๆ ไม่ไหวตัว เมื่อหมีเห็นดังนั้นก็ขึ้นคร่อมตัวตาแก่ไว้ ปลดปล่อยปล่อยดิน ไม่ตะปบตาแก่อีก เป็นแต่มองดูตาแก่ที่กำลังนอนหงายอยู่นั้น ตาแก่ก็ได้แต่นอนบริกรรมภาวนาได้คำเดียวว่า “พุทโธ พุทโธ” พร้อมทั้งนึกในใจว่า “เราไม่ตาย” หมีก็จึงขำ จึงสรีระแอกแล้วใช้ปากคันตัวแกทางซ้ายทางขวา แก่ก็ทำเป็นนอนตัวอ่อนไปอ่อนมาไม่ยอมตื่น หมีเห็นดังนั้นก็คิดว่าตาแก่คงตายแล้ว มันจึงหนีไป ต่อจากนั้นสักครู่หนึ่งแกก็ลุกขึ้น เดินกลับบ้านกับเมื่อย บาดแผลที่แก่ได้รับคือหัวถลอกปอกเปิกแต่ไม่ตาย แก่ก็สรุปให้ฟังว่า “สัตว์ป่าต้องเป็นอย่างนี้ ถ้าเราเห็นว่าจะสู้ไม่ไหว ต้องทำตัวเหมือนคนตาย”

เมื่อเราได้ฟังแง่เล่าแล้ว ก็ได้ความรู้ขึ้นอีกอย่างหนึ่งว่า คนตายไม่มีใครต้องการ เราอยู่ในป่าเราก็ควรทำตนเหมือนคนตาย ฉะนั้นใครจะว่าดีหรือชั่วประการใด เราต้องนั่งสงบกาย วาจา ใจ จึงจะรอดตาย เป็นอุทาหรณ์เตือนใจได้อีกอย่างหนึ่งในทางธรรมะว่า “คนที่จะพ้นตาย ต้องทำตนเหมือนคนตาย” ก็เป็นมรณสติเตือนใจได้เป็นอย่างดี

อีกครั้งหนึ่ง ได้ไปพักอยู่ในดงใหญ่แห่งหนึ่ง วันหนึ่งเวลาเช้าสายๆ ได้พาลูกศิษย์ออกบิณฑบาต พอเดินผ่านดงไปได้ยินเสียงแม่ไก่ร้อง “กะต๊าๆ” ฟังเสียงดูเป็นเสียงไก่แม่ลูกอ่อน เพราะเมื่อส่งเสียงร้องแล้วไม่ยอมบิน จึงให้ลูกศิษย์วิ่งไปดู แม่ไก่ตกใจก็บินข้ามต้นไม้สูงหนีไป เห็นลูกไก่วิ่งอยู่หลายตัว มันพากันวิ่งหนีเข้าไปซุกซ่อนตัวอยู่ในกองใบไม้ร่วง แล้วทุกตัวก็นิ่งเงียบ ไม่ยอมไหวตัว ไม่ยอมกระตุกกระดิก แม้จะเอาไม้ส้อมเขี่ยดู ก็ไม่ยอมกระตุกกระดิก เด็กลูกศิษย์ไปหาอยู่พักหนึ่ง ไม่ได้พบลูกไก่เลยแม้แต่ตัวเดียว แต่เรานึกในใจว่ามันไม่ได้หนีไปไหน แต่มันทำตัวเหมือนใบไม้ร่วง ในที่สุดลูกไก่ตัวนิดๆ จับไม่ได้สักตัวเดียว เรื่องนี้ก็เป็นเหตุให้นึกถึงสัญญาญาณการป้องกันภัยของสัตว์ว่า มันก็มีวิธีการที่ฉลาด มันทำตัวของมันให้สงบ ไม่มีเสียงในกองใบไม้ร่วง จึงได้เกิดการนึกเปรียบเทียบกับใจตนเองว่า “ถ้าเราอยู่ในป่า ทำจิตให้สงบไม่ไหวตัวเช่นเดียวกับลูกไก่ เราก็ต้องได้รับความปลอดภัย พ้นความตายแน่นอน” ก็เป็นคติเตือนใจได้อีกเรื่องหนึ่ง

นอกจากนี้ เมื่อนึกถึงธรรมชาติอื่นๆ เช่น ต้นไม้ เถาวัลย์ สัตว์ป่า แต่ละอย่างเหล่านี้ ล้วนเป็นเครื่องปลุกใจได้เป็นอย่างดี เช่น เถาวัลย์บางชนิดพันต้นไม้ไม่มีเหลี่ยมไปทิศทางอื่นต้องพันเลี้ยวไปทางทักษิณาวัตรเสมอ สังเกตเห็นเช่นนี้ก็มีสาระถึงตัวหากเราจะทำจิตให้ก้าวไปสู่ความดีอันยิ่งยวด เราต้องเอาอย่างเถาวัลย์คือเดินทางทักษิณาวัตร เพราะพระพุทธองค์ได้ทรงแสดงว่า “กายกัมมัง วรียกัมมัง มโนกัมมัง ปทกจิณฺหํ” ฉะนั้น เราต้องทักษิณาวัตรคือ เวียนไปทางทักษิณเสมอ นั่นคือเราต่อสู้ทำตนให้เหนือกิเลสที่จะลุ่มลุ่มใจ มิฉะนั้น เราก็สู้เถาวัลย์ไม่ได้ ต้นไม้บางชนิดมันแสดง

ความสงบให้เราเห็นด้วยตา ที่เราเรียกกันว่า “ต้นไม้นอน” ถึงเวลากลางคืนมันหุบใบ หุบก้าน เมื่อเราไปนอนอยู่ใต้ พุ่มไม้ต้นนั้น จะมองเห็นดาวเดือนอย่างถนัดในเวลากลางคืน แต่พอถึงเวลากลางวันแสงจ้าแผ่ไปมืดทึบอย่างนี้ก็มี เรื่องเหล่านี้ก็ล้วนเป็นคติเตือนใจว่าขณะเรานั่งสมาธิหลับตากว้านั้น ให้หลับแค่ตา ส่วนใจเราต้องให้สว่างไสว เหมือนต้นไม้นอนในเวลากลางคืน ซึ่งใบไม้ไม่ปิดตาเรา เมื่อระลึกรู้คิดได้อย่างนี้ ก็ได้แลเห็นประโยชน์ของการอยู่ ปา จิตใจก็เกิดความห้าวหาญ ธรรมชาติที่ได้อะไรมา หรือที่ยังไม่ได้เรียนรู้ ก็ได้ผู้มีขึ้นเพราะธรรมชาติเป็นผู้สอน จึงได้มานึกถึงหลักวิทยาศาสตร์ของโลก ที่ทุกประเทศพากันทำฤทธิ์ทำเดชต่างๆ นานา และทำได้อย่างสูงๆ นำ มหัศจรรย์ ล้วนแต่ไม่ปรากฏว่ามีตำราในโรงเรียนหรือมหาวิทยาลัยมาแต่ก่อน นักวิทยาศาสตร์พากันคิดได้จากหลัก ธรรมชาติ ซึ่งปรากฏมีอยู่ในโลกนี้ทั้งสิ้น เรามานวนคิดถึงธรรมะที่มีอยู่ตามธรรมชาติเหมือนวิทยาศาสตร์นั่นเอง เมื่อ คิดได้อย่างนี้ทั้งหมดทั้งในเรื่องการเรียน แล้วมาระลึกถึงพระพุทธเจ้าและพระสาวกทั้งหลาย ล้วนแต่ได้เรียนสำเร็จ จากหลักธรรมชาติทั้งนั้น ไม่ปรากฏว่าเคยมีตำรารับตำรามาแต่ก่อน

ด้วยเหตุผลต่าง ๆ ดังได้กล่าวมาข้างต้นนี้ ตัวเราจึงยอมโง่ทางแบบและตำรา ต้นไม้บางชนิดมันนอนกลางคืน แต่ตื่น กลางวัน บางชนิดก็นอนกลางวันแต่ตื่นกลางคืน สัตว์ป่าก็เช่นเดียวกัน นอกจากนั้นยังได้ความรู้จากพฤกษชาติ ซึ่งมัน คลายรสในตัวของมันออก บางชนิดก็เป็นประโยชน์แก่ร่างกาย บางชนิดก็เป็นโทษแก่ร่างกาย อาทิ เช่น บางคราวเรา เป็นไข้ เมื่อเข้าไปอยู่ใต้ต้นไม้อ่างชนิด อาการไข้ก็หายไป บางคราวเราสบายดี แต่พอเข้าไปอยู่ใต้ต้นไม้อ่างชนิด ธาตุ ก็เกิดแปรปรวน บางคราวเราหิวข้าวหิวน้ำ แต่พอเข้าไปอยู่ใต้ต้นไม้อ่างชนิด อาการหิวเหล่านั้นก็หายไป การได้ ความรู้ต่างๆ จากพฤกษชาติเช่นนี้ เป็นเหตุให้นึกถึงแพทย์แผนโบราณ ซึ่งนิยมสร้างรูปฤๅษีไว้เป็นที่เคารพบูชา ฤๅษี นั้นไม่เคยได้เรียนตำรายาแต่ก่อน แต่มีความสามารถสอนแพทย์แผนโบราณให้รู้จักยารักษาโรคได้ โดยวิธีการเรียน ธรรมชาติโดยทางจิตเหมือนอย่างตัวเรานี่เอง น้ำ พื้นแผ่นดินหรืออากาศธาตุก็เช่นเดียวกัน

ฉะนั้น เมื่อทราบเรื่องราวต่างๆ เหล่านี้ เราก็ไม่ค่อยจะสนใจในเรื่องยารักษาโรค คือเห็นว่ามันมีอยู่ทั่วไป ส่วนที่ว่าเรา จะรู้หรือไม่รู้ อันนั้นเป็นเรื่องของตัวเอง นอกจากนั้นยังมีคุณความดี อย่างอื่นที่จะต้องบริหารตัวเอง นั่นคืออำนาจ แห่งดวงจิตที่สามารถทำให้สงบระงับลงได้อย่างไร ก็ยังมีคุณภาพสูงขึ้นไปถึงกว่านี้อีกหลายสิบเท่า ซึ่งเรียกว่า “ธรรม โอสถ” สรุปแล้ว คุณประโยชน์ที่ได้รับในการอยู่ป่าที่สงบเพื่อปฏิบัติทางจิตนี้ เห็นจริงดัดข้อสงสัยในคำสอนของ พระตถาคตได้เป็นข้อๆ ด้วยเหตุนี้ เราจึงยอมปฏิบัติตนเพื่อ “วิปัสสนาธุระ” ตลอดไปจนกว่าชีวิตจะหาไม่

ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นเนื่องจากการที่ได้ปฏิบัติทางจิตนี้ ถ้านำมาพรรณนาก็มีอยู่มากมาย แต่จะขอกล่าวแค่เพียงสั้นๆ เสมอเพียงเท่านี้